

Πειραιάς
Από τα ΒΟΥΡΛΑ στην ΤΡΟΥΜΠΑ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΡΟΔΙΤΗ

ΣΥΝΥΦΑΝΣΕΙΣ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ και ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ στον αστικό ΧΩΡΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

INSTEAD
(ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΕΙΣ)

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΡΟΔΙΤΗ
επιβλέπων ΖΗΣΗΣ ΚΟΤΙΩΝΗΣ

ΒΟΛΟΣ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2015

Στον πατέρα μου.
Επειδή αντιστάθηκες της σαγήνης

ΡΟΔΙΤΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΚΟΤΙΩΝΗΣ ΖΗΣΗΣ επιβλέπων

Πειραιάς: Από τα Βούρλα στην Τρούμπα.

Συνυφάνσεις Σεξουαλικότητας & Κυριαρχίας στον αστικό Χώρο

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Πειραιάς είναι μια σύγχρονη ναυτική πόλη, με έντονη βιομηχανική και εμπορική δραστηριότητα, που έχει να επιδείξει στο πέρασμα των χρόνων μία πλούσια Ιστορία. Με χρονική αφετηρία μερικές δεκαετίες πριν τη Μικρασιατική καταστροφή, την ιστορική περίοδο που όχι μόνο διαμόρφωσε την εικόνα του Πειραιά ως πόλη αλλά στιγμάτισε κι ολόκληρο το έθνος, η μελέτη ξετυλίγει το νήμα φτάνοντας μέχρι το ξεκίνημα της Δικτατορίας. Στο χρονικό φάσμα που διατρέχεται, το λιμάνι αναπτύσσεται ραγδαία και η επιτακτική ανάγκη για τη δημιουργία «τόπων υποδοχής» των ναυτικών και των πληρωμάτων των караβιών επιβάλλει τη διαμόρφωση ενός τμήματος της πόλης σε πορνική αγορά.

Την περίοδο του Μεσοπολέμου, η αγορά αυτή βρίσκεται έξω από τα όρια της πόλης στην περιοχή Βούρλα, τη σημερινή Δραπετσώνα. Εκεί, η σεξουαλική δραστηριότητα αναπτύσσεται σε ένα ενιαίο κτιριακό συγκρότημα πορνείων, το οποίο είναι κρατικής δικαιοδοσίας και βρίσκεται κάτω από την αστυνομική εποπτεία. Το πορνικό αυτό στρατόπεδο διαμορφώνεται σε χωρικό επίπεδο αυστηρά, με πύλη, πτέρυγες και φυλάκια και οι έντονες απαγορεύσεις που επιβάλλονται στις τρόφιμες πόρνες, που εργάζονται και διαμένουν εκεί, συμπληρώνουν, συνάμα, τον πειθαρχικό χαρακτήρα του χώρου.

Μετά από 60 χρόνια λειτουργίας, κοντά στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα Βούρλα καταργούνται και δίνουν την πορνική σκυτάλη στην περιοχή της γνωστής Τρούμπας. Αυτή χωρικά και λειτουργικά διαφορετική, αναπτύσσεται με κυρίαρχο άξονα τη σεξουαλική δραστηριότητα σε ένα ευρύ κέντρο ακολασίας, ασυδοσίας και κραυγής και μετατρέπεται σε εστία του υποκόσμου του Πειραιά, παρουσιάζοντας ποικιλία χώρων πέρα από το πορνείο, από τον τεκέ μέχρι το καμπαρέ. Έχοντας διανύσει σχεδόν 30 χρόνια μεσουρανήματος, η ακόφρημη Τρούμπα δέχεται το καθοριστικό πλήγμα το 1968 και «κλείνει» στα πλαίσια μιας προσπάθειας εξυγίανσης της κοινωνίας από τη Δικτατορία.

Μια συνολική χρονική περίοδος σχεδόν ενός αιώνα παρουσιάζει ως κεντρικό πυρήνα της κοινωνικής ανάπτυξης τη Σεξουαλικότητα. Η σεξουαλική πράξη, με την ύπαρξη αμοιβής μέσα από την εκδοχή της πορνείας, συνδέει τη Σεξουαλικότητα με την Κυριαρχία και οι δύο αυτές έννοιες μαζί απασχολούν το δεύτερο μέρος της μελέτης. Οι έννοιες προσεγγίζονται και αναλύονται στο κείμενο κάτω από τη σκέπη των Θεωριών του Foucault για τους όρους αυτούς και το σύμπλεγμα Σεξουαλικότητας-Κυριαρχίας ανάγεται σε εργαλείο ανάγνωσης του Χώρου των δύο πορνικών μοντέλων του Πειραιά.

RODITI VASILIKI

KOTIONIS ZISSIS supervisor

Piraeus: From Vourla to Trouba

Interweavings of Sexuality and Dominance in urban Space

SUMMARY

Piraeus is a contemporary marine city with intense industrial and commercial activity, which exhibits a rich history throughout the years. Having a few decades before the Asia Minor Destruction as a starting point, a historical period which not only shaped the image of Piraeus as a city but also stigmatized the whole nation, the study unravels the thread reaching up to the outset of the Dictatorship. During this temporal spectrum, the port is developing rapidly and the imperative need to create “reception areas” for sailors and ship crews makes necessary the formation of a part of the city into a prostitution market.

During the inter-war period this market is located in the outskirts of the city in the area of Vourla, currently named Drapetsona. Sexual activity grows there in a unified building complex of brothels, which lies within state jurisdiction and is under police supervision. This prostitution camp configures in space strictly, with gates, wings and sentry stations and the severe prohibitions imposed on the inmate prostitutes, who work and reside there, add to the disciplinary character of the area.

After 60 years in operation, just before World War II, the area of Vourla discontinues operations and the torch is passed on to the area of renowned Trouba. This area, spatially and functionally different, is developing around the axis of sexual activity into a wide center of debauchery, promiscuity and revelry and is converting into the Piraeus underworld hotbed, presenting a variety of functions besides the brothels, from drug dens to cabarets. Having covered 30 years of heyday, notorious Trouba receives the decisive blow in 1968 and “closes down” in an attempt by the Dictatorship to purge society.

A total period of almost a century presents Sexuality as the central core of societal development. Sexual intercourse upon payment through the version of prostitution connects Sexuality with Dominance and these two notions concern the second part of the study. The concepts are approached and analysed in the text in accordance with the Theories of Foucault regarding these terms and the nexus of Sexuality- Dominance becomes a reading tool for the Space of the two prostitute models of Piraeus.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	13
SUMMARY	15
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	17
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	21

ΜΕΡΟΣ Α | ΓΝΩΡΙΜΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	29
ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο | ΒΟΥΡΛΑ

1.1 Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ	43
ΠΕΡΙΟΔΟΛΟΓΗΣΗ	43
ΧΩΡΙΚΟΤΗΤΑ	47
1.2 ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΠΟΡΝΕΙΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ	53
Ο ΧΩΡΟΣ	55
ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ	65
ΚΑΝΟΝΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ	65
ΚΩΔΙΚΑΣ ΤΙΜΗΣ	74
1.3 ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ & ΑΛΛΑΓΗ ΧΡΗΣΗΣ	81
1.4 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ & ΣΧΟΛΙΑ	87
ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο | ΤΡΟΥΜΠΙΑ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΡΟΥΜΠΙΑΣ	105
2.2 ΤΑ ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΧΡΟΝΙΑ	107
Η ΠΕΡΙΟΧΗ	107
ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΡΟΗ	107
ΕΙΔΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ	110
ΟΙ ΧΩΡΟΙ	115
ΤΕΚΕΣ	115
ΜΠΑΡ-ΚΑΜΠΑΡΕ	118
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ	123
ΠΟΡΝΕΙΟ	125
ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ	133
ΠΕΡΣΟΝΕΣ	133
Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΗΣ ΠΟΡΝΗΣ	134
Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΟΥ ΜΑΓΚΑ	155
Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΗΣ ΜΑΝΤΑΜΑΣ	159
Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΗ	164
ΑΝΤΙ-ΠΕΡΣΟΝΕΣ	167
Η ΑΝΤΙ-ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΟΥ ΠΕΛΑΤΗ	167
Η ΑΝΤΙ-ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΗΣ “ΤΙΜΙΑΣ” ΝΟΙΚΟΚΥΡΑΣ	171
ΦΙΓΟΥΡΕΣ	177
Ο ΚΡΑΧΤΗΣ	177
Η ΛΕΚΑΝΑΤΖΟΥ	178
ΟΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ	180

ΤΑ ΒΑΠΟΡΑΚΙΑ	180
ΟΙ ΑΠΑΤΕΩΝΕΣ	181
2.3 Η ΠΤΩΣΗ & ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ	183
2.4 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΙΚΟΝΑ	185
2.5 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ & ΣΧΟΛΙΑ	187
ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ	191
ΜΕΡΟΣ Β ΕΚ ΝΕΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	213
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ	
3.1 ΔΙΠΟΛΟ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ-ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ	217
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ (ΕΝ)ΥΠΑΡΞΗ	217
ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΣΧΗΜΑ	217
ΚΥΚΛΙΚΟ ΣΧΗΜΑ	219
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΘΥΠΟΤΑΞΗ	223
ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ & ΤΗΣ ΤΡΟΥΜΠΑΣ	227
3.2 Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΙΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΕΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ	229
ΟΙ ΕΤΕΡΟΤΟΠΙΕΣ ΤΟΥ FOUCAULT	229
Η ΕΤΕΡΟΤΟΠΙΑ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ	237
Η ΕΤΕΡΟΤΟΠΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΥΜΠΑΣ	241
3.3 Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ	245

ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	245
Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ	249
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ & ΧΩΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	250
ΤΟ ΡΑΝΟΡΤΙΣΤΟΝ ΤΟΥ ΒΕΝΤΑΜ	254
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ	257
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΥΜΠΑΣ	261

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

4.1 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΡΝΕΙΑΣ (1836-1999)	267
4.2 ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΟΥΜΠΑ	269
ΡΑΜΟΝΑ. Η ΜΟΙΡΑΙΑ ΑΡΤΙΣΤΑ	269
ΤΟ ΣΙΔΕΡΩΜΑ ΤΗΣ ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑΣ	273

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	277
--------------	-----

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Πειραιάς είναι μια σύγχρονη ναυτική πόλη, με έντονη βιομηχανική και εμπορική δραστηριότητα, που έχει να επιδείξει στο πέρασμα των χρόνων μία πλούσια Ιστορία. Με χρονική αφετηρία μερικές δεκαετίες πριν τη Μικρασιατική καταστροφή, την ιστορική περίοδο που όχι μόνο διαμόρφωσε την εικόνα του Πειραιά ως πόλη αλλά στιγμάτισε κι ολόκληρο το έθνος, η μελέτη ξετυλίγει το νήμα φτάνοντας μέχρι το ξεκίνημα της Δικτατορίας. Στο χρονικό φάσμα που διατρέχεται, το λιμάνι αναπτύσσεται ραγδαία και η επιτακτική ανάγκη για τη δημιουργία «τόπων υποδοχής» των ναυτικών και των πληρωμάτων των караβιών επιβάλλει τη διαμόρφωση ενός τμήματος της πόλης σε πορνική αγορά.

Την περίοδο του Μεσοπολέμου, η αγορά αυτή βρίσκεται έξω από τα όρια της πόλης στην περιοχή Βούρλα, τη σημερινή Δραπετσώνα. Εκεί, η σεξουαλική δραστηριότητα αναπτύσσεται σε ένα ενιαίο κτιριακό συγκρότημα πορνείων, το οποίο είναι κρατικής δικαιοδοσίας και βρίσκεται κάτω από την αστυνομική εποπτεία. Το πορνικό αυτό στρατόπεδο διαμορφώνεται σε χωρικό επίπεδο αυστηρά, με πύλη, πτέρυγες και φυλάκια και οι έντονες απαγορεύσεις που επιβάλλονται στις τρόφιμες πόρνες, που εργάζονται και διαμένουν εκεί, συμπληρώνουν, συνάμα, τον πειθαρχικό χαρακτήρα του χώρου.

Μετά από 60 χρόνια λειτουργίας, κοντά στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο τα Βούρλα καταργούνται και δίνουν την πορνική σκυτάλη στην περιοχή της γνωστής Τρούμπας. Αυτή χωρικά και λειτουργικά διαφορετική, αναπτύσσεται με κυρίαρχο άξονα τη σεξουαλική δραστηριότητα σε

ένα ευρύ κέντρο ακολασίας, ασυδοσίας και κραιπάλης και μετατρέπεται σε εστία του υποκόσμου του Πειραιά, παρουσιάζοντας ποικιλία χώρων πέρα από το πορνείο, από τον τεκέ μέχρι το καμπαρέ. Έχοντας διανύσει σχεδόν 30 χρόνια μεσουρανήματος, η κακόφημη Τρούμπα δέχεται το καθοριστικό πλήγμα το 1968 και «κλείνει» στα πλαίσια μιας προσπάθειας εξυγίανσης της κοινωνίας από τη Δικτατορία.

Μια συνολική χρονική περίοδος σχεδόν ενός αιώνα παρουσιάζει ως κεντρικό πυρήνα της κοινωνικής ανάπτυξης τη Σεξουαλικότητα. Η σεξουαλική πράξη, με την ύπαρξη αμοιβής μέσα από την εκδοχή της πορνείας, συνδέει τη Σεξουαλικότητα με την Κυριαρχία και οι δύο αυτές έννοιες μαζί απασχολούν το δεύτερο μέρος της μελέτης. Οι έννοιες προσεγγίζονται και αναλύονται στο κείμενο κάτω από τη σκέπη των Θεωριών του Foucault για τους όρους αυτούς και το σύμπλεγμα Σεξουαλικότητας-Κυριαρχίας ανάγεται σε εργαλείο ανάγνωσης του Χώρου των δύο πορνικών μοντέλων του Πειραιά.

SUMMARY

Piraeus is a contemporary marine city with intense industrial and commercial activity, which exhibits a rich history throughout the years. Having a few decades before the Asia Minor Destruction as a starting point, a historical period which not only shaped the image of Piraeus as a city but also stigmatized the whole nation, the study unravels the thread reaching up to the outset of the Dictatorship. During this temporal spectrum, the port is developing rapidly and the imperative need to create “reception areas” for sailors and ship crews makes necessary the formation of a part of the city into a prostitution market.

During the inter-war period this market is located in the outskirts of the city in the area of Vourla, currently named Drapetsona. Sexual activity grows there in a unified building complex of brothels, which lies within state jurisdiction and is under police supervision. This prostitution camp configures in space strictly, with gates, wings and sentry stations and the severe prohibitions imposed on the inmate prostitutes, who work and reside there, add to the disciplinary character of the area.

After 60 years in operation, just before World War II, the area of Vourla discontinues operations and the torch is passed on to the area of renowned Trouba. This area, spatially and functionally different, is developing around the axis of sexual activity into a wide center of debauchery, promiscuity and revelry and is converting into the Piraeus underworld hotbed, presenting a variety of functions besides the brothels, from drug dens to cabarets. Having covered 30 years of

SUMMARY

heyday, notorious Trouba receives the decisive blow in 1968 and “closes down” in an attempt by the Dictatorship to purge society.

A total period of almost a century presents Sexuality as the central core of societal development. Sexual intercourse upon payment through the version of prostitution connects Sexuality with Dominance and these two notions concern the second part of the study. The concepts are approached and analysed in the text in accordance with the Theories of Foucault regarding these terms and the nexus of Sexuality- Dominance becomes a reading tool for the Space of the two prostitute models of Piraeus

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αυτή η διαδρομή τελειώνει όπως ξεκίνησε με συναισθηματική φόρτιση, εμπνεόμενη όχι, όμως, από εξωτερικούς παράγοντες, αλλά από ενδο-ερευνητικούς· τον ενθουσιασμό, δηλαδή, που προκαλούσε η εύρεση των εξαιρετικά ενδιαφερόντων στοιχείων τότε, αλλά και τη συγκίνηση για τη συνολική τους σύνθεση σε ένα τελικό θεωρητικό αντικείμενο τώρα, το οποίο φέρει «πολύ από εμένα» μέσα. Το τεύχος που κρατάω είναι το υλικό αποτέλεσμα μιας αργής και συστηματικής προσπάθειας, την οποία ακολούθησα μήνες, χαρίζοντάς της την απόλυτή μου αφοσίωση. Η διαδρομή ήταν προσωπική και βαθιά μοναχική και άφησε το στίγμα της όχι μόνο στην ακαδημαϊκή μου γνώση, αλλά και βαθύτερα, εσωτερικά. Αποκρυστάλλωσε την κατεύθυνση των ενδιαφερόντων μου και ίσως να με ξανασυνέστησε ως Αρχιτέκτονα. Κατά τη διάρκεια του εγχειρήματος, προσέφεραν τη βοήθειά τους κάποια πρόσωπα, του οικείου περιβάλλοντος αλλά και μη, και συνέδραμαν ο καθένας με τον τρόπο του, βάζοντας ένα λιθαράκι στον κόπο μου. Θα ήθελα να τους παρουσιάσω ονομαστικά, εις ένδειξη ευγνωμοσύνης.

Ευχαριστώ τη βιβλιοθηκονόμο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Πειραιά, κυρία *Ντίνα*, που με εξυπηρέτησε με ιδιαίτερη θέρμη, όταν εγώ ακόμα ούτε ήξερα τι έψαχνα. Επίσης, τη βιβλιοθηκονόμο της Βιβλιοθήκης Δραπετσώνας, *Αφροδίτη*, για τον ιδιαίτερο ζήλο με τον οποίο ασχολήθηκε με τη δουλειά μου, που ξέφευγε από την επαγγελματική υποχρέωση, αγγίζοντας τα όρια του προσωπικού ενδιαφέροντος. Τέλος, την υπάλληλο του Ιστορικού Αρχείου Δήμου

Πειραιά, κυρία *Τούλα*, για τον ενθουσιώδη τρόπο που συμμετείχε ενεργά στην πολύωρη αναζήτηση κατά την παραμονή μου στο Αρχείο.

Ευχαριστώ τον κύριο *Χρήστο Κανέα* του Αστυνομικού Τμήματος Δραπετσώνας, για τις πολλές και χρήσιμες πληροφορίες που μου έδωσε στη συζήτησή μας. Καθώς, επίσης, ευχαριστώ και το θείο του, *Θεόδωρο Κανέα* -Δραπετσωνίτη γεννημένο λίγο μετά την περίοδο των πορνείων στα Βούρλα-, για την προθυμία του να παρέχει την προσωπική του μαρτυρία στην έρευνά μου, ασχέτως με το γεγονός πως λόγοι υγείας τον εμπόδισαν τελικά.

Ευχαριστώ τη φίλη μου *Μαρία Σκλαβούνου*, φοιτήτρια του τμήματος Κοινωνιολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, που μου παρείχε τόσο την ομαδική της εργασία για το θέμα της Πορνείας, όσο και τις πληροφορίες για την επικοινωνία με τον καθηγητή της *Γρηγόρη Λάζο*. Ξεχωριστά ευχαριστώ και τον ίδιο, αν και η συζήτησή μας σημειακά αποπροσανατόλισε το στόχο μου, για την αποδοχή να με συναντήσει και μάλιστα στο σπίτι του.

Ευχαριστώ και το φίλο μου από το μεταπτυχιακό *Βασίλη Λιάτσο*, για τα νέα και τις πληροφορίες που μου παρείχε κάθε τόσο. Οι τηλεοπτικές εκπομπές ή τα καλλιτεχνικά δρώμενα στα οποία με παρέπεμπε, αφορούσαν πλευρικά στο θέμα μου, όμως καταδείκνυαν εμφανώς το φιλικό του ενδιαφέρον. Σε αυτό το πλαίσιο, ευχαριστώ τη φίλη μου *Αλεξάνδρα Κούκου* που τόνωνε την αυτοπεποίθησή μου με τη εκτίμησή της στο πρόσωπό μου και στις επιστημονικές μου ικανότητες, αλλά και τη φίλη μου *Γιούλη Καρναχωρίτη* για τις πολύωρες και ενδιαφέρουσες συζητήσεις μας πάνω στο Θέμα μου.

Θερμά ευχαριστώ τους Πειραιώτες, α) ιστορικό ερευνητή και συγγραφέα, *Αντώνη Μήλτσο* και β) δημοσιογράφο-ερευνητή πειραϊκής ιστορίας, πρόεδρο του Ινστιτούτου Πειραιϊκών Μελετών και αντιπρόεδρο της Φιλολογικής Στέγης Πειραιώς, *Δημήτρη Κρασονικολάκη*, που και οι δύο εμπλούτισαν καθοριστικά με τη συμβολή τους την έρευνά μου. Ο κύριος Μήλτσος ήταν ο άνθρωπος που έβαλε τέλος, με τις λεπτομερείς γνώσεις του στο θέμα των Βούρλων, στο ερευνητικό μου γαϊτανάκι, αλλά και μου παρείχε υλικό από το προσωπικό του αρχείο, όταν προέκυψε η ανατροπή των δεδομένων. Ο κύριος Κρασονικολάκης, από την άλλη, αντιμετώπισε την απεύθυνσή μου σε κείνον ιδιαιτέρως φιλικά και εξυπηρετικά, παρέχοντάς μου ψηφιακά έντυπο υλικό, υψηλής σημασίας για το θέμα μου, κι εκείνος από το προσωπικό του αρχείο, που δεν υπήρχε κανένας άλλος τρόπος να το προσεγγίσω μέσω των Δημόσιων Φορέων. Και το σημαντικότερο από όλα είναι πως βοήθησαν σημαντικά, ενώ δε γνωριζόμασταν εκ των προτέρων προσωπικά με κανέναν από τους δύο. Τους είμαι υπόχρεη.

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου, *Ζήση Κοτιώνη*, όχι γιατί είθισται, αλλά γιατί είχαμε μια εξαιρετικά ομαλή συνεργασία, παρά το γεγονός ότι ήταν οι πρώτη φορά που δουλεύαμε μαζί. Η εμπιστοσύνη του στο «ενδιαφέρον θέμα», αλλά και σε εμένα προσωπικά ήταν ένα σημαντικό στήριγμα για το δυναμισμό και τη σιγουριά μου στην προσέγγιση. Η πνευματική μας επικοινωνία ήταν εντυπωσιακή, καθώς και η εγγύτητα της αισθητική μας στα πράγματα. Έτσι, θα ευχθώ αυτή η συνεργασία να αποτελέσει την αφετηρία και για άλλες στο μέλλον.

Ευχαριστώ τους *γονείς μου* για την πρακτική στήριξη που μου προσέφεραν, όχι μόνο τους μήνες τις ενασχόλησής μου με το Θέμα, αλλά όλων των χρόνων μέχρι εδώ. Φυσικά, θα γίνονταν όλα πιο δύσκολα αν δε μου παρείχαν την πολυτέλεια του βιοπορισμού, της ανεξάρτητης διαμονής μου στο Βόλο «για να συγκεντρώνομαι» και την κάλυψη των απαιτούμενων για την εργασία εξόδων, αλλά και των προσωπικών μου συνολικά.

Μα, πιο πολύ από όλους, ευχαριστώ τις πολύ καλές μου φίλες *Σωτηρία* και *Γιούλα* που συνταξίδεψαν μαζί μου από το πρώτο κιόλας μέτρο αυτής της διαδρομής, υποστηρίζοντας την προσπάθειά μου με ενθουσιασμό και έπαινο. Ψυχικά και πρακτικά συνοδοιπόροι, εκδήλωναν το συγκινητικό τους ενδιαφέρον ασταμάτητα, όχι στα πλαίσια ενός εξωτερικού παρατηρητή, αλλά ενός πολύτιμου συνεργάτη. Πώς να απαριθμήσει κανείς την πλειάδα των στιγμών που η εκδήλωση της έμπρακτης υποστήριξής τους τροφοδοτούσε το άδειο ντεπόζιτο της αντοχής μου. *Σωτηρία* και *Γιούλα*, σας ευχαριστώ...

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η θεματική του μεταπτυχιακού προγράμματος *INSTEAD Παραποιήσεις* (2013-14) επικεντρώνεται στη μελέτη περιοχών των μεγάλων αστικών κέντρων, οι οποίες κατέδειξαν, μέσα σε βάθος χρόνου, συνθήκες έντονων μεταβολών. Οι σύγχρονες μεγαλουπόλεις, συμμορφούμενες με τις καινούριες ανάγκες της εποχής, άφησαν κομμάτια τους από το σημαίνον παρελθόν να εκκενωθούν εν μέρει και να παρακμάσουν. Το υπαρκτό αυτό αστικό περίσσειμα χαρακτηρίστηκε απ' την εγκατάλειψη και μετέτρεψε τμήματα της πόλης σε «σύγχρονα ερείπια». Ο αναστοχασμός της νέας αυτής αστικής πραγματικότητας επέβαλε, στα πλαίσια των μεταπτυχιακών διερευνήσεων, ένα καθεστώς αρχιτεκτονικής επαναδιαπραγμάτευσης, τόσο σε σχεδιαστικό επίπεδο, όσο και σε πιο ευρύ θεωρητικό.

Στα πλαίσια του κέντρου μιας πόλης που απώλεσε την παλιά, ιδιότυπη αίγλη του και σήμερα έχει ενσωματωθεί πια στον κανονικό ιστό της πόλης, εντάσσεται η περιοχή της άλλοτε κακόφημης Τρούμπας στον Πειραιά. Με την αφετηρία της έρευνας καλά γειωμένη στη θεματική των μεταπτυχιακών σπουδών, ωστόσο, η μελέτη ανοίγεται δευτερογενώς σε ένα ευρύ πεδίο διερεύνησης, στοιχείων χωρικών και μη, που διαμορφώνουν την πορνική αγορά, εν γένει. Ο Πειραιάς είχε, άλλωστε, να επιδείξει και δεύτερη τέτοια αγορά ως προκάτοχο πορνικό μοντέλο της Τρούμπας, το συγκρότημα πορνείων στα Βούρλα -στη σημερινή Δραπετσώνα- κι συνεπώς, η διπλωματική εργασία συμπεριέλαβε τη μελέτη των Βούρλων και

Τρούμπας, σε αντιπαραβολή, επιχειρώντας να τονίσει τις ομοιότητες, αλλά κυρίως τις διαφορές τους. Ο Χώρος είναι, σαφώς, η κυρίαρχη έννοια της γενικής προσέγγισης, αλλά δίνεται έμφαση εξίσου και στους παράγοντες που τον επηρεάζουν και τον διαμορφώνουν, όπως είναι οι άνθρωποι και οι συνθήειές τους, η Ιστορία και τα κοινωνικά δεδομένα της εποχής κα. Το γεγονός ότι οι περιοχές μελέτης παρουσίαζαν ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της φυσιογνωμίας τους την πορνεία, εισήγαγε στην έρευνα την έννοια της Σεξουαλικότητας, σε πρώτη ανάγνωση, και της Κυριαρχίας, σε δεύτερη. Έτσι, η Σεξουαλικότητα και η Κυριαρχία μελετώνται συγγενικά και διερευνάται η επιρροή της κάθε μιας ξεχωριστά αλλά και του κοινού τους συμπλέγματός στο Χώρο, με μόνιμη αναγωγή, ως σημεία αναφοράς, στις περιπτώσεις των Βούργλων και της Τρούμπας.

Για να μελετήσει κανείς σφαιρικά τα ζητήματα αυτά χρειάζεται να ανατρέξει σε πολλά και διαφορετικά πεδία έρευνας, από την Κοινωνική Ανθρωπολογία και την Ανθρωπογεωγραφία, μέχρι την Ιστορία και τη Λαογραφία. Οι Κοινωνικές επιστήμες έδωσαν τη συμβολή τους στη μελέτη, στην ευρύτερη γνώση γύρω από το θέμα της πορνείας, η Ιστορία σχημάτισε το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαδραματίστηκαν τα γεγονότα στον Πειραιά, ενώ η Λαογραφία προσέδωσε την έκφανση των ιδιαίτερων, λαϊκών εκδηλώσεων του ανθρώπινου βίου σε τοπικό επίπεδο. Την έρευνα συμπλήρωσαν με το δικό τους τρόπο οι Τέχνες: η Λογοτεχνία, η Ποίηση, ο Κινηματογράφος, το Θέατρο, ακόμα και επιδερμικά η Ζωγραφική συμπεριλήφθηκαν, για να αποδώσουν την εικόνα τόσο του Πειραιά και των χώρων του -με πρωτεύοντα χώρο το πορνείο- όσο και των

φιγούρων που τη διάνθισαν -με πρωτεύουσα μορφή εκείνη της πόρνης. Τέλος, τη δική της συνεισφορά στη μεθοδολογία της έρευνας προσέδωσε η Φιλοσοφία: υπό το πρίσμα των Θεωριών του Foucault για τη Σεξουαλικότητα και την Κυριαρχία, οι αφηρημένες αυτές έννοιες βρήκαν το έρεισμα ώστε να γίνουν κατανοητές και διαχειρίσιμες, ώστε να ολοκληρώσουν, έτσι, την συνολική προσέγγιση στο Θέμα.

Το ξεκίνημα της αναζήτησης εκπήγασε από το ιδιαίτερο προσωπικό ενδιαφέρον της γράφουσας τόσο για την πόλη του Πειραιά και την Ιστορία της, όσο και για την περιθωριοποιημένη ετερότητα. Οι δύο αυτοί πόλοι των ανησυχιών ενσωματώθηκαν σε μια συνδυαστική έρευνα, κάτω από τη σκέπη της Αρχιτεκτονικής για τη διπλωματική αυτή εργασία. Η ιστορία του λιμανιού, με την ιδιαίτερη ακμή του ως τόπου αγοραίου έρωτα, αποτέλεσε όχι μόνο ένα τοπικό αφήγημα για την πόλη του Πειραιά, αλλά ένα εθνικό αφήγημα της μεταπολεμικής Ελλάδας, που με το πέρασμα του χρόνου, όμως, εκτοπίστηκε στο περιθώριο της λήθης. Έτσι, αρχική επιδίωξη της μελέτης αυτής είναι να επαναφέρει στο επίκεντρο μια συζήτηση για τους Χώρους Μνήμης, με τις μνημονικές και ιστορικές ερμηνείες τους, επιτελώντας, έτσι, μια ιδιότυπη μνεία στην ξεχασμένη παρελθοντικότητα. Απώτερο σκοπό της μελέτης, όμως, αποτελεί η σύνδεση των φαινομενικά άσχετων θεωρητικών εννοιών της Σεξουαλικότητας και της Κυριαρχίας με τη Αρχιτεκτονική, ώστε να διευρυνθεί το πρίσμα μέσα από το οποίο επεξεργάζεται ο Χώρος, τόσο θεωρητικά όσο και σχεδιαστικά μετέπειτα.

Τα ζητήματα ενός τέτοιου ευρέος και διεπιστημονικού θέματος είναι λογικό να πληθαίνουν ακτινωτά κατά τη διάρκεια της έρευνας και, συνεπώς, να μην καθίσταται δυνατή η συνολική διαχείρισή τους στα πλαίσια μιας διπλωματικής εργασίας. Θα ήταν, όμως, εφικτή η μελέτη τους είτε στα πλαίσια κάποιας άλλης έρευνας, είτε ως μετεξέλιξη της παρούσας σε διδακτορική έρευνα: η διερεύνηση της εξέλιξης του όρου «πορνεία» ιστορικά στην Ελλάδα, από τις αρχαιοελληνικές εταίρες μέχρι τις γυναίκες του σύγχρονου trafficking, αλλά και η παράλληλη ανάπτυξη της χωρικής έκφρασης του όρου αυτού, δε εντάχθηκε, για παράδειγμα, στο πεδίο του ενδιαφέροντος του Θέματος και θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο άλλης, συναφούς μελέτης. Επίσης, στη μελέτη δε συμπεριλήφθηκε η αναγωγή στο διεθνές σύστημα και τη χωρικότητα των πορνικών αγορών σε χώρες του εξωτερικού, τόσο του Δυτικού πολιτισμού όσο και του πολιτισμού της Ανατολής, που θα μπορούσε να είναι η κατεύθυνση ενός άλλου Θέματος. Τέλος, στο πεδίο ενδιαφέροντος της παρούσας μελέτης δεν ενσωματώθηκε η πρακτική εφαρμογή της σύνδεσης Σεξουαλικότητα-Κυριαρχία-Χώρος, με σχεδιαστική πρόταση. Τα δεδομένα, όμως, του παρόντος κειμένου θα μπορούσαν να παρέχουν ένα πλούσιο θεωρητικό υπόβαθρο για μια μελλοντική αρχιτεκτονική μελέτη, και μάλιστα σε ποικιλία κλίμακας, από το αντικείμενο-installation ως την αστική ανάπτυξη τμήματος του Πειραιά.

Στην πολύμηνη διάρκεια της έρευνας παρουσιάστηκαν κατά καιρούς κάποια μικρά προβλήματα, που επηρέασαν την εξέλιξη της δουλειάς, ευτυχώς όχι σημαντικά. Πρώτο αποτέλεσε το γεγονός της διαμονής

της γράφουσας στο Βόλο, η οποία δε διευκόλυνε τη συστηματική επίσκεψη στις περιοχές μελέτης στον Πειραιά. Οι περιορισμένες επισκέψεις εντάσσονταν σε ταξίδια στην Αθήνα για άλλους λόγους και δεν κατέστησαν δυνατή τη δημιουργία συνολικής άποψης για την περιοχή σε ποικιλία ωρών της ημέρας, αλλά και εποχών του χρόνου. Δεύτερη δυσχέρεια στην εξέλιξη της έρευνας αποτέλεσε η μη εύρεση επίσημων εγγράφων και αρχιτεκτονικών σχεδίων για το συγκρότημα των Βούρλων, σε μια προσπάθεια να επικυρωθούν τα αποτελέσματα της μελέτης για το συγκεκριμένο χώρο. Μα, η πιο σημαντική δυσκολία που συναντήθηκε στο διάβα ήταν η ανατροπή ορισμένων σημαντικών δεδομένων, η οποία, μάλιστα, έλαβε χώρα σε προχωρημένο ήδη στάδιο της συγγραφής και αναθεώρησε στοιχεία που θεωρούνταν δεδομένα από την αρχή και συνεπώς είχαν διαμορφώσει σημαντικά την οπτική του Θέματος. Ευτυχώς, αυτό κόστισε μονάχα σε μια ασήμαντη ψυχολογική επιρροή και μια μικρή χρονική καθυστέρηση.

Και αφού όλα τα εμπόδια υπερπηδήθηκαν, η μελέτη ολοκληρώθηκε και παρουσιάζεται πλέον στο παρόν κείμενο, το οποίο διαμορφώνεται σε δύο μέρη: Το πρώτο μέρος φέρει το όνομα *Γνωριμία* και πρόκειται για την εκτενή παρουσίαση και ανάλυση των ιστορικο-κοινωνικο-πολιτικο-χωρικών δεδομένων των δύο περιοχών μελέτης. Η Γνωριμία αναπτύσσεται ανεξάρτητα σε δύο ξεχωριστά κεφάλαια, με πρώτο το κεφάλαιο των Βούρλων και δεύτερο το κεφάλαιο της Τρούμπας. Το δεύτερο μέρος φέρει το όνομα *Εκ Νέου Ανάγνωση* και περιλαμβάνει ένα μοναδικό κεφάλαιο, το οποίο πραγματεύεται τις τρεις θεωρητικές έννοιες, τη Σεξουαλικότητα, τη

Κυριαρχία και το Χώρο. Εδώ, παρουσιάζονται οι Φουκωκικές Θεωρίες για τους όρους αυτούς και εκθέτονται οι προσωπικές τοποθετήσεις-κατάληξη της μελέτης, αφορούσες στις περιοχές μελέτης των Βούρλων και της Τρούμπας. Τη μελέτη συμπληρώνει το Παράρτημα, στο οποίο εντάσσονται πληροφορίες για τη Νομοθετική εξέλιξη της πορνείας στην Ελλάδα, για να αποσαφηνίσουν τυχόν ανοιχτά θέματα επ’ αυτού και Αληθινές ανθρώπινες ιστορίες από τα γεγονότα της Τρούμπας, που είχαν συγκλονίσει τότε την κοινή γνώμη και αξίζει να σημειωθούν. Τέλος, ένα Μικρό Εγχειρίδιο Τσέπης συνοδεύει το κύριο τεύχος, περιλαμβάνοντας γλωσσάρι όρων της “πιάτσας”-απαραίτητων για την ανάγνωση του κειμένου-, καθώς και λαϊκές παροιμίες και ρήσεις σχετικές με την πόρνη και τον υπόκοσμο.

ΜΕΡΟΣ Α | ΓΝΩΡΙΜΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ο Πειραιάς είναι, στη σύγχρονη εικόνα του, μία καθαρά αστική πόλη με αναπτυγμένη εμπορική και επιβατική ναυτιλία. Οι σύγχρονες εγκαταστάσεις του λιμένας του εξυπηρετούν τόσο πλοία προς όλη την Ελλάδα, όσο και προς τον υπόλοιπο κόσμο. Τις τελευταίες δεκαετίες η περιοχή έχει ενοποιηθεί πολεοδομικά με την πόλη της Αθήνας, σε τέτοιο βαθμός που δύσκολα γίνεται διάκριση μεταξύ των δύο αστικών ιστών¹. Ωστόσο, ο Πειραιάς διατηρεί τον έντονα εμπορικό και βιομηχανικό του χαρακτήρα, στοιχείο που τον κατατάσσει, εκτός από το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, στο μεγαλύτερο ναυτιλιακό κέντρο της Μεσογείου και ίσως το 6^ο παρόμοιο κέντρο παγκοσμίως. Βέβαια, δεν αποτελούσε πάντα το «ναυτιλιακό Σίτυ της Ελλάδας» (Πατραγάς, 2004): από Πόρτο Ντράκο των Φράγκων, Ασλάν λιμάνι των Τούρκων (1456), «άλλοτε φτωχό επίγειο της Αθήνας» (Πατραγάς, 2004), ως το πάντα γνωστό πόρτο Λεόνε, έχει διανύσει μεγάλη διαδρομή.

Το όνομα «Πειραιεύς»² προήλθε από τη λέξη «πέρα», που δηλώνει την αντικρινή στεριά, μιας και οι αρχαίοι ιστορικοί και γεωγράφοι διατείνονταν ότι κατά τους προϊστορικούς χρόνους η περιοχή του Πειραιά περιβαλλόταν από θάλασσα και θεωρούνταν νησί. Η πόλη και το λιμάνι της ιδρύθηκε τον 5^ο π.Χ. αιώνα από τον Θεμιστοκλή, αντικαθιστώντας το μέχρι τότε λιμάνι των Αθηναίων, το Φάληρο. Όσο

¹Η γειννίαση αυτή περιγράφεται στα πειραιϊκά λευκώματα ως «μόνιμη τροχοπέδη στην ανεξάρτητη πρόοδο του Πειραιά», με βασικό επιχειρήμα το γεγονός πως κάθε κάτοικος, είτε μόνιμος Πειραιώτης είτε περαστικός ξένος, προτιμά να αναζητήσει στην «υδροκέφαλη Αθήνα» αυτά που επιθυμεί.

² Πειραιεύς= πορθμέας, περαματάρης

για το ορθογωνικό πολεοδομικό του σχέδιο συντάχθηκε από τους αρχιτέκτονες Κλεάνθη και Σάουμπερτ.

Ενώ τα χρόνια μέχρι την απελευθέρωση ο Πειραιάς χρησίμευε μονάχα ως ορμητήριο πειρατικών πλοίων, το 1835 έγινε Δήμος. Τέθηκε σε εφαρμογή τότε το σχέδιο και πραγματοποιήθηκαν τα πρώτα λιμενικά έργα, μαζί με τα οποία πραγματοποιήθηκε και η εγκατάσταση των πρώτων κατοίκων -οικογενειών κυρίως από τα νησιά της Ύδρας και της Χίου- διαμορφώνοντας τα Υδραϊκά, τα Χιώτικα και άλλους τέτοιους συνοικισμούς με πλούτο και ευρωστία, που απαρτίζονταν από διώροφα και τριώροφα αρχοντικά κτίσματα.

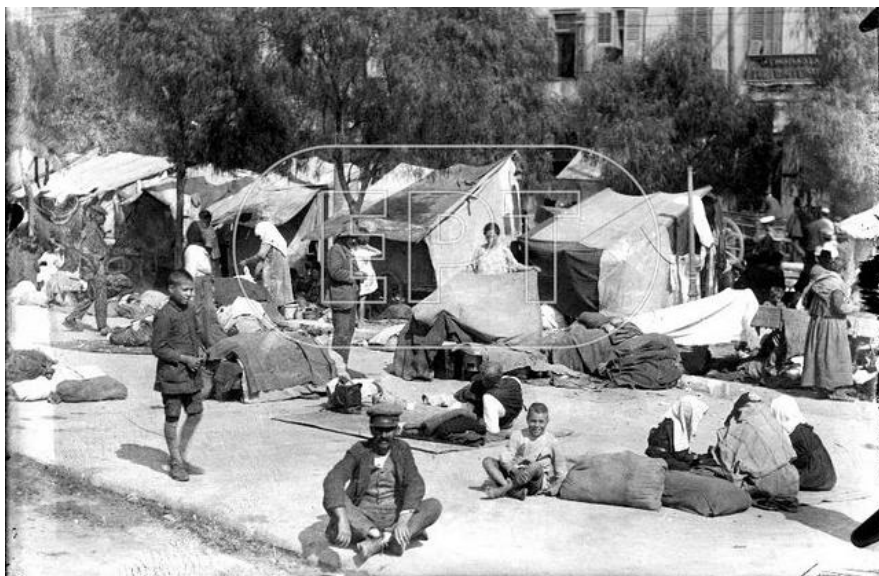
Εικόνα 1 Ο Πειραιάς στις αρχές του 1900

Η περίοδος που σημάδεψε, όμως, τον Πειραιά ιστορικά και άλλαξε την εικόνα του ήταν εκείνη του Διωγμού. Στο λιμάνι του κατέφθαναν οι ξεκληρισμένοι πρόσφυγες³ της Μικράς Ασίας με πλοία που δεν προλάβαιναν να τους ξεφορτώσουν και να ξαναγυρίσουν πίσω ώστε να παραλάβουν τους επόμενους. Τα νεαρά παιδιά του Πειραιά έσπευδαν να βοηθήσουν τους αλλόφρονες αποδιωγμένους με τα πακέτα και τους μπόγους τους και με εντολή τούς συνόδευαν σε εκκλησίες και σε σχολεία, όπου θα διέμεναν προσωρινά, μιας και τα ξενοδοχεία δεν επαρκούσαν για να εξυπηρετήσουν όλον αυτόν τον δύστυχο κόσμο. Χαρακτηριστικά περιγράφεται (Φερούσης, 1990):

Συνεχίσαμε για Πειραιά. Διψούσαμε, νερό δεν είχε. Μας δίνανε θαλασσινό...(…) Μεγάλη λειψυδρία τότε παντού. Περνάγανε νερουλάδες με τα βαρέλια, πάλι δεν έφτανε το νερό. Και το ψωμί δεν έφτανε για μένα. Πείναγα.(...)

Βαπόρια φτάναν το ένα πίσω από τ' άλλο και ξεφόρτωναν κόσμο, έναν κόσμο ξεκουρντισμένο, αλλόκοτο, άρρωστο, συφοριασμένο, λες κι έβγαινε από φρενοκομεία, από νοσοκομεία, από νεκροταφεία. Έπηξαν οι δρόμοι... Στα πεζοδρόμια γεννιόνταν παιδιά και πέθαιναν γέροι... Κοιμήθηκαν από βραδής νυκοκυραίοι στον τόπο τους και ξύπνησαν φυγάδες, θαλασσοπόροι, άστεγοι, άποροι, αλήτες και ζητιάνοι.

³ Πάνω από εκατό χιλιάδες άνθρωποι σκορπίστηκαν στα τέσσερα σημεία της πειραιϊκής χερσονήσου.

Εικόνα 2 Πρόσφυγες του 1922 στο λιμάνι και την πόλη του Πειραιά
(Ινστιτούτο Πειραιϊκών Μελετών)

Περνώντας όμως ο καιρός, οι πρόσφυγες βρήκαν στον Πειραιά έδαφος να εγκατασταθούν μόνιμα. Κουβαλώντας τον καημό και τη νοσταλγία τους για τη χαμένη Ανατολή, δημιούργησαν τις συνοικίες τους στην παλιά Κοκκινιά, τη νέα Καλλίπολη, τα Ταμπούρια - σημερινό Κερατσίνι- και αλλού· φτωχογειτονιές που αντικατέστησαν το χαρακτήρα της προηγούμενης αίγλης με αυτόν της απλότητας και της γραφικότητας⁴.

Δύο δεκαετίες αργότερα, την περίοδο της Κατοχής, ο Πειραιάς δέχθηκε μεγάλο πλήγμα, με σημαντικότερο το βομβαρδισμό του 1944 από τις συμμαχικές δυνάμεις, ο οποίος κατέστρεψε ολοσχερώς τόσο το λιμάνι όσο και την πόλη και σε συνδυασμό με την πείνα και την ανέχεια του πολέμου ανάγκασε τους κατοίκους του να τον εγκαταλείψουν.

Εικόνα 3 Το Λιμάνι του Πειραιά μετά το βομβαρδισμό του '44 (Πατραγιάς, 2004)

⁴ Οι γηγενείς Πειραιώτες δεν καλοδέχτηκαν τους πρόσφυγες, που θεωρούσαν ότι υποβαθμίζουν την περιοχή τους και σταδιακά επέλεξαν για τόπο διαμονής τους την Αθήνα

Μεταπολεμικά, νεοφερμένοι κάτοικοι -κυρίως ναυτικοί και νησιώτες- επάνδρωσαν την πόλη· όντας άνθρωποι κι αυτοί του μεροκάματου και του καθημερινού μόχθου, συμπλήρωσαν την εικόνα των λαϊκών γειτονιών. Στο ποίημα του Γ. Μπάκουρου 'Ευτυχισμένες Εποχές' αποδίδεται αυτή η εικόνα:

Ευτυχισμένες εποχές
Τότε που φτωχοζούσαμε
Τότε στις όμορφες αυλές
Όπου και φτωχοτρώγαμε
Το μαύρο το καρβέλι.
Τότε που ήμασταν παιδιά
Που και τα ξεροψίχουλα
Ήταν γλυκά σα μέλι.
Ευτυχισμένες εποχές
Τότε παιδιά σαν ήμασταν
Τότε στις όμορφες αυλές
Με γλάστρες και λουλούδια
Με όλα τα παιξίματα,
Κυνηγητό, κουτσό, κρυφτό
Και στον αέρα ακούγονταν
τα παιδικά τραγούδια.

Βεβαίως, η πόλη του Πειραιά, δεν έχει συνδεθεί μονάχα με αυτού του είδους τις εισροές, αλλά και αντίστροφα με το πλατύ μεταναστευτικό κύμα των Ελλήνων προς την Αμερική και την Αυστραλία. Υπερωκεάνια πλοία με ονόματα «Αυστραλίες», «Νέα Ελλάς» και «Πατρίς» με τον στρυμωγμένο στο κατάστρωμα κόσμο και τη βαριά ατμόσφαιρα του αποχαιρετισμού είναι εικόνα γνωστή και άμεσα συνυφασμένη με το λιμάνι του Πειραιά.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ

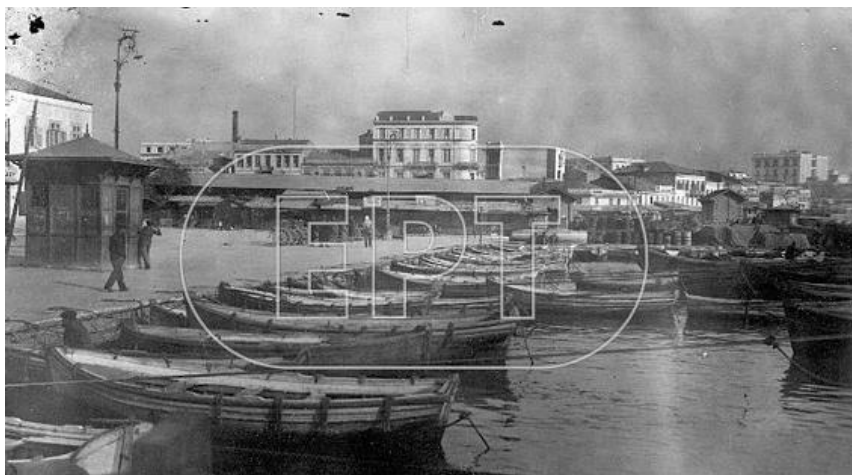
Εικόνα 1 Το Ρολόι, κτίριο-έμβλημα του Δημαρχείου Πειραιά (Πατραγός, 2004)

Εικόνα 2 Οδός Σωκράτους, σημερινή Ηρώων Πολυτεχνείου

Εικόνα 3 Οδός Σωκράτους αργότερα (καρτ ποστάλ, εκδόσεις ΔΕΛΤΑ)

Εικόνα 4 Πλατεία Καραϊσκάκη εσωτερικά (Ινστιτούτο Πειραιϊκών Μελετών)

Εικόνα 5 Άποψη του λιμένα (κارت ποστάλ, εκδόσεις ΔΕΛΤΑ)

Εικόνα 6 Άποψη του λιμένα (Ινστιτούτο Πειραιικών Μελετών)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο | ΒΟΥΡΛΑ

1.1 | Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ

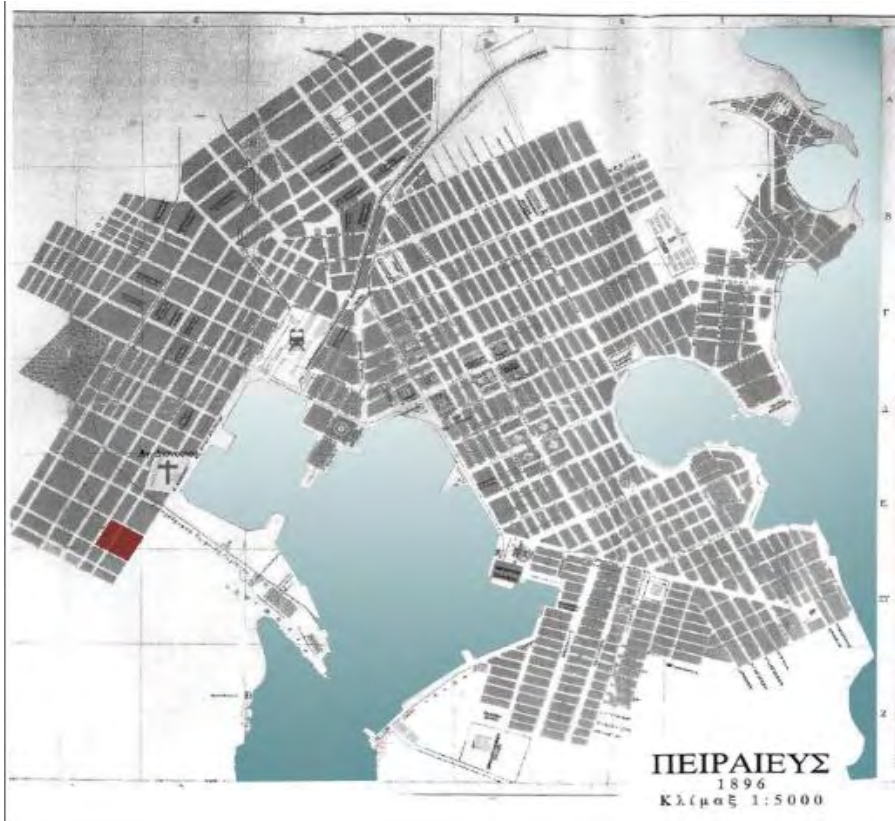
Η περιοχή του Αγίου Διονυσίου¹ - κοντά στη σημερινή Δραπετσώνα-μέχρι και τις αρχές του 1900 βρισκόταν εκτός της πόλης του Πειραιά. Τα βούρλα που φύονταν εκεί λόγω του ελώδους εδάφους, της έδωσαν το όνομά τους· ενώ το έρημο τοπίο της αποτέλεσε ιδανική τοποθεσία για την ίδρυση οικισμού χαμαιτυπείων, μακριά από την καθημερινή ζωή των μόνιμων κατοίκων. Η επιλογή τόπου εγκαταλελειμμένου και παρακμιακού συνδέθηκε εξίσου και νοηματικά με την επικρατούσα κοινωνική άποψη για τις «κοινές» γυναίκες. Η εγκατάσταση των χαμαιτυπείων αποτέλεσε αφορμή για τη δημιουργία και μιας ποικιλίας άλλων χώρων για άνδρες.

1.1.1 | ΠΕΡΙΟΔΟΛΟΓΗΣΗ

Η ανάγκη εύρεσης μια τέτοιας περιοχής χρονολογείται από το 1840, όταν παραπήγματα χαμαιτυπείων κατέκλυζαν το λιμάνι και την περιοχή γύρω από τα εργοστάσια, για να εξυπηρετούν τους ναυτικούς και τους εργάτες. Η κατάσταση προκαλούσε τις διαμαρτυρίες των κατοίκων και την απαίτησή τους να μεταφερθούν τα χαμαιτυπεία έξω από την πόλη. Το αίτημα εισακούστηκε 9 χρόνια

¹ Συνοικία με παράγκες, που χωριζόταν στα δύο με μία λωρίδα. Το επάνω μέρος, που κατοικούσαν οικογένειες προσφύγων θεωρούνταν το “καλό”, ενώ στο κάτω το “κακό” έμεναν άνθρωποι του υποκόσμου· μαστουρωμένοι ζευγάρωναν με γυναίκες και τις παντρεύονταν, γι’ αυτό ολόκληρη η συνοικία ονομάστηκε και “παντρεμέναδικα”. Το κακόφημο κομμάτι της είναι γνωστό και ως “κρεμμυδαρού”.

αργότερα από την αρμόδια Αστυνομική Αρχή, που από τη μια θεωρούσε αναγκαία την ύπαρξη των χαμαιτυπιών για την εκτόνωση του ανδρικού πληθυσμού και από την άλλη εύλογη τη δυσανεξία των κατοίκων. Έτσι, μετέφερε τα πορνεία εκείνα χωρίς, όμως, η διαμαρτυρία να παύσει. Η Δημοτική Αρχή τότε ανέλαβε να λύσει, τελικά, τη διαμάχη το Μάιο του 1867 με την απόφαση ανέγερσης ομαδικών οίκων ανοχής σε απομακρυσμένο σημείο.

Εικόνα 1 Επιλεγμένη τοποθεσία ανέγερσης πορνείων (προσωπική επεξεργασία χάρτη)

Ένας νέος κύκλος διαφωνιών ξεκίνησε πάλι με θέμα την επιλογή της καταλληλότερης τοποθεσίας, ο οποίος έλαβε τέλος τον Ιανουάριο του 1873 με την αποδοχή της κυβέρνησης να παραχωρήσει στο Δήμο Πειραιά διαθέσιμη έκταση, σε απόσταση 180 μέτρων από το νεκροταφείο του Αγίου Διονυσίου, για αυτόν το σκοπό. Έκταση, ο δημόσιος χαρακτήρας της οποίας αμφισβητήθηκε, μιας και η επικρατούσα γνώμη ήταν πως αποτελούσε ιδιοκτησία της οικογένειας του υπουργού και μετέπειτα πρωθυπουργού στην υπηρεσιακή κυβέρνηση του '63, Παναγιώτη Πιπινέλη, και η οποία νοίκιαζε το οικόπεδο στο Κράτος. Το Μάιο του ίδιου χρόνου προκηρύχθηκε διαγωνισμός για την ανάθεση του έργου κι ενώ παρουσιάστηκαν αρκετοί εργολάβοι, κάτω από μυστήριες συνθήκες αυτοί αποχώρησαν και τελικά με το υπ' αριθμόν 146 της 1^{ης} Ιουλίου του 1875 ψήφισμα ο Δήμος Πειραιά, με δήμαρχο τον Τρ. Μουτσόπουλο, ανέθεσε την κατασκευή των κρατικών πορνείων στον εργολάβο Νικόλαο Μπόμπολα· όρος της συμφωνίας αυτής ήταν να τελεί ο χώρος και τα κτίρια που θα ανεγείροντο υπό την πλήρη και τέλεια ιδιοκτησία αυτού και των απογόνων του (Κουτουζής, 2005). Το έργο ολοκληρώθηκε την 1^η Ιανουαρίου 1876 και το συγκρότημα των Βούρλων -που διατήρησε το όνομα της πρότερης περιοχής- τέθηκε σε λειτουργία. Αν και ούτε τότε σταμάτησε να απασχολεί τις συνεδριάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου, που το 1904 συζήτησε πάλι, ανεπιτυχώς, για τη μεταφορά του και το 1929 αποφάσισε να αγοραστεί για το Δήμο το συνολικό τμήμα του από τους κληρονόμους του Μπόμπολα, με σκοπό την αλλαγή χρήσης του συγκροτήματος και την ανέγερση νέων οίκων ανοχής² στη συνοικία Ευγένεια. Τελικά, το

² Στη σύμβαση προβλεπόταν νέο οικοδόμημα με 164 δωμάτια, αίθουσα αναμονής, ιατρείο, νοσοκομείο, καπνοπωλείο, κουρείο, καφενείο και αστυνομικό τμήμα.

σχέδιο αυτό ναυάγησε· η σύμβαση δεν εφαρμόστηκε και τα Βούρλα συνέχισαν να λειτουργούν κανονικά ως τις αρχές του 1932. Τότε έπαυσαν προσωρινά τη λειτουργία τους κατά την προεκλογική περίοδο, καθώς εξετάστηκε, πάλι, από συστημένη επιτροπή και το ενδεχόμενο του οριστικού κλεισίματός τους· η πρόταση έγινε δεκτή μεν, δεν εφαρμόστηκε δε (Μήλτσος, 2001).

Είχαμε δισταμένες γνώμας με τον διακεκριμένον αστυνομικόν. Εκείνος ήτο κεκηρυγμένος, δια λόγους τάξεως, υπέρ της λειτουργία των οίκων ανοχής, ενώ εγώ είχον και έχω πάντοτε την γνώμην ότι από απόψεως καταλληλότητας χώρου, η σημερινή θέσις είναι η χειρότερη δυνατή. Και όταν μετά την μεγάλην πυρκαγιάν των παραπηγμάτων του συνοικισμού Αναστάσεως επρότεινα την εγκατάσταση των πυροπαθών εις το οικοδομικό συγκρότημα των Βούρλων, είχον υπ' όψιν μου τον άπαξ δια παντός αποκλεισμό μιας πραξικοπηματικής επαναφοράς. Η πρότασή μου εγένετο δεκτή, αλλά ουχί εκτελεστή. Και το δυσάρεστο ενδεχόμενον επραγματοποιήθη.³

Ο λόγος για τον οποίον καμία φορά δεν κατάφερε το κλείσιμο των πορνείων να εφαρμοστεί ήταν ότι, σε αντίκρουση των πολιτών που διέμεναν κοντά στα Βούρλα και διαμαρτύρονταν για το αίσχος, υπήρχε και μερίδα πολιτών του ιστορικού Πειραιά, που διαμαρτυρόταν για το κλείσιμο και τη διασπορά των ιερόδουλων στην υπόλοιπη πόλη (Μήλτσος, 2001).

³ Συμπεράσματα υπηρεσιακού δημάρχου Πειραιά Μ. Ρινόπουλου στο δημοτικό συμβούλιο (όπως αναφέρεται στο Μήλτσος Α., «Σελίδες Ιστορίας», σελ 12)

1.1.11 | ΧΩΡΙΚΟΤΗΤΑ

Ο Πειραιάς εκείνη την εποχή, εκτός από τους ανθρώπους της βιοπάλης ή τους ναυτικούς που διέμεναν για λίγο μέχρι να ξαναμπαρκάρουν, συγκέντρωνε και μία σειρά από «νταήδες, πορτοφολάδες, κλέφτες του λιμανιού, κακοποιούς, λαθρεμπόρους, μαχαιροβγάλτες» και γι' αυτό θεωρούνταν «πολύ άγριος» (Καραντής, 2010). Όσο απομακρυνόταν κανείς προς τη συνοικία των Βούρλων διαπίστωνε πως η κατάσταση εντεινόταν, με φόρους να είναι «στην ημερήσια διάταξη», φούμο και ζάρια μέσα στο δρόμο. Η Ασφάλεια περιπολούσε την περιοχή μέρα και νύχτα, κάνοντας κάθε τόσο μπλόκα, αλλά μάταια. Στα στέκια του υποκόσμου ο Νόμος δεν περνούσε· μόνο ο «νόμος της δίκοπης», που οι άντρες έδειχνα επιδεικτικά στους χωροφύλακες.

Σ' αυτή τη «σαματατζιδικη» λοιπόν περιοχή, οι άνθρωποι του «σιναφιού» (Φερούσης, 1990) έβρισκαν χώρους που τους παρείχαν την εκτόνωση που αναζητούσαν. Οι χώροι αυτοί διακρίνονταν σε δύο κατηγορίες: σ' αυτούς που στη διασκέδαση περιεχόταν η γυναικεία παρουσία και στους άλλους που περιλάμβαναν ξεχωριστά όλα τα υπόλοιπα είδη διασκέδασης.

ΤΟΠΟΙ Α-ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΙ

Στην ευρύτερη περιοχή των Βούρλων και περιμετρικά του συγκροτήματος των πορνείων υπήρχαν διάφορα καταγώγια, στα οποία «γλεντοκοπούσαν μόνοι τους, χωρίς τη γυναικεία συντροφιά» (Πισιμίσης, 2010) οι ναύτες, οι ναυτικοί και οι άλλοι θαμώνες. Αυτά ήταν, καταρχήν, τα *καφενεδοταβερνεία*, στα οποία συχνά ήταν

κρεμασμένοι στους τοίχους μπαγλαμάδες και μπουζούκια, έτοιμα να δημιουργήσουν ανά πάσα στιγμή αυτοσχέδιες ορχήστρες από τους πελάτες, συνοδεύοντας μουσικά τη διασκέδασή τους.

Για τους τζογαδόρους και τους χαρτοπαίκτες υπήρχαν πάμπολλες λέσχες και *μπαρμπουτατζίδικα*, στα οποία σύχναζε «κάθε καρυδιάς καρύδι» (Καραντής, 1999). Οι στίχοι του Ν. Μάθηση μιλούν γι' αυτό (Μάθησης, 1934):

Δεν έχω, αγάπη μου λεφτά, αμάν αμάν
Το ίδιο μπαλαμούτι
Οι μάγκες μου τα φάγανε, αμάν αμάν
Τώρα μες στο μπαρμπούτι

Άτιμο ζάρι που κυλάς, αμάν αμάν
Και όπου κι αν θες πηγαίνεις
Πες μου τι σου 'κανα κι εγώ, αμάν αμάν
Και όλο μου τα παίρνεις

Πολυσύχναστα ήταν και τα *χασισοποτεία*, οι γνωστοί *τεκέδες*. Αυτοί, τυπικά, είχαν άδεια καφενείου, αλλά προσέφεραν παράνομα ναργιλέ με χασίς: γι' αυτό και οι θαμώνες χτυπούσαν συνθηματικά την πόρτα στον τεκετζή, ενώ εκείνος τους έβλεπε από κάποια τρύπα πριν τους ανοίξει. Από τους πιο αξιοσημείωτους τεκέδες στα Βούρλα ήταν αυτός του Σάλωνα κι αυτό γιατί «τριγύριζε» (Πισιμίσης, 2010) για να γλιτώνει τις εφόδους της Αστυνομίας, αλλάζοντας κάθε τόσο στέκι - χωρίς να απομακρύνεται, βέβαια, από τα όρια των Βούρλων⁴. (Μάθησης, 1931):

⁴ Τεκέδες δεν υπήρχαν μονάχα στα κακόφημα Βούρλα, αλλά και στις πιο πλούσιες συνοικίες του Πειραιά. Ο τεκές του Μίχαλου στα Χιώτικα «όπου σύχναζαν οι

Χαρμάνης είμαι απ' το πρωί
 Και πάω να φουμάρω
 Μες στου Νικήτα τον τεκέ
 Που 'χει το φίνο μαύρο

Κι οι μπάτσοι μας πλακώσανε
 Και πιάσαν το καλάμι
 Και τον Νικήτα πιάσανε
 Και μείναμε χαρμάνι

Με την ύπαρξη των τεκέδων συνδέθηκε άρρηκτα και η ύπαρξη των ρεμπετών· ο τεκές ήταν ο χώρος στον οποίον άνθισε το ρεμπέτικο τραγούδι, με τους μεγάλους ρεμπέτες μας να είναι θαμώνες. Οι ρεμπέτες, με το παράπονο για την έλλειψη της κοινωνικής αποδοχής -«Είμαι πρεζάκιας, μάθε το, μα όπου κι αν πάω/όλοι “φύγε” με λένουνε, νομίζουν θα τους φάω» (Εϊντζιρίδης, 1936)- έβρισκαν αποκούμπι στον τεκέ, ως τόπο που γίνονταν αποδεκτοί, και αντλούσαν απ' αυτόν ένα μέρος της θεματολογίας των τραγουδιών τους. Ο συγγραφέας Δ. Φερούσης τούς περιγράφει «βάρδους της πιο βαθιάς ανθρώπινης θλίψης» και εκφραστές του «απόκληρου» (Φερούσης, 1990). Την περιθωριοποίηση αυτή περιγράφει στους στίχους του ο ρεμπέτης Α. Δελιάς⁵ (Δελιάς, 1936):

πρώτης τάξεως χασικλήδες, δηλαδή οι πιο καλοντυμένοι, ήσυχοι και εύποροι» είναι ένα παράδειγμα. (Πισιμίσης, 2010: 47)

⁵ Ο Δελιάς ήταν ο μόνος από τους ρεμπέτες που έκανε σκληρά ναρκωτικά και οι φίλοι του τον παραμέρισαν για να τον συμμορφώσουν. Οι στίχοι είναι αυτοβιογραφικοί.

Απ' τον καιρό που άρχισα την πρέζα να φουμάρω,
ο κόσμος μ' απαρνήθηκε δεν ξέρω τι να κάνω.
Όπου σταθώ κι όπου βρεθώ ο κόσμος με πειράζει
και η ψυχή μου δεν κρατά "πρεζά" να με φωνάζει

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Με το εκδοθέν διάταγμα της 24^{ης} Απριλίου 1873, η κυβέρνηση απαγόρευε ρητά την κατοίκηση των κοινών γυναικών του Πειραιά σε οποιοδήποτε άλλο μέρος πλην του προβλεπόμενου στα Βούρλα, γεγονός που ανήγαγε το συγκρότημα πορνείων των Βούρλων ως τον απόλυτο, νόμιμο χώρο άσκησης της πορνείας και άρα τον κατεχοχόν *Σεξουαλικό Τόπο*.

Παρ' όλα αυτά, δεν ήταν ο μοναδικός, αφού υπήρχαν και τα *Λαμαρινάδικα*. Ήταν η περιοχή του Πειραιά πίσω από τον ηλεκτρικό σταθμό, όπου συγκεντρώνονταν μικρές και μεγάλες βιομηχανίες λαμαρινών και τη νύχτα εκδίδονταν παράνομα πόρνες. Εκεί μαζεύονταν, συνήθως, οι μεγαλύτερες σε ηλικία, που είχαν διωχθεί από το συγκρότημα, και για λόγους βιοπορισμού συνέχιζαν να εκπορνεύονται. Με κύριο άξονα την οδό Κάστορος, τα σοκάκια των φημισμένων Λαμαρινών ήταν γνωστή πιάτσα εκδιδόμενων γυναικών, κυρίως στο νεαρό πληθυσμό των ανήλικων Πειραιωτών, που του απαγορευόταν η είσοδος στα Βούρλα. Η παρακάτω μαρτυρία το επιβεβαιώνει (Πισιμίσης, 2010)

Περνώντας, λοιπόν, κάθε μέρα από τη μάντρα των Βούρλων(...)το όνειρό μου ήτανε τότε θα μεγαλώσω να πάω κι εγώ στις πόρνες...(…)[στις λαμαρίνες] μη φανταστείς ότι ήταν τίποτα της προκοπής· κάτι ξεπεσμένες, αλλά εγώ που δεν είχα ξαναπάει τις έβλεπα κουκλάρες.

Στα λαμαρινάδικα το σεξ γινόταν στα όρθια. Οι κοπέλες δε φορούσαν εσώρουχο κάτω από τις κοντές φούστες τους και ανασήκωναν το ένα πόδι, ακουμπώντας το σε κάποιον τσιμεντόλιθο ή τενεκέ δίπλα, ώστε να βολέψει να μην “πιάνονται” όση ώρα διαρκούσε η πράξη. Για τις περιπτώσεις που δεν βρισκόταν τενεκές, εξυπηρετούσε το εργαλείο της δουλειάς, το μακρύ λουρί από το τσαντάκι, το οποίο περνούσαν κάτω από το γόνατο του σηκωμένου ποδιού και το στήριζαν κατά τη διάρκεια της συνεύρεσης, ενώ το τσαντάκι κρεμόταν από τον ώμο. Ο πληροφορητής της προηγούμενης μαρτυρίας συνεχίζει (Πισιμής, 2010)

Μα, καμιά τους δε φορούσε βρακί; Σήκωναν το φουστάνι, πάταγαν και το ένα πόδι σε κανέναν παλιότενεκέ κι εσύ έκανες δουλειά σου.

Εικόνα 2 Απεικόνιση πόρνης και πελάτη στα Λαμαρινάδικα (Πετρόπουλος, 1980)

Κάτω από το καθεστώς της παρανομίας, οι γυναίκες στις Λαμαρίνες δεν εντάσσονταν στο προβλεπόμενο πρόγραμμα του υγειονομικού ελέγχου, δεν περνούσαν γιατρούς και ήταν βασική πηγή μεταφοράς αφροδίσιων νοσημάτων. «Γέμισε ο τόπος γαλόνια τότες, γιατί αυτές του δρόμου δεν πέραναν από γιατρούς» (Πισιμίσης, 2010).

1.2 | ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΠΟΡΝΕΙΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ

Το συγκρότημα των πορνείων, ή απλώς τα Βούρλα, σε πρώτη ανάγνωση ήταν ένας μεγάλος οίκος ανοχής ενσωματωμένος σε μια ενιαία κτιριακή, αλλά και κοινωνική δομή: έμοιαζε με φρούριο που φιλοξενούσε αποκλειστικά μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, αυτή των κοινών γυναικών⁶. Αν και τέτοιες γειτονιές υπήρχαν εκείνη την εποχή και στη Μασσαλία -«μαχαλάς ολόκληρος, όπου όσοι έμπαιναν τη νύχτα έβγαιναν ληστεμένοι από τους κακοποιούς»-, και αλλού, τα Βούρλα ήταν γνωστά σε όλα τα λιμάνια της Μεσογείου (Λιλίκα Νάκου στο Αξαρχλής και Τσοκόπουλος, 2009). Λειτουργούσαν, όμως, διαφορετικά, αφού ήταν υπό την προστασία της Χωροφυλακής και του Κράτους. Ο κρατικός ρόλος στα Βούρλα κρίθηκε αμφιλεγόμενος και συγκέντρωσε αντιθετικές απόψεις. Άξιες λόγου είναι οι αρνητικές που προσομοιάζουν την επίσημη κρατική προστασία της πορνείας με αυτή συγκεκριμένου προστάτη, αυτών που το κράτος επιδιώκει να πατάξει τη δράση τους (Μίλεσης, 2013). Όπως και να έχει πάντως, από τον χαρακτηρισμό «Μέκκα του Εταιρισμού» του Β. Τσιάτη (Λάζος, 2002), «ενιαίο σπερματικό υπόνομο» του Γ. Λάζου, μέχρι και εκείνον της Σπ. Βρανά «κτίριο που ήταν κλεισμένο το γενικό πουταναριό» (Βρανά, 2003), λόγος γίνεται για ένα στρατόπεδο για πόρνες: ένα κρατικό δημιούργημα που αποτελεί κατά τον καθηγητή

6 Οι κοινές γυναίκες που απάρτιζαν το πορνικό δυναμικό των Βούρλων ήταν κυρίως προσφυγοπούλες της Μικρασιατικής Καταστροφής.

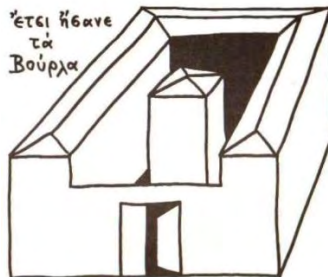
Γ. Λάζο «τη γνησιότερη πρακτική εφαρμογή του διακανονιστικού συστήματος⁷ στην Ελλάδα».

⁷ Νομικό σύνολο ηθικο-θεωρητικών αρχών που σκοπό είχε α) τον περιορισμό της πορνείας β) την περιφρούρηση της Ηθικής και γ) Προστασία της Δημόσιας Υγείας. Περισσότερες πληροφορίες βλ. Παράρτημα

1.2.1 | Ο ΧΩΡΟΣ

Το συγκρότημα οριοθετούσαν οι οδοί Εθνικής Αντιστάσεως (πρώην Κανελλοπούλου), Δογάνη, Σωκράτους (πρώην Ευβοίας) και Ψαρρών· τοποθετούνταν σε ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο και καταλάμβανε μία τεράστια έκταση περίπου 12 στρεμμάτων. Το οικόπεδο ήταν περικλειστο και είχε μία μοναδική είσοδο, που δεν βρισκόταν στον κεντρικό δρόμο αλλά στην πλαϊνή πλευρά της οδού Ψαρρών. Αριστερά της πόρτας βρισκόταν ένα θυρωρείο/φυλάκιο με όργανο υπηρεσίας για έλεγχο της εισόδου.

Σχετικά με τη διαμόρφωση του χώρου εσωτερικά της μάντρα υπήρξε μία εκδοχή του Πετρόπουλου (Πετρόπουλος, 1980), την οποία συμμερίστηκαν και άλλοι συγγραφείς, που παρουσιάζει τα Βούρλα να οργανωνόταν σε τρεις διώροφες πτέρυγες, οι οποίες διατάσσονταν περιμετρικά σε σχήμα Π γύρω από μια κεντρική αυλή. Η κάθε πτέρυγα υποτίθεται πως περιλάμβανε 24 δωμάτια (12 ισόγειο+12 όροφος) και άρα συνολικά μπορούσαν να κατοικήσουν 72 γυναίκες. Επίσης σύμφωνα με αυτήν την εκδοχή, στο κέντρο της αυλής υπήρχε ένα διώροφο κτίσμα, όπου στο ισόγειο βρισκόταν το καφενείο των προαγωγών και στον όροφο η Αστυνομία.

Εικόνα 3 Το συγκρότημα των Βούρλων σύμφωνα με αυτή την εκδοχή (Πετρόπουλος, 1980)

Η διάταξη του χώρου, όμως, όπως αυτή καταδεικνύεται από την αεροφωτογραφία-ντοκουμέντο είναι διαφορετική. Πρόκειται, πράγματι, για τρεις πτέρυγες, ισόγειες όμως και τοποθετημένες σε διαδοχική σειρά.

Εικόνα 4 Αεροφωτογραφία 1/9/1929 (προσωπικό αρχείο)

Στην κάθε σειρά, τα δωμάτια διαρθρώνονταν αριστερά και δεξιά από μία στενόμακρη αυλή. Ο Β. Τσιάτης περιγράφει στους Πειραιώτικους Παλμούς (Λάζος, 2002):

Μπαίνοντας,(...)είχες για φόντο μια μάντρα με τρεις εισόδους
ισομετρικές, χωρίς πόρτες.(...)σε κάθε είσοδο(...)μια
στενόμακρη αυλή με καμιά τριανταριά, ίσως και σαράντα,
μέτρα μάκρος και έξι-επτά πλάτος. Από τη μια και από την άλλη
πλευρά ήταν τα καμαράκια που δούλευαν οι γυναίκες.

Εικόνα 5 Στενόμακρη εσωτερική αυλή πτέρυγας συγκροτήματος (αρχείο Α. Μήλτσου)

Στο μέσο περίπου της κάθε αυλής, από τη δεξιά σειρά δωματίων
ξεπρόβαλε ένας διώροφος όγκος σε προεξοχή από τα δωμάτια.

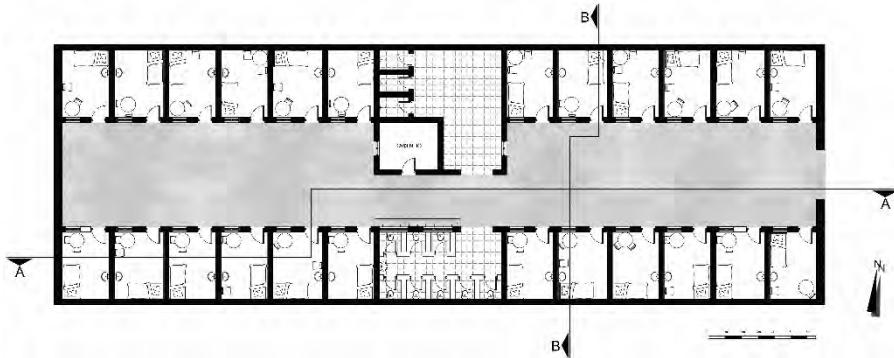
Σύμφωνα με στοιχεία αρχείου του Πειραιώτη ερευνητή Α. Μήλτσου, η θέαση αυτών των πυργίσκων από την εκκλησία και το νεκροταφείο του Αγίου Διονυσίου προκάλεσαν την ενόχληση των πιστών και μετά τις διαμαρτυρίες τους -σε επόμενη φάση από την αρχική ανέγερση- οι όροφοι αυτών κατεδαφίστηκαν, καθώς και το συγκρότημα περιφράχτηκε τότε με την ψηλή μάντρα⁸.

Εικόνα 6 Κάτοψη δωματίων συγκροτήματος (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

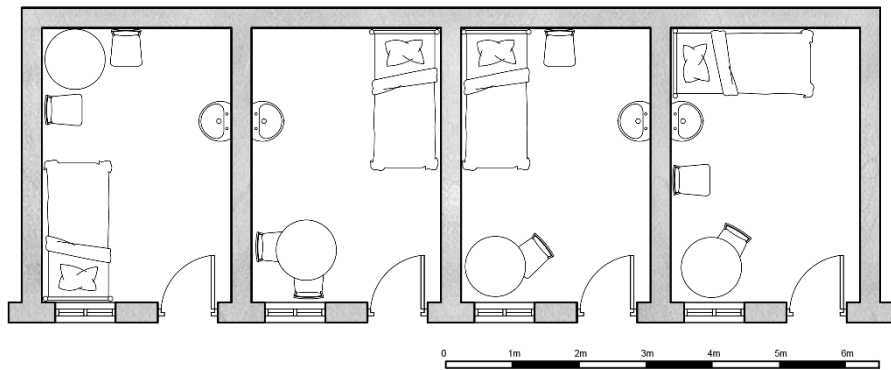
⁸ Σε αντιδιαστολή των διαμαρτυριών, βέβαια, η πύλη του περιφραγμένου συγκροτήματος αποτέλεσε αφετηρία αυτοκινήτων και λεωφορείων προς Πειραιά, όπως αναγράφεται στην εφημερίδα Ακρόπολις το 1929

Οι αυλές περιλάμβαναν για τις κοπέλες χαμηλοτάβανες κάμαρες σαν κελιά μοναστηριού, ο συνολικός αριθμός των οποίων ποικίλει από πηγή σε πηγή από 66 έως 82. Σύμφωνα με την άποψη του κυρίου Μήλτσου κατά την ανέγερση του Μπόμπολα τα δωμάτια ήταν 82. Επομένως, πιθανό μετά την κατεδάφιση των πυργίσκων να απέμειναν 72, με την κάθε αυλή να απαρτίζεται από 24 δωμάτια (12 δεξιά+12 αριστερά).

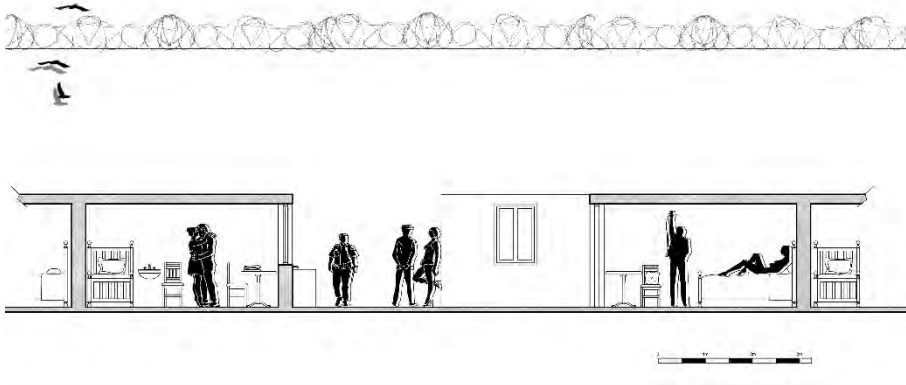

Εικόνα 7 Κάτοψη τυπολογίας πτέρυγας (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

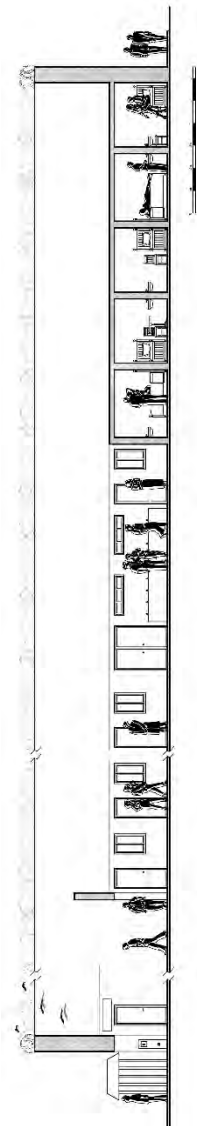
Τα δωμάτια ήταν βασικά εξοπλισμένα με ένα κρεβάτι, νιπτήρα τοίχου, τραπέζι με καρέκλες και σεντόνια. Οι αυλές παρείχαν, επίσης, κοινά λουτρά και αποχωρητήρια, καθώς και καφενείο στο ισόγειο μέρος των πρώην πυργίσκων.

Εικόνα 8 Κάτοψη 4 βασικών εκδοχών μιας κάμαρας (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

Εικόνα 9 Εγκάρσια Τομή Β-Β στη μεσαία πτέρυγα (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

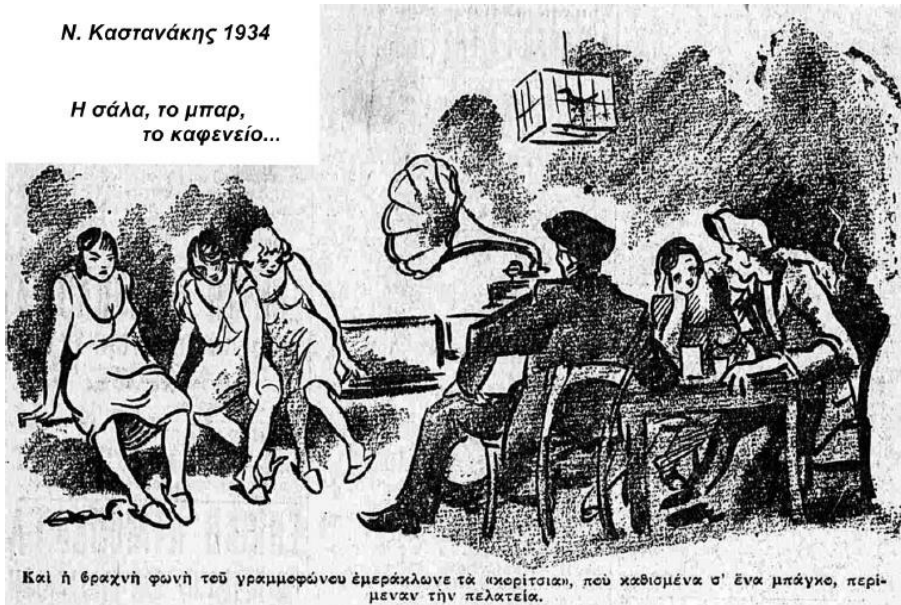
Εικόνα 10 Διαμήκης Τομή Α-Α στη μεσαία πτέρυγα (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

Στο καφενείο της κάθε πτέρυγας συγκεντρώνονταν οι γυναίκες μαζί κι ο χώρος, λειτουργούσε ως βιτρίνα για τους πελάτες. Η Λ. Νάκου περιγράφει (Αξαρηλής και Τσοκόπουλος, 2009):

Μια λατέρνα σε κάποια γωνιά έπαιζε μουσική. Τα κορίτσια στολισμένα με φιογκάκια στα μαλλιά, πασαλειμμένα πούδρες, κάθονταν απάνω σε μιν εξέδρα, για να τα ψωνίσουν οι μισομεθυσμένοι πελάτες.

N. Καστανάκης 1934

*Η σάλα, το μπαρ,
το καφενείο...*

Εικόνα 11 Απεικόνιση του καφενείου της πτέρυγας (Μήλτσος, 2012)

Η κατάταξη των κοριτσιών στις αυλές γινόταν σύμφωνα με τη ηλικία τους: στη πρώτη πτέρυγα (αριστερή) διέμεναν οι μεσόκοπες πάνω από 40-50 χρονών και οι γριές. Στη μεσαία βρισκονταν οι γυναίκες

από 18 μέχρι 40, ενώ στην τελευταία (δεξιά) πτέρυγα έβαζαν τις νεοφερμένες νεαρές, από ηλικίας 14 έως 18 ετών. Αν και περιγράφονταν γενικά «χαμόσπιτα, οικτρά, ξεθέμελα, σαράβαλα» (Σιταράς, 2014) Η μεσαία πτέρυγα είχε κάπως καλύτερα δωμάτια και γι' αυτό ονομαζόταν «αριστοκρατικό τμήμα», ενώ η χειρότερη πτέρυγα ήταν αυτή των ηλικιωμένων και είχε το παρατσούκλι «κατσικάδικα» (Γ.Α.Β. , 1936). Ο πληροφορητής με το ψευδώνυμο γερο-Ταρνανάς (Πισιμίσης, 2010) λέει γλαφυρά για το συγκρότημα πορνείων:

Τρεις σειρές κλουβάκια με πουτάνες κατά ηλικία είχανε τα Βούρλα. Στην πρώτη σειρά ήταν οι μικρές, τα τρυφερούδια, στη δεύτερη οι πιο μεγάλες και στην τρίτη αυτές που ήταν έτοιμες για απόσυρση, οι μεστωμένες.

Εντός του συνοικισμού των Βούρλων, στεγαζόταν και ταβέρνα, το μαγέρικο του Μπισμπίκη, που χρησίμευε για τις καθημερινές ανάγκες σίτισης και το οποίο, μάλιστα, είχε κατηγορηθεί για τη δηλητηρίαση μιας από τις γυναίκες του δεύτερου τμήματος, από κρέας μαγειρεμένο τρεις φορές (Γ.Α.Β. , 1936).

Όσο για το Αστυνομικό Τμήμα, που στην εκδοχή του Πετρόπουλου στεγαζόταν εντός των τειχών, ο Γρ. Λάζος το συμμερίζεται και υποστηρίζει, μάλιστα, πως ο επικεφαλής αστυνόμος μαζί με μία μικρή ομάδα αστυφυλάκων συνέστησαν τον Αστυνομικό Σταθμό Βούρλων, το τμήμα, δηλαδή, στο οποίο υπαγόταν ολόκληρη η ευρύτερη περιοχή. Το σίγουρο, πάντως, είναι πως η Αστυνομία ήταν μόνιμα εγκατεστημένη στα Βούρλα με τη συνεχή παρουσία οργάνων της τάξης τόσο στην είσοδο, όσο και εντός, καθώς είχε τη γενική εποπτεία.

1.2.11 | ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Αυτός ο απέραντος χώρος που ήταν ίσως πιο μεγάλος κι από το Σύνταγμα, όπως παραδέχεται η Λ. Νάκου (Αξαρλής και Τσοκόπουλος, 2009), εκτός από χωρικά οργανωνόταν και λειτουργικά με μια σειρά από κανόνες. Επικεφαλής για την εφαρμογή τους ήταν η Αστυνομία, που μέσα στα καθήκοντά της περιλαμβανόταν να προστατεύει τις πόρνες από πιθανούς καβγάδες, που μπορεί να ξέσπαγαν ανάμεσα σ' αυτές, τους πελάτες, τους προαγωγούς είτε και σε συνδυασμό αυτών. Εκτός, βέβαια, από την προστασία, η βασική αρμοδιότητα της Αστυνομικής Αρχής ήταν ο γενικός έλεγχος του συγκροτήματος, που όλες τις ώρες της ημέρας ήταν πολυσύχναστος και απαιτούσε την προσεκτική επιτήρηση.

Σύμφωνα με την υπ' αριθμόν 35/24 Αστυνομική Διάταξη με τίτλο *Περί λειτουργίας οίκων ανοχής Βούρλων και υποχρεώσεις κοινών γυναικών και Διευθυντριών* (Κρασονικολάκης, 2014) γίνεται φανερό πως οι κανόνες αφορούσαν στις πόρνες και στις διευθύντριες, ενώ δεν απευθύνονταν ρητά στους πελάτες⁹, παρά μόνο εμμέσως. Στο παρόν κείμενο επιχειρείται μία διαφορετική κατηγοριοποίηση των Κανονισμών, αφορούσα και στα τρία βασικά πρόσωπα των πορνείων των Βούρλων: την πόρνη, τη διευθύντρια και τον πελάτη.

Ξεκινώντας από το τέλος, ο Κανονισμός σχετικά με τους *επισκέπτες* αφορούσε κυρίως στο ωράριο λειτουργίας, στην ηλικία και στην υγεία.

⁹ Στο πρωτότυπο κείμενο αναφέρονται ως “επισκέπτες”, καθώς και οι πόρνες ως “εν τοις καταστήμασι δαιτιώμεναι γυναίκαί”.

Εννιά το πρωί με έντεκα το βράδυ τους χειμερινούς μήνες και παράταση μιας ώρας μέχρι τις δώδεκα τους θερινούς ήταν οι ώρες που η πορνοπελατεία μπορούσε να επισκεφτεί τα κορίτσια. Σ' αυτό, οι κανόνες ήταν αυστηροί, καθώς απαγορευόταν αυστηρά η επίσκεψη ή παράταση αυτής πέραν του ορισμένου χρόνου. Η λήξη του ωραρίου σημαινόταν με διπλή κρούση κουδουνιού 10 λεπτά νωρίτερα και επιβεβαιωνόταν με επανάληψη της κρούσης 10 λεπτά μετά το πέρας της λειτουργίας. Ευθύνη για την τήρηση αυτού έφεραν οι πόρνες και οι Διευθύντριες. Οι πελάτες αποτελούνταν κυρίως από εργατόσκομο, που δούλευε για το μεροκάματο από το πρωί ως το βράδυ και είχε μόνο μία Κυριακή για σεξουαλική ή οποιαδήποτε άλλη εκτόνωση. Η πελατεία δεν προερχόταν, όμως, μόνο από τον Πειραιά. Τα Βούρλα επισκέπτονταν άνδρες από όλη την Αθήνα, μιας και εκεί έβρισκαν το πιο φθηνό μίσθωμα: «Μόνο ένα εικοσιπεντάριο η επίσκεψη, ενώ στις πιο άσχημες και ηλικιωμένες κατέβαινε στο δεκάριο», όταν το αντίστοιχο μίσθωμα για τα «σπίτια» της Αθήνας το 1930 ξεπερνούσε το κατοστάρικο (Λάζος, 2002).

Αναφορικά με την ηλικία των πελατών, ρητή ήταν η απαγόρευση εισόδου σε ανήλικα αγόρια, διαταγή που τηρούνταν ανεξαιρέτως με τον έλεγχο της ταυτότητας των εισερχομένων από την Αστυνομική Αρχή στην πύλη. Για την αποδοχή επίσκεψης ανηλικού, βέβαια, υπεύθυνες καθίσταντο πάλι οι πόρνες και οι Διευθύντριες και όχι οι αρμόδιοι ελέγχου στην πύλη. Αξίζει να σημειωθεί σε αντιπαραβολή του ανήλικου των αγοριών, πως για τις πόρνες δεν ίσχυε αντίστοιχο όριο ηλικίας, καθώς τα κορίτσια της τρίτης αυλής ξεκινούσαν από την ηλικία των 14.

Παράλληλα με την είσοδο, οι εισερχόμενοι υποχρεούνταν να περάσουν υγειονομικό έλεγχο, για να αποκλειστεί τυχόν αφροδίσιο

νόσημα, ενώ στην περίπτωση που έφεραν εμφανή τέτοια σημάδια τους απαγορευόταν η επίσκεψη.

Το σύστημα μίσθωσης που εφαρμοζόταν στα Βούρλα ήταν αυτό της μάρκας. Ο πελάτης με την είσοδο ήταν υποχρεωμένος να πληρώσει εκ των προτέρων και να λάβει μία χρωματιστή μάρκα¹⁰ ανεξάρτητα με το αν θα απολάμβανε τις υπηρεσίες των κοριτσιών ή όχι τελικά. Στο βιβλίο της Σ. Βρανά (Βρανά, 2003) περιγράφεται χαρακτηριστικά:

‘Ηθελε να πάει ο πελάτης; Έπρεπε να πάρει μάρκα, γαμούσε δε γαμούσε! Ήταν υποχρεωμένος να πάρει μάρκα πρώτα, γιατί μπορεί μπαίνοντας μέσα να μη του άρεσε καμία πουτάνα. Τη μάρκα όμως την είχε πληρώσει και πολλές φορές έφευγε αγάμητος. Λοιπόν, η μάρκα πληρωνότανε, πλάκωνε δεν πλάκωνε ο πελάτης.

Το μίσθωμα για τις γυναίκες ήταν αναλογικό με τη ζήτησή τους και συνεπώς ακολουθούσε την κατηγοριοποίηση στις πτέρυγες. Έτσι, για τις γερασμένες της πρώτης πτέρυγας ο πελάτης πλήρωνε τη χαμηλότερη τιμή, για τις κοπέλες τις μεσαίας πτέρυγας μέση τιμή· ενώ αν ήθελε να επισκεφτεί τις πιο μικρές του τελευταίου τμήματος, που ήταν βέβαια και οι πιο περιζήτητες, θα πλήρωνε την υψηλότερη αναλογικά τιμή.

Όσον αφορά στις Διευθύντριες, αυτές ήταν συνήθως γριές ,αλλά ικανές απόμαχες του επαγγέλματος, που προέρχονταν από το πορνικό δυναμικό της πρώτης αυλής. Οι περισσότερες από την ηλικιωμένη σειρά, όταν τις έδιωχναν πια από το συγκρότημα, είτε

¹⁰ Οι μάρκες ως τρόπος μέτρησης των μισθώσεων ίσχυε στους οίκους ανοχής έως και τη δεκαετία του 1990 μας ενημερώνει ο Β. Τσιάτης. (Λάζος, 2002)

“επάνδρωναν” τα Λαμαρινάδικα είτε κατέληγαν ζητιάνες να πεθαίνουν από την πείνα έξω από την μάντρα, μας πληροφορεί η Λ. Νάκου (Αξαρήλης και Τσοκόπουλος, 2009) και μόνο μερικές κατάφερναν να γίνουν Διευθύντριες¹¹ στα Βούρλα. Η Λ. Νάκου πάλι περιγράφει (Λάζος, 2002):

Σε κάθε συγκρότημα γυρόφερναν κανα δυό απόμαχες του επαγγέλματος. Πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους σε περιβάλλον οικείο, ίσα-ίσα για να βγάλουν ένα κομμάτι ψωμί... Όταν έβλεπαν... κεσάτια στο μαγαζί, χτυπούσαν κάθε τόσο παλαμάκια, φωνάζοντας κιόλας βραχνά: «Αίιντε να γράψουμε!». Είχαν στις τσέπες τους κάτι μάρκες χρωματιστές, παρόμοιες με εκείνες των καφενείων, για να βρίσκουν λογαριασμό με τις επισκέψεις».

Οι Διευθύντριες φρόντιζαν για την ενοικίαση των δωματίων στις πόρνες, καθώς και την είσπραξη του ενοικίου των 25 δραχμών ημερησίως¹². Γενικά, ήταν επίσης υπεύθυνες τόσο για θέματα διοικητικά, όσο και πρακτικά: υποχρεούνταν να δέχονται προς εργασία στο συγκρότημα γυναίκες μονάχα χαρακτηρισμένες ως πόρνες -σύμφωνα με το Νόμο 3032- και μόνο αν κατείχαν άδεια της εντεταλμένης υπηρεσίας. Επίσης, οι Διευθύντριες απαγορευόταν να προσλαμβάνουν ως βοηθούς ή για άλλες υπηρεσίες ανήλικα άτομα ή γυναίκες κάτω των 40 ετών και τέλος ήταν υπεύθυνες για την

¹¹ Ντουτού ήταν το όνομα της πιο γνωστής Διευθύντριας των Βούρλων την εποχή του Μεταξά.

¹² Στο Ριζοσπάστη (Γ. Α. Β. , 1936) η μίσθωση αναφέρεται ως 40 δραχμές για την κάμαρα και 10 δραχμές για τις υπηρεσίες της Διευθύντριας και σύμφωνα με αυτό η πόρνη έπρεπε να συνευρεθεί απαραίτητως με δύο πελάτες, ώστε να βγάλει τα έξοδα του ενοικίου, ενώ οι γηραιότερες τουλάχιστον με πέντε.

απαγόρευση διακίνησης ή πώλησης ποτών και ναρκωτικών από τις ίδιες ή άλλα πρόσωπα. Ο ρεμπέτης Ν. Μάθησης, όμως, αποκαλύπτει για τη Λούση -πόρνη των Βούρλων- «αυτοκτόνησε αυτή το '33, ήτανε μαστουρωμένη και σφάχτηκε μόνη της» (Καραντής, 2010): κάτι που συνάδει και με άλλη μαρτυρία, «οι περισσότερες ήσαν μεθυσμένες. Μεθυσμένες από ούζο ή από μαυράκι -αδιάφορο- μεθυσμένες από πρέζα ή από ένεση -αδιάφορο. Σκνίπα» (Σιταράς, 2014). Αυτές οι μαρτυρίες καταδεικνύουν πως η απαγόρευση αυτή δεν εφαρμοζόταν πιστά.

Τα πρακτικά ζητήματα των αρμοδιοτήτων των Διευθυντριών αφορούσαν κυρίως στην καθαριότητα των χώρων, τόσο των κοινόχρηστων αποχωρητηρίων, καφενείων και εστιατορίου, όσο και των δωματίων των γυναικών με υποχρέωση να βρίσκονται σε καλή κατάσταση ακόμα και τα έπιπλα. Μία φορά το μήνα έπρεπε να φροντίζουν να απολυμαίνονται σε κλίβανο τα σεντόνια, αλλά και τα ρούχα των γυναικών, καθώς επίσης και να τους παρέχουν αντισηπτικά και φάρμακα, τα οποία είχαν στην κατοχή τους αποκλειστικά οι Διευθύντριες.

Πρέπει να αναφερθεί και μια σειρά υποχρεώσεών τους, η εκτέλεση των οποίων ικανοποιούνταν με προσωπικές τους δαπάνες. Αυτές σχετιζόνταν κυρίως με την υγεία των γυναικών, καθώς οι Διευθύντριες όφειλαν να μεταφέρουν στο Νοσοκομείο Συγγρού για νοσηλεία με δικά τους έξοδα κάποια πάσχουσα πόρνη και η μεταφορά έπρεπε να γίνει είτε με κλειστή άμαξα είτε με αυτοκίνητο. Με δικά τους έξοδα, οι Διευθύντριες κάλυπταν, επίσης, και την εβδομαδιαία ιατρική εξέταση των πορνών και υποχρεούνταν να μεριμνούν για τη σωστή θεραπεία τους. Μέσα σε αυτού του τύπου τις δαπανηρές για τις Διευθύντριες υποχρεώσεις ήταν και η ίδρυση

ιατρείου προς εξέταση και νοσηλευτηρίου, με όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό εργαλείων εντός του συγκροτήματος. Μάλιστα, αυτά -μαζί με το εστιατόριο και τα καφενεία- όφειλαν να έχουν πραγματοποιηθεί εντός τριών μηνών από την έναρξη της λειτουργίας των Βούρλων. Το ίδιο επίσης και διάφορες επισκευαστικές εργασίες, λόγω φθοράς στους υπάρχοντες χώρους.

Βεβαίως, δεν πρέπει να παραληφθεί πως στις υποχρεώσεις των Διευθυντριών ήταν και η πρόθυμη συνεργασία τους με τα όργανα της τάξης, για την διαφύλαξη της ευταξίας στο συγκρότημα, για τη παροχή πληροφοριών, αλλά και για την άμεση ενημέρωση των εντεταλμένων προσώπων για λαθραία αναχώρηση κάποιας γυναίκας.

Σαφώς, τα υπόλοιπα και πιο σημαντικά στοιχεία του Κανονισμού απευθύνονταν στις *έγκλειστες γυναίκες* και αφορούσαν τόσο στις ιατρικές τους υποχρεώσεις εντός του συνοικισμού, όσο και στην ελεύθερη βούλησή τους εντός και εκτός αυτού. Βασική τους υποχρέωση αποτελούσε ο ιατρικός έλεγχος δύο φορές την εβδομάδα και η επίδειξη του βιβλιαρίου τους τόσο στους ιατρικούς αρμόδιους, όσο και σε οποιονδήποτε πελάτη. Στην υποψία αφροδίσιου νοσήματος υποχρεούνταν την άρνηση πιθανής επίσκεψης πελάτη, καθώς και την άμεση άφιξη στο Νοσοκομείο για νοσηλεία. Βεβαίως, άρνηση της επίσκεψης όφειλαν να κάνουν και κατά τη διάρκεια των ημερών της έμμηνου ρήσης. Αυτό, συνήθως, σημειωνόταν με ταμπέλα στην πόρτα, όπως για παράδειγμα «Λίτσα. Δε δέχεται σήμερα λόγω τα έμμηνα» που μαθαίνουμε από τη Λ. Νάκου (Αξαρχλής και Τσοκόπουλος, 2009).

Περνώντας στους σχετικούς με την ελεύθερη βούλησή τους περιορισμούς, ο βασικότερος ήταν η απαγόρευση εξόδου ή απουσίας από τα Βούρλα χωρίς την έγγραφη άδεια της Αστυνομικής Αρχής: «(...)γιατί οι πόρνες [στα Βούρλα] για να βγούνε έξω έπρεπε να πάρουνε άδεια από την αστυνομία που τις επιτηρούσε! Και ήταν πολύ δύσκολο» επιβεβαιώνει η Σπ. Βρανά (Βρανά, 2003): απαγόρευση που έπαυε, βέβαια, όταν οι προαγωγοί συνόδευαν τις πόρνες έξω από το συγκρότημα για βραδινή έξοδο. Παρ' ότι δεν αναφερόταν στους Κανονισμούς Λειτουργίας, το ίδιο αυστηρή ήταν και η απαγόρευση της επικοινωνίας μεταξύ των γυναικών που απάρτιζαν τις διαφορετικές πτέρυγες. Τη διατήρηση αυτού του περιορισμού και των στεγανών ο Γρ. Λάζος τη χαρακτηρίζει «λειτουργική», μιας και εμπόδιζε την ανάμειξη των ηλικιών, αλλά και των κοινωνικο-οικονομικών τάξεων των πελατών, ώστε να διευκολύνεται η Αρχή στον εποπτικό της ρόλο (Λάζος, 2002). Άλλη υποχρέωση των γυναικών, που σχετιζόταν με την ελεύθερη βούλησή τους ήταν και αυτή της καλής συμπεριφοράς, αλλά και της σεμνής εξωτερικής εμφάνισης όταν κυκλοφορούσαν εκτός συνοικισμού στην υπόλοιπη πόλη. Σαφής ήταν και η απαγόρευση της εξωτερικής τους μετακίνησης σε μεγάλες ομάδες αποτελούμενες από πόρνες και η προσέγγιση σχολείων, εκκλησιών και σιδηροδρομικών σταθμών σε κοντινή απόσταση. Τελευταία τους υποχρέωση ήταν να μη διαμένουν στο συνοικισμό των Βούρλων μητέρες, παιδιά ή άλλοι συγγενείς των γυναικών, κανόνας που δεν εφαρμοζόταν στην πράξη, μιας και πολλές φορές οι πόρνες κρατούσαν και μεγάλωναν τα παιδιά τους εντός του συγκροτήματος των Βούρλων: «Βγαίνοντας από το καφενείο, είναι ανοιχτή η πόρτα ενός δωματίου και βλέπω μία γυναίκα να έχει στην αγκαλιά της ένα μωρό και να το βυζαίνει»

(Γ.Α.Β., 1936). Ως επιβράβευση για τη συμμόρφωση με όλες αυτές τις υποχρεώσεις, ο Κανονισμός ανέφερε καθαρά τη δυνατότητα μετάταξης των γυναικών από την κατηγορία των «κοινών»¹³ στην κατηγορία των «ελευθεριών»¹⁴. Αντιθέτως, η ανυπακοή στους Κανονισμούς επέσυρε προβλεπόμενη από το Νόμο 3032/1922 τιμωρία, με ποινή φυλάκισης έως ένα έτος (Πετρόπουλος, 1980).

Ένα ιδιαίτερα σοβαρό κομμάτι της λειτουργίας των Βούρλων σχετιζόταν με τον Σωφρονιστικό τους ρόλο. Πόρνες που δε συμμορφώνονταν στον εβδομαδιαίο υγειονομικό έλεγχο -κάνοντας απουσία από το γιατρό-, ενώ εργάζονταν σε οίκο ανοχής άλλης περιοχής, όπως η Αθήνα, τιμωρούνταν με 10 μέρες πορνικής εργασίας στα Βούρλα (Βρανά, 2003). Όμως, τα Βούρλα λειτουργούσαν ως *Κέντρο Τιμωρητικού Σωφρονισμού* και για κοπέλες που δεν ασκούσαν το επάγγελμα της πόρνης. Μεταφέρονταν εκεί, κάθε τόσο απρογραμμάτιστα, κορίτσια ανυπάκουα και ατίθασα που είχαν συλληφθεί για κάποια παράβαση και εντάσσονταν έκτακτα στα δωμάτια των έγκλειστων γυναικών -είτε στο πάνω πάτωμα των πυργίσκων πριν την κατεδάφισή τους- «για να υπηρετήσουν λίγες μέρες στα Βούρλα, ώστε να σωφρονιστούν» μαρτυρά ο Σ. Μπινιάρης

¹³ Οι «κοινές» πόρνες διέθεταν άδεια άσκησης του επαγγέλματος, κατείχαν βιβλιάριο και είχαν το δικαίωμα να επιλέξουν τον οίκο ανοχής που θα εργαστούν. Παράλληλα, όμως, υποχρεούνταν να παραμένουν εντός του οίκου αυτού, χωρίς το δικαίωμα εξόδου άνευ έγγραφης άδειας της Αστυνομίας. (Λάζος, 2002)

¹⁴ Οι «ελευθερίες» πόρνες εργάζονταν σε καφωδεία ή κέντρα διασκέδασης, μπορούσαν να διαμένουν σε ξενοδοχείο, αλλά απαγορευόταν η απομάκρυνσή τους από την πόλη, καθώς υποβάλλονταν και εκείνες σε εβδομαδιαίο υγειονομικό έλεγχο. (Λάζος, 2002)

(Λάζος, 2002). Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία του Α. Κουτσουμάρη από την Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών (Μήλτσος, 2012):

(...)Η Γαλάτεια Παρησιάδου, 19 ετών, εκ Μικράς Ασίας ορμώμενη, προσήχθη σήμερα [1929], ενώπιον του αξιωματικού υπηρεσίας, κατηγορούμενη δια βαρείαν παράβασιν κατά την ενάσκησιν των καθηκόντων της στην οικία του σιτεμπόρου Αναστασίου Μαρμαλιά, όπου ηργάζετο ως παιδαγωγός των τέκνων του. Μετά από την προβλεπόμενη εξέτασιν, εκρίθη ένοχος και απεφασίσθη η ολιγοήμερος ένταξις της εις τα «Βούρλα», προς σωφρονισμόν. (...)Ο εγκλεισμός της να μην υπερβεί την μιαν εβδομάδα και να ενταχθεί σε «σπίτι» με ολιγάριθμες τροφίμους.

Μα και κορίτσια που δεν είχαν διαπράξει νομικά κολάσιμες πράξεις κινδύνευαν να μεταφερθούν στο Βούρλα, αν επιδίδονταν έστω και στην πιο αθώα περίπτωση με κάποιον νεαρό δημόσια. Αρκούσε να περπατά χέρι-χέρι ένα νεαρό ζευγάρι στο δρόμο και οι «Κέρβεροι της Ηθικής» έσπευδαν να το συλλάβουν και να το οδηγήσουν στο τμήμα, αν δεν αποδείκνυαν πως ήταν παντρεμένοι ή μνηστευμένοι. Εκεί, η κοπέλα θα υποβαλλόταν σε υγειονομική εξέταση, η οποία αν αποδείκνυε πως της έλειπε ο παρθενικός υμένας -ενώ δεν είναι παντρεμένη-, χαρακτηριζόταν «πόρνη» και μεταφερόταν στα Βούρλα, περιγράφει ο Γ. Φωτεινός στην εφημερίδα Ακρόπολις (Λάζος, 2002). Αυτό παρουσιάζεται γλαφυρά και στην περιγραφή του Α. Κουτσουμάρη (Λάζος, 2002):

Ο Αστυνομικός Υπηρεσίας παρουσίαζε κατά ομάδες τις κρατούμενες γυναίκες στον Διευθυντή, ο οποίος ύστερα από πρόχειρη εξέταση, διέταζε κατά κανόνα τον εγκλεισμό τους σε οίκο ανοχής. Τις πιο νέες και όμορφες τις έστελναν στα περιώνυμα “Βούρλα” στον Πειραιά.(...)Ποτέ δε θα ξεχάσω τι επακολούθησε στο άκουσμα της αποφάσεως για τον εγκλεισμό(...). Κάθε μια με τη σειρά της και όλες μαζί ξεσπούσαν σε σπαρακτικές κραυγές και θρήνους. Τραβούσαν τα μαλλιά τους, ξέσκιζαν τα ρούχα τους, εκλιπαρούσαν με αναφιλητά να τις λυπηθεί, να μην τις κλείσει στα Βούρλα. Αλλά μάταια».

ΚΩΔΙΚΑΣ ΤΙΜΗΣ

Πρακτικά επικεφαλής του ελέγχου στα Βούρλα ήταν η Αστυνομία, η οποία επιτηρούσε την είσοδο των πελατών, αλλά και την περιορισμένη και σπάνια εγκεκριμένη έξοδο των πορνών. Συχνά οι πόρνες, διατηρούσαν φιλικούς ή ακόμα και συναισθηματικούς δεσμούς με κάποιους από τους πελάτες τους, κάνοντάς τους «αγαπητικούς». Τότε οι ρόλοι αντιστρέφονταν και αντί εκείνοι να πληρώνουν για τη συνεύρεση, τους χάριζαν οι πόρνες ρούχα ή χρήματα από τα δεδουλευμένα τους, εις ένδειξη της αναβάθμισης της σχέσης τους. Οι αγαπητικοί τότε, δεν επισκέπτονταν το συγκρότημα σαν πελάτες τις ώρες λειτουργίας το , αλλά έμπαιναν κρυφά τα βράδια, πηδώντας τη μάντρα, για να συναντήσουν την αγαπημένη τους -συμβάν που όλες το ήξεραν, μα καμιά δε μαρτυρούσε τίποτα στις Διευθύντριες, σαν ένα άγραφο κοινό κανόνα-, μιας και εκείνη απαγορευόταν να βγει. Αυτούς λοιπόν τους άνδρες, τους αγαπητικούς, η Αστυνομία δυσκολευόταν να ελέγξει και

το ρόλο αυτόν άτυπα αποκτούσαν οι προαγωγοί, οι οποίοι ξημεροβραδιάζονταν στα καφενεία του συγκροτήματος, προσπαθώντας να αποτρέψουν εκείνους που υπέσκαπταν τα κέρδη τους από τα κορίτσια.

Οι αγαπητικοί στα Βούρλα δεν ήταν λίγοι, βέβαια, μιας και συχνό ήταν το φαινόμενο να προκύπτει έρωτας ανάμεσα στον πελάτη και την πόρνη, μετά από κάποιες φορές ερωτικής συνεύρεσης. Τέτοια περίπτωση ήταν και αυτή του μεγάλου ρεμπέτη Μάρκου Βαμβακάρη, ο οποίος επισκεπτόταν το συγκρότημα των Βούρλων συχνά, όπως και άλλοι γνωστοί σύγχρονοί του (Βαμβακάρης, 1978):

(...)Αφού γνώρισα αρκετούς τέτοιους φίλους(...)Η παρέα έφερε και τις αταξίες εκείνου του καιρού. Δεκαεννιά χρόνων έγινα αγαπητικός στο μπορντέλο μιας Ειρήνης από τη Σμύρνη. Ήταν στο δεύτερο διαμέρισμα των Βούρλων, η πρώτη μου ερωτική επαφή.(...)μου 'δινε και λεφτά και κοστούμια.(...)Αγάπησα την άλλη, τη Μανιάτισσα τη Ζιγκοάλα, και την απaráτησα. Όμως και μετά τον γάμο μου πηγαίναμε, εγώ αν και νιόπαντρος, σε κοινές γυναίκες που ακμάζανε τότες στα Βούρλα.(...)Ήμουνα και αγαπητικός. Ό,τι έβλεπα από τους άλλους έκανα κι εγώ.

Αφού οι ενδιαφερόμενοι για τις κοπέλες των Βούρλων ήταν πολλοί, λοιπόν, δεν έλειπαν και οι κόντρες για τα μάτια της ίδιας κοπέλας. Στη θέση της αντιζηλίας βρέθηκαν και Μάρκος Βαμβακάρης με τον άλλο μεγάλο ρεμπέτη της εποχής του, τον Νίκο Μάθεση. Για τη συμπλοκή που συνέβη μεταξύ τους μία νύχτα, αλλά και για το τραγούδι 'μαύρα μάτια μαύρα φρύδια' που έγραψε για το μήλον της έριδος ο Βαμβακάρης, ο ίδιος περιγράφει (Βαμβακάρης, 1978):

Μόνο για αυτόν το Μάθεση μη μου πεις. Τομάρι. Άσ' τον. Ούτε να τον βλέπω δε θέλω. Δεν ήτανε καλός άνθρωπος για μένανε.(...)Λουπόν, ένα βράδυ, ζούλα, με χτύπησε στο χέρι με ένα ξύλο και μου 'βγαλε το χέρι από τη θέση του (...)Αυτός είχε μια αγαπητική, εκ των υστέρων έμαθα, στα Βούρλα εκεί στα μπουρδέλα, η οποία αυτή ήτανε Κρητική. Αυτή αγάπαγε εμένα πάρα πολύ. Εμένα ήθελε, δεν ήθελε αυτόν. Κι έγραψα το τραγούδι γι' αυτήν.

Μαύρα μάτια μαύρα φρύδια
Κατσαρά μαύρα μαλλιά
Άσπρο πρόσωπο σαν κρίνος
Και στο μάγουλο ελιά

Τέτοια εμορφιά ποτές μου
Αχ, τσαχτίνα μου γλυκιά
Δεν την έχω απαντήσει
Εις ετούτον τον ντουινιά

Μαυρομάτα μου για σένα
Εκατάντησα τρελός
Θα πεθάνω δεν αντέχω
Έχω γίνει φθισικός

Πόνους έχω εγώ κρυμμένους
Μες στα φύλλα της καρδιάς
Με τα μάγκικά σου μάτια
Όταν, φως μου, με κοιτάς

Έτσι οξύθυμοι που ήταν οι άνθρωποι τότε, σπάνια οι συμπλοκές τους είχαν αίσιο τέλος: οι καβγάδες δεν αργούσαν να ανάψουν και τα μαχαίρια να βγουν. Τα μαχαιρώματα ήταν ο κύριος τρόπος που οι άνδρες, και ειδικά εκείνοι που σύχναζαν στα Βούρλα, ξεκαθάριζαν τους λογαριασμούς τους. «Οι άνθρωποι ήταν άγριοι. Φασαρίες, καβγάδες, το ένα το άλλο, μαχαίρια. Και αυτά τα πράγματα για διάφορα, ιδίως για γυναίκες» περιγράφει ο Βαμβακάρης. Από τον ίδιο μαθαίνουμε πως οι φόνοι δε γίνονταν για εκδίκηση, αλλά υποκινούνταν από το φιλότημο. Σε μια ηθικοκεντρική εποχή κανείς μπορεί να εγκληματήσει για την τιμή και την υπόληψή του: αυτό εκδηλώνεται φανερά στους στίχους του Βαμβακάρη 'Ο συνάχης': «Με ποιόν τα 'χεις, συνάχη μου, αμάν αμάν, και πας να καθαρίσεις/την ηθική σου θίζανε, συνάχη μου, και πας να εγκληματήσεις» Το ενδεχόμενο της μήνυσης -«αν έκανες μήνυση κατέρρες αυτομάτως» παραδέχεται ο Ν. Μάθησης (Καραντής, 1999)- ή της ανάμιξης της Αστυνομίας γενικά δεν υπήρχε, μιας και οι άνθρωποι εκείνοι είχαν ένα δικό τους άγραφο κώδικα δικαιοσύνης. Ο Μ. Βαμβακάρης επιβεβαιώνει (Βαμβακάρης, 1978):

Θα σε σκοτώσω από φιλότημο. Εκδίκηση δεν υπάρχει. Δεν υπήρχε εκδίκηση καμία. Εκείνα γινόντουσαν από φιλότημο στα άψε σβήσε. Ερχόντουσαν οι αγαπητικοί που είχαν τις πουτάνες. Εκεί βγάζαν τις διαφορές τους ο ένας με τον άλλονε. Γιατί μου πήρες τη γκόμενα; Μια το ένα, χίλια δύο.

Αυτός ο κώδικας δικαιοσύνης υπαγόρευε στην πόρνη, για χάρη της οποίας κάποιος είχε διαπράξει φόνο, να τον συντηρεί οικονομικά όσο καιρό εκείνος εξέτιε την ποινή του στη φυλακή. «Δε μπορούσε να κάνει αλλιώς, θα σκοτωνόταν από τους φίλους του» (Καραντής,

1999). «(...)αφού για κείνη μπήκες. Αν σε πούλαγε, πάθαινε μεγάλη ζημιά. Αυτό ήταν νόμος απαράβατος» (Πισιμίσης, 2010). Βεβαίως, η οικονομική στήριξης της πόρνης στον φονιά-αγαπητικό της λειτουργούσε ανταποδοτικά, αφού κι εκείνος όταν θα τέλειωνε από το σχολείο «η πρώτη του δουλειά ήταν να τη στεφανωθεί. Απαραίτητος κανών!!!» (Καραντής, 1999), αποτραβώντας την από τη χαμέρπεια της ζωής της. Οι στίχοι του τραγουδιού 'Στα σίδερα με βάλανε', που ερμηνεύει ο Μ. Βαμβακάρης, το αποτυπώνουν γλαφυρά:

Στα σίδερα με βάλανε,
για τα δικά σου μάτια
Το(ν) βλάμη που γουστάριζες,
βρ' αμάν αμάν, τον έκανα κομμάτια

Φωτιά μεγάλη μ' άναψες,
βρε, άπιστη γυναίκα
Μόλις θα 'βγώ απ' τα σίδερα,
βρ' αμάν αμάν, θα σφάξω κι άλλους δέκα

Γιατί σε θέλω σπλάχνο μου,
ολοτελώς δικιά μου
Κι αλλοίμονο σ(ου), βρε βάσανο,
βρ' αμάν αμάν, σ' όποιον βρεθεί μπροστά μου

Στους τοίχους βρε της φυλακής,
σίδερα το κορμί μου
Χάραξα την καρδούλα σου,
βρ' αμάν αμάν, ασίκικο κουκλί μου.

Βεβαίως, κάποιες φορές ο έρωτας δεν ήταν αμοιβαίος και τα συναισθήματα του άνδρα δεν έβρισκαν ανταπόκριση στα πελατειακά ή απλώς φιλικά αισθήματα της κοπέλας. Η μαρτυρία του αιωνόβιου Μικρασιάτη-Κερασινιώτη κυρίου Βίκτωρα είναι συγκινητική (Πισιμίσης, 2010: 104)

Εγώ της χάριζα στραγάλια για τα παιδιά της κι εκείνη μου έλεγε τον πόνο της. Είχαμε γίνει φίλοι. Πώς να της πω ότι ήθελα να πάω μαζί της; Όχι ότι δε θα πλήρωνα, αλλά ντρεπόμουνα.(...)«Ρε τσακα-τσούκα, μου λέει, με γουστάρεις;» (...)Είπα να την πληρώσω, αλλά δεν το δέχτηκε. «Από σένα θα πάρω λεφτά;» μου είπε. Εσύ είσαι δικός μου άνθρωπος.

Μεγάλη ζήτηση είχαν, και πέρα από τους επαγγελματικούς λόγους, οι νεαρές πόρνες της τελευταίας πτέρυγας. Δεν ήταν λίγοι οι άνδρες που ενδιαφέρονταν να παντρευτούν «τ' αγρίμια» των Βούρλων. «Όχι για να πηδήξεις, αυτό ήταν εύκολο, πλήρωνες. Για να τις πάρεις λέμε» παραδέχεται ο πληροφορητής με το ψευδώνυμο γερο-Ταρνανάς (Πισιμίσης, 2010).

Ολοκληρώνοντας την επισκόπηση της εποχής στα Βούρλα, παρατίθεται το ποίημα της Γαλάτειας Καζαντζάκη, που μέσα από τους φορτισμένους στίχους, αλλά και την απλότητα της γραφής σκιαγραφεί στη φαντασία το πορτρέτο της πόρνης, φιλοτεχνώντας, παράλληλα, και την τοιχογραφία μιας ολόκληρης εποχής:

Στη Σμύρνη, Μέλπω. Ηρώ, στη Σαλονίκη.
Στο Βόλο, Κατινίτσα, έναν καιρό.
Τώρα στα Βούρλα με φωνάζουν Λέλα.

Ο τόπος μου, ποιος ήταν; Ποιοί οι δικοί μου;
Αν ξέρω, ανάθεμά με.
Σπίτι, πατρίδα έχω τα μπορντέλα.

Ως κι οι πικροί μου χρόνοι, οι παιδικοί μου,
θολές, σβησμένες ζωγραφιές.
Κι είν' αδειανό σεντούκι η θύμησή μου.

Το σήμερα χειρότερο απ' το χτες.
Και τ' αύριο απ' το σήμερα θε να `ναι.
Φιλιά από στόματ' άγνωστα, βρισιές
κι οι χωροφύλακες να με τραβολογάνε.

Γλέντια, καυγάδες ως να φέξει.
Αρρώστιες, αμφιθέατρο, Συγγρού
κι ενέσεις εξακόσια έξι¹⁵.

Πνιγμένου καραβιού σάπιο σανίδι.
Όλη η ζωή μου του χαμού.
Μ' από την κόλασή μου, σου φωνάζω:
Εικόνα σου είμαι, κοινωνία, και σου μοιάζω.

Μ' από την κόλασή μου, σου φωνάζω:
Εικόνα σου είμαι, κοινωνία, και σου μοιάζω.

¹⁵ Οι ενέσεις 606 περιλάμβαναν ένωση του αρσενικού και είχαν βαριές παρενέργειες. Ωστόσο, αποτελούσαν τη μοναδική θεραπεία για τη σύφιλη, πριν την εμφάνιση της πενικιλίνης. Πήραν το όνομά τους από το γεγονός ότι στο εργαστήριο ήταν η 6^η ένωση στην 6^η ομάδα δοκιμών. (Σαραντάκος, 2012)

1.3 | ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ & ΑΛΛΑΓΗ ΧΡΗΣΗΣ

Είναι απορίας άξιο το γεγονός πως στο άκουσμα της κατάργησης του πορνικού συγκροτήματος οι εσώκλειστες γυναίκες δυσαρεστήθηκαν ιδιαίτερα, μιας και καμία δεν ήθελε να φύγει από τα Βούρλα. «Εδώ έχουμε προστασία, περίθαλψη, δε νιώθουμε τη μοναξιά μας. Αν μας πετάξουνε στους δρόμους, χαθήκαμε. Θα πέσουμε στα χέρια των σωματεμπόρων, λέγανε φοβισμένες» μας ενημερώνει η Λ. Νάκου (Αξαρχλής και Τσοκόπουλος, 2009).

Παρ' όλα αυτά το κλείσιμο των Βούρλων έγινε γεγονός. Η χρονολογία της κατάργησής τους είναι ένα ακόμα αμφιλεγόμενο ζήτημα: στο 'Σελίδες ιστορίας' (Μήλτσος, 2001) αναφέρεται το 1934 ως το έτος οριστικής κατάργησης. Άλλες πηγές δηλώνουν πως αυτό συνέβη το 1937 στα πλαίσια καθαγιασμού της κοινωνίας από τον Μεταξά και μία τρίτη εκδοχή παρουσιάζει το συγκρότημα να έκλεισε το 1940 με την έλευση των Γερμανών στη χώρα, οι οποίοι τοποθετώντας κάγκελα και σιδεριές, μετέτρεψαν το συγκρότημα σε φυλακές, διώχνοντας τις πόρνες. Όπως και να έχει πάντως, μετά από περίπου 60 χρόνια λειτουργίας των πορνείων, τα Βούρλα μετατράπηκαν, πράγματι, σε φυλακές κατά την περίοδο της Κατοχής. Αργότερα, μετονομάστηκαν σε "Δικαστικές Φυλακές Πειραιώς", οι οποίες συνέχισαν να λειτουργούν ως τέτοιες και ως τα χρόνια της Δικτατορίας.

Εικόνα 1 Πύλη συγκροτήματος μετά τη μετατροπή του σε Φυλακές (Μίλεσης, 2013)

Οι εγκαταστάσεις μάλλον δε δέχτηκαν ιδιαίτερες αλλαγές, με τα καμαράκια των κοριτσιών να μετατράπηκαν σε κελιά κρατουμένων. Στον πρώτο τομέα τοποθετήθηκαν ποινικοί κρατούμενοι, στον δεύτερο τομέα τοξικομανείς, ενώ στον τρίτο φυλάσσονταν οι πολιτικοί κρατούμενοι, τα μέλη, δηλαδή, του Κομμουνιστικού Κόμματος που συλλαμβάνονταν με την κατηγορία της κατασκοπείας. Τη λειτουργία των φυλακών σημάδεψαν διάφορα γεγονότα, όπως οι απεργίες πείνας, που πραγματοποιούνταν από τους κρατούμενους σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τη σωρεία των εκτελέσεων.

Εικόνα 2 Άποψη των περύγων στη διάρκεια λειτουργίας των Φυλακών (Μίλση, 2013)

Το πιο ιστορικό γεγονός, όμως, είναι αυτό της απόδρασης της 17^{ης} Ιουλίου 1955, 27 πολιτικών κρατουμένων μέσω υπόγειας στοάς. Κρατούμενοι της τρίτης πτέρυγας δραπέτευσαν από το κελί 13, σκάβοντας σήραγγα 20 περίπου μέτρων μήκους και διαμέτρου 80 εκατοστών, η οποία -διασχίζοντας κάτωθεν την οδό Δογάνη-κατέληγε στα αποδυτήρια του εργοστασίου ΝΤΕΣΤΡΕ στην απέναντι πλευρά. Πολύτιμες πληροφορίες για το τοπογραφικό της περιοχής, έδιναν οι αρραβωνιαστικιές δύο εκ των κρατουμένων, έχοντας μετρήσει τις εξωτερικές αποστάσεις με τα βήματά τους. Παρά τις αναρίθμητες δυσκολίες της επιχείρησης, όπως η εύρεση εργαλείων για την εξόρυξη, ο έλεγχος των κελιών, ο θόρυβος από τον εκβραχισμό, η απόκρυψη των μπαζών, ο φωτισμός, ο αερισμός, η

σκόνη, η ζέστη και άλλα, η απόδραση επετεύχθη, θίγοντας την υπόληψη των Αρχών για τις Υψίστης Ασφαλείας φυλακές του Πειραιά. Μια σειρά γεγονότων ακολούθησαν στον απόηχο της απόδρασης, με πρώτη την επικήρυξη των δραπέτων και όσων τους έκρυβαν στα σπίτια τους, με υπέρογκα για την εποχή ποσά. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκαν φυλακίσεις και απολύσεις υπαλλήλων, ακόμα και εκείνων που έλλειπαν σε άδεια εκείνο το διάστημα. Και το αποκορύφωμα της αναταραχής ήταν οι απόπειρες αυτοκτονίας μελών του προσωπικού, από το φόβο της κατηγορίας για συνέργεια.

Εικόνα 3 Πρωτοσέλιδο εφημερίδας για την απόδραση των 27

Τα επόμενα χρόνια το θέμα της απόδρασης απασχολούσε τα άρθρα των εφημερίδων, με τους συντάκτες να φωτίζουν όλο και περισσότερο τα θέματα που αφορούσαν στις συνθήκες κράτησης. Συγκλονιστική ήταν η επιστολή κρατουμένου που δημοσιεύτηκε το Φεβρουάριο του 1957 στην εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (Μίλεσης, 2013):

Ο Ποινικός Νόμος ορίζει ότι ο βασανίζων τα ζώα τιμωρείται. Δια τους βασανιζόντας, όμως, τους ανθρώπους και όταν μάλιστα αυτοί είναι ιατροί, δεν υπάρχουν κυρώσεις; Μετά Τιμής Π. Κανδ

Σήμερα, τα Βούρλα καλύπτονται από ένα τεράστιο συγκρότημα κατοικιών, κατασκευής της εταιρείας ΡΟΥΣΟΥΝΕΛΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ, και από μια μικρή έκταση προορισμένη για πλατεία, ιδιοκτησία του Δήμου Δραπετσώνας από το 2009.

Εικόνα 4 Σημερινή κατάσταση Ο.Τ. Βούρλων (προσωπικό αρχείο)

1.4 | ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ & ΣΧΟΛΙΑ

Το πρώτο που αξίζει να σχολιάσει κανείς σε χωρικό επίπεδο είναι η ύπαρξη, αλλά και η σημασία του σκληρού διαχωριστικού ορίου, της μάντρας των Βούρλων. Αυτή είχε διττό χαρακτήρα. Ο πρωταρχικός ρόλος του ψηλού τοίχου ήταν να αποτρέπει στους πολίτες την άσεμνη θέα της ακολασίας, αλλά και να εσωκλείει τις πόρνες, ώστε να τις απομονώνει από την ηθικό, κοινωνικό περίγυρο, που θιγόταν από τις προκλητικές συμπεριφορές. Και αυτό γιατί η «κοινή» γυναίκα όχι μόνο ενσάρκωνε την ανηθικότητα της γυναικείας φύσης, αλλά και καθίστατο δημόσιος κίνδυνος (Γιαννιτσιώτης, 2001). Σε δεύτερο επίπεδο, η μάντρα -σε συνδυασμό με το απαγορευτικό διάταγμα περί πορνείας εκτός Βούρλων- διαχώριζε τους χώρους “ψυχαγωγίας”, κατηγοριοποιώντας τις λειτουργίες τους: σεξουαλική εκτόνωση από τη μία και ψυχική διασκέδαση από την άλλη. Ο διαχωρισμός αυτός αποτυπωνόταν, αντίστοιχα, και στο χώρο με διάφορους τρόπους.

Ο πιο προφανής είναι η διάκρισή του σε Σεξουαλικούς και Α-σεξουαλικούς Τόπους. Η αποκοπή τής μιας εκτόνωσης από την άλλη, υπαγόρευσε στους Α-σεξουαλικούς Τόπους, που δεν παρείχαν τη γυναικεία συντροφιά, να αντισταθμίσουν την έλλειψη του θηλυκού με άλλους τρόπους προσέλκυσης: παρουσίασαν τη εναλλακτική δική τους παροχή -αυτή του τζόγου και της πρέζας- υπερθεματίζοντας, γεγονός που τους προσέδωσε έναν έντονα διακριτό, ανδρικό χαρακτήρα. Από το «κελάηδισμα του μπουζουκιού ή του μπαγλαμά» μέχρι «τη μυρωδιά της ταλμίρας από ναργιλέ ή τσιγαριλίκι» (Καραντής, 1999), οι Α-σεξουαλικοί Τόποι παρείχαν στους πελάτες,

μέσα από την εκδήλωση αυτών των ακραίων εκφάνσεων ανδρισμού, ένα διαφορετικό είδος διασκέδασης από αυτό των Σεξουαλικών Τόπων και γι' αυτόν τον λόγο κατείχαν κι αυτοί τη δική τους μοναδικότητα.

Το αποτύπωμα της “διχοτομημένης διασκέδασης” στο χώρο, βέβαια, δεν αναφέρεται μόνο στην ύπαρξη δύο μοναδικών και ξεχωριστών μερών -των Σεξουαλικών και των Α-σεξουαλικών Τόπων- αλλά και στο “σχήμα” που αυτά δημιουργούν μαζί ως σύνολο, στην γειννίαση που παρουσιάζουν και στη σχέση που δομούν μεταξύ τους: Το συγκρότημα πορνείων ήταν το κέντρο της σεξουαλικής εκτόνωσης. Οι τεκέδες, τα μπαρμπουταζίδικα και τα άλλα καταγώγια αρθρώνονταν γύρω του σπονδυλωτά. Η σπονδύλωση αυτή παρουσίαζε, μάλιστα την εικόνα ενός ασφυκτικού κλοιού, που καταργούσε, με έναν τρόπο, την ύπαρξη του σκληρού διαχωριστικού ορίου μεταξύ τους. Δηλαδή, η αποκοπή των δύο Τόπων μέσω της μάντρας έμενε, από τη μια πλευρά, πιστή στις απαγορεύσεις του διατάγματος -αποκλειστικός χώρος άσκησης πορνείας το συγκρότημα και άρα σαφής διάκριση των χώρων και των λειτουργιών- αλλά η γειννιάσή τους εκφράστηκε τόσο επιθετικά, από την άλλη, που οι τεκέδες και τα υπόλοιπα καταλάμβαναν το χώρο έξω από τα Βούρλα από το πρώτο κιάλας μέτρο. Και ενώ οι δύο αυτοί Τόποι, όχι μόνο δεν ταυτίζονται χωρικά, αλλά αποκόπτοναν με τη μάντρα, εντούτοις αυτή η εφαιπτόμενη χωρικότητά τους τους έκανε να λειτουργούν συμπληρωματικά ο ένας προς τον άλλον. Παρ' όλο που οι Α-σεξουαλικοί Τόποι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, συνίσταντο αυθύπαρκτα και προσδιόριζαν ανεξάρτητα τον εαυτό τους από τους Σεξουαλικούς Τόπους, εκμεταλλεύτηκαν, την κοντινότερη επιτρεπτή απόστασή τους από την

περιμαντρωμένη πορνεία και συνεπώς, το συνολικό “σχήμα” που προέκυπτε παρουσιάζεται περισσότερο ως δίπολο πυρήνα-περιμέτρου, παρά ως ξεχωριστών μερών. Έτσι, λειτούργησαν, τελικά, ως σύμπλεγμα, αναπτύσσοντας μια κυκλική σχέση μεταξύ τους. Το ένα παρέπεμπε στο άλλο, δηλαδή.

Η ίδια κυκλική σχέση υπήρχε, φυσικά, και μεταξύ των δύο *Σεξουαλικών Τόπων* μεταξύ τους. Η σχέση αυτή δε έμενε μόνο σε θεματικό επίπεδο, αυτή της πορνείας -παράνομης και νόμιμης. Τα Λαμαρινάδικα και τα Βούρλα συνδέονταν με κάτι περισσότερο από το γεγονός αυτό. Η σύνδεσή τους εκφράστηκε και πρακτικά με τους δύο Τόπους να ανατροφοδοτούνται. Οι παράνομες πόρνες των Λαμαρινάδικων που συλλαμβάνονταν οδηγούνταν στα Βούρλα, ενώ οι γερασμένες παλαίμαχες των Βούρλων κατέληγαν να εκδίδονται στα Λαμαρινάδικα.

Όσο για το συγκρότημα των Βούρλων μεμονωμένα, οι παροχές που προσέφερε στις εκδιδόμενες γυναίκες το έκανε να μοιάζε, επιφανειακά, περισσότερο με ενοικίαση συγκεντρωμένης επαγγελματικής στέγης, προσφέροντας στις πόρνες την ανεξαρτησία και την αυτοδιαχείριση των οικονομικών τους. Οι κανόνες και οι απαγορεύσεις του, όμως, έκαναν τα Βούρλα, στην πραγματικότητα, κάτι πολύ μεγαλύτερο σε σημασία και είναι αυτό που πρόκειται να αναλυθεί στο δεύτερο μέρος.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ

Εικόνα 2 Τεκές στην ευρύτερη περιοχή των Βούρλων, 1928 (Μήλτσος, 2001)

Εικόνα 3 Ξιδιοκτήτρια προηγούμενου τεκέ (Μήλτσος, 2001)

Εικόνα 4 Χασισοπότες

Εικόνα 5 Μια από τις πιο αυστηρές Διευθύντριες των Βούρλων (Μήλιτσος, 2001)

Εικόνα 6 Άποψη της Δραπετσώνας το 1933 (Μήλτσος, 2001)

Εικόνα 7 Προσφυγικά παραπήγματα στη Δραπετσώνα

Εικόνα 8 Σάτιρα για την επιτυχή υπόγεια σήραγγα των δραπετών (Γκιώνης, 1976)

Συμπλοκή καὶ μαχαίρωμα
 Οἱ ἄγνωστοὶ διεκδικηταὶ τῶν καρδιῶν
 τῶν ἱεροδούλων ἀφοῦ καθ' ὅλην γῆς τὴν
 ἡμέραν ἐμίθυσαν εἰς τὰ ταβερνεῖα ἐσκίεθη-
 σαν κατὰ τὴν συνήθειάν των ὅτι ἔπρεπε νὰ
 συνεχίσωσι τὴν κραιπάλην των εἰς τὰ ὑπὸ
 τὴν προσωμίαν Βούρλα χαμαιτυπεῖα. (1908)

Εικόνα 9 Απόσπασμα εφημερίδα σχετικό με τις συμπλοκές για χάρη των πορνών των Βούρλων (Μίλεσης, 2013)

**ΕΝΑΣ ΦΥΛΑΞ
 ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ
 ΗΘΕΛΗΣΕ ΝΑ
 ΑΥΤΟΚΤΟΝΗΣΗ**

**ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΣ ΥΠΕΣΤΗ
 ΚΕΥΡΙΚΟΝ ΚΛΟΝΙΣΜΟΝ**

Εικόνα 10 Απόσπασμα εφημερίδας για τα συμβάντα μετά την απόδραση (Μίλεσης, 2013)

Εικόνα 11 Σύγχρονη άποψη Λαμαρινάδικων (προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 12 Σύγχρονη άποψη Λαμαρινάδικων (προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 13 Σύγχρονη άποψη οδού Κάστρος (προσωπικό αρχείο)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο | ΤΡΟΥΜΠΑ

2.1 | ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΡΟΥΜΠΑΣ

Η ονομασία Τρούμπα είναι παραφθορά της λέξης τρόμπα και αναφέρεται σε μία αντλία νερού που σήμερα δεν υπάρχει, αλλά ήταν τοποθετημένη στην οδό 2ας Μεραρχίας (πρώην Αιγέως). Για κάποιους, βρισκόταν εκεί από την περίοδο της Τουρκοκρατίας και χρησίμευε στο πότισμα των αμπελιών και των κήπων του Τούρκου Αγά (Φερούσης, 1990). Για άλλους η τρόμπα χρονολογούνταν από το 1980 (Κουτουζής, 2000) και κάθε τόσο έδεναν στην προβλήτα ατμόπλοια για τον ανεφοδιασμό τους. Η αντλία, ενδεχομένως, να εξυπηρετούσε και τις καθημερινές ανάγκες των σπιτιών για νερό. Η τρόμπα αυτή έδωσε πρώτα το όνομά της στην προβλήτα και αργότερα στο δυτικό μέρος της συνοικίας Τερψιθέα. Η περιοχή Τρούμπα αναφέρεται στα οικοδομικά τετράγωνα που περικλείονταν από την ακτή Μιαούλη και τις οδούς Φιλελλήνων, Κολοκοτρώνη και Σωτήρος Διός. Το κομμάτι αυτό βρίσκεται ανάμεσα στις δύο εκκλησίες του Αγίου Σπυρίδωνα και του Αγίου Νικολάου και ως κέντρο του είχε την οδό Φίλωνος και την οδό Νοταρά.

Την περίοδο μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα που, αρχικά, στην Τρούμπα κατοικούσαν Χιώτες, η περιοχή απαρτιζόταν από διώροφα και τριώροφα αρχοντικά. Η Τρούμπα λόγω της αντλίας νερού ήταν το κεφαλόσκαλο τόσο για τους Πειραιώτες όσο και για τους ξένους και λειτουργούσε ως «αφαλός» ολόκληρου του λιμανιού. Αποτελούσε για πολλά χρόνια το οικονομικό κέντρο του, αφού εκεί βρισκόταν η καρδιά της εμπορικής κίνησης: ήταν, συνεπώς, η «βιτρίνα του θαλασσινού Πειραιά» (Φερούσης, 1990).

Ως πορνική αγορά, η Τρούμπα αναπτύχθηκε μετά την κατάργηση των πορνείων στα Βούρλα, τότε που ο πολυπληθής πορνικός πληθυσμός αναζήτησε χώρο για τη στέγαση της ύπαρξής του. Επιτήδειοι σωματέμποροι οσμίστηκαν την ανάγκη αυτή και κατηύθυναν την εισροή των γυναικών στην περιοχή που ήταν κοντά στο λιμάνι, με σκοπό να εξυπηρετήσουν τους χιλιάδες ναυτικούς των καραβιών που έδεναν. Στην περιοχή λειτουργούσε ήδη από την εποχή των Βούρλων ένας μικρός αριθμός μουσικών κέντρων διασκέδασης. Η Τρούμπα στην ακμή της αποτέλεσε κράτος εν κράτει, απέκτησε δύναμη και λειτουργούσε την μεταπολεμική εποχή ως ανεξάρτητη συνοικία από τον υπόλοιπο Πειραιά.

Εικόνα 1 Περιοχή Τρούμπας, σχέση με διακριτά σημεία Πειραιά (προσωπική επεξεργασία)

2.2 | ΤΑ ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

2.2.1 | Η ΠΕΡΙΟΧΗ

Η Τρούμπα τις δεκαετίες του '50 και του '60 ήταν πολυσύχναστη, πολυφυλετική, πολυποίκιλη. Όλα αυτά τα «πολύ» αναφέρονται στην πολύμορφη εικόνα της που παρουσίαζε τη μέρα και τη νύχτα, την τόσο αντιφατική: το πρωί άνηκε στο εμπόριο και το βράδυ στη διασκέδαση.

ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΡΟΗ

Στην *κανονική της ροή*, την ημέρα κυριαρχούσε η νόμιμη κίνηση των εμπόρων και ανθρώπων που είχαν κουρεία, καθαριστήρια, φαρμακεία και άλλα καταστήματα. Όπως σε οποιοδήποτε λιμάνι, βέβαια, έτσι και στην Τρούμπα οι ναυτικές δραστηριότητες ήταν στο ζενίθ. Στους δρόμους κυκλοφορούσαν ναυτικοί και ναύτες των δεμένων караβιών, ταξιδιώτες -είτε για αναψυχή είτε για μετανάστευση- αλλά και άνθρωποι του μόχθου και της βιοπάλης, που δούλευαν στο λιμάνι, είτε από ανάγκη για μεροκάματο έψαχναν δουλειά, κυρίως να μπαρκάρουν με κάποιο καράβι -πολλές φορές ακόμα και με πλαστά έγγραφα. Όπως ήταν φυσικό με όλον αυτόν τον κόσμο, δεν έλλειπαν και οι μυστικές δοσοληψίες, το λαθρεμπόριο, οι παρανομίες από ανθρώπους του τυχοδιωκτισμού και της κομπίνας: αργόσχολοι που έβρισκαν στην πολύβουη αποβάθρα της Τρούμπας τις κατάλληλες συνθήκες για τις συγκεκαλυμμένες δραστηριότητές

τους. Ο Μ. Καραγάτσης (Καραγάτσης, 1964) περιγράφει με αμεσότητα για την πρωινή εικόνα:

Η καμπάνα του Αι-Νικόλα άρχισε να αργοσημαίνει τον όρθρο. Κανα-δυό ευσεβείς σταυροκοπήθηκαν βιαστικά: οι περισσότεροι δεν έδωσαν σημασία: δεν πίστευαν σε Θεό και Διάβολο, μόνοι τους έπρεπε να τα βγάλουν πέρα σε τούτη τη ζωή, άλλη ζωή δεν υπήρχε.

Όταν έδυε ο ήλιος το σκηνικό έδινε τη σκυτάλη στην παρανομία παραμένοντας, όμως, το ίδιο ζωντανό. Στην Τρούμπα τη νύχτα έβρισκαν καταφύγιο οι άνθρωποι του υποκόσμου: εκβιαστές, χαρτοπαίκτες, διαρρήκτες, σωματέμποροι, χασικλήδες, απόκληροι κι ακόλαστοι δραστηριοποιούνταν ανενόχλητοι, μιας και εκεί εφαρμόζονταν οι άγριοι νόμοι του λιμανιού. Καβγάδες και μαχαιρώματα από «τη σφύζουσα ζωή της Τρούμπας έκαναν τα αστυνομικά δελτία καθημερινά πιο πλούσια» (Φερούσης, 1990). Δεν ήταν, όμως, μόνο τόπος παρασιτισμού, αλλά ήταν κυρίως τόπος απόλαυσης και λαγνείας. Το στοιχείο που κυριαρχούσε στη νυχτερινή εικόνα της Τρούμπας ήταν αυτό της πορνείας, με χαμαιτυπεία, ξενοδοχεία, καμπαρέ, καφέ-σαντάν να είναι διασπαρμένα ασφυκτικά στους στενούς δρόμους της. Η Σπ. Βρανά (Βρανά, 2003) περιγράφει:

(...)ένα ειδικό σκηνικό(...)γεμάτο από καμπαρέ, ισόγεια και υπόγεια, μπορντέλα, ξενοδοχεία, ναύτες, κράχτες(...)σωματέμπορους που είχαν τα κορίτσια τους στα καμπαρέ και δούλευαν γι' αυτούς.

Άνδρες όλων των ηλικιών και κατηγοριών περιδιάβαιναν τα σοκάκια της Τρούμπας, μπαινοβγαίνοντας στους «ναούς της πάνδημης

Αφροδίτης» (Φερούσης 19990), ώστε να αποφασίσουν πού τελικά θα διασκέδαζαν ξέφρενα, εμπλεκόμενοι στην περιπέτεια αυτής της πολύκοσμης συνοικίας. Θαμώνες της Τρούμπας δεν ήταν, όμως, μόνο παρακμιακοί, αλλά και άνθρωποι της καλής κοινωνίας, μιας και εκεί κανείς έβρισκε συγκεντρωμένα διασκεδάσεις για όλα τα γούστα. Δεν ήταν λίγοι οι εύποροι άνθρωποι της Αθήνας, που επέλεγαν για τη νυχτερινή τους διασκέδαση την Τρούμπα. «(...)Όλοι είχαν διαβεί τα σοκάκια της. Και βιομήχανοι και επιχειρηματίες και εφοπλιστές και πολιτικοί και υδραυλικοί και υπάλληλοι και λούστροι(...)όλη η Ελλάδα» επιβεβαιώνει η Χ. Δημουλίδου (Δημουλίδου, 2005). Έκπληξη, μάλιστα, προκαλεί το γεγονός πως τα κέντρα διασκέδασης επισκέπτονταν και οικογένειες με παιδιά, αφού οι πατεράδες με προστατευτική διάθεση ήθελαν να φέρουν σε επαφή τα κορίτσια τους με τους τόπους της αμαρτωλής ζωής προς παραδειγματισμό (Βρανά, 2003).

Αυτή η διττή εικόνα που παρουσίαζε η Τρούμπα, του μεροκάματου αλλά και της ακολασίας, έκανε τον Πειραιά να τη θεωρεί συνάμα το «καμάρι του και την ντροπή του» (Βρανά, 2003). Η παράξενα αρμονική συμβίωση όλων αυτών των αταίριαστων ανθρώπων, που συνέθεταν τις αντιφατικές εκφάνσεις της Τρούμπας αποτυπώνεται λογοτεχνικά από τη Χρ. Δημουλίδου (Δημουλίδου, 2005):

Αν την παρομοίαζα με γυναίκα, θα ήταν(...)λαμπερή και συνάμα θεοσκότεινη, ερωτιάρα και υπολογίστρια, διασκεδαστική και καβγατζού, τρυφερή και σκληρή, πλανεύτρα και ανελήτη, τίμια και ρουφιάννα, ντόμπρα και ύπουλη, γοητευτική και αηδιαστική, αισθησιακή και απόμακρη, μα πάνω από όλα μια θεάνοιχτη αγκαλιά(...).

ΕΙΔΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Τις στιγμές της κανονικής ροής, διατάρασσε το ειδικό γεγονός, που για τους ανθρώπους του λιμανιού ήταν η έλευση του 6^{ου} αμερικανικού στόλου. Η πληροφορία για την αγκυροβόληση των αμερικανικών πλοίων δινόταν 20 μέρες νωρίτερα και η Τρούμπα βρισκόταν τότε σε πυρετώδεις ρυθμούς προετοιμασίας: σημαιοστολισμοί, πρόβες της ορχήστρας και των χορευτικών, καθώς και εντατικά μαθήματα Αγγλικών στα κορίτσια, ώστε να μάθουν μερικές βασικές χρήσιμες φράσεις. Οι Αμερικανοί ναύτες ήταν περιζήτητοι, μιας και πλήρωναν με τα πολυπόθητα δολάρια, γι' αυτό και ιδιοκτήτες κέντρων, μαντάμες, πόρνες, νταβατζήδες τούς περίμεναν με ανυπομονησία και έκαναν τα πάντα, ώστε αυτοί να μείνουν ικανοποιημένοι.

Όταν, τελικά, ο στόλος έφτανε στον Πειραιά, του επιφυλασσόταν ενθουσιώδης υποδοχή: “Κορίτσια ο στόλος” ήταν η ιαχή που αντιλαλούσε σε όλα τα σοκάκια του λιμανιού με ευθυμία. Οι κράχτες των μαγαζιών παραλάμβαναν τους ναύτες σχεδόν από μέσα από το καράβι και τους οδηγούσαν στα καμπαρέ της Τρούμπας και στη συνέχεια επέστρεφαν στην αποβάθρα για να παραλάβουν τους επόμενους. Χαρακτηριστικά, «κανείς από τους επισκέπτες δεν έπρεπε να ξεφύγει για διασκέδαση προς την Αθήνα. Όλοι μαντρωμένοι στην Τρούμπα» (Πισιμίσης, 2010). Τα χρόνια του 1950-1963, που ήταν η περίοδος που ο αμερικανικός στόλος έπιανε Πειραιά, τις βδομάδες της παραμονής του οι δρόμοι του λιμανιού, τα καμπαρέ και τα πορνεία κατακλύζονταν ασφυκτικά από μεθυσμένους ναύτες, που έκαναν κραιπάλη, δημιουργώντας ζημιές

και φασαρίες. Ενοχλούσαν ακόμα και τους συντηρητικούς Πειραιώτες, που έμεναν εκεί κοντά, χτυπώντας τα κουδούνια των σπιτιών, αφού νόμιζαν πως σε όλη την περιοχή υπήρχαν πορνεία. Για να αποφεύγουν αυτά τα γεγονότα, οι κάτοικοι τοποθετούσαν στις κλειστές εξώπορτες των σπιτιών τους ταμπέλες που ανέγραφαν “ΕΔΩ ΜΕΝΟΥΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ”.

Η ζήτηση για τη γυναικεία συντροφιά τις ημέρες του στόλου ήταν μεγάλη και το μόνιμο πορνικό δυναμικό της Τρούμπας δεν επαρκούσε. Την ανάγκη έσπευδε να ικανοποιήσει έκτακτος γυναικείος πληθυσμός, οι λεγόμενες «αλεξιπτωτίστριες», που αύξαναν τον αριθμό των πορνών από πεντακόσιες σε δύο χιλιάδες: αυτές, συνήθως, ήταν νοικοκυρές ή νεαρά κορίτσια από την επαρχία, που δούλευαν ως υπηρετικό προσωπικό σε εύπορα σπίτια της Αθήνας, και μεταχειρίζονταν το γνωστό κόλπο της άρρωστης θείας στο χωριό, για να λείψουν κάποιο διάστημα από τη δουλειά ή το σπίτι τους, αντίστοιχα. Οι εικοσιτετράωρες οικονομικές απολαβές μιας πόρνης της Τρούμπας, την περίοδο παραμονής του στόλου, ανέρχονταν ακόμα και σε τρεις χιλιάδες δραχμές: ποσό που προσέγγιζε τα δύο μηνιάτικα κανονικής εργασίας των υπηρετριών και καθίσταντο πρόκληση για τις κοπέλες των χαμηλών οικονομικών τάξεων.

Αυτός ο παροξυσμός του ειδικού γεγονότος στον Πειραιά οδηγούσε όσους εμπλέκονταν σε αυτό να αντιμετωπίζουν τους Αμερικανούς ναύτες και την διακαή ανάγκη τους για εκτόνωση ως ευκαιρία εξαπάτησης και εύκολου χρήματος: το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού αποτελεί το ποτό που έπιναν οι κοπέλες που

δούλευαν στα μπαρ και τους κρατούσαν συντροφιά, το οποίο ήταν τσάι, με τους ναύτες να το πληρώνουν για ουίσκι¹. Γρήγορα το «Αμερικανός» έγινε συνώνυμο του «αφελής» για τους ανθρώπους της Τρούμπας, με τη φράση «Για τι με πέρασες; Για Αμερικανάκι;» να παραμένει κλασική. Βεβαίως, οι Αμερικανοί ναύτες δεν ήταν καθόλου αφελείς, αφού έφεραν μαζί τους αφορολόγητα τσιγάρα, ρολόγια, τρανζίστορ, τα οποία πουλούσαν στους Έλληνες κατά την παραμονή τους και ύστερα μάρκαραν ξανά με γεμάτες τσέπες. Μετά την αποχώρηση του 6^{ου} στόλου, οι ρυθμοί της Τρούμπας επέστρεφαν στην κανονική τους ροή, με τις πόρνες να πληρώνονται γύρω στις 20 δραχμές για κάθε βίζιτα και στο τέλος της μέρας να κοιμούνται στρωματσάδα στα πατάρια των μπαρ (Πισιμίσης, 2010).

Εν κατακλείδι, η περιοχή της Τρούμπας, τόσο στο ειδικό γεγονός του στόλου όσο και στην κανονική της ροή, ήταν ιδιαίτερα ζωντανή, συγκεντρώνοντας πολυποίκιλες απόψεις, που κανείς μπορεί να τις προσεγγίσει μόνο από μια καλειδοσκοπική σκοπιά. Ο Β. Πισιμίσης περιγράφει (Πισιμίσης, 2010):

¹ Το συνήθειο των νερωμένων ποτών ισχύει ακόμα και σήμερα. Στα σύγχρονα νυχτερινά μαγαζιά με γυναίκες, τα ποτά διακρίνονται σε “ανδρικά” και “γυναικεία”. Τα δεύτερα αποτελούνται από νερό και μόνο μια σταγόνα οιοπνευματώδους ποτού, αλλά κοστίζουν ακριβότερα και τα επιβαρύνεται ο πελάτης στα πλαίσια της συντροφιάς. (Αμπατζή, 2004)

Για την Εκκλησία ήταν ο τόπος της ακολασίας. Για το Κράτος η ανήθικη τροχοπέδη στο έργο του. Για τους καθωσπρέπει κατοίκους η ντροπή του Πειραιά. Για τους ναυτικούς τόπος διασκέδασης και κραιπάλης. Για τους έφηβους η μύηση στον έρωτα. Για τις πόρνες το καταφύγιο από την περιφρόνηση της κοινωνίας. Και για τις πατρώνες και τους σωματέμπορους ο εύκολος τρόπος απόκτησης χρήματος.

Στο φάσμα από «προκλητική, δυσώνυμη περιοχή» έως «στέκι του ονείρου», η Τρούμπα ήταν όλα όσα περιέχονται ενδιάμεσα. Από όλες τις Τρούμπες του κόσμου στα λιμάνια που ταξίδεψε, «σαν τη δική μας καμιά» παραδέχεται νοσταλγικά ο κυρ Ιάκωβος (Πισιμίσης, 2010).

Εικόνα 2 Η αποβάθρα της Τρούμπας (Πατραγάς, 20014)

2.2.11 | ΟΙ ΧΩΡΟΙ

Στην Τρούμπα, από μια πιο διευρυμένη σκοπιά, εφαρμοζόταν ο απλός κανόνας της Προσφοράς και της Ζήτησης: προσφέρονταν, δηλαδή, διασκεδάσεις σε ανθρώπους που αναζητούσαν διασκεδάσεις. Κανείς έβρισκε εκεί ό,τι κι αν ζητούσε: ποτό, μουσική, χορό, τραγούδι, θέαμα, στριπτήζ, γυναικεία συντροφιά. Με επίκεντρο τον κλασικό χώρο του αγοραίου έρωτα -το πορνείο-, στην Τρούμπα όλοι οι χώροι παρείχαν στους πελάτες τους γυναίκες, είτε επρόκειτο για ξενοδοχεία, για μπαρ και καμπαρέ, είτε ακόμα και για τεκέδες.

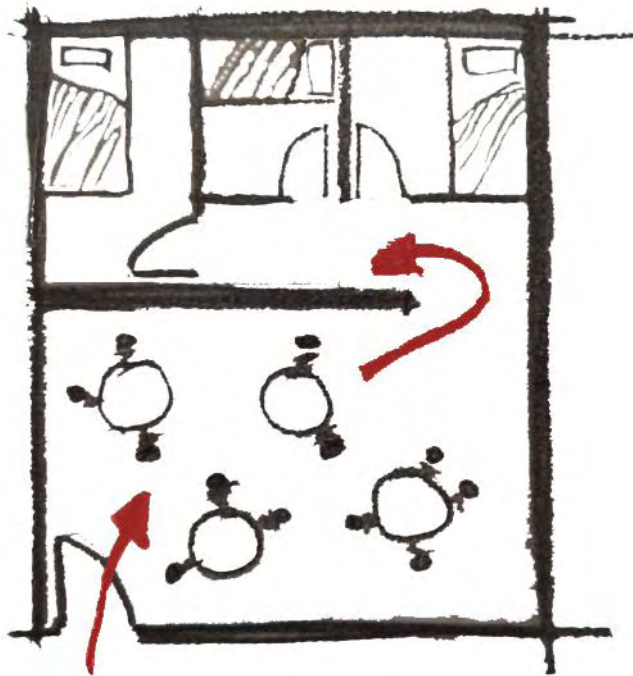
ΤΕΚΕΣ

Οι τεκέδες υπήρχαν ήδη από την εποχή της λειτουργίας των Βούρλων και ολόκληρος ο Πειραιάς έβριθε από την ύπαρξή τους. Η μόνη διαφορά των τεκέδων της Τρούμπας ήταν πως, εκτός από το ναργιλέ με το χασίς, προσφερόταν συνδυαστικά και η γυναικεία συντροφιά. Όλοι οι τεκέδες ήταν «ίδιοι κι απaráλλαχτοι». Δεν υπήρχαν ειδικές προδιαγραφές για το χώρο: ένα δωμάτιο μεγάλο και καθαρό αρκούσε. Όπως μας πληροφορεί ο Μ. Βαμβακάρης «μια κάμαρα ήταν τεκές. Ένα σπιτάκι ήταν τεκές. Ένα άλλο παραγκάκι» (Βαμβακάρης, 1978).

Εικόνα 3 Απεικόνιση χώρου τεκέ (στίκσο Ν. Μάθηση)

Τυπικό παράδειγμα τεκέ με γυναίκες ήταν του κακοποιού Τζοάνου, που λειτουργούσε από το 1900. Εξωτερικά δε διέφερε από καφενείο ή ουζερί. Στο σερβίρισμα των πελατών, όμως, δούλευαν νεαρές κοπέλες, ντυμένες με προκλητικά ρούχα κάτω από τις λευκές ποδιές τους. Ο τεκές του Τζοάνου παρείχε στους θαμώνες και δωμάτια ξεχωριστά, στα οποία μπορούσαν να γευματίσουν με τη σερβιτόρα της αρεσκείας τους, αλλά και να συνευρεθούν σεξουαλικά μαζί της στη συνέχεια (Πισιμίσης, 2010). Οι τεκέδες ήταν ανοιχτοί όλες τις ώρες της ημέρας και οι θαμώνες ήταν κυρίως Πειραιώτες χασικλήδες και μάγκες. Οι επισκέπτες ή οι ναυτικοί προτιμούσαν άλλους χώρους, όπως τα μπαρ και τα καμπαρέ.

Εικόνα 4 Κάτοψη-σκαρίφημα, απόδοση τυπικού τεκέ (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

Εικόνα 5 Τομή-σκαρίφημα, κοινόχρηστη σάλα και ιδιωτικά δωμάτια (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

ΜΠΑΡ-ΚΑΜΠΑΡΕ

Σε αντίθεση με τον τεκέ, το *μπαρ* είναι διεθνής όρος και αναφέρεται σε έναν χώρο διάθεσης τηςσχόλης, που λειτουργεί μόνο νύχτα, σερβίρει οινοπνευματώδη ποτά μετά μουσικής και ανάλογα με τις ειδικές δραστηριότητές του διακρίνεται σε κατηγορίες, όπως «*riano bar*», «*wine bar*» κ.α.· ενώ ανάλογα με το είδος της μουσικής διακρίνεται σε «*rock bar*», «*jazz bar*» κ.λ.π. (Αμπατζή, 2004).

Στην Τρούμπα υπήρχε μια ειδική κατηγορία μπαρ, αυτή των «μπαρ με γυναίκες», που διέθετε στους πελάτες ως επιπλέον παροχή τη γυναικεία συντροφιά ή αλλιώς κονσομασιόν. Τα «μπαρ με γυναίκες» στη γενική τους μορφή θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ο «μεθοριακός χώρος ανάμεσα στο απλό μπαρ και τον οίκο ανοχής» (Αμπατζή, 2004), όμως στην περιοχή της Τρούμπα τα όρια ανάμεσα στο ένα και το άλλο ήταν δυσδιάκριτα, μιας και τα μπαρ -όπως και οι προαναφερθέντες τεκέδες- συχνά διέθεταν δωμάτια για ερωτική συνεύρεση του πελάτη με τις εργαζόμενες.

Τα *καμπαρέ*, στη συνέχεια, ήταν μια πιο εξελιγμένη μορφή μπαρ· διέθεταν ζωντανή μουσική ορχήστρα και παρουσίαζαν στους θαμώνες προκλητικά χορευτικά νούμερα. Τα περισσότερα βρισκόνταν συγκεντρωμένα στην οδό Φίλωνος και καταλάμβαναν το ισόγειο ή ακόμα και το υπόγειο κάποιου κτιρίου· τέτοιο παράδειγμα αποτελούσε το *καμπαρέ «Maxim»*, που βρισκόταν αρχικά στο υπόγειο του ξενοδοχείου «Λουξ». Τα *καμπαρέ* εκτός από το χώρο των *καμαρινιών* στα παρασκήνια, που συνήθως ήταν ενιαίος και κοινός για όλες τις χορεύτριες, συχνά είχαν και ένα δεύτερο πάτωμα ή πατάρι, όπου βρισκόνταν τα δωμάτια στα οποία θα απομονώνονταν

οι κοπέλες μετά το χορευτικό τους νούμερο, με κάποιους από τους πελάτες για την ερωτική επαφή. Ο γνωστός ρεμπέτης Μ. Γενίτσαρης περιγράφει για το φημισμένο «Φλιπ Μπαρ» του Λιναρά², που βρισκόταν επί της ακτής Μιαούλη, πως ήταν «κάτω μπουζουξιδικό και πάνω πουτανάδικο» (Πισιμίσης, 2010). Πασίγνωστο καμπαρέ στην Τρούμπα ήταν και το «INTERNATIONAL», ένα αμερικάνικου τύπου μαγαζί με περίεργο διάκοσμο. Εκεί σύχναζαν όλες οι φυλές του κόσμου και παρείχε διεθνή, όπως μαρτυρά και το όνομά του, διασκέδαση. Εκεί μπορούσαν να χορεύουν μαζί άνθρωποι με τραγιάσκες, άλλοι με ρεπούμπλικες και άλλοι με μεξικάνικα καπέλα (Πατραγάς, 2004). Τέλος, γνωστά καμπαρέ της περιοχής ήταν το «Argentina», «John Bull», «Black Cat», «Brazil», «Μουλέν Ρούζ», «Αμβούργο», «Κιτ Κατ», «Milano Bar» και άλλα.

Εξωτερικά, τα μπαρ και τα καμπαρέ έκαναν την παρουσία τους ιδιαίτερα αισθητή με φωτεινές ταμπέλες που αναβόσβηναν και λαμπιόνια που πλαισιώναν την ήδη φαντασμαγορική όψη³. Στον αντίποδα βρισκόταν η εσωτερική τους όψη, με το φωτισμό να είναι ιδιαίτερα χαμηλός, σχεδόν σκοτεινός, ενώ ο καπνός από τα τσιγάρα τόσο των κονσοματρίς όσο και των πελατών έκανε την ατμόσφαιρα αποπνιχτική. Ενδεχομένως αυτό να εξυπηρετούσε και το σύστημα της κονσομασιόν, με το κλίμα να προωθεί το ζευγάρι της κοπέλας και του

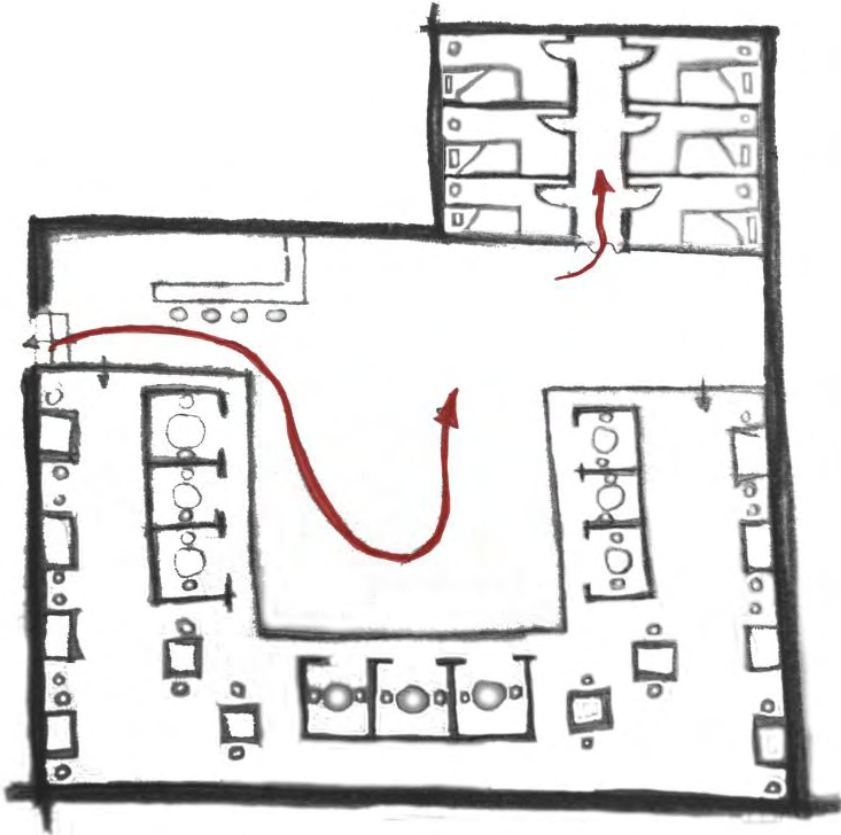
² Στο κέντρο του Λιναρά μετά τον πόλεμο τραγουδούσε ο μεγάλος ρεμπέτης Μ. Βαμβακάρης. Στα νυχτερινά μαγαζιά της Τρούμπας δούλευαν εν γένει μεγάλα ονόματα του ρεμπέτικου και λαϊκού τραγουριού.

³ Αντιθέτως, στα σύγχρονα μπαρ με γυναίκες η όψη είναι διακριτική με ορατό το στοιχείο της εσωστρέφειας: σκούρα τζάμια, κουρτίνες και φωτεινή μονάχα την επιγραφή. (Αμπατζή, 2004)

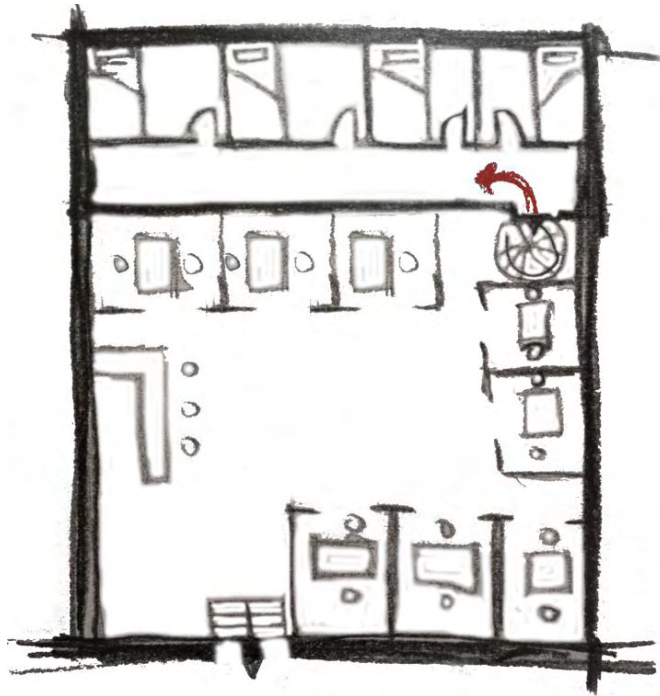
πελάτη στα ενδότερα, για την ολιγόλεπτη συνουσία και την κοπέλα, στη συνέχεια, να επιστρέφει στη σάλα για να κάνει το ίδιο και με τον επόμενο πελάτη.

Ο χώρος της σάλας των μπαρ και των καμπαρέ ήταν τυπικός στα περισσότερα μαγαζιά: μια μεγάλη και ευρύχωρη αίθουσα στην οποία κυριαρχούσε στο κέντρο ένας άδειος χώρος, που εξυπηρετούσε το χορό των πελάτων και τα χορευτικά νούμερα. Ο ελληνικός κινηματογράφος, αναπαριστά αυτή τη σάλα πότε ως χώρο συνωστισμού και ξέφρενου χορού και πότε ως έναν κενό χώρο στη μέση της αίθουσας, την αμηχανία του οποίου σπάει κάποιο ζευγάρι που χορεύει αργά και αισθησιακά. Περιμετρικά αυτής της υποτιθέμενης σκηνή διανέμονταν τα καθιστικά σύνολα με τα τραπέζια σε υπερύψωση ενός σκαλοπατιού, που συχνά διαχωρίζονταν το ένα από το άλλο με περιμετρικό κάγκελο ή χαμηλό τοιχάκι, τροφοδοτώντας την αίσθηση του προσωπικού και της ιδιωτικότητας της συντροφιάς ακόμα και στην πολύκοσμη σάλα. Όσον αφορά στη μπάρα με τα ποτά -στοιχείο βασικό για ένα μπαρ, μιας και μπαρ χωρίς μπάρα δεν υφίσταται- βρισκόταν τοποθετημένη σε κάποια γωνιά παράπλευρα. Η τοποθέτηση αυτή μαρτυρά συμβολικά το προβάδισμα που έδιναν τα μπαρ και τα καμπαρέ της Τρούμπας στην “κατανάλωση” των κοριτσιών, αντί για την κατανάλωση των ποτών. Ο χορός που λάμβανε χώρα στο πιο κεντρικό σημείο του μαγαζιού ήταν το σύμβολο της γνωριμίας και η πρώτη σωματική επαφή του πελάτη με την κοπέλα. Έτσι ο κενός κεντρικός χώρος της σάλας εκτόπιζε δικαιωματικά τη μπάρα των ποτών, αφού ήταν διαθέσιμος για το χορό πρώτα, πριν τη συνεύρεση του

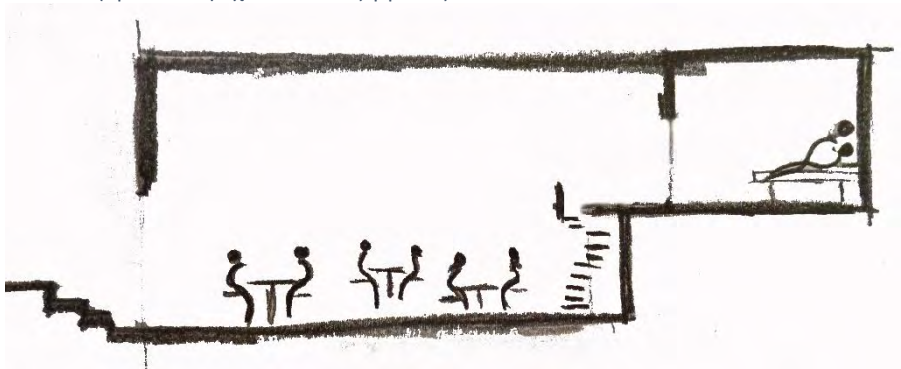
ζευγαριού στο δωμάτιο. Βεβαίως, στην Τρούμπα υπήρχαν καμπαρέ και μπαρ που δεν παρείχαν τη δυνατότητα δωματίων. Έτσι, ο πελάτης με την κοπέλα μεταφέρονταν σε κάποιο από τα κοντινά ξενοδοχεία.

Εικόνα 6 Σκαρίφημα-κάτοψη, απόδοση τυπικού καμπαρέ (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

Εικόνα 7 Σκαρίφημα-κάτοψη, απόδοση τυπικού καμπαρέ με πατάρι (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

Εικόνα 8 Σκαρίφημα-τομή, κοινόχρηστη σάλα και ιδιωτικά δωμάτια σε καμπαρέ με πατάρι (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

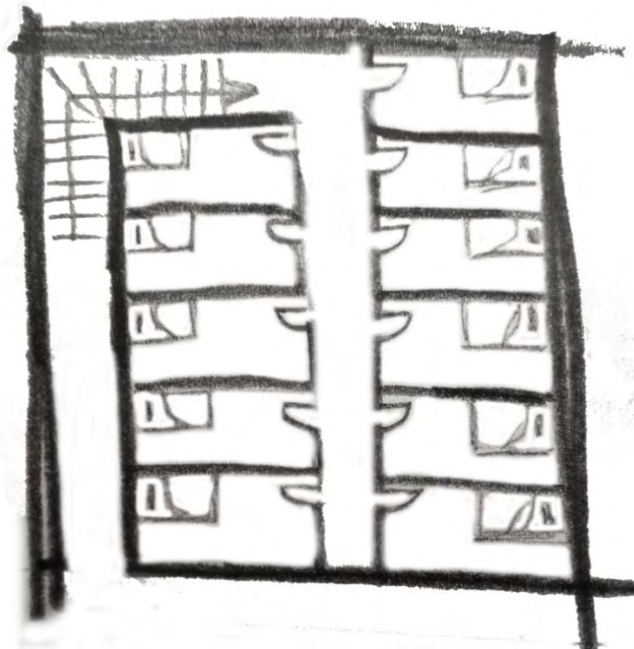
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ

Όσον αφορά στα *ξενοδοχεία*, αυτά υπήρχαν εξαρχής στο λιμάνι του Πειραιά, λόγω της ανάγκης των ταξιδιωτών για διαμονή. Όταν, μετά την κατάργηση των πορνείων στα Βούρλα, η Τρούμπα άρχισε να ακμάζει, τα *ξενοδοχεία* προσάρμοσαν τις υπηρεσίες τους, μη μπορώντας να μην ακολουθήσουν τη ζήτηση. Έτσι, εκτός από κάποια που ενδεχομένως να διατήρησαν την κατεξοχήν λειτουργία τους, τα περισσότερα *ξενοδοχεία* στην Τρούμπα μετατράπηκαν σε βιζιτάδικα: αυτά νοίκιαζαν δωμάτια στις πόρνες του δρόμου και των καμπαρέ που δεν παρείχαν κάμαρες, για να συνευρίσκονται με τους πελάτες τους. Τα δωμάτια αυτά ήταν εξοπλισμένα με τα απολύτως απαραίτητα έπιπλα και οι γυναίκες προσέθεταν τα προσωπικά τους αντικείμενα. Η κάθε πόρνη είχε συγκεκριμένο δωμάτιο που δεχόταν τις επισκέψεις και δεν χρησιμοποιούσε με τον πελάτη, όποιο δωμάτιο βρισκόταν διαθέσιμο εκείνη την ώρα. Δεν ήταν λίγες οι φορές, που γυναίκες από την επαρχία, που έκαναν το επάγγελμα της πόρνης, δεν είχαν συγγενείς ή άλλους γνωστούς στην πρωτεύουσα ή τον Πειραιά κι έτσι χρησιμοποιούσαν το δωμάτιο του *ξενοδοχείου*, που δέχονταν τις βίζιτες, ως τόπο μόνιμης διαμονής. Συχνά, βέβαια, αυτά τα *ξενοδοχεία* λειτουργούσαν και ως τόπος κατοικίας, επίσης, για τους αγαπητικούς της Τρούμπας, που συγχρωτίζονταν με τις πόρνες.

Το πιο ξακουστό τέτοιου είδους *ξενοδοχείο* ήταν το «ΛΟΥΞ», που στέκει ακόμα και σήμερα, εγκαταλελειμμένο βέβαια, στην οδό Φίλωνος στον αριθμό 115. Την περίοδο του μεσουρανήματός του τη διεύθυνση του *ξενοδοχείου* Λουξ είχε ο Κάρλος, ένας τραβεστί από

τη Ρουμανία, γνωστός ως μαντάμ Σαρλότ. Άλλα ξενοδοχεία για βίζιτες που βρίσκονταν στην οδό Φίλωνος ήταν το «Σμύρνης» της κυρά-Ευτυχίας, το «Μιτρόπολις», το «Ακρόπολις», το «Ερμής», το «Παράδεισος», το «Νέα Υόρκη» και το «Ουάσινγκτον» της κυρά-Μαρίτσας (Πισιμίσης, 2010).

Πολυτελές ξενοδοχείο της Τρούμπας ήταν και το «Σικάγον», το οποίο οι Πειραιώτες παρομοίαζαν με τη Μεγάλη Βρατανία του Πειραιά. Τέλος, υπήρχαν και ξενοδοχεία που παρείχαν μεικτές υπηρεσίες, όπως το «Κωνσταντινούπολις» και το «Άγιος Γεώργιος» που βρίσκονταν επί της ακτής Μιαούλη.

Εικόνα 9 Σκαρίφημα-κάτοψη, απόδοση τυπικού ξενοδοχείου (προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

ΠΟΡΝΕΙΟ

Ο κατεχοχόν χώρος, βέβαια, που ένας άνδρας αναζητούσε την σεξουαλική επαφή ήταν το *πορνείο*. Γενικά, το χώρο του πορνείου καταδεικνύει εξίσου η λέξη μπορντέλο. Πρόκειται για λέξη ιταλικής ρίζας (*bordello*), που η αρχική του ετυμολογία προέρχεται από το *borda* (= σπιτάκι υπηρέτριας κοντά σε πύργο) (Πετρόπουλος, 1980). Αργότερα η σημασία του συνδέθηκε με το καλύβι έξω από το χωριό ή την πόλη, στο οποίο είχε δικαίωμα να κατοικήσει μία πόρνη. Κριτήρια για την επιλογή της τοποθεσίας ενός πορνείου ήταν δύο: η εγγύτητα της πελατείας και το απόμερο της περιοχής. Έτσι, ιδανικές τοποθεσίες για πορνεία αποτέλεσαν παραδοσιακά τα λιμάνια, οι στρατώνες, οι σταθμοί και οι αγορές· ενώ βέβαια σημαντική ήταν και η ύπαρξη κάποιας εστίας με καφενεδάκια, ταβερνάκια και μπαράκια (Πετρόπουλος, 1980).

Σύμφωνα με τον Πετρόπουλο, η τυπολογία του πορνείου διατρέχει ένα φάσμα κλίμακας από την μπορντελο-καμαρούλα μέχρι την μπορντελο-πολιτεία:

A) Η μπορντελο-καμαρούλα φιλοξενεί μία πόρνη και συνήθως διαθέτει βιτρίνα, παρ' όλο που η κοπέλα προτιμά να στέκεται όρθια στην πόρτα.

B) Το μπορντελο-σπιτάκι φιλοξενεί επίσης μία πόρνη και είναι ο βασικός τύπος του οίκου ανοχής, που -μαζί με τον προηγούμενο- παρατηρούνταν ως επί το πλείστον στην περιοχή Μπάρα της Θεσσαλονικής.

Γ) Η μπορντελο-οικεία είναι ο τύπος κατά τον οποίον η πορνεία μεταβαίνει από μονήρη μορφή σε ομαδική. Πρόκειται για οίκο ανοχής που φιλοξενεί έναν μικρό αριθμό από πόρνες.

Δ) Στη φιλοξενία περισσότερων πορνών συγκαταλέγεται το μπορντελο-ξενοδοχείο, ένας πολυώροφος οίκος ανοχής, που συνήθως στεγάζεται σε κτίρια που λειτουργούσαν στο παρελθόν ως ξενοδοχεία. Σε αυτόν τον τύπο, ο παλιός χώρος υποδοχής μετατρέπεται σε σαλόνι-βιτρίνα για τις πόρνες, οι οποίες δίνουν τον αριθμό του δωματίου που χρησιμοποιούν στον πελάτη, ώστε εκείνος να βρεθεί εκεί, να ετοιμαστεί και να τις περιμένει. Στο μπορντελο-ξενοδοχείο οι πόρνες δε χρησιμοποιούν το δωμάτιο ως προσωπικό χώρο πέρα από τη δουλειά και γι' αυτό δεν πρέπει να συγχέεται με τα προαναφερθέντα βιζιτάδικα της Τρούμπας.

Ε) Στην ίδια λογική των πολλών πορνών, χωρίς όμως την μεσολάβηση μαντάμας είναι και ο μπορντελο-στατώνας. Πρόκειται για οίκο ανοχής κλεισμένο σε ένα κτίριο, την επιτήρηση του οποίου κατέχει η Αστυνομία. Τυπικό παράδειγμα τέτοιου αποτελούσαν τα Βούρλα.

ΣΤ) Η μπορντελο-γειτονιά είναι μια ομάδα οίκων ανοχής, συνδυασμός της ύπαρξης των δύο πρώτων τύπων -κάμαρας και σπιτιού. Συνήθως στην ευρύτερη περιοχή εμφανίζονται και νυχτερινά μαγαζιά.

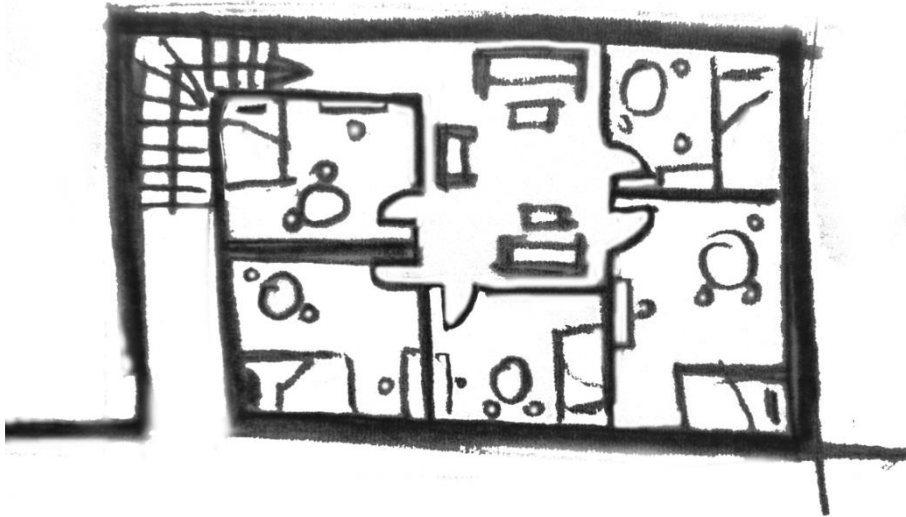
Ζ) Τέλος, μεγαλύτερος σε έκταση και αριθμό πορνών είναι ο τύπος της μπορντελο-πολιτείας, που αναφέρεται σε ξεχωριστό, αυτόνομο οικισμό και τέτοιος ήταν μόνο η Μπάρα της Θεσσαλονίκης.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, η Τρούμπα άνηκε στη κατηγορία της μπορντελο-γειτονιάς, μιας και συνδύαζε την ύπαρξη οίκων ανοχής και κέντρων διασκέδασης. Η οδός που συγκέντρωνε κατά κύριο λόγο τα πορνεία ήταν η Νοταρά. Η συνηθέστερη τυπολογία των πορνείων ήταν αυτή της μπορντελο-οικείας, με τους περισσότερους οίκους ανοχής να είναι όμορφα ισόγεια ή διώροφα νεοκλασικά - κτισμένα από τους πρώτους κατοίκους Χιώτες. Στα μονώροφα πορνεία ο αριθμός των γυναικών κυμαινόταν από τρεις ως τέσσερις, ενώ στα διώροφα εργάζονταν μέχρι και επτά πόρνες. Οι πόρνες ήταν όσες και τα δωμάτια του πορνείου. Σε αντίθεση με τα φωτισμένα μπαρ, τα πορνεία έφεραν εξωτερικά μόνο τη διακριτική σήμανση της κόκκινης λάμπας⁴.

Όσα πορνεία βρίσκονταν στο επάνω πάτωμα κάποιου κτιρίου και δεν είχαν είσοδο στο δρόμο, αυτή γινόταν συνήθως μέσω ενός διαδρόμου κρύου και γυμνού, που οδηγούσε τον επισκέπτη στη σκάλα· αυτή, ανεβαίνοντας, κατέληγε σε μία μεγάλη αίθουσα αναμονής με καναπέδες και τραπεζάκια με σταχτοδοχεία για τους πελάτες (Μουρσελάς, 1989). Σε κάποιο από τα τραπέζια βρισκόταν μία κορνίζα με τις φωτογραφίες των κοριτσιών. Όσες από αυτές δούλευαν κανονικά εκείνη την ημέρα είχαν δίπλα στη φωτογραφία τους την ένδειξη ΚΑΘΑΡΑ, ενώ όσες βρίσκονταν εκτός υπηρεσίας, συνήθως για λόγους εμμηνόρροιας, είχαν την ένδειξη ΑΠΟΧΗ

⁴ Ο θεσμός της ερυθρής σήμανσης εξωτερικά των πορνείων ανάγεται στην Ευρώπη και με την καθιέρωσή της τη δεκαετία του '20 σχετίζεται ο οργανωτής της Αστυνομίας Πόλεων Frederick Halliday. Το κόκκινο χρώμα είναι κατά κοινή ομολογία το χρώμα της αιδούς και σηματοδότησε την ανηθικότητα των οίκων ανοχής. (Μίλεσης, 2014)

(Πετρόπουλος, 1980). Περιμετρικά της αίθουσας αναμονής υπήρχαν οι πόρτες των δωματίων και τα παράθυρα που, ανάλογα με τη τοποθεσία του πορνείου, μπορεί η θέα τους να έφτανε και μέχρι την προκυμαία της Τρούμπας.

Εικόνα 10 Σκαρίφημα-κάτοψη, απόδοση τυπικού πορνείου σε όροφο
(προσωπική σχεδίαση-επεξεργασία)

Ο εξοπλισμός των δωματίων ήταν ο βασικός: ένα κρεβάτι, ένα έπιπλο με καθρέφτη, μια ντουλάπα και ένα τραπέζι με ελάχιστες καρέκλες. Μοναδικό επιπλέον στον εξοπλισμό ήταν τα «κατωπόδαρα», που ήταν τοποθετημένα στο κάτω μέρος του κρεβατιού. Αυτό χρησίμευε στη διατήρηση της καθαριότητας των σεντονιών -τα οποία άλλαζαν άπαξ μία φορά τη μέρα- από τα παπούτσια των πελατών, οι οποίοι

για λόγους χρόνου έβγαζαν μονάχα το παντελόνι, τελώντας τη σεξουαλική πράξη με τα παπούτσια (Βρανά, 2003).

Σχετικά με το τελετουργικό που λάμβανε χώρα στα πορνεία, αυτό περιλάμβανε απαραίτητα τον καθαρισμό των γεννητικών οργάνων του πελάτη τόσο πριν, όσο και μετά τη συνεύρεση. Το αρχικό πλύσιμο εντασσόταν στην γενικότερη προετοιμασία του πελάτη μαζί με το γδύσιμο και γινόταν από τον ίδιο, ενώ περίμενε την πόρνη στην κάμαρα. Το πλύσιμο μετά τη συνουσία, υποχρεούνταν να το κάνει η πόρνη στον πελάτη, χρησιμοποιώντας μια λεκάνη με χλιαρό νερό και ένα ειδικό προϊόν απολύμανσης ονόματι «Υπερμαγκανάτ» (Πετρόπουλος, 1980). Η χρήση προφυλάξεων δεν ήταν διαδεδομένη εκείνη την εποχή και γι' αυτό τα αφροδίσια νοσήματα ήταν σε έξαρση. Ο πελάτης που επιθυμούσε να χρησιμοποιήσει προφυλακτικό κατά τη σεξουαλική πράξη επιβαρυνόταν περισσότερο από το ποσό μιας απλής βίζιτας⁵.

Το ωράριο λειτουργίας των πορνείων στην Τρούμπα ήταν 10 π.μ έως 10 μ.μ⁶. Κάποια από τα πορνεία έκλεινα για δύο ώρες μεσημεριανής ξεκούρασης των κοριτσιών. Οι ώρες της αιχμής ήταν πάντοτε το βράδυ και τα σαββατοκύριακα. Όσο για την πληρωμή, η τιμή της συνουσίας ήταν ενιαία για τα κορίτσια του κάθε πορνείου, αλλά δεν αναγραφόταν πουθενά. Βεβαίως, η τιμή διέφερε από πορνείο σε πορνείο, αλλά όλα είχαν το κοινό σύστημα πληρωμής της μάρκας,

⁵ Στα πορνεία της σύγχρονη εποχής συμβαίνει το αντίθετο. Η χρήση των προφυλακτικών μέτρων είναι απαραίτητη, ενώ όσοι επιθυμούν να συνευρεθούν ελεύθερα με την πόρνη πληρώνουν μεγαλύτερο ποσό.

⁶ Στις μέρες μας τα περισσότερα πορνεία είναι 24ωρα, με διαφορετική αναπληρωματική πόρνη ανά 8άωρο.

που ίσχυε και στα Βούρλα. Αυτό που δεν είναι βέβαιο, ωστόσο, είναι αν η μάρκα πληρωνόταν πριν ή μετά τη συνουσία. Περιγράφονται εξίσου και οι δύο εκδοχές: σύμφωνα με την πρώτη ο πελάτης προμηθευόταν τη μάρκα εξαρχής, πληρώνοντας το αντίτιμο της επίσκεψης στη μαντάμα. Μετά τη συνουσία, η μάρκα περνούσε στα χέρια της πόρνης, η οποία στο τέλος της μέρας συγκέντρωνε τις μάρκες από όλες τις βίζιτες και πληρωνόταν τα ποσοστά της. Σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή, ο πελάτης πλήρωνε το ποσό της επίσκεψης μετά τη συνουσία στην πόρνη, η οποία πριν παραλάβει τον επόμενο πελάτη, το κατέθετε στο ταμείο της μαντάμας, παίρνοντας αντίστοιχα μία μάρκα. Το ποσοστό από τον συνολικό αριθμό των μαρκών της μέρας, εξαργυρωνόταν στο τέλος και πάλι. Με όποια σειρά κι αν γινόταν η ανταλλαγή της μάρκας⁷, ενδιαφέρον είναι πως πρόκειται για το απτό σύμβολο της συναλλαγής και ως σύμβολο/δάνειο από το τζόγο αποτελεί καθαρά χρηματική μεταφορά (Αμπατζή, 2004).

Τέλος, τα πορνεία στη γενικότητά τους μπορούσαν να είναι και θεματικά, με πόρνες που ντύνονται μαθήτριες ή μένουν ακίνητες στο κρεβάτι παριστάνοντας το πτώμα, να δέχονται πελάτη να κοιτάει κρυφά κατά τη συνεύρεσή τους με άλλον πελάτη κ.α. Στην Τρούμπα συγκεκριμένα, υπήρχαν πορνεία με γυναίκες που εξειδικεύονταν στους πρωτάρηδες εφήβους, με τις επονομαζόμενες Μπέμπες.

⁷ Το σύστημα της μάρκας συνοδεύει εξίσου και τη λειτουργία των σύγχρονων μπαρ με γυναίκες: η κάθε μάρκα που διατηρεί η κοσμοματρίς της σημερινής εποχής αντιστοιχεί σε ένα ποτό, που παρήγγειλε η ίδια ή ο πελάτης κατά τη διάρκεια της συντροφιάς τους. Για αντίστοιχο σύστημα, όμως, για τα μπαρ της Τρούμπας δεν υπάρχουν πληροφορίες.

Εικόνα 11 Απόδοση σε σκίτσο του τελεουργικού (Πετρόπουλος, 1980)

Εικόνα 12 Απόδοση σε σκίτσο της αναμονῆς των πελατῶν (Πετρόπουλος, 1980)

2.2.III | ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Όλοι οι χώροι στην Τρούμπα ήταν προσανατολισμένοι στις ανάγκες της ζήτησης. Όμως, οι χώροι δε μπορούν να μελετηθούν ξεχωριστά από τα πρόσωπα που τα πλαισίωσαν· πρόσωπα που βρίσκονταν εκεί είτε ως θαμώνες, περιστασιακοί πελάτες, είτε ως οργανικά μέλη του συστήματος, ακόμα και πρόσωπα που δεν εμφανίζονταν στην Τρούμπα με τη φυσική τους παρουσία, αλλά με έμμεσο τρόπο ήταν εκεί. Τα πρόσωπα αυτά ήταν οι πρωταγωνιστές και νοηματοδοτούσαν τα δρώμενα στην Τρούμπα και για το λόγο αυτό κατέχουν ιδιαίτερα σημαντική θέση στη μελέτη αυτή. Στο παρόν κείμενο, τα πρόσωπα ανάλογα με τη σημασία και την επιρροή τους ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες: τις *Περσόνες*, τις *Αντι-Περσόνες* και τις *Φιγούρες*. Η κατηγοριοποίηση αυτή προέκυψε αποκλειστικά από τα συμπεράσματα της γράφουσας στην συνολική έρευνα και αποτελεί αμιγώς προσωπική προσέγγιση.

ΠΕΡΣΟΝΕΣ

Οι Περσόνες αναφέρονται στους τέσσερις βασικούς χαρακτήρες της Τρούμπας και περιλαμβάνουν δύο ζεύγη γυναίκας-άνδρα. Πρόκειται για την Περσόνα της Πόρνης με την Περσόνα του Μάγκα, καθώς και την Περσόνα της Μαντάμας με την Περσόνα του Προστάτη.

Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΗ ΠΟΡΝΗΣ

Η πορνεία και η διαπλοκή του γυναικείου φύλου μαζί της είναι μια «πολύπλοκη ιστορική κατασκευή με μεγάλο ηθικό φορτίο» (Αμπατζή, 2004) και δεν εμπίπτει στα πλαίσια της παρούσας μελέτης. Ωστόσο, για την κατανόηση του προφίλ της πόρνης της Τρούμπας -ως συμφραζόμενο αυτής της συνεχούς νοηματικής μετατόπισης- θα επιχειρηθεί μια αδρή σκιαγράφηση κάποιων βασικών στοιχείων.

Η πόρνη, λοιπόν, σαν υποκείμενο έχει διατρέξει ιστορικά τους πολιτισμούς και τους αιώνες. Η έννοιά της συνδέθηκε με διάφορους όρους, άλλοτε κομψούς -όπως ιερόδουλη-, άλλοτε άκομψους -όπως πουτάνα-, και άλλοτε πιο αποστασιοποιημένους -όπως εκδιδόμενη γυναίκα. Αφήνοντας κατά μέρος τον τελευταίο, που ως πιο σύγχρονος δεν έχει ακόμα αναφορές ιστορικά, η «ιερόδουλη» και η «πουτάνα» έχουν ήδη διανύσει τη διαδρομή τους.

Ο όρος «ιερόδουλοι» πρωτοεμφανίστηκε σε παπύρους του 3^{ου} αιώνα π.Χ. και αναφέρεται σε θεράποντες ναών -τόσο άνδρες όσο και γυναίκες- που βρίσκονταν κάτω από το βαθμό του ιερέα, τις περισσότερες φορές ήταν δούλοι και στα καθήκοντά τους περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων και σεξουαλικές τελετές. Ο όρος αρχικά, δηλαδή, αναφερόταν στη θρησκευτική πορνεία. Αξίζει να σημειωθεί, όμως, πως οι ιερόδουλες δεν ήταν πάντα κατ' ανάγκη πόρνες, μιας και στην Παλαιά Διαθήκη οι Λευίτες -ιερατικό γένος των Εβραίων- αποκαλούνταν ιερόδουλοι του Ισραήλ. Παρ' όλα αυτά, με το πέρασμα των χρόνων ο όρος «ιερόδουλη» ταυτίστηκε με την κοσμική πορνεία. (Λεντάκης, 1990)

Όσον αφορά στον όρο «πουτάνα», είναι γνωστός από τα μεσαιωνικά χρόνια· ετυμολογικά έχει ρίζες στο βενετσιάνικο putana, ενώ το ιταλικό puttana προέρχεται από το putta(=κοριτσάκι) (Πετρόπουλος, 1980). Η λέξη, στη σύγχρονη εποχή, παρουσιάζει μια σειρά από ποιότητες στη χρήση της στον καθημερινό λόγο· διαχωρίζεται σε πουτάνα «στο σώμα», «στο μυαλό» και «στην ψυχή»: μόνο η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στις επαγγελματίες του είδους. Η δεύτερη αναφέρεται στις έξυπνες, εύστροφες και αποτελεσματικές γυναίκες, ενώ η τρίτη κατηγορία περιγράφει τις ανήθικες, πονηρές ή κακές γυναίκες. Συνεπώς, η λέξη πουτάνα, εγκαταλείποντας το στενό πλαίσιο του όρου, παρουσιάζει σύγχρονα μια έντονη πολυσημία.(Αμπατζη, 2004)

Ιστορικά, στην αρχαία Αθήνα, πόρνες/οι ήταν τόσο νεαρές κοπέλες, όσο και νεαρά αγόρια στα -θεσμοθετημένα από τον Σόλωνα- δημόσια πορνεία⁸. Οι γυναίκες πόρνες διακρίνονταν σε τρεις κατηγορίες: τις δικτηριάδες του δημόσιου οίκου ανοχής (δικτήριον), στις αυλητρίδες που καλύπτονταν πίσω από το καλλιτεχνικό επάγγελμα και στις εταίρες⁹. Στην Ελλάδα του μεσοπολέμου, σύμφωνα με τον Κ. Σάββα ως πορνεία ορίστηκε η «άνευ γάμου συνουσία, που τελείται μεταξύ του άρρενος και του θήλεος επ' αμοιβή» (Σάββας, 1928) και η προσέγγισή του διακρίνει τις πόρνες στις «εκ φύσεως» και στις «κατά συγκυρίαν» κοινές γυναίκες. Οι «κατά συγκυρίαν» πόρνες ήταν, κατά τη γνώμη του, αυτές που αναγκάζονταν να κάνουν το επάγγελμα,

⁸ Η πελατεία ήταν και για τα δύο φύλα των πορνών αμιγώς ανδρική.

⁹ Θα μπορούσαμε να συσχετίσουμε τις δικτηριάδες με τις κοκότες και τις αυλητρίδες με τις αρτίστες στην εποχή της Τρούμπας. Ενώ οι τελευταίες, οι εταίρες, μπορούν να συσχετιστούν με τις σύγχρονες πόρνες πολυτελείας.

ορμώμενες είτε από νεαρή αποπλάνηση ή βιασμό, κακό παράδειγμα, εγκυμοσύνη ή πενία. Οι «εκ φύσεως» πόρνες από την άλλη, αποτελούσαν τη χειρότερη κατηγορία από τις δύο, καθώς επρόκειτο για ατελώς αναπτυγμένες διανοητικά γυναίκες, με τάση για κλοπή και μέθη, χωρίς αισθήματα αιδούς και αγάπης για την οικογένεια, που παρουσίαζαν αυξημένες γενετήσιες ορμές. Ήταν, συνεπώς, όπως αναφέρει «ανεπίδεκτες βελτιώσεως». Και συνεχίζει, λέγοντας πως ο χαρακτήρας μιας πόρνης διαστρέφεται με τη χρησιμοποίηση μιας φυσιολογικής ανθρώπινης λειτουργίας για επάγγελμα και έτσι ο ψυχολογικός της τύπος ήταν σύμμεικτος: από τη μια επιπόλαιη, τεμπέλα, ψευδολόγος, ομοφυλόφιλος και από την άλλη φιλεύσπλαχνη και θρησκόληπτη (Σάββας, 1928).

Γίνεται αντιληπτό πως στη συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας, η πόρνη σχοινοβάτησε, στα βάθη του χρόνου, από τη πλήρη αποδοχή της Αρχαίας Ελλάδας, στην ανοχή έως στη σύγχρονη καταστολή, με ενδιάμεσες παλινδρομήσεις στον αποκλεισμό και τη θεσμοθέτηση. Μεταπολεμικά, η πόρνη της Τρούμπας όμως, ως το βασικό πρόσωπο ενός ιδιότυπου -διεθνώς γνωστού- «ιστορικού μνημείου» (Δημουλίδου, 2005) μιας μάλλον μυθικής εποχής, αποτέλεσε ιδιαίτερη περίπτωση εκδιδόμενης και γι' αυτό το λόγο θα επιχειρηθεί μια όσο το δυνατόν σφαιρική σκιαγράφηση του προφίλ της, συνυπολογίζοντας τα δεδομένα των μελετών, των λογοτεχνημάτων, του κινηματογράφου και βεβαίως τα προσωπικά συμπεράσματα της γράφουσας.

Οι ιστορίες των γυναικών της Τρούμπας, κάθε μια προσωπική και ξεχωριστή, παρουσίαζαν, όμως, ομοιότητες, συγκλίνοντας σε δύο βασικές εκδοχές:

Η πρώτη εκδοχή ήταν αυτή της επαρχιώτισσας. Η κοπέλα ήταν συνήθως νησιωτοπούλα και προερχόταν από πολυμελή οικογένεια. Ανήλικη¹⁰ τη διακόρευσε κάποιος άνδρας του χωριού, ακόμα και κάποιος συγγενής, και έτσι η μοναδική λύση, για την αποφυγή της διαπόμπευσης στην μικρή κοινωνία ήταν να βρεθεί στο μεγάλο λιμάνι του Πειραιά. Εκεί, κάνοντας άλλοτε δουλειές του ποδαριού - πώληση σπύριτων- και άλλοτε χειρωνακτικές -εργάτρια, ράφτρα-, θα έφτανε λόγω της φτώχειας στα χέρια των σωματεμπόρων και θα κατέληγε δηλωμένη πόρνη σε κάποιο καμπαρέ ή πορνείο της Τρούμπας¹¹. Πολλές φορές, η ιστορία θα ήταν κάπως διαφορετική, αλλά με την ίδια κατάληξη. Λόγω της ανέχειας και της φτώχειας, το κορίτσι θα εγκατέλειπε το χωριό ή το νησί της με την προτροπή ενός συγγενούς, ώστε να δουλέψει υπηρέτρια σε κάποιο πλούσιο σπίτι της Αθήνας ή του Πειραιά. Εκεί θα υφίστατο σεξουαλική παρενόχληση από τον κύριο του σπιτιού, που θα τη δεχόταν αναντίρρηση για να μην απολυθεί. Μέχρι που μη μπορώντας να γυρίσει στους δικούς της για προστασία, με την απειλή της αποκάλυψής της αλήθειας στον

¹⁰ Η ενηλικίωση εκείνη την εποχή πραγματοποιούνταν μετά το 21^ο έτος της ηλικίας του ατόμου. Ανήλικες (17-21 ετών) κατείχαν το 31% των εκδιδόμενων, ενώ ποσοστό 61% συγκέντρωναν κοπέλες που διένυαν τη δεύτερη δεκαετία της ζωής τους (21-29 ετών). Στοιχεία του 1930 (Λάζος, 2002). Βλ. Συνοδευτικά κεφαλαίου

¹¹ Συμπερασματικά από τα στοιχεία του Γ. Λάζου για το 1930 (Λάζος, 2002), στην πλειονότητά τους οι κοπέλες ήταν αγράμματες και άνεργες, ενώ το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό κατείχαν υπηρέτριες, εργάτριες, μοδίστρες με στοιχειώδη εκπαίδευση. Βλ. Συνοδευτικά κεφαλαίου

κοινωνικό περίγυρο του χωριού, θα εξαφανιζόταν εντελώς. Η πείνα και η φτώχεια θα την οδηγούσαν στην εκπόρνευση στα μαγαζιά της Τρούμπας. Η τελευταία παράμετρος αυτής της εκδοχής είναι η κοπέλα να ήταν ορφανή και να βρισκόταν ολομόναχη και έρημη, ανήλικο κορίτσι, στο λιμάνι του Πειραιά, σαν προσφυγοπούλα. Η διαδρομή παρόμοια με τις προηγούμενες με τελική κατάληξη κάποιο πορνείο της Τρούμπας. Η Αφρόδω, η ηρωίδα του Χρ. Λεβάντα θα μπορούσε να είναι κάποια απ' αυτές (Αξαρχλής και Τσοκόπουλος, 2009):

Η Αφρόδω, θα μπορούσε να πάρει όρκο, πως δεν είχε ταξιδέψει ποτέ. Πως η ζωή της είχε ξοδευτεί σε ένα κομμάτι της στεριάς με το μεγάλο πόρτο(...)Ωστόσο ήξερε από θάλασσες και θάλασσες.(...)Τις είχε σπουδάσει απ' την καλή, χρόνια και χρόνια πια στο «Ιντερνασιονάλ».(...)Ήταν νέα γυναίκα ακόμα, σαν είχε πρωτοπατήσει στο κατώφλι του.(...)Κι ήταν πια σαραντάρα σωστή,(...)

Χωρίς άλλο η Αφρόδω μπορούσε να πάρει όρκο πως δεν είχε ταξιδέψει ποτέ. Όμως ήξερε από θάλασσες. Είχε δει να την κυκλώνει ο Ατλαντικός ατέλειωτες νύχτες.(...)Ω η Αφρόδω ήξερε από θάλασσες και θάλασσες!

Η δεύτερη εκδοχή ήταν αυτή της αρραβωνιασμένης κοπέλας. Σε αυτή την περίπτωση, τη νεαρή οδηγούσε στην πορνεία ο αρραβωνιαστικός της, που με το πρόσχημα της συγκέντρωσης χρημάτων για το γάμο και το σπίτι, η κοπέλα πειθόταν να συνεισφέρει οικονομικά, δουλεύοντας σε καμπαρέ της Τρούμπας μόνο για λίγο καιρό. Συχνά, οι κοπέλες που δέχονταν να το κάνουν ήταν αθώες και ανυποψίαστες· μην ξέροντας τι ακριβώς θα κάνουν στο καμπαρέ,

πίστευαν ότι θα κρατούν λεκτικά συντροφιά σε μοναχικούς πελάτες, με τη μορφή της συμβουλής στα βάσανά τους. Στις όμορφες κοπέλες η ζήτηση από τους πελάτες αυξανόταν και γινόταν πιεστική, κάμπτοντας εν τέλει τις πρώτες αντιστάσεις τους για σωματική επαφή. Το κίνητρο της υπομονετικής αποδοχής τους ήταν πάντα ο ιερός σκοπός του γάμου και της μελλοντικής οικογένειας. Αντίστοιχη περίπτωση ήταν και αυτή των παντρεμένων γυναικών, που με το πρόσχημα της αναδουλειάς και των πολλών χρεών, ο σύζυγος θα έπειθε τη γυναίκα του να καλοπιάσει τον πιστωτή με μερικές κουβέντες και χαμόγελα. Εκείνος για να διαγράψει μέρος των χρεών του συζύγου της κυρίας θα απαιτούσε τη συνεύρεση μαζί της και έτσι η αρχή θα γινόταν. Τα χρέη του συζύγου θα ήταν πολλά και ο ένας πιστωτής θα διαδεχόταν τον άλλον, μέχρι που η γυναίκα θα κατέληγε πόρνη με βιβλιάριο στην Τρούμπα. Το αξιοπερίεργο ήταν πως η κατάληξη της εκδοχής με την αρραβωνιασμένη/παντρεμένη συχνά ήταν η γυναίκα να επαναστατεί μετά από χρόνια στην εκμετάλλευση του άνδρα της, να τον εκδικείται ή απλώς να τον διώχνει και να συνεχίζει την εκπόρνευση για λογαριασμό της.

Μερικές από τις παντρεμένες είχαν ήδη κάποιο παιδί από το γάμο τους πριν γίνουν πόρνες, είτε αποκτούσαν, στη συνέχεια, στην πορνική τους θητεία από κάποιον πελάτη. Σε αυτήν την περίπτωση, οι πόρνες απευθύνονταν σε οικογένειες ή μοναχικές γυναίκες χωρίς παιδιά, που ζούσαν μακριά από τον Πειραιά, ώστε να αναλάβουν εκείνες την ανατροφή των παιδιών τους. Οι πόρνες επισκέπτονταν τα παιδιά τους σε εβδομαδιαία βάση, περνούσαν ώρες με τα μικρά παιδιά πηγαίνοντας βόλτες, με το πρόσχημα κάποιας μακρινής θείας

άκληρης, που αγαπάει πολύ το παιδί των υποτιθέμενων συγγενών. Βεβαίως, η οικογένεια ή η κυρία που αναλάμβανε να μεγαλώσει το παιδί λάμβανε χρήματα από την πόρνη για τα έξοδα του μικρού όσο και της ίδιας· οι χρηματικές απολαβές των ανθρώπων που αναλάμβαναν κάτι τέτοιο ήταν πάντα μέρος της συμφωνίας. Μάλιστα, αναφέρονται γυναίκες “επαγγελματίες” στο μέγιστο των παιδιών, μιας και είχαν αναθρέψει τα παιδιά και άλλων πορνών και η μία πόρνη τις συνέστηνε στην άλλη. Οι πόρνες της Τρούμπας πληρώνονταν καλά και είχαν, συνήθως, μεγάλο λογαριασμό στην τράπεζα. Έτσι, τα παιδιά μέσω της παχυλής επιχορήγησης της πόρνης-μητέρας τους, φοιτούσαν στα καλύτερα σχολεία και έκαναν λαμπρές σπουδές σε κολλέγια του εξωτερικού. Αυτό εξυπηρετούσε, σαφώς, στο να βρίσκονται μακριά χιλιομετρικά από τον Πειραιά, αλλά και ιδιοσυγκρασιακά μακριά από τον επικίνδυνο κόσμο της Τρούμπας, ώστε να μην μάθουν ποτέ την αλήθεια. Βέβαια, υπήρχαν και περιπτώσεις που τα παιδιά μάθαιναν για τη μητέρα τους, από κάποιο λάθος ή σύμπτωση. Μερικές φορές αυτό γινόταν αρκετά νωρίς και έτσι, εγκαταλείποντας τα ψέματα πια, η πόρνη θα παραχωρούσε ένα σπίτι -από τα αρκετά που μπορεί να είχε αγοράσει επενδύοντας τα χρήματά της- σε κάποια ακριβή περιοχή της Αθήνας, συνήθως στο Κολωνάκι και θα ζούσαν μαζί με το παιδί της, ως μέλη της “καλής κοινωνίας”. Θα υποδυόταν στον περίγυρο της Αθήνας τη χήρα ή διαζευγμένη γυναίκα που ζούσε στο εξωτερικό και επέστρεψε μετά το άτυχο γεγονός στην Ελλάδα με το παιδί της και παράλληλα θα συνέχιζε την εκπόρνευση στην Τρούμπα, με τη γνώση πια και την σιωπηλή αποδοχή του παιδιού της. Αξίζει να σημειωθεί πως όλες οι

αναφορές περιγράφουν το παιδί να είναι κόρη και όχι γιος και στην συντριπτική τους πλειονότητα, οι κόρες γίνονταν κι αυτές πόρνες, ακολουθώντας το παράδειγμα της μητέρας τους.

Όλες αυτές οι γυναίκες, για να αποφεύγουν να τις αναγνωρίσει κάποιος γνωστός τους στο άκουσμα του ονόματός τους, χρησιμοποιούσαν πάντοτε ψεύτικο ή κάποιο μακρινό υποκοριστικό του βαπτιστικού τους, που να μην το θυμίζει σε τίποτα, όμως. Έτσι, η Τρούμπα ήταν γεμάτη από Λέλες, Ερμίνες, Σούλες, Ραμόνες, Τζένες κ.α. Το επώνυμο παρέμενε πάντοτε κρυφό και αυτό που χαρακτήριζε στη θέση του την πόρνη ήταν ο τόπος καταγωγής: η Στέλλα η Σμυρνια, η Θεανώ η Μικρασιάτισσα, η Γιούλα η Σαμιώτισσα. Οι Σμυρνιές, οι Πολίτισσες, οι Πατρινιές κι οι Βολιώτισσες ήταν οι πιο φημισμένες.

Οι πόρνες περιγράφονταν ως άκρως θρησκευόμενα πρόσωπα. Ίσως ήταν από την οικογένειά τους, ίσως γίνονταν μετά από τα βάσανα και τον καημό, ίσως επειδή η εκκλησία ήταν πρώτα για τους αμαρτωλούς. Η σχέση συμπάθειας γινόταν αμφίδρομη από κάποιους εκκλησιαστικούς εκπροσώπους που φρόντιζαν να είναι κοντά στις αμαρτωλές γυναίκες, να τις εξομολογούν και να τις συμβουλεύουν. Οι πόρνες, πάντως, συχνά μέσα στην κάμαρά τους είχαν ένα εικόνισμα στο οποίο προσεύχονταν για ένα καλύτερο αύριο. Ο πατέρας Φ. Φάρος επιβεβαιώνει (Φάρος, 2000):

Οι πόρνες(...)όχι μόνο δεν είχαν έπαρση αλλά είχαν και μια αυθόρμητη ταπείνωση. Δεν έκαναν καμία προσπάθεια να αποκρύπτουν τη κατάντια τους. Δεν κάλυπταν την παλιανθρωπιά τους με μια μάσκα υποκριτικής ευπρέπειας. Δεν έκρυβαν την οργή τους με ανατριχιαστικά ευγενικά χαμόγελα, και είχαν μια γνήσια πίστη στην δύναμη και στην αγάπη του

Θεού, γιατί αν και ομολογούσαν την κατάντια τους, δεν σταματούσαν να ζητούν και να ελπίζουν χωρίς μεγαλορρημοσύνες στο έλεός Του.

Περνώντας στα πρακτικά ζητήματα, οι πόρνες στην Τρούμπα διακρίνονταν -στα πλαίσια της παρούσας μελέτης- σε τέσσερις κατηγορίες, ανάλογα με τον τρόπο εργασίας τους: υπήρχαν οι κονσοματρίς, οι κοκότες, οι αρτίστες και οι καλντεριμιτζούδες:

Οι κονσοματρίς ήταν πόρνες που εργάζονταν σε μπαρ ή σε καμπαρέ, κάνοντας παρέα στους πελάτες. Η οικονομική τους συναλλαγή με το κατάστημα αφορούσε στον αριθμό των ποτών που ήπιαν μαζί με τον πελάτη και στο ποσοστό του μαγαζιού από τη βίζιτα, όταν αυτό πρόσφερε στην πόρνη κάμαρα. Αν δεν προσφέρονταν δωμάτια, τότε η συναλλαγή περιοριζόταν στα ποτά και η συνέχεια της συντροφιάς αφορούσε μόνο στην πόρνη, που κρατούσε ολόκληρο το ποσό της βίζιτας. Το μπαρ ή το καμπαρέ ήταν ο χώρος που οι κονσοματρίς “ψάρευαν” πελάτες και το μόνο που απασχολούσε τον καταστηματάρχη ήταν η κατανάλωση ποτών. Το ποτήρι της κονσοματρίς περιείχε τσάι αντί για ουίσκι, ενώ αν ήταν όντως κανονικό ποτό, η κοπέλα με τρόπο θα το έριχνε κάτω, ώστε να παραγγείλει γρήγορα το επόμενο, όπως αποδίδεται και στον ελληνικό κινηματογράφο. Στόχος ήταν να πληρώσει ο πελάτης πολλά ποτά, χωρίς η πόρνη να μεθύσει, αφού εκείνη έπρεπε να είναι νηφάλια για να συνεχίσει και με άλλους πελάτες το ίδιο βράδυ. Ο τρόπος που χρησιμοποιούσαν οι κονσοματρίς για να κερδίσουν πελάτες ήταν ένας υποδουόμενος ενθουσιασμός γι’ αυτούς, σα να

ήταν παλιοί γνώριμοι και να τους περίμεναν. Έτσι, μόλις ένας πελάτης ξεπρόβαλε στην είσοδο του μαγαζιού, η κάθε μια κοπέλα έτρεχε κατά πάνω του να τον αγκαλιάσει και να τον προλάβει από την άλλη. Ο Χρ. Λεβάντας, μέσα από το στόμα της Αφρόδως περιγράφει (Αξαρήλης και Τσοκόπουλος, 2009):

(...)έμεναν αργές σ' απόμερους καναπέδες ή έκαναν πως τα σάστιζαν, τάχα πως τους περίμεναν, πως δεν έβλεπαν την ώρα να τους δουν -κι ας ήταν πελάτες που τους πρωταγνάντευαν- κι έτρεχαν κοντά τους με ξέφρενη χαρά.

Η συζήτηση ανάμεσα στην κονσοματρίς και τον πελάτη ήταν γεμάτη σεξουαλικά υπονοούμενα, αγγίγματα και χάρδια, που προετοίμαζαν το έδαφος για αυτό που θα ακολουθούσε. Η ερωτική ατμόσφαιρα ξεκινούσε από την απόσταση αναπνοής στην οποία γινόταν η κουβέντα.

Εικόνα 13 Γαβριέλα, θυρυλική πόρνη (LIFO)

Οι κοκότες ήταν οι κλασικές πόρνες που δούλευαν σε οίκο ανοχής· το σεξ δεν ήταν γι' αυτές ευχαρίστηση, παρά μόνο το μέσο της επιβίωσης¹², κι ας υποκρίνονταν με βογκητά πως συμμετείχαν στη συνουσία. Οι κοκότες της Τρούμπας κατείχαν ιδιαίτερα την τεχνική του έρωτα, ξέροντας κόλπα που έκαναν τον πελάτη να ολοκληρώσει την πράξη σύντομα, ώστε να παραλάβουν γρήγορα τον επόμενο, καταφέροντας καθημερινά επισκέψεις που άγγιζαν τις 100-120 βίζιτες. Δεν ήταν εύκολο, δηλαδή, να είναι κάποια πόρνη στην Τρούμπα. Απαιτούσε ικανότητες και γι' αυτό μάλιστα, οι πατρόνες των πορνείων όταν επρόκειτο να διαλέξουν καινούρια κορίτσια για το “σπίτι” τους, έδωχναν τις πόρνες που δε μπορούσαν να βγάλουν πάνω από 35 βίζιτες τη μέρα. «Πουλάκι μου, πήγαινε σε καμιά επαρχία προπονήσου, μάθε να βγάζεις πάνω από 100, για να μπορέσω να σε πάρω» (Βρανά, 2003). Οι κοκότες συνηθίζονταν να διαμένουν μόνιμα στο πορνείο ως «τρόφιμες των σπιτιών», όπως τις χαρακτήρισε ο Μ. Πλωρίτης, αφού συνήθως ήταν ορφανές ή επαρχιώτισσες και δεν είχαν άλλο μέρος να μείνουν πέραν του πορνείου. Μάλιστα, υποχρεούνταν να λάβουν από το Τμήμα Ηθών γραπτή άδεια ακόμα και για μια δίωρη απουσία τους από το πορνείο με υποχρεωτική αιτιολογία. Αυτή συνήθως ήταν να επισκεφθούν τη μάνα ή το παιδί τους (Βρανά, 2003). Οι κοκότες, μετά την ολοκλήρωση του ωραρίου τους στο πορνείο, συνέχιζαν να κυκλοφορούν στην Τρούμπα ως θαμώνες. Επισκέπτονταν τα

¹² Κάποιες πόρνες αναφέρεται πως για την προσωπικής τους ευχαρίστηση προτιμούσαν άτομα του ίδιου φύλου, ενώ η συνεύρεση με άνδρα ήταν μόνο δουλειά. Άλλες πάλι μπορεί να επέλεγαν αργότερα την ομοφυλοφιλία, απογοητευμένες από την εκμετάλλευσή τους από το ανδρικό φύλο.

καμπαρέ ως πελάτισσες για να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα. Αυτό δεν τους εμπόδιζε, βέβαια, να φύγουν από εκεί με πελάτη, μιας και ήταν εξοικειωμένες. Κατά κύριο λόγο βέβαια, βρισκόμενες “εκτός υπηρεσίας”, πήγαιναν στα καμπαρέ για να φλερτάρουν σα γυναίκες με έναν άντρα και να καταλήξουν ερωτικά μαζί του, για προσωπική τους ευχαρίστηση. «(...)οι πουτάνες ερχόντουσαν και μου έστελναν ανθρώπους με μπιλιετάκια. Σε θέλει η Μαρία. Σε θέλει η Γιαννούλα. Σε θέλει η τάδε να ‘ρθεις το βράδυ στο σπίτι, που θέλει να σ’ ανταμώσει, που ξέρω γω τι» περιγράφει ο Μ. Βαμβακάρης από την εμπειρία του τα χρόνια που τραγουδούσε σε μαγαζιά στην Τρούμπα (Βαμβακάρης, 1978) και φαίνεται να ήταν ιδιαίτερα θελκτικός στις πόρνες. Ιδιαίτερη υποκατηγορία κοκότας ήταν η «ρεπατζού», η οποία δεν εργαζόταν σε ένα πορνείο· κάλυπτε στον οίκο ανοχής την πόρνη που είχε εμμηνόρροια, ώστε να μη μείνει κενή η θέση. Η κοκότα αυτή που έκανε τα ρεπό, δηλαδή, συνεργαζόταν με πολλούς οίκους ανοχής, μοιράζοντας τις μέρες της βδομάδας στα διαφορετικά πορνεία που είχαν ανάγκη.

Εικόνα 14 Κοκότα πορνείου 1957 (Μουσείο Μπενάκη)

Οι αρτίστες ήταν κι αυτές πόρνες, που δούλευαν, πρωτίστως, ως χορεύτριες στα καμπαρέ. Καλύπτονταν πίσω από το καλλιτεχνικό επάγγελμα, που τους εξασφάλιζε την αποφυγή της εβδομαδιαίας υγειονομικής εξέτασης και της κατοχής βιβλιαρίου, αφού δεν ήταν δηλωμένες ως πόρνες. Εκδίδονταν όμως κι αυτές και για το λόγο αυτό ήταν το αντίπαλον δέος των κονσοματρίς, μιας και οι τελευταίες έβλεπαν τη δουλειά τους να μειώνεται λόγω της εκπόρνευσης των αρτίστων. Οι αρτίστες, συνήθως, εμφανίζονταν τις εβδομάδες της αιχμής, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπήρχαν αρτίστες σε χορευτικά νούμερα και στην κανονική ροή της Τρούμπας. Για το στόλο έρχονταν μπαλέτα με αρτίστες από την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό, διέμεναν συνήθως σε κάποιο ξενοδοχείο του Φαλήρου και μέσα στη συμφωνία τους με τον καταστηματούχο ήταν και η κάλυψη της μεταφοράς τους από και προς το ξενοδοχείο κάθε βράδυ. Οι αρτίστες επειδή δεν εκπορνεύονταν φανερά, είχαν μεγάλη ζήτηση από επίμονους πελάτες που ήθελαν να καταφέρουν τη συνεύρεση μαζί τους. Έτσι, συχνά η βίζιτα ανέβαινε μέχρι να φτάσει σ' ένα ικανοποιητικό ποσό, ώστε η δήθεν αμετάπειστη αρτίστα να δεχθεί να ακολουθήσει τον πελάτη σε κάποιο ξενοδοχείο μετά το χορευτικό της πρόγραμμα. Κάποιες από τις αρτίστες ήταν πιο ευφάνταστες και μεταχειρίζονταν διάφορα κόλπα για να βγάλουν εύκολα χρήματα: κατείχαν στην τσάντα τους έναν αριθμό κλειδιών που τα έδιναν στους μεθυσμένους πελάτες, αφού είχαν προπληρωθεί τη βίζιτα, ώστε να πάνε σε συγκεκριμένο χώρο και να τις περιμένουν. Εκείνες έκαναν το ίδιο και σε άλλους πελάτες, χωρίς να υπάρχει στ' αλήθεια ο χώρος αυτός και χωρίς πραγματικά να πηγαίνουν (Βρανά, 2003). Την

ταυτότητα της αρτίστας, ως χορεύτρια ή τραγουδίστρια προμηθεύονταν και οι «έκτακτες» πόρνες, οι αλεξιπτωίστριες, της Τρούμπας. Αυτές, αποφασίζοντας να εργαστούν προσωρινά στην Τρούμπα χωρίς να δηλωθούν ως πόρνες, το ανακοίνωναν στην Ασφάλεια και με συνοπτικές διαδικασίες τους παραχωρούνταν η ιδιότητα της αρτίστας.

Εικόνα 15 Αρτίστα σε μαγαζί της Τρούμπας¹

Οι καντεριμιτζούδες, τέλος, ήταν αυτές που δε δούλευαν σε οίκο ανοχής, αλλά εκπορνεύονταν στο δρόμο. Γι' αυτές, το στέκι που θα στέκονταν ήταν συγκεκριμένο και επακριβώς καθορισμένο. Η παραβίαση αυτού θα επέσυρε καβγά μεταξύ των σωματεμπόρων, που μπορούσε να καταλήξει μέχρι και σε φόνο. Το εθιμοτυπικό των καλντεριμιτζούδων είχε μια ιδιοτυπία: μόλις πλησίαζε ο πελάτης, οι πόρνη έλεγε τρία νούμερα, εννοώντας πόσο κοστίζει το «απλό», το «περιποιημένο» και το «προχωρημένο»¹³. Οι καλντεριμιτζούδες, αφού έβρισκαν τον πελάτη στο δρόμο, τον οδηγούσαν είτε σε κάποιο ξενοδοχείο, είτε σε κάποιο απόμερο μέρος του λιμανιού, συνήθως πίσω από κιβώτια ή αραγμένες βάρκες.

Εικόνα 16 Καλντεριμιτζού σε σοκάκι

¹³ Το «περιποιημένο» αναφέρεται στο στοματικό σεξ, ενώ το «προχωρημένο» στο σοδομισμό· πρόκειται, σύμφωνα με τον ορισμό, για σεξουαλικές πράξεις που δεν αποσκοπούν στην τεκνοποίηση, αλλά αποκλειστικά στην ευχαρίστηση και περιλαμβάνουν το πρωκτικό σεξ ή άλλες ανώμαλες εκτονώσεις, όπως, σύγχρονα, την κτηνοβασία.

Η διαδικασία δήλωσης για μια πόρνη είχε τον τυπικό και τον άτυπο τρόπο: σύμφωνα με τον τυπικό, η κοπέλα έπρεπε να έχει συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας της για να θεωρείται ενήλικη και μετά από προσωπική της δήλωση στην Ασφάλεια να ακολουθήσουν οι νόμιμες διαδικασίες με τους γιατρούς, τις φωτογραφίες, τις υπογραφές και τις σφραγίδες. Όσο για τον άτυπο, η κοπέλα έπρεπε να συλληφθεί επ' αυτοφώρω να εκδίδεται είτε στο δρόμο, είτε στο μπαρ, είτε σε κάποιο ξενοδοχείο. Τότε οδηγούνταν στην Ασφάλεια και για πρώτη φορά της γίνονταν συστάσεις νουθέτησης. Τη δεύτερη φορά που η κοπέλα θα εκδιόταν, οι συστάσεις γίνονταν πιο έντονες και αυστηρές και η κοπέλα έμπαινε σε κύκλο παρακολούθησης από τους αστυνομικούς. Στην τρίτη σύλληψη οδηγούνταν στο Τμήμα Ηθών, καθώς και στο ιατρείο για υγειονομική εξέταση· αποκτούσε βιβλιάριο και ήταν πια πόρνη “με τη βούλα”. Οι πόρνες με τη βούλα, λοιπόν, υποχρεούνταν να περνούν από υγειονομική εξέταση δύο φορές τη βδομάδα, προς αποφυγή μετάδοσης αφροδίσιου νοσήματος. Οι μισές ελέγχονταν Δευτέρα και Πέμπτη, ενώ οι υπόλοιπες Τρίτη και Παρασκευή. Η ημερήσιος αριθμός των γυναικών για εξέταση άγγιζε τις 400, οπότε ο χρόνος που αντιστοιχούσε στην κάθε πόρνη ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος και έφτανε μόλις το μισό λεπτό· χρόνος που, βεβαίως, δεν επαρκούσε ούτε για την αποστείρωση των εργαλείων και συνεπώς υπήρχε κίνδυνος μετάδοσης νοσήματος από μια πάσχουσα πόρνη σε μια υγιή, μας πληροφορεί ο Ν. Δρακουλίσσης¹⁴ (Δρακουλίδης, 1929). Έτσι, «όποια ασκούσε τακτικά το επάγγελμα είναι αδύνατο εντός του

14 Ιατρός, Διευθυντής Κέντρου Αφροδίσιων Νοσημάτων Νοσοκομείου Συγγρού.

πρώτου εννιάμηνου να απέφευγε τη βλεννόρροια, εντός του πρώτου δεκαοκτάμηνου τη σύφιλη και μετά από δύο χρόνια όλα τα αφροδίσια νοσήματα» συμπληρώνει ο ίδιος.

Οι πόρνες, επίσης, παρουσίαζαν ένα κοινό ενδυματολογικό κώδικα. Στη μελέτη αυτή επιχειρείται η περιγραφή της τυπικής ενδυμασίας, με διάκριση στην «πόρνη του πορνείου», στην «πόρνη του μπαρ ή του καμπαρέ» και στην «πόρνη του δρόμου»: στο πορνείο, που προσομοίαζε με σπίτι, η πόρνη ήταν πάντα ενδεδυμένη ελαφριά με νεγκλιζέ. Η μακριά μεταξωτή ρόμπα, που διέγραφε τη σιλουέτα ή το κοντό διάφανο ζιπουνάκι, που άφηνε ακάλυπτα τα πόδια, αποτελούσε την τυπική εμφάνιση της πόρνης στον οίκο ανοχής (Πετρόπουλος, 1980). Απαραίτητη προϋπόθεση ήταν τα εσώρουχα ή το κομπινεζόν, που φορούσε από μέσα. Στο καμπαρέ, από την άλλη, οι πόρνες φορούσαν επίσημο ένδυμα, λόγω του ότι βρίσκονταν σε κέντρο διασκέδασης με κόσμο· αυτό ήταν, συνήθως, φανταχτερή τουαλέτα σε έντονο χρώμα, η οποία έπρεπε απαραίτητως να είναι προκλητική, αφήνοντας τα στήθη, την πλάτη ή τα ποδιά μισόγυμνα (Δημουλίδου, 2005). Σχετικά με τις πόρνες του δρόμου, τέλος, αυτές φορούσαν, συνήθως, στενό μπλουζάκι με ανοιχτό ντεκολτέ, κοντή φούστα και μια σφιχτή ζώνη στη μέση (Πετρόπουλος, 1980). Απαραίτητο αξεσουάρ ήταν το μικρό τσαντάκι με το μακρύ λουρί, καθώς επίσης και ένα πλεκτό σάλι, που εξυπηρετούσε στο κρύο -μιας παρέμεναν όλο το βράδυ στο δρόμο για να βρουν πελάτη-, αλλά έχοντας πλέξη με μεγάλες τρύπες δε στερούσε τίποτα στη σέξι εμφανιστή της πόρνης. Βεβαίως, τυπικό χαρακτηριστικό της

Περσόνας της πόρνης, εν γένει, ήταν και το έντονο βάψιμο, με απαραίτητο το κόκκινο κραγιόν και ένα τσιγάρο στο χέρι. Οι περισσότερες έβαφαν τα μαλλιά τους ξανθά, καθώς οι άνδρες προτιμούσαν τις ξανθές και εκείνες έπρεπε να έχουν μεγάλη ζήτηση. Η ενδυμασία της πόρνης ήταν εμποτισμένη με ένα «νόημα καταληπτό» (Αμπατζή, 2004) και μετέτρεπε την εξωτερική της εμφάνιση σε ένα τυποποιημένο προϊόν.

Καταληκτικά, πέρα από τη δραματικά όμοια εμφάνιση των εκδιδόμενων γυναικών, την παραλληλία των διαδρομών και τα υπόλοιπα κοινά τους, η συνολική Περσόνα της Πόρνης, ωστόσο, διανθίστηκε από τις διαφορές και τις αντιθέσεις: από το μοναδικό, το σπάνιο, το ασύγκριτο. Η Πόλυ Πάνου, στην ταινία Κόκκινα Φανάρια τραγούδησε για την κάθε μία από αυτές (Γαλανός, 1963):

Του λιμανιού το καλντερίμι όσοι δε ζήσαν
Να που δεν ξέρουν τι είναι πόνος και καημός
Πώς κλαίει ο άνθρωπος που τα όνειρά του τώρα σβήσαν
Πόσο πικρός του κόσμου ο κατατρεγμός

Πνιχτές ανάσες και βρисиές,
Βαμμένα χείλια παγωμένα στις γωνιές
Κι είναι θάνατος αργός,
Του πεζοδρομίου ο νόμος ο σκληρός

Πληρωμένες αγκαλιές, ιστορίες τραγικές
Γράφονται μες στις κρύες φτωχογειτονιές
Το τραγούδι σπαραγμός, η ζωή κατατρεγμός
Το καλντερίμι ένας ατέλειωτος καημός

Του λιμανιού το καλντερίμι όσοι δε ζήσαν
Να που δεν ξέρουν τι είναι πόνος και καημός
Πώς κλαίει ο άνθρωπος που τα όνειρά του τώρα σβήσαν
Πόσο πικρός του κόσμου ο κατατρεγμός

Σβήσαν τα φώτα στα στενά
Του λιμανιού τα καλντερίμια σκοτεινά
Και σταμάτησε η ζωή
Το ψέμα το φτιασιδωμένο της να ζει

Πίκρα, δάκρυ, στεναγμός
Ξεχαστήκαν κι ο καημός
Έγινε όνειρο ο γαλάζιος ουρανός
Και τα πρόσωπα χλωμά
Κουρασμένα τα κορμιά
Μέσα στον ύπνο ψάχνουν να βρουν λησμονιά

Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΟΥ ΜΑΓΚΑ

Το μάγκα εμφανισιακά οι πηγές δεν τον παρουσιάζουν διακριτά ξεχωριστό. Ωστόσο, για την εποχή εκείνη απάρτιζε μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα με εμφανή στοιχεία συνοχής και κοινό ιδεώδες, διατυπωμένο στη φράση «μάσες-ξάπλες-φούμες».

Στην αδρή του σκιαγράφηση, ο μάγκας ήταν ο καθημερινός θαμώνας του χασισοποιείου και του πορνείου και όριζε την ανδρική ταυτότητά του μέσα από την «κατά τον τεκέ» θεώρηση του κόσμου. Ο μάγκας ήταν χασικλής και συνήθιζε να περνά τις ώρες του μετά τη δουλειά φουμάροντας χασίς στον τεκέ. Μαστουρωμένος, έμενε σιωπηλός και άφηνε το νου να κάνει όνειρα, χωρίς να ενδιαφέρεται για τίποτα. Ο μάγκας προτιμούσε να πίνει μαύρο από κρασί ή ούζο, επειδή όπως πίστευε ήταν το μόνο ανώδυνο -το κρασί έφερνε μέθη και το ούζο καρδιακά προβλήματα. Ενώ, το τσιγαριλίκι από την άλλη, έκανε ακόμα και τον πιο κακό άνθρωπο, ήσυχο χωρίς κακία για κανέναν. Μετά τον τεκέ, για το μάγκα σειρά είχε το πορνείο για «όργια με τις ανήθικες» (Βαμβακάρης, 1978).

Πιο αναλυτικά, ο μάγκας προερχόταν από την «εργατιά»: ήταν ανήσυχος, ανυπότακτος, αλλά και συνάμα παραδοσιακός. Αν και εργατικός, ο τρόπος της ζωής του αντιδρούσε στον κλασικά αστικό, απορρίπτοντας το χρήμα και τη συνεχή προσπάθεια απόκτησής του. Ο μάγκας όριζε τον εαυτό του ως (Βαμβακάρης, 1978):

(...)ξέρει να ζει. Δηλαδή του αρέσουν τα ωραία. Η μουσική και ο χορός, η καλή παρέα και το μαύρο, η γυναίκα και η αποχή από τις κραυγαλέες ανάγκες της καθημερινότητας(...)Δεν πειράζει κανέναν και δε θέλει να τον πειράζουν.(...)η ησυχία του, είναι βασική αξία.

Ο μάγκας ήταν οικογενειάρχης και φρόντιζε να μη λείπει τίποτα απαραίτητο από τους δικούς του και να φέρεται σωστά στη σύζυγό του. Το «σωστά» για το μάγκα σήμαινε να μη τη δέρνει και να μη της μιλά άσχημα: τα υπόλοιπα με τις πόρνες και το χασίς δεν περιλαμβάνονταν στην κακή συμπεριφορά και για το μάγκα επιτρέπονταν. Η οικογένειά του, όμως, δε συμμεριζόταν αυτή του στάση και γι' αυτό δε συμπεριλαμβανόταν στα «ωραία» της ζωής (Βαμβακάρης, 1978). Τα σημαντικά για το μάγκα ήταν η μουσική και ο χορός και θα θυσιάζε το «παν» για το μεράκι του με το μπουζούκι. Σημαντική γι' αυτόν ήταν η παρέα, μιας και ο τόπος της του παρείχε την ασφάλεια της αποδοχής, μακριά από την επικριτική οικογένεια. Ο μάγκας έφερνε τα διαφορετικά στοιχεία της παράδοσης της δικής του ιδιαίτερης πατρίδας, μπολιάζοντας την ανομοιογένεια της παρέας με θαυμαστές ιδιοτυπίες. Οι ιδιοτυπίες αυτές γίνονταν αποδεκτές από τους υπόλοιπους κι έτσι η προσωπικότητα του μάγκα διατηρούσε την αυθυπαρξία της. Οι μάγκες επικοινωνούσαν μεταξύ τους στα «κουτσαβάκικα»: μια δική τους διάλεκτο, τη διάλεκτο της πιάτσας.

Η κάθε συνοικία του Πειραιά είχε τους δικούς της μάγκες και για να αναγνωριστεί κανείς, εκτός του δικού του «σιναφιού» θα έπρεπε να «ξηγηθεί με πράξεις σωστές, παλικαρίσσιες. [Τότε] αναγνωριζότανε

από όλες τις συνοικίες, αλλά πώς;» παραδέχεται ο Ν. Μάθεσης (Καταντής, 2010). Έπρεπε, δηλαδή, να αναμετρηθεί με κάποιον γνωστό «νταή», να μαλώσει, να τον μαχαιρώσει και τότε έχαιρε εκτίμησης και δημοφιλίας: Στις διαμάχες του μάγκα δε χωρούσαν μηνύσεις και η αυτοδικία είχε τον πρώτο λόγο. «Η μαγκιά είχε τη δική της ταρίφα, τους δικούς της νόμους» (Καταντής, 2010). Αν και θρήσκος, ο μάγκας δε θα λογάριαζε ούτε Θεό ούτε Αστυνομία στους καβγάδες, που αρκετά συχνά έπαιρναν τη μορφή της βεντέτας, με δεύτερο γύρο. Γι' αυτό και ένα μικρό μαχαίρι, λεπιδάκι ή σουγιάς βρισκόταν πάντοτε στη μέση του. Ο λόγος για τον οποίο ο μάγκας θα έφτανε ευκολιά στο φόνο ήταν να θιγεί το φιλότιμο και η τιμή του, αξίες πολύ υψηλές στην ιδιοσυγκρασία του: «υπήρχαν πειράγματα που μερικές φορές κατέληγαν σε σφάξιμο.(...)[οι μάγκες] δεν ήταν άνθρωποι να μαλώνουνε. Μαλώνανε, αλλά μόνο όταν τους πείραζες» (Βαμβακάρης, 1978).

Είναι γεγονός πως η προσωπικότητα του μάγκα είχε ταυτιστεί σχεδόν ολοκληρωτικά με του ρεμπέτη της εποχής. Οι μεγάλοι ρεμπέτες, ως «μάγκες υπότες» (Βαμβακάρης, 1978), ήταν χασικλήδες, θαμώνες του τεκέ και του πορνείου και έδρατταν από αυτούς τους χώρους της καθημερινής τους ζωής τα θέματα των στίχων τους. Οι ρεμπέτες αν και αρχικά δεν έχαιραν κοινής αποδοχής, είχαν μεγάλη απήχηση στα λαϊκά κοινωνικά στρώματα, από τα οποία προέρχονταν και οι ίδιοι. Κατά τον Β. Παπάζογλου¹⁵ « όποιος τραγουδά τον καημό του είναι λαϊκός. Όποιος τραγουδά τον καημό του κόσμου είναι ρεμπέτης».

¹⁵ Συνθέτης και μουσικός της Σμυρναϊκής σχολής του Ρεμπέτικου.

Με τη μουσική τους και το μπουζούκι τους οι μάγκες-ρεμπέτες αποτελούσαν πρότυπο για τους νέους (Γενίτσαρης, 1937):

Εγώ μάγκας φαινόμενα
να γίνω από μικράκι
μ' αρέσανε τα έξυπνα
κι έμαθα μπουζουκάκι.

Αντί σκολιό μου πάγαινα
μες του Καραϊσκάκη
έπινα διάφορα πιστά
να μάθω μπουζουκάκι.

Οι συγγενείς μου λέγανε
να το παρατήσω
αυτό το παλιομπούζουκο
για θα τους ξεφτυλίσω.

Εγώ όμως δεν το άφηνα
να λείψει από κοντά μου
αυτό το παλιομπούζουκο
που το `χα συντροφιά μου

Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΗΣ ΜΑΝΤΑΜΑΣ

Η μαντάμα λεγόταν αλλιώς και πατρόνα, από το ιταλικό οικοδέσποινα, και ο όρος αναφερόταν στην ιδιοκτήτρια του οίκου ανοχής. Η μαντάμα ήταν πάντοτε παλαίμαχος πόρνη, που είχε περάσει τα 40 χρόνια¹⁶ της ηλικίας της και βρισκόταν στη δύση της πορνικής της καριέρας. Το επόμενο βήμα, λοιπόν, ήταν να επενδύσει τα χρήματα που είχε συγκεντρώσει ως πόρνη, στη δημιουργία του δικού της πορνείου, έχοντας νέες πόρνες να εργάζονται γι' αυτήν. Μαντάμες δε γίνονταν όλες οι πόρνες, παρά μόνο οι έξυπνες και διορατικές, που είχαν συνειδητά αποφύγει τη συναναστροφή με αγαπητικούς, που θα σπαταλούσαν τα δεδουλευμένα τους.

Μαντάμες με ιδιαίτερα επιχειρηματικές βλέψεις, συχνά, είχαν στην ιδιοκτησία τους πάνω από έναν οίκο ανοχής, είτε νοίκιαζαν χώρο για πορνείο σε άλλες μαντάμες, εισπράττοντας εκτός από το ενοίκιο και ποσοστά. Άλλες φορές πάλι άνοιγαν και μπαρ. Πολύ συχνά οι μαντάμες, ως επί της κεφαλής των πορνείων, διατηρούσαν σχέσεις αλληλεγγύης με τους αντίστοιχους επικεφαλής της Ασφάλειας, παρέχοντάς τους πληροφορίες. Τις καλές σχέσεις τους με του αστυνομικούς τις εξαργύρωναν ποικιλοτρόπως: είτε με την ανοχή των τελευταίων στις παρατυπίες τους, είτε με τη συγκάλυψη των παρατυπιών των άλλων πορνείων από την Αστυνομία, για την οποία οι πιο καιροσκόποι και τυχοδιώκτριες μαντάμες έπαιρναν ποσοστά

¹⁶ Μετά τα 35 τους τις πόρνες τις αποκαλούσαν «γκαζιέρες» επειδή σταματούσαν να έχουν ζήτηση.

από τις συναδέλφους τους. Μια τέτοια πατρόνα των πατρónων στην Τρούμπα ήταν η ξακουστή μαντάμ Φλώρα (Πισιμίσης, 2010).

Επίσης, οι γυναίκες επένδυαν τα χρήματά τους, είτε ως πόρνες είτε ως μαντάμες, και στην αγορά σπιτιών. Συνηθισμένη επιλογή ήταν το Κολωνάκι. Ο αυξημένος πλούτος που κατείχαν οι μαντάμες τις καθιστούσε ιδιαίτερα θελκτικό στόχο για τους επίδοξους αγαπητικούς, που μπορεί να τους είχαν αποφύγει ως πόρνες, αλλά ως πατρόνες δέχονταν την πειστική τους διεκδίκηση. Η διεκδίκηση αυτή έφτανε κάποιες φορές στα όρια της απειλής και γι' αυτό οι μαντάμες είχαν πάντα στην κατοχή τους ένα όπλο για προστασία (Βρανά, 2003).

Ως πρώην πόρνες, κάποιες μαντάμες ήταν φιλικές και έδειχναν ιδιαίτερη κατανόηση στα κορίτσια τους· αυτά τις αποκαλούσαν «μαμά» αντί «μαντάμ» και το επάγγελμα της πατρόνας ήταν γνωστό και ως «μαμαλίκι». Η ιδιότυπη επαγγελματική σχέση της πατρόνας με τη πόρνη ανάμεσα σε προστασία και εκμετάλλευση ήταν οξύμωρη, αλλά και λογική, αν σκεφτεί κανείς πως πολλές από τις πόρνες ήταν ανήλικες και ορφανές· οπότε εύλογο να νιώθουν την έμπειρη πατρόνα σα μαμά. Άλλες πατρόνες, από την άλλη, νιώθοντας την υπεροχή του αφεντικού ήταν σκληρές κι απόμακρες, με εξουσιαστική αντιμετώπιση στις πόρνες· ήταν κέρβεροι στις βίζιτες και όταν κάποια υπερέβαινε τον προκαθορισμένο χρόνο, χτυπούσαν απαιτητικά την πόρτα του δωματίου¹⁷.

¹⁷ Μια αντιστοιχία με αυτό υπάρχει και στα σύγχρονα μπαρ με γυναίκες που η ιδιοκτήτρια χτυπά συνθηματικά το τακούνη στο πάτωμα, ώστε η κονσοματρίς να τελειώσει γρήγορα το ποτό και να πλησιάσει άλλον πελάτη (Αμπατζή, 2004).

Πέρα από την ιδιοκτησία, αρμοδιότητα της Μαντάμας στο πορνείο ήταν τα διοικητικά: α) η είσπραξη του τιμήματος της συνουσίας και η επίδοση των ποσοστών στις πόρνες, β) η παρότρυνση των πελατών να διαλέξουν την κατάλληλη πόρνη για την αρέσκειά τους¹⁸ και γ) η γενική επιβολή της τάξης.

Μετά από την πολύχρονη πορεία τους ως πόρνες, οι γυναίκες που έφταναν να γίνουν μαντάμες ήταν πολύπαθες και έμπειρες. Στα “Βαμμένα κόκκινα μαλλιά” ο Κ. Μουρσελάς περιγράφει λογοτεχνικά τη μαντάμα (Αξαρή και Τσοκόπουλος, 2009):

Σκέτη ιστορία το πρόσωπό της. Στα μάτια της διάβαζες την Ιστορία μας. Και στις ρυτίδες και στο κούτελο, παντού. Έτσι κι έσκυβες να δεις με μικροσκόπιο, θα ‘βλεπες εκεί μέσα τη Μικρασιατική Καταστροφή, τον Εμφύλιο, την Κατοχή. Προδοσίες, χαφιέδες, ρουφιάνους, ήρωες. Και θάλασσες και ωκεανούς και Βυζάντιο και Ιωνία, το μαρμαρωμένο βασιλιά, όλους, όλα.

Σχετικά με την κατάληξή τους, κάποιες φορές ήταν το ίδιο ταλαιπωρημένη με τη ξεκίνημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της μαντάμ Βιολέτας: ξεκίνησε ως τραγουδίστρια σε κάποιο καφέ-σαντάν στην Τρούμπα και οι αναδουλειές την ανάγκασαν να επεκταθεί και στις βίζιτες. Σαν πατρόνα ήταν πετυχημένη και κυκλοφορούσε με αμερικανική Μπιουκ με οδηγό. Στα τελευταία χρόνια της ζωής της, όμως, κατέρρευσε οικονομικά και υποβιβάστηκε

¹⁸ Στους σημερινούς οίκους ανοχής, με αυτή την αρμοδιότητα είναι επιφορτισμένες οι υπηρέτριες των οίκων, οι λεγόμενες τσατσάδες.

σε καθαρίστρια του ίδιου της του πορνείου, ενώ κατέληξε να πεθάνει σε ένα ανεπίπλωτο υπόγειο.

Η ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΗ

Μέσα σε αυτόν τον άγριο κόσμο της νύχτας και της εκμετάλλευσης, ο προστάτης ήταν μια Περόνα που φαινόταν στα μάτια των πορνών σωτήρια· γι' αυτό εκείνες τον αποκαλούσαν «ο δικός μου», «ο άνθρωπός μου», «το πρόσωπο» (Πετρόπουλος, 1980). Αυτό ακούγεται οξύμωρο, αφού οι προστάτες ήταν αυτοί που πρώτοι εκμεταλλεύονταν τις πόρνες. Αν και αξίζει να σημειωθεί και η άποψη του Η. Πετρόπουλου για τους προστάτες, σύμφωνα με την οποία ήταν κι εκείνοι εργαζόμενοι και όχι εκμεταλλευτές· κατείχαν κεφάλαια και γνωριμίες που φαινόταν ιδιαίτερα χρήσιμα στις πόρνες. Όπως και να 'χει, οι προστάτες διακρίνονταν σε τρεις κατηγορίες: το σωματέμπορο, τον αγαπητικό και τον παρτενέρ.

Ξεκινώντας με το σωματέμπορο, αυτός ήταν το πρόσωπο που μεθόδευε την προσέλκυση των γυναικών στην πορνεία και την “πώλησή” τους στους οίκους ανοχής. Ο πιο λαϊκός όρος που αναφέρεται στον σωματέμπορο είναι το «νταβατζής» ή «νταβάς». Κύριο μέλημα του σωματέμπορου ήταν η εύρεση όμορφων και ανυποψίαστων κοριτσιών, που αφού τις διέφθειρε, τις εξωθούσε στην πορνεία. Στην Τρούμπα, θα έλεγε κανείς, πως το «νταβατζιλίκι» είχε αναχθεί σε επιστήμη, μιας και οι επίδοξοι κυνηγοί γυναικών χρησιμοποιούσαν μελετημένους τρόπους για να τις καταφέρουν. Το πιο ευφάνταστο παράδειγμα σωματέμπορου της Τρούμπας ήταν

αυτό του Αντώνη, ο οποίος περιόδευε στις πόλεις της επαρχίας με ακριβό ντύσιμο και αυτοκίνητο Mercedes, ώστε να εντυπωσιάζει τις χωριατοπούλες. Ο Αντώνης επεδείκνυε τον εαυτό του ως εύπορο πρωτευουσιάνο και έταζε γάμο στις όμορφες νεαρές¹⁹. Μετά από το πρώτο διάστημα αντίστασης, η κοπέλα ενέδιδε στις ερωτικές πιέσεις του μελλοντικού συζύγου πριν το γάμο κι έτσι ο Αντώνης τελικά κατείχε ένα ισχυρό μέσο εκβιασμού. Με το φόβο της διαπόμπευσης, ο Αντώνης ασκούσε εξουσία στην άβουλη κοπέλα και την οδηγούσε σε πορνείο στην Τρούμπα. Στην ιδιαίτερα δύσκολη περίπτωση της Στέλλας από τη Λαμία, εκείνος αναγκάστηκε να πραγματοποιήσει το γάμο μαζί της, ώστε εκείνη να τον ακολουθήσει νόμιμα πλέον στον Πειραιά και τελικά να καταλήξει δηλωμένη πόρνη. Η Στέλλα πολύ αργότερα τον εκδικήθηκε για τον ξεπεσμό της εξαιτίας του, καταφέροντάς του μία σφαίρα και αφήνοντάς τον κουτσό. Ο κουτσ-Αντώνης, ο επιδέξιος σωματέμπορος, κατέληξε να είναι ο άνθρωπος για τα θελήματα στις πόρνες της Τρούμπας. (Πισιμίσης, 2010)

Η ειδοποιός διαφορά του σωματέμπορου από τον αγαπητικό, ήταν πως ο τελευταίος πλησίαζε και εκμεταλλευόταν γυναίκες που ήταν ήδη πόρνες. Στην πραγματικότητα τον αγαπητικό τον επιζητούσε η πόρνη. Ήταν κάποιος που εκείνη ερωτευόταν και για να μην τον χάσει του έδινε τα χρήματα που έβγαζε από την εκπόρνευσή της και τον επεδείκνυε, μάλιστα, ανταγωνιστικά στις υπόλοιπες. Η Σ. Βρανά

¹⁹ Το κόλπο του γάμου της μεταπολεμικής Τρούμπας χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα σε φτωχές νεαρές του ανατολικού μπλοκ. Οι προαγωγοί υπόσχονται γάμο στις κοπέλες, για να μπορέσουν να τις διανείμουν στη διεθνή πορνική αγορά (Λιανού κ.ά., 2014).

περιγράφει για την παρότρυνση της πόρνης στον αγαπητικό της (Βρανά, 2003):

«κάτσε αγοράκι μου, κοιμήσου, μη σηκώνεσαι. Χαζός είσαι τώρα που θα σηκωθείς να πας στο μαγειρείο να κάνεις το σερβιτόρο; Κάτσε, αγόρι μου, μη φεύγεις. Εγώ είμαι για σένα». Στην αρχή του έβαζε στην τσέπη το χαρτζιλίκι. Μετά ερχόταν και η μοτοσυκλέτα και σε πιο σπάνιες περιπτώσεις το αυτοκίνητο. Αυτές τους κάνανε αγαπητικούς.

Υπήρχαν, βέβαια, και οι «νταήδες αγαπητικοί», που όταν η πόρνη αποφάσιζε να τους χωρίσει, εκείνοι αντιδρούσαν βίαια. Και αυτό όχι από πάθος ή αγάπη, αλλά επειδή οι αγαπητικοί ξόδευαν τα χρήματα των πορνών στο τζόγο, τις διασκεδάσεις, τα ακριβά ρούχα και θα ήταν μεγάλο πλήγμα για κείνους να τα χάσουν. Ο Μ. Καραγάτσης δια στόματος πόρνης Ελενάρας μαρτυρά (Καραγάτσης, 1964):

Ο αγαπητικός που δε μασάει το παραδάκι της γυναίκας είναι ανούσιος, νερόβραστος, ανάλατος, βλίτο, λάχανο, σαχλαμάρα! Πώς μπορείς να αγαπήσεις άντρα που δεν σ' τα μασάει, δε σε σκυλοβρίζει και δε σε κάνει μπλε μαρέ στο ξύλο;

Αρχικά, οι αγαπητικοί μπορεί να δούλευαν ως εργάτες ή ως σερβιτόροι στον Πειραιά, αλλά πολύ συχνά εγκατέλειπαν τη δουλειά τους και συντηρούνταν αποκλειστικά από την επιχορήγηση της πόρνης. Αρκετές φορές μάλιστα, σχετίζονταν και με περισσότερες από μία πόρνες την ίδια χρονική περίοδο. Οι πόρνες ζηλόφθονες όπως ήταν έπαιρναν εκδίκηση από τους αγαπητικούς τους γι' αυτό

όταν το μάθαιναν. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση της Τρούμπας, που απασχόλησε τότε και τον τύπο της εποχής, ήταν αυτή της Δέσποινας της βιτριολίτριας: πήρε το παρατσούκλι αυτό όταν έριξε καυστικό υγρό στο πρόσωπο του αγαπητικού της τυφλώνοντάς τον, όταν έμαθε πως εκείνος διατηρούσε δεσμό και με άλλες πόρνες (Πισιμίσης, 2010). Οι αγαπητικοί τις περισσότερες φορές δεν ήταν Πειραιώτες ή Αθηναίοι, αλλά επαρχιώτες που είχαν πάει για δουλειά στη μεγάλη πόλη. Συνηθέστερα, η καταγωγή των αγαπητικών στην Τρούμπα ήταν από το Βόλος, την Κρήτη, τη Θεσσαλονίκη, τη Μάνη και τα νησιά (Βρανά, 2003).

Βεβαίως, αγαπητικοί δεν γίνονταν όλοι. Τα απαραίτητα προσόντα ενός αγαπητικού ήταν «η ομορφιά, η εξυπνάδα και η κατασσοσύνη» (Βρανά, 2003) καθώς και ο θαρραλέος ανδρισμός. Ο αγαπητικός για να αποκτήσει φήμη και να εντυπωσιάσει τις γυναίκες έπρεπε να έρθει στα χέρια με κάποιον αντίζηλο αγαπητικό. Μεταξύ τους είχαν συχνά ανταγωνισμό και προσπαθούσαν να υπερισχύσουν ο ένας του άλλου, εκτός από την επίδειξη σωματικής δύναμης²⁰ και μέσω της επίδειξης πλούτου: οι αγαπητικοί διασκέδαζαν στα νυχτερινά μαγαζιά με τη συντροφιά της πόρνης/αγαπημένης τους, επιδεικνύοντας τα κοσμήματα, τα ρούχα και το κάλλος της δικής τους έναντι της πόρνης του αντίπαλου αγαπητικού.

Αξίζει να σημειωθεί πως το «αγαπητιλίκι» στην Τρούμπα είχε γίνει ταυτόσημο του επαγγέλματος. Άνδρες το έβρισκαν σαν ένα εύκολο μέσο βιοπορισμού χωρίς να δουλεύουν και αποκτούσαν ερωτικές

²⁰ Ξύλο και μαχαιρώματα λαμβάνουν χώρα και σύγχρονα, παραδέχεται σε συνέντευξη Αλβανός προαγωγός (Λιανού κ.ά., 2014)

επαφές με τις πόρνες για να τους συντηρούν, ενώ οι δικές τους ερωτικές προτιμήσεις ήταν διαφορετικές. Οι λεγόμενοι αγαπητικοί «κρυφαδερφές» ήταν πολύ συχνό φαινόμενο και αποδεικνύει πως αρκετοί τεμπέληδες, όμορφοι, ομοφυλόφιλοι ήταν επαγγελματίες αγαπητικοί. Τέλος, δεν ήταν και λίγες οι φορές που οι «κρυφαδερφές», ενώ εκμεταλλεύονταν τα χρήματα της πόρνης, εκπορνεύονταν με αμοιβή και οι ίδιοι σε ομοφυλόφιλους πελάτες. «Στην Τρούμπα για την κονόμα πολλά γινότουσαν» (Βρανά, 2003).

Το τελευταίο είδος προστάτη ήταν ο παρτενέρ. Επρόκειτο για χορευτές που δασκάλευαν όμορφα κορίτσια να χορεύουν, ώστε να αποτελέσουν μαζί χορευτική ατραξιόν σε κάποιο καμπαρέ της Τρούμπας. Αυτό ήταν απλώς το πρόσχημα, μιας και η αλήθεια ήταν πως προωθούσαν τη ντάμα τους στους διάφορους πελάτες του κέντρου, διαφημίζοντας τα προσόντα της. Είχαν το ρόλο του «πασαδόρου»²¹, δηλαδή. Το πιο βασικό κόλπο τους ήταν πως, σε μια περιοχή σαν την Τρούμπα της μαζικής εκπόρνευσης, η συγκεκριμένη χορεύτρια δεν έκανε το ίδιο. Αυτό αύξανε το ερωτικό ενδιαφέρον του πελάτη και ο παρτενέρ κατάφερνε να εξασφαλίσει ένα παχυλό ποσό για τη βίζιτα, το οποίο προπληρωνόταν ο ίδιος και έδινε το ποσοστό στην αρτίστα την επόμενη μέρα. Το ρόλο του «πασαδόρου» της αρτίστας, συχνά, έκαναν και οι ίδιοι οι σερβιτόροι του μαγαζιού.

²¹ Το ρόλο αυτό έχουν στη σύγχρονη αγορά οι καλλιτεχνικοί ατζέντηδες (Αμπατζή, 2004).

ΑΝΤΙ-ΠΕΡΣΟΝΕΣ

Οι Αντι-Περσόνες σχηματίστηκαν αντιπαραβολικά στην προηγούμενη των Περσόνων και περιλαμβάνουν τα εξίσου σημαντικά πρόσωπα του πελάτη και της “τίμιας” νοικοκυράς. Τα πρόσωπα αυτά για διαφορετικό λόγο το καθένα δε θα μπορούσαν να ενταχθούν στις Περσόνες: ο πελάτης, ενώ ήταν κεντρικό πρόσωπο στο πορνικό σύστημα της Τρούμπας, δεν μπορεί να αποτελέσει κοινωνικό status, ενώ η “τίμια” νοικοκυρά μπορεί, αλλά δεν είχε παρουσία στην Τρούμπα. Συνεπώς, οι δυο τους συστήνουν μια συγγενική ομάδα με τις Περσόνες, η οποία προσδιορίζεται αντιθετικά με το πρόθεμα Αντί-.

Η ΑΝΤΙ-ΠΕΡΣΟΝΑ ΤΟΥ ΠΕΛΑΤΗ

Ο πελάτης στην Τρούμπα ήταν το πρόσωπο για χάρη του οποίου αναπτύχθηκε η συστηματική αυτή πορνική βιομηχανία. Ο λόγος ήταν η ανάγκη του για εκτόνωση της libido που βρισκόταν σε περίσσεια, μιας και σύμφωνα με το κοινωνικό στερεότυπο οι γυναίκες δεν διατίθεντο για ερωτικές περιπτώξεις ανεξάρτητες του γάμου. Η επίσκεψη στο πορνείο ως δραστηριότητα, ομαδοποιεί τους άνδρες σε αυτήν την κοινή, αναγνωρίσιμη πρακτική (Αμπατζή, 2004), αλλά δεν τους προσδίδει άλλα στοιχεία διακριτής ταυτότητας: πελάτες της Τρούμπας δεν ήταν αποκλειστικά οι ερωτικά αναξιοπαθούντες ή σωματικά, διανοητικά, κοινωνικά ανάπηροι, αλλά όλες οι κατηγορίες των ανδρών.

Σε γενικές γραμμές, όμως, οι πελάτες κατηγοριοποιούνταν στους πρωτοφανέρωτους, τους μόνιμους και τους πρωτάρηδες (Πετρόπουλος, 1980):

Οι πρωτοφανέρωτοι πελάτες ήταν οι ευκαιριακοί, που κατά συγκυρία επισκέφθηκαν το πορνείο κάποια ή κάποιες φορές. Τέτοιοι ήταν οι στρατιώτες, οι ναύτες και γενικά οι φαντάροι, στα πλαίσια της στρατιωτικής τους θητείας. Οι άνδρες αυτοί τύχαινε να επισκέπτονταν πορνεία στις διάφορες πόλεις που μετατίθεντο και έτσι βρέθηκαν και σε κάποιο από αυτά της Τρούμπας όσο υπηρετούσαν στον Πειραιά.

Στον αντίποδα αυτών ήταν οι μόνιμοι πελάτες, οι οποίοι επισκέπτονταν για χρόνια ένα συγκεκριμένο πορνείο και μάλιστα διάλεγαν πάντα το ίδιο κορίτσι· είχαν αυτοπεποίθηση και άνεση με το χώρο, καθώς γνώριζαν καλά τα δωμάτια, τις πόρνες και τη μαντάμα. Στους μόνιμους πελάτες εντάσσονταν ο μάγκας και ο ναυτικός. Ο μάγκας, στα χρόνια της γνωριμίας του με την πόρνη ανέπτυσε μαζί της οικειότητα που άγγιζε τα όρια του ελικρινούς φλερτ. Δεν ήταν λίγες οι φορές που οι μάγκες διάλεγαν για σύντροφό τους μια πόρνη και την έπαιρναν στο σπίτι τους, αστεφάνωτη βέβαια. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο Μ. Βαμβακάρης που είχε “σπιτώσει” κατά καιρούς τόσο κορίτσια της Τρούμπας, όσο και από άλλα πορνεία κατά τις μουσικές του περιοδείες (Πισιμίσης, 2010). Σε κάποιες

περιπτώσεις, βέβαια, όπως και στη δική του, οι συμβιώσεις δεν ευοδώνονταν, επειδή οι πόρνες συνηθισμένες στην ηδυπαθή ζωής τους δεν κατάφερναν να αντέξουν την ηρεμία του νοικοκυριού Σε αντιδιαστολή με την ιδιοσυγκρασιακή συναναστροφή του μάγκα με την πόρνη, για τον Έλληνα ναυτικό που έδενε στον Πειραιά η ανάγκη για γυναίκα ήταν πιο σύνθετη -σαρκική, αλλά και ψυχική: με καράβια «σκυλοπνίχτες(...)μήνες έκαναν οι ναυτικοί να πατήσουν χώμα. Μόνο λαμαρίνα μήνες και μήνες» (Καραγάτσης, 1964). Έτσι η γυναίκα για το θαλασσοδαρμένο ναυτικό αποκτούσε άλλο νόημα: γινόταν το αντικείμενο της αδήριτης σεξουαλικής του επιθυμίας, αλλά συνάμα και ψυχικά ένα «όραμα ανέφικτο». Οι ναυτικοί που περνούσαν όλοι τη ζωή τους στη θάλασσα, συχνά χωρίς οικογένεια, έβλεπαν στην πόρνη τη γυναίκα που τους περιμένει στο λιμάνι. Ανταπόδοση στο ψυχολογικό αυτό έρεισμα ήταν να ζητήσουν στην κοπέλα να τους παντρευτεί όταν θα ξεμπάρκαραν και να γίνει “κυρία”. Ερωτευμένοι με τις πόρνες οι ναυτικοί, κινούσαν τις δύσκολες και χρονοβόρες διαδικασίες του αποχαρκτηρισμού της δηλωμένης πόρνης, αφού πια γι’ αυτούς θα ήταν η γυναίκα τους.

Ακόμα πιο ιερή φάνταζε η πόρνη στα μάτια του *πρωτάρη*. Πρωτάρης πελάτης ήταν ο έφηβος, που θα επισκεπτόταν την πόρνη για να μυηθεί στην ερωτική επαφή. Για τους έφηβους, η «μπουρδελότσαρκα» όπως ονομαζόταν ήταν αρκετά οικεία, μιας και επισκέπτονταν το πορνείο στον ελεύθερο χρόνο τους, όπως θα επισκέπτονταν το φλυτεράκι (Κακουλίδης, 2009). Τις περισσότερες

φορές μόνο κοιτούσαν: «(...)καθόμασταν στο χολ και περιμέναμε να βγουν με τις κιλότες» παραδέχεται ο Γ. Κακουλίδης.

Οι πρωτάρηδες συνοδεύονταν στο πορνείο συνήθως από τον πατέρα ή τους φίλους τους για ενθάρρυνση. Δεν ήταν λίγες οι φορές που έξω από τα πορνεία της Τρούμπας συγκεντρώνονταν αγχωμένοι πατεράδες, καπνίζοντας και ανυπομονώντας για την επίδοση του παιδιού τους στην πρώτη του συνουσία. Οι Μπέμπες οι δασκάλες, ήταν οι πόρνες που ειδικεύονταν στους πρωτάρηδες πελάτες, λόγω του ότι ήταν ιδιαίτερα τρυφερές και στοργικές. Μάλιστα γίνονταν στους πρωτάρηδες και οικονομικές διευκολύνσεις: ο νέος που θα έφερνε στο πορνείο και άλλους πέντε συμμαθητές του θα έκανε τη βίζιτα δωρεάν. Η γυναικεία στοργή και τρυφερότητα έδενε τους εφήβους και συναισθηματικά με την πόρνη, αφού εκείνη προσωποποιούσε την πρώτη επαφή με το άλλο φύλο· ήταν η πρώτη άλλη γυναίκα μετά τη μητέρα. Εύλογο, λοιπόν, οι έφηβοι να τις ερωτεύονται (Μουρσελάς, 1989):

Ένωθα ένα δέος μπροστά στις πόρνες. Όχι φόβο, δέος(...)Ανάκατα, τρακ, σοκ, δειλία, περιέργεια(...)Εφταιγε που από μικρός η γυναίκα είχε πάρει μέσα μου μυθικές διαστάσεις. Το κάθε τι πάνω της μου έδινε την εντύπωση(...)του απλησίαστου.

Ο έρωτας αυτός τις περισσότερες φορές δεν έβρισκε ανταπόκριση και οι πόρνες πέρα από την επαγγελματική τρυφερότητα που άρμοζε στην περίπτωση αντιμετώπιζαν τους πρωτάρηδες απλώς σαν πελάτες. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η πραγματική ιστορία του Γ.

Κακουλίδη, ο οποίος αφηγείται για τη δική του Μπέμπα (Κομνηνή), μόλις την πρωτοαντίκρισε (κακουλίδης, 2009):

Αστράφτει, αλλά όχι έξω. Μέσα αστράφτει. Βγαίνει ένα φως από το πρόσωπό της(...)Ήξερα μόνο ότι δεν ήθελα να φάω, δε μπορούσα να διαβάσω, δε μ' ένοιαζε να είμαι κλεισμένος στο δωμάτιό μου και να τη σκέφτομαι(...)[δυστυχώς] ήταν πολύ Μπέμπα! Ήθελα να ήταν η Κομνηνή.

Η ANTI-ΠΕΡΣΩΝΑ ΤΗΣ ΤΙΜΙΑΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΑΣ

Η “τίμια” νοικοκυρά φαινομενικά δεν είχε καμία σχέση με την Τρούμπα και την αμαρτωλή ζωή της και ήταν το εκ διαμέτρου αντίθετο πρόσωπο από αυτό της πόρνης. Σε έναν κόσμο που έβριθε του σεξ επ’ αμοιβής, η “τίμια” γυναίκα είχε γαλουχηθεί από μικρό κορίτσι να συνταυτίζει τόσο τη σωματική επαφή με την ανηθικότητα όσο και τα «ηδονόφιλα θηλυκά» που κυνηγούν τις απολαύσεις, με τις πόρνες και το «κτηνώδες ερωτικό κάλεσμά» (Καραγάτσης, 1964). Στη συνείδηση της “τίμιας”, ήταν ανέφικτο για μια γυναίκα που «δεν έχει την πουτανιά μέσα της» να εκπορνευθεί, ούτε καν για λόγους βιοπορισμού και οι παντρεμένες γυναίκες έκαναν συνέχεια παράπονα στις αρχές για τις γυναίκες της Τρούμπας που ξεμουάλιζαν τους συζύγους τους (Βρανά, 2003).

Σε μια κοινωνία που οι πεποιθήσεις της συμπυκνώνονταν στη φράση «μόνο το χρήμα είναι αρχοντιά τη σήμερον ημέρα» (Καραγάτσης, 1964), με την επίφαση της τιμιότητας ο σκοπός αγίαζε τα μέσα: το βασικότερο προσόν για μια οποιαδήποτε φτωχή κοπέλα εκείνης της εποχής ήταν η ομορφιά της. Η πόρνη την εκμεταλλευόταν

εκπορνεύοντας το σώμα της με άμεση οικονομική ανταμοιβή, ενώ στον αντίποδα η “τίμια” γυναίκα διάλεγε να την εκμεταλλευτεί καταφέροντας το επίτευγμα ενός πλούσιου γάμου. Η έμμεση οικονομική ανταμοιβή μιας νέας από το γάμο της με έναν μεσήλικα αλλά ευκατάστατο κύριο, δηλαδή, δε θεωρούνταν εκπόρνευση και έχαιρε της κοινωνικής αποδοχής. Σε αυτό το πλαίσιο, βασική επιδίωξη της “τίμιας” γυναίκας αποτελούσε το “τύλιγμα” του καλού γαμπρού, που δε διασάλευε την τιμιότητά της, ακόμα κι αν συνέβαινε για λόγους οικονομικού συμφέροντος: μια επιδίωξη τόσο επιτακτική, που τις περισσότερες φορές εκφυλιζόταν στο γάμο έστω με κάποιον, τελικά: «(...)Αυτά να ιδείς εσύ που τετοιώνεσαι με δυο και τρεις και ούτε έναν δεν κατάφερες να μπλέξεις» (Καραγάτσης, 1964). Την τιμιότητα διατηρούσε, επίσης, η ιδιότητα της παντρεμένης γυναίκας, κάτω από την οποία έδρατταν συχνά οι γυναίκες των ναυτικών, που -έχοντας χρόνια να δουν τον άνδρα τους- μπορούσαν να ζουν ανενόχλητες άτυπα μια ακόλαστη ζωή. «Να γυρίζεις και να μη σε περιμένουν. Να περιμένεις και να μη γυρίζουν» μονολογεί ο ήρωας ναυτικός βρίσκοντας το σπίτι του κλειστό και τη γυναίκα του εξαφανισμένη, σαν ειρωνεία για τις άλλες γυναίκες των πνιγμένων ναυτικών που δε γυρίζουν ποτέ από κάποιο ταξίδι, ενώ εκείνες ακόμα τους περίμεναν (Καραγάτσης, 1964).

Κι ενώ η “τίμια” νοικοκυρά κατέκρινε τις γυναίκες του περιθωρίου, η εκπόρνευση ήταν σημείο αναφοράς για κείνη και η ίδια δυνάμει πόρνη, αφού μπορούσε να το κάνει κι εκείνη, αν χρειαζόταν. Στο μυθιστόρημά του ο Μ. Καραγάτσης, παρουσιάζοντας τους ήρωές του ως τυπικά δείγματα ανθρώπων εκείνης της εποχής, βάζει μια “τίμια”

νοικοκυρά να είναι έτοιμη να εκπορνευθεί για να συγκεντρώσει τα απαιτούμενα χρήματα για το γιατρό (Καραγάτσης, 1964):

Τι Τζάνειο τζαμπέ και τρίχες μου λες, κυρ γιατρέ μου; Εγώ εσένα θέλω να με κάνεις καλά και θα σε πληρώσω ντίγκι ντίγκι το παραδάκι σου! Δεν έχω; Θα πάω να γαμηθώ -που λέει ο λόγος- να τα οικονομήσω.

Σε αυτή τη φράση αποτυπώνεται με στόμφο το πιο εξευτελιστικό πράγμα που θα έκανε η “τίμια” νοικοκυρά από οικονομική ανάγκη. Η γυναίκα, που τις περισσότερες φορές δεν εργαζόταν ή έκανε το επάγγελμα της μοδίστρας ή της καθαρίστριας, θα αναγκαζόταν να μεταβεί στην αμέσως χαμηλότερη κοινωνική βαθμίδα, τη σωματική εκπόρνευση, που είχε χρηματικό αντίκρισμα.

Το αντίτιμο που φαίνεται να ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με τον έρωτα, φτάνει μέσα από τη φαντασία του Μ. Καραγάτση ακόμα και στα πιο ακραία σημεία. Τέτοιο ήταν της “τίμιας” νοικοκυράς που διαπραγματεύονταν την παρθενία της κόρης της με βιομήχανο ηλικιωμένο, ο οποίος θα πλήρωνε πολλά χρήματα για να είναι ο πρώτος που θα άγγιζε τη μικρή και -αν και στοιχείο μυθοπλασίας- δεν παύει να είναι ενδεικτικό.

Κι αφού η “τίμια” γυναίκα είχε απομακρυνθεί αρκετά από την τιμιότητά της, δεν ήταν λίγες εκείνες που είχαν την κρυφή πορνεία ως κύριο επάγγελμα κι ακόμα περισσότερες αυτές που το είχαν ως παρεπόμενο. Αυτές ήταν κάποιες φορές μικρά, φτωχά κορίτσια που ενώ δούλευαν σε φάμπρικες ή άλλες δουλειές του μόχθου, διάνθιζαν το μεροκάματό τους (Καραγάτσης, 1964):

(...)κορίτσια πάμπτωχα, κέρδιζαν το ψωμάκι τους πουλώντας λουλούδια στα εστιατόρια, τις ταβέρνες και τα καφενεία. Ίσως να αυγάτιζαν το ασήμαντο εισόδημα του ανθεμπορίου με πορνεία κρυφή, διακριτική. (Ήσαν τόσο όμορφες, ώστε αν αφιερώνονταν σε τούτο το επάγγελμα, θα είχαν πετυχημένη σταδιοδρομία). Μια κάποια συστολή -ίσως ηθική διαπαιδαγώγηση- τις εμπόδιζε να τοποθετηθούν καθαρά στον πορνικό τομέα της κοινωνίας.

Άλλες φορές πάλι, στην κρυφή πορνεία κατέφευγαν “τίμιες” νοικοκυρές χήρες που έπρεπε να μεγαλώσουν τα παιδιά τους μόνες, μετά το θάνατο του συζύγου. Τα εισοδήματα πενιχρά και οι ανάγκες επιτακτικές τις ανάγκαζαν να ακολουθήσουν την εκπόρνευση ως φυσική ροή (Καραγάτσης, 1964):

(...)Όλες μας θαρρείς μπορούσαμε, κάθε φορά που ήμασταν αναγκασμένες να το κάνουμε; Πώς σας έθρεφα, μωρή, όταν χήρεψα, δραχμή δε μ’ άφησε ο μακαρίτης κι εσείς είσαστε νιάνιαρα; Με τα μεροκάματα της μπουγάδας και της παραδουλειάς; Αμ αν δεν έκανα την άλλη τη δουλειά -όταν περνούσε ακόμα η μπογιά μου- θα είχαμε όλοι πεθάνει της πείνας.

Τέλος, δεν ήταν μόνο η ανάγκη του βιοπορισμού που οδηγούσε την “τίμια” νοικοκυρά στην κρυφή πορνεία. Κάποιες φορές, ο λόγος ήταν φιλαργυρία και η μεγαλομανία της για ακριβά ρούχα και κοσμήματα ή διασκεδάσεις, που τα συντηρητικά οικονομικά του συζύγου της δε μπορούσε να της προσφέρουν.

Οι πηγές αναφέρουν ως τέτοιες ακόμα και συζύγους αστυνομικών της Τρούμπας. Για μια τέτοια “τίμια” νοικοκυρά τραγουδά ο Β. Τσιτσάνης (Τσιτσάνης, 1947):

Γιατί το δρόμο σου ν’ αλλάξεις, για δυο στολίδια, άμυαλη τρελή
και το στεφάνι σου να το πετάξεις, να γίνεις στη ζωή αμαρτωλή,
και το στεφάνι σου να το πετάξεις, να γίνεις στη ζωή αμαρτωλή.

Τώρα στους δρόμους κάνεις βόλτες με παγωμένη και άδεια την
καρδιά,
μα θα σου φαίνονται βαριές οι πόρτες, που θα σε δέχονται κάθε
βραδιά,
μα θα σου φαίνονται βαριές οι πόρτες, που θα σε δέχονται κάθε
βραδιά.

Και κάθε νύχτα θα περιμένεις, διαβάτη για να βρεις αγοραστή
και ντροπιασμένη μπρος μας θα διαβαίνεις με νέον κάθε τόσο
εραστή,
και ντροπιασμένη μπρος μας θα διαβαίνεις με νέον κάθε τόσο
εραστή.

Τα σπίτια που διαπράττονταν η κρυφή πορνεία ονομάζονταν «ρουφιανόσπιτα» και οι ιδιοκτήτριες των σπιτιών «ρουφιάνες», με εντελώς αντίθετο νόημα του όρου από το σημερινό, μιας και οι «ρουφιάνες» κρατούσαν μυστική τη δράση τη δικής τους αλλά και των “τίμιων” γυναικών που δραστηριοποιούνταν σπίτι τους.

ΟΙ ΦΙΓΟΥΡΕΣ

Οι Φιγούρες απαρτίζονται από τα δευτερεύοντα πρόσωπα της Τρούμπας και στα πλαίσια της παρούσας μελέτης διακρίνονται σε νόμιμες και παράνομες. Οι νόμιμες περιλαμβάνουν τον *κράχτη*, τη *λεκανατζού* και τους *μικροεπαγγελματίες* της περιοχής, ενώ οι παράνομες αποτελούνται από τους διακινητές *ναρκωτικών*, τα *επονομαζόμενα βαποράκια*, και τους *απατεώνες*. Η ύπαρξη αυτών των ανθρώπων, αν και όχι σημαίνουσα, ολοκληρώνει την πολυποίκιλη τοιχογραφία της Τρούμπας.

ΝΟΜΙΜΕΣ ΦΙΓΟΥΡΕΣ

Ο ΚΡΑΧΤΗΣ

Κράχτες ονομάζονταν οι διερμηνείς Αγγλικών, που εργάζονταν στην Τρούμπα κυρίως τις μέρες της παραμονής του αμερικανικού στόλου, για την προσέλκυση πελατείας των καμπαρέ και των μπαρ²². Αρμοδιότητά τους ήταν να παραλαμβάνουν τους Αμερικανούς ναύτες από το λιμάνι και να τους κατευθύνουν στην Τρούμπα, στο κέντρο διασκέδασης με το οποίο συνεργάζονταν. Οι κράχτες για τη δουλειά αυτή έπαιρναν τόσο τα συμφωνημένα ποσοστά από τον ιδιοκτήτη του κέντρου, όσο και φιλοδώρημα από τους Αμερικανούς

²² Τα σύγχρονα μπαρ με γυναίκες χρησιμοποιούν για την προσέλκυση της πελατείας γυναίκες-κράχτες που συνήθως βρίσκονται στην είσοδο και λειτουργούν ως βιτρίνα. (Αμπατζή, 2004)

ναύτες (Κακουλίδης, 2009). Οι γνώστες της Αγγλικής ήταν περιζήτητοι, αλλά και ιδιαίτερα δυσεύρετοι, γι' αυτό το λόγο έσπευδε στην Τρούμπα για κράχτης οποιοσδήποτε γνώριζε έστω και μερικές απαραίτητες λέξεις για τη συνεννόηση. Αυτές ήταν μόνο το «αλό» και το «νάις γούμεν», που ήταν επαρκείς για το πόστο του κράχτη. Οι κράχτες που συχνά ήταν πονηρά, ανήλικα παιδιά διέθεταν ταχυδακτυλουργική μαεστρία, με αποτέλεσμα να κλέβουν έντεχνα από τους ναύτες χρήματα και τιμαλφή που κατείχαν, στη διαδρομή από την αποβάθρα μέχρι το καμπαρέ (Βρανά, 2003).

Η ΛΕΚΑΝΑΤΖΟΥ

Ο όρος λεκανατζού αναφέρεται στο άτομο που εργαζόταν ως υπηρετικό προσωπικό στους οίκους ανοχής. Αυτό ήταν κάποια γερασμένη πόρνη που, αφότου τέλειωνε την πορνική της καριέρα, δεν κατάφερε να προβιβαστεί σε μαντάμα με δικό της πορνείο και παρέμενε σε εκείνο που δούλευε ή σε κάποιο άλλο, ως υπηρέτρια πλέον. Στις αρμοδιότητες της λεκανατζούς ήταν το καθάρισμα των δωματίων, η αλλαγή των σεντονιών και τέλος η μεταφορά της λεκάνης με το χλιαρό νερό, για το τοπικό λουτρό του πελάτη μετά τη συνεύρεση· η τελευταία αρμοδιότητα ήταν που έδωσε στην υπηρεσία το όνομα λεκανατζού. Όταν η βίζιτα του πελάτη τελείωνε, η πόρνη ειδοποιούσε τη λεκανατζού να φέρει το νερό, φωνάζοντας συνήθως «Μωρή, τον κουβά!» και η υπηρέτρια έμπαινε διακριτικά στο δωμάτιο χωρίς να γυρίσει το κεφάλι προς το κρεβάτι με το γυμνό

πελάτη και άφηνε στην άκρη τη λεκάνη και την κανάτα (Πετρόπουλος, 1980).

Αξίζει να σημειωθεί βέβαια, πως χρέη υπηρεσίας στο πορνείο έκαναν ως επί το πλείστον ομοφυλόφιλοι άντρες. Αυτοί, τόσο για να αναγνωρίζουν ο ένας τον άλλον όσο και από ανάγκη ενός κώδικα επικοινωνίας μέσα στο εχθρικό περιβάλλον με τα πειράγματα και τις κοροϊδίες ανέπτυξαν ένα δικό τους γλωσσικό ιδίωμα, για να συνεννοούνται μεταξύ τους και με όσους το γνώριζαν. Αυτή η συνθηματική διάλεκτος ονομάστηκε Καλιαρντά²³ και ήταν η αργκό των ομοφυλοφίλων -όπως ήταν τα κουτσαβάκικα για τους μάγκες- (Πετρόπουλος, 1971). Η συναναστροφή των πορνών με τις «λεκανατζούδες-αδερφές» έκανε γνωστή την Καλιαρντή και στον δικό τους κύκλο, με αποτέλεσμα να τη χρησιμοποιούν κι εκείνες για να μην τους καταλαβαίνουν οι πελάτες που βρίσκονταν μπροστά. Σε σπάνιες περιπτώσεις υπηρεσία σε πορνείο έκανε κάποιος ξεπεσμένος προστάτης, όπως ο κουτσ-Αντώνης, ο πρώην σωματέμπορος της Τρούμπας.

²³ Πρόκειται για τεχνητή γλώσσα με δικός της ξεχωριστό λεξιλόγιο, ιδιάζουσα προφορά και ταχύτατη ομιλία. Διέπεται από ειδικούς κανόνες, ενώ χρησιμοποιεί τη γραμματική και το συντακτικό της κοινής νεοελληνικής. Διακρίνεται στην απλή καλιαρντή και τη ντούρα λιάντρα, που είναι κάτι σαν καθαρεύουσα και τη μιλούν ελάχιστοι. (Πετρόπουλος, 1971)

ΟΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

Η Τρούμπα αποτελούσε αγορά εργασίας και για μια σειρά από μικροπωλητές. Αυτοί ήταν στραγαλάδες, κουλουρτζήδες, πασατεμπάδες, σαλεπιτζήδες που κυκλοφορούσαν με το φαναράκι και την ασετιλίνη στην προβλήτα και τις ταβέρνες από το πρωί μέχρι αργά το βράδυ. Αυτοί οι επαγγελματίες αναζητούσαν το αγοραστικό κοινό των προϊόντων τους τόσο στους πρωινούς όσο και στους μεταμεσονύκτιους επισκέπτες του λιμανιού (Φερούσης, 1990). Βεβαίως, υπήρχαν και οι μικροπωλητές, τα προϊόντα των οποίων σχετιζόνταν με τα πορνεία και έτσι απευθύνονταν για πώληση είτε στις πόρνες είτε στους πελάτες τους. Αυτοί ήταν οι τσιγαράδες, οι πωλητές προφυλακτικών, εσωρούχων και οι αρωματοπώληδες.

ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΦΙΓΟΥΡΕΣ

ΤΑ ΒΑΠΟΡΑΚΙΑ

Οι πολυσύχναστοι τεκέδες αλλά και η γενική συνύπαρξη ανθρώπων του περιθωρίου αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη και τη διακίνηση των ναρκωτικών. Με αυτήν ασχολούνταν ακόμα και πρόσωπα που δεν εμπλέκονταν παραδοσιακά με τον υπόκοσμο, όπως αγρότες της επαρχίας, που εξαιτίας της αυξημένης ζήτησης, καλλιεργούσαν εκτάκτως στα χωράφια τους ποσότητες χασίς, με τις οποίες τροφοδοτούσαν του τεκέδες της Τρούμπας. Γνωστή πιάτσα χονδρεμπορίου ναρκωτικών ήταν το κέντρο του Πειραιά, απέναντι από το Δημοτικό Θέατρο, όπου οι προμηθευτές πωλούσαν στα

βαποράκια τις ποσότητες του χασίς, τις οποίες εκείνοι μεταπουλούσαν μαζικά στη διπλή τιμή μερικά οικοδομικά τετράγωνα πιο κάτω, όπου ξεκινούσε η Τρούμπα. Παράλληλα δεν έλλειπαν και οι μεμονωμένες διακινήσεις, οι οποίες πραγματοποιούνταν κατόπιν κρυφής συνεννόησης (Βρανά, 2003):

Άκου να δεις κύριε τάδε, αύριο το βραδάκι στην οδό τάδε υπάρχει ένα δέντρο απέναντι από το νούμερο τάδε. Θα αφήσεις τα λεφτά στη λακκουβίτσα του δέντρου κάτω από μια πέτρα και θα 'ρθει ο άνθρωπος μου να τα πάρει και θα αφήσει το πράμα κάτω από την πέτρα.

ΟΙ ΑΠΑΤΕΩΝΕΣ

Στις πιο ενδιαφέρουσες παράνομες φιγούρες της Τρούμπας ανήκαν οι απατεώνες. Εκτός από τους κλασικούς διαρρήκτες, τους παπατζήδες και τους φακητζήδες, οι οποίοι έπαιζαν τον παπά με κελύφη καρυδιών και σπόρο φακής αντί για τραπουλόχαρτα, οι πιο άξιοι λόγου απατεώνες ήταν οι λαχανάδες και οι τσουρνούδες:

Οι λαχανάδες ήταν οι κοινοί πορτοφολάδες που έδρατταν σε ώρες μεγάλης κίνηση και συνωστισμού στο λιμάνι. Αυτοί, αφού επέλεγαν το θύμα με το πιο γεμάτο πορτοφόλι, το πιο «φουσκωμένο λάχανο», του το αποσπούσαν με δεξιοτεχνία χωρίς να γίνουν αντιληπτοί. Οι ικανότητές τους ήταν τόσο καλές που το εντυπωσιακό είναι πως είχαν ιδρύσει και Σχολή Κλεφτών στον Πειραιά. Σε αυτή παραδίδονταν μαθήματα στους μαθητευόμενους επίδοξους κλέφτες με τη χρήση

μια ξύλινης κούκλας μοδίστρας, η οποία έφερε δεκάδες καμπανάκια. Ο μαθητής έπρεπε να αφαιρέσει από το μοντέλο τα χαρτονομίσματα ή ολόκληρο το πορτοφόλι, χωρίς να ακουστεί κανένα κουδούνισμα.

Οι τσουρνούδες ήταν κι αυτοί κλέφτες, με την ιδιαιτερότητα πως χρησιμοποιούσαν ως μέσο την πορνεία. Για τσουρνού, χρησιμοποιούνταν μια πόρνη, η οποία αφού έβρισκε πελάτη και προπληρωνόταν τη βίζιτα, τον οδηγούσε σε κάποιο δωμάτιο ξενοδοχείο. Εκεί είχε βρεθεί νωρίτερα ο συνεργός και κρυβόταν κάτω από το κρεβάτι. Ενώ, λοιπόν, η πόρνη και ο πελάτης βρίσκονταν κατά τη διάρκεια της ερωτικής πράξης, ο συνεργός έκλεβε από τα ρούχα του πελάτη που βρίσκονταν στην καρέκλα χρήματα από το πορτοφόλι. Μετά το τέλος της συνουσίας, οι δύο απατεώνες μοιράζονταν το ποσό της βίζιτας, αλλά και τα κλοπιμαία. Δεν ήταν σπάνιο, οι τσουρνούδες αντί για πόρνες να είναι ανήλικα αγόρια· γι' αυτό το λόγο, μάλιστα, οι καταγγελίες για αυτού του είδους τις κλοπές ήταν ελάχιστες στην Αστυνομία. (Πισιμής, 2010)

2.3 | Η ΠΤΩΣΗ & ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ

Κάποτε τα πράγματα άλλαξαν και ήρθε η παρακμή στην Τρούμπα. Αυτό συνέβη το 1956 στην πρώτη κυβέρνηση Καραμανλή με την πρόταση της υπουργού Λίνας Τσαλδάρη, για κατάργηση των ομαδικών πορνείων και μεταλλαγή τους σε εταιρικά πορνεία. Με την ψήφιση του Νόμου Τσαλδάρη ένας αριθμός περίπου 500 δηλωμένων πορνών έπρεπε να ανακαταμεμηθεί στην περιοχή, σε νέα σπίτια που θα περιλάμβαναν μία ή το πολύ δύο πόρνες. Μάλιστα λέγεται πως το πρώτο εταιρικό πορνείο που άνοιξε στην Τρούμπα μετά το Νόμο Τσαλδάρη ήταν ενός ιερέα. Ο παπά-Δημήτρης νοίκιαζε το σπίτι του για 150 δραχμές την ημέρα, ενώ δεν ήταν ο μόνος· τόσο αστυνομικοί όσο και πολιτικοί λέγεται πως διατηρούσαν κρυφά πορνεία στο Γιαχνί σοκάκι²⁴ (Πισιμίσης, 2010). Ο νόμος Τσαλδάρη ήταν το πρώτο πλήγμα που δέχτηκε η Τρούμπα, μιας και οι ανακατατάξεις που προέκυψαν τροποποίησαν δυσμενώς το καλοργανωμένο πορνικό σύστημα.

Η ολοκληρωτική κατάρρευση για την Τρούμπα ήρθε με το στρατιωτικό πραξικόπημα του '67. Στον Πειραιά έλαβε χώρα μια σειρά αντικαταστάσεων των επικεφαλής του Δήμου, με τελευταίο τον διορισμένο από τη Χούντα -όχι εκλεγμένο- δήμαρχο Αριστείδη Σκυλίτση τον Αύγουστο του 1967. Ο Α. Σκυλίτσης πραγματοποίησε μια λίστα μεταρρυθμίσεων σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, με

²⁴ Περιοχή της Τρούμπας πίσω από την ακτή Μιαούλη, που εκτεινόταν από την οδό 2ας Μεραρχίας μέχρι το ναό του Αγίου Σπυρίδωνα. Η ονομασία προήλθε από τη μυρωδιά των μαγειρεμένων φαγητών. (Πισιμίσης, 2010)

προοπτική την πάταξη της παρανομίας και την κατάργηση του υποκόσμου. Πυρήνας του εγχειρήματος ήταν η επιδίωξη «να καθαρίσει ο Πειραιάς» (Πισιμίσης, 2010) και περιλάμβανε μεταξύ άλλων την κατεδάφιση του κτιρίου που στέγαζε το Δημαρχείο, το γνωστό Ρολόι, καθώς και η παύση της λειτουργίας της Τρούμπας εντός έξι μηνών. Το έτος του 1968 ήταν η χρονιά που η μικρή πολιτεία της αμαρτίας έκλεισε οριστικά, ως λύση για τον εξευγενισμό της κοινωνίας από τη Δικτατορία. Το κλείσιμο της Τρούμπας προκάλεσε τον διασκορπισμό των πορνών τόσο στην επαρχία, όσο και στο λεκανοπέδιο της Αττικής, με το Μεταξουργείο και τα περίχωρα του κέντρου της Αθήνας να παίρνουν τη σκυτάλη της πορνικής αγοράς και έναν κυκλώνα πτώσεων των αξιών γης και μεταβολής του προφίλ των περιοχών αυτών να εμφανίζεται ως λογική συνέπεια (Λάζος, 2002). Πορνεία συνέχισαν, βέβαια, να λειτουργούν και στην Τρούμπα, ως κρυφά και παράνομα (Πισιμίσης, 2010).

2.4 | Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΙΚΟΝΑ

Από τότε μέχρι σήμερα η Τρούμπα έχασε τη μυθική ταυτότητά της: αποτελεί πλέον ένα κομμάτι της πόλης πλήρως ενσωματωμένο με τον υπόλοιπο αστικό ιστό και δε θυμίζει σε τίποτα την παλιά της φυσιογνωμία. Αν και σε πείσμα του χρόνου στέκουν ακόμα κάποια διώροφα κτίσματα εκείνης της εποχής, η «πρώην» περιοχή της Τρούμπας φιλοξενεί πλέον ναυτιλιακές εταιρείες, ταξιδιωτικά πρακτορεία και γραφεία, ενώ δε λείπουν και τα εμπορικά καταστήματα στα ισόγεια των κτιρίων. Προς ειρωνεία της παλιάς της εικόνας, στην περιοχή στεγάζεται πλέον και το Δικαστικό Μέγαρο Πειραιά, στην οδό Σκουζέ, αλλά και η Διεύθυνση του Υπουργείου Ναυτιλίας. Τα ξενοδοχεία που λειτουργούν σήμερα απευθύνονται κυρίως σε μετανάστες ασιατικής καταγωγής, σε ναυτικούς και τουρίστες. Υπάρχουν επίσης και ξενοδοχεία ολιγόωρης διαμονής που διατηρούν κάπως τον παλιό ερωτικό χαρακτήρα της Τρούμπας, όπως το «Άδωνις», το «Piraeus Dream Hotel» -που παλαιότερα άνηκε στην εταιρεία ΧΧΧ- και άλλα (Πισιμίσης, 2010). Μερικά νυχτερινά κέντρα με στριπτήζ απομένουν διάσπαρτα στην οδό Φίλωνος και ίσως να λειτουργούν ακόμα και ελάχιστοι οίκοι ανοχής.

Σήμερα δεν αποκαλεί πια κανείς την περιοχή «Τρούμπα», μιας και η ονομασία έχει εξαλειφθεί: χρησιμοποιείται μόνο από τους παλιότερους κατοίκους και τους ναυτικούς. Οι υπόλοιποι δε γνωρίζουν και οι καταστηματάρχες της περιοχής ίσως ντρέπονται που τα καταστήματά τους βρίσκονται εκεί και προτιμούν να μη θυμούνται πως πίσω από τα εναπομείναντα σφαιρισμένα παραθυρόφυλλα

«ξεπρόβαλλαν [άλλοτε] τα κορίτσια ντυμένα με ελαφρά ρούχα, πότε γυμνά και(...)τα αρώματα πλημμύριζαν την ατμόσφαιρα» (Καψάλης, 2012). Υπάρχουν, βέβαια, και κάποιοι που αναπολούν την Τρούμπα με τα καλά και τα κακά της, την κατάντια της αλλά και την «παθιασμένη αγκαλιά» (Δημουλίδου, 2005) αυτής της γειτονιάς, που θύτης και θύμα διάλεγαν ο ένας τον άλλον. Είτε μαύρη θύμηση είτε νοσταλγία, γεγονός είναι πως η Τρούμπα για σχεδόν μία τριακονταετία υπήρξε πέρα για πέρα αληθινή.

2.5 | ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ & ΣΧΟΛΙΑ

Είναι άξιο λόγου πως στην Τρούμπα η πορνική ζήτηση επηρέασε τόσο εμφατικά το Χώρο. Ένας μεγάλος αριθμός των δημόσιων χώρων εμπορικού χαρακτήρα μετατράπηκαν σε Σεξουαλικούς Τόπους, προσφέροντας πορνικές υπηρεσίες. Η πορνική αγορά διέστειλε τα όριά της και εσώκλεισε σχεδόν κάθε κατηγορία χώρου. Το σεξ ανάχθηκε σε κυρίαρχη εμπορική δραστηριότητα και οι διάφοροι εμπορικοί χώροι μπαρ, καμπαρέ, τεκέδες, σχεδόν και οι ταβέρνες-διαφοροποίησαν τη διαμόρφωσή τους, ώστε να συμπεριλάβουν ιδιωτικά μέρη μέσα στο ευρύτερο κοινόχρηστο: από τα μπαρ, που απομακρύνουν το ένα καθιστικό σύνολο από το άλλο με οριοθετήσεις τραπεζιών, μέχρι τους τεκέδες που δημιουργούν στο πατάρι ιδιωτικά δωμάτια, ο Χώρος δημιουργείται με γνώμονα τις σεξουαλικές υπηρεσίες στα πρότυπα του πορνείου.

Τα σχόλια, όμως, που έχει να κάνει κανείς για την περιοχή της Τρούμπας και την εποχή της αφορούν περισσότερο στην κοινωνική σκοπιά. Ο ηθικός κώδικας της εποχής ήταν φανερά διαφοροποιημένος από τη σύγχρονη Ηθική: είναι συχνή η αντίστιξη του ανθρώπου που συνειδησιακά τοποθετεί ψηλά την υπόληψη και την υπερηφάνεια και θα έφτανε μέχρι και στο φόνο για την υπεράσπιση της τιμής του ή της τιμής της αδερφής του και της οικογένειάς του, αλλά είναι το ίδιο πρόσωπο που ρέπει προς την ασυδοσία, καπνίζει χασίς και έχει καθημερινές σεξουαλικές επαφές με πόρνες. Η πορνεία έμοιαζε συστατικό στοιχείο του κοινωνικού βίου του αρσενικού φύλου και έγινε απόλυτα ενσωματωμένη με τις

συνήθειες του. Έτσι, θα έλεγε κανείς πως η ύπαρξη της πορνείας σε τέτοια έκταση περισσότερο αποτέλεσε μια λαογραφική συνθήκη της εποχής, παρά επίλυσε το πρόβλημα της ανδρικής, επιτακτικής ανάγκης για σεξουαλική εκτόνωση. Εξάλλου, οι άνδρες συνέχιζαν να έχουν επαφές με πόρνες ακόμα και μετά το γάμο, μέσα στον οποίο θεωρητικά η σύζυγος θα κάλυπτε αυτήν την ανάγκη. Τότε η συναναστροφή με την πόρνη έπαιρνε τη μορφή παράλληλης εξωσυζυγικής σχέσης, που είτε εμπειρείχε το οικονομικό αντίτιμο είτε, σε περίπτωση έρωτα, όχι. Αξιοσημείωτο, επίσης, είναι το γεγονός ότι πολύ συχνά οι πόρνες αποκτούσαν εξώγαμα παιδιά με κάποιους από τους πελάτες τους: κάτι που αμφίδρομα σημαίνει πως αρκετοί από τους παντρεμένους οικογενειάρχες είχαν παιδί και εκτός του γάμου τους, άλλοτε γνωρίζοντάς το και άλλοτε όχι. Και μάλιστα, οι κόρες αυτές ακολουθούσαν και οι ίδιες το επάγγελμα της πόρνης. Οι βιβλιογραφικές πληροφορίες, αφήνουν ερωτηματικό στην περίπτωση που τα εξώγαμα παιδιά ήταν γιοι. Η κοινωνία, παρ' ότι κολαζόταν με την ύπαρξη των πορνών, φαίνεται να ήταν εξοικειωμένη με αυτά τα φαινόμενα, κάτι που επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι συχνά οι άνδρες -ναυτικοί, αλλά ακόμα και αυτοί που αποτελούσαν ίνδαλμα όπως ο Μ. Βαμβακάρης- επέλεγαν για συντρόφους τους γυναίκες από την πορνική αγορά.

Σε μια εποχή, όμως, που το κοινωνικό στερεότυπο υπαγόρευε στις γυναίκες να παντρευτούν και να κάνουν παιδιά, ο έκλυτος βίος της γυναίκας-πόρνης φαντάζει το αντίπαλον δέος. Εκτός από την πρακτική χρησιμότητα της πορνείας, με μια πιο ευρεία οπτική η πορνεία έμοιαζε να είναι το πρόσχημα ή η μοναδική επιλογή κάποιας

γυναίκας που δε θα ακολουθούσε το αποδεκτό πρότυπο. Μια γυναίκα θα ήταν, δηλαδή, ή παντρεμένη ή πόρνη. Το πρότυπο της ελληνικής οικογένειας της εποχής εκείνης, όμως, διασαλεύεται μέσα από αυτόν τον στενό διπολισμό, μιας και δημιουργεί προβληματισμούς για τους συνεκτικούς δεσμούς προστασίας και θαλπωρής μεταξύ των μελών της: πόρνες κατέληγαν συχνά να γίνονται κορίτσια πολυμελών οικογενειών, που για λόγους βιοπορισμού έπρεπε να απομακρυνθούν από τους κόλπους της οικογένειας και να φροντίσουν απροστάτευτες και μόνες για τον εαυτό τους: και αυτό θεωρούνταν φυσιολογικό και ήταν συνηθισμένο. Τέλος, το πρότυπο του έρωτα για την εποχή εκείνη ήταν η ανάμιξή του με την οικονομική ανταμοιβή. Το αρσενικό φύλο ταύτιζε τη σεξουαλική πράξη με την ύπαρξη αντιτίμου, το θηλυκό φύλο συνέδεε το σεξ με κατακριτέα πράξη, αφού απαιτούσε αμοιβή κι έτσι αναπαράγονταν ένα διαστρεβλωμένο πρότυπο αγάπης και οικογένειας. Όσο για τη συμβολή του Κράτους σε αυτό το σύστημα, σε ηθικό επίπεδο τουλάχιστον επικεντρωνόταν στο κύριο μέλημα για «τα κόκκινα φρονήματα παρά για τα κόκκινα φανάρια».

Εν κατακλείδι, λοιπόν, στην Τρούμπα η πόρνη ήταν ο άξονας ενός πολύπλοκου εμπορικο-ηθικο-κοινωνικού συστήματος, με ποικιλία σχετιζόμενων να στρέφεται γύρω του: τυπικά εκμεταλλευτές τον σωματέμπορο, τον αγαπητικό κλπ και άτυπα τη μανάμα, τον γιατρό, την Αστυνομική Αρχή, τους συγγενείς, την κοινωνία. Μα ολόκληρη η κοινωνία στον μικρόκοσμο της Τρούμπας φαίνεται να ήταν δομημένη αποκλειστικά γύρω από τη Σεξουαλικότητα.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ

Εικόνα1 Πορτραίτο πόρνης (Πετρόπουλος, 1980)

	Ηλικίες	Γυναίκες	Ποσοστό
Ανήλικες	15-17	5	1%
	17-19	58	16%
	19-21	55	15%
Ενήλικες	21-25	148	41%
	26-29	71	20%
	30-33	17	5%
	34-37	9	2%
Σύνολο		363	100%

Πίνακας 1 Ηλικίες εκδιδομένων γυναικών, 1930 (Λάζος, 2002)

Περίοδοι	Γυναίκες	Ποσοστό
1913-1920	61	17%
1920-1922	65	18%
1922-1924	80	22%
1924-1926	89	25%
1926-1928	55	15%
1928-1930	13	4%
Σύνολο	363	100%

Πίνακας 2 Περίοδος χαρακτηρισμού γυναικών ως εκδιδομένων (Λάζος, 2002)

Επάγγελμα	Γυναίκες	Ποσοστό
Υπηρέτριες	63	17%
Εργάτριες	62	17%
Μοδίστρες	64	18%
Σερβιτόρες	11	3%
Ιδ. Υπάλληλοι	16	4%
Άνεργες	95	26%
Οικιακά	51	14%
Δημ.Υπάλληλοι	1	0%
Σύνολο	363	100%

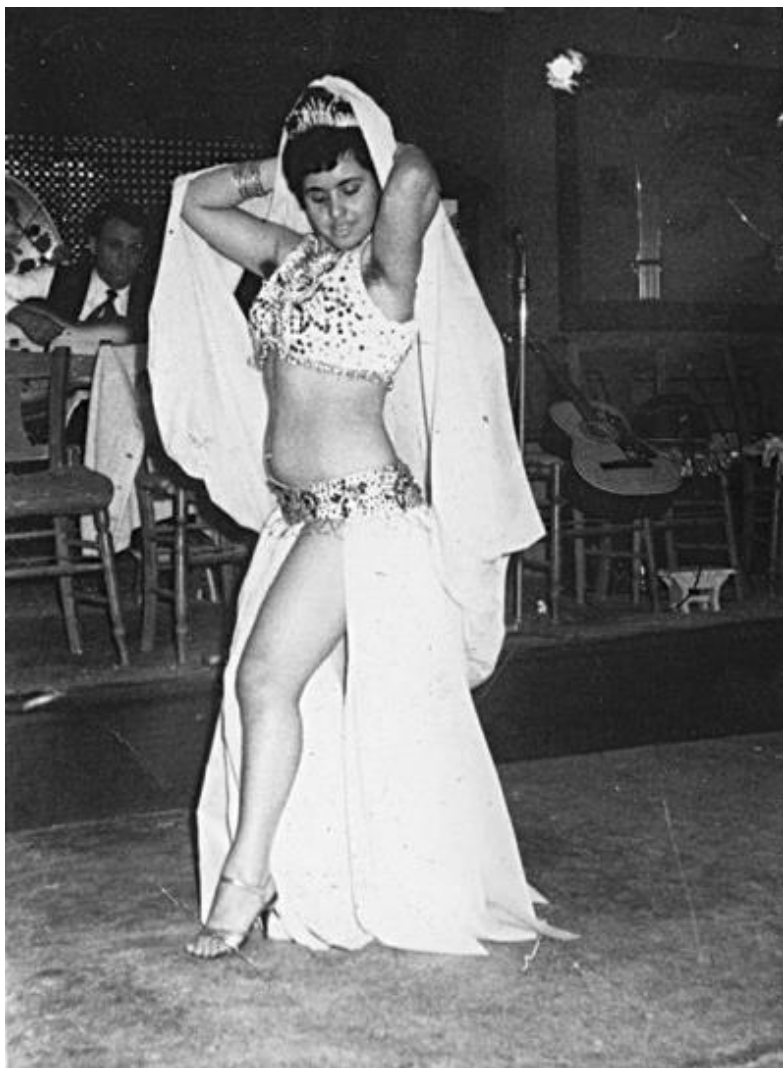
Πίνακας 3 Επάγγελμα εκδιδόμενων πριν εκδοθούν

Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γυναίκες	Ποσοστό
Αγράμματες	248	68%
Στοιχειώδης εκπαίδευση	108	30%
Μέση εκπαίδευση	7	2%
Σύνολο	363	100%

Πίνακας 4 Εκπαιδευτικό επίπεδο εκδιδομένων 1926 (Λάζος, 2002)

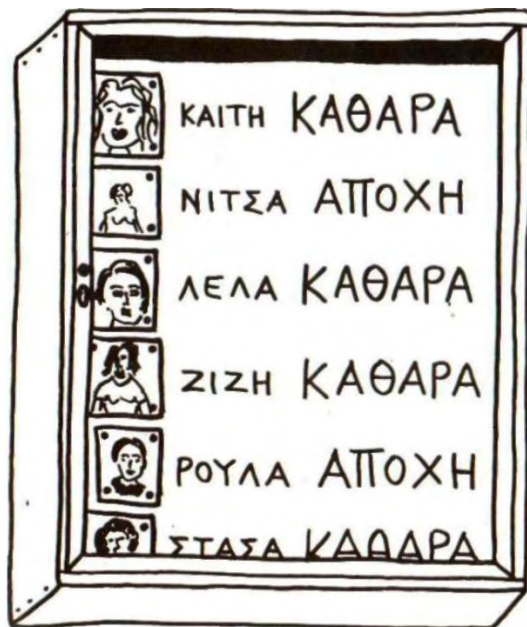
Εικόνα 2 Μπαρ PIRAEUS KOBE

Εικόνα 3 Χορεύτρια σε μαγαζί της Τρούμπας

Εικόνα 4 Αρτίστες της Τρούμπας

Εικόνα 5 Καδράκι με ονόματα πορνών που δέχονται επισκέψεις (Πετρόπουλος, 1980)

Εικόνα 6 Λεκάνη και καθαριστικό για τοπικό λουτρό πελάτη μετά τη συνουσία (Πετρόπουλος, 1980)

Εικόνα 7 Βιβλιάριο ιερόδουλης (Lifo)

Εικόνα 8 Πόρνες του 1957 (Μουσείο Μπενάκη)

Εικόνα 9 Τεκές στην Τρούμπα (Πισιμίσης, 2010)

Εικόνα 10 Αναμονή ανδρών-γυναικών για εξέταση αφροδίσιας στο νοσοκομείο Συγγρού

Εικόνα 11 Σύγχρονη εικόνα ξενοδοχείου ΣΙΚΑΓΟΝ (προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 12 Σύγχρονη εικόνα ξενοδοχείου ΛΟΥΞ (προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 13 Street Performance στο ξενοδοχείο ΛΟΥΞ από το σκηνοθέτη Κ. Ρίγο 2015
(Ν. Λυμπερτάς)

Εικόνα 14 Σύγχρονη εικόνα Τρούμπας, διαστάρωση Φίλωνος-Σκουζέ (προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 15 Ναύτης και πόρνη (Γ. Τσαρούχης)

Εικόνα 16 Οι δεσποινίδες της Αβινιόν (P. Picasso)

Εικόνα 17 Απεικόνιση πόρνης, ανώνυμο έργο (J. Vettriano)

Εικόνα 18 Απεικόνιση πόρνης, ανώνυμο έργο (J. Vettriano)

ΜΕΡΟΣ Β | ΕΚ ΝΕΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη μέχρι τώρα *Γνωριμία* με τις δύο περιοχές μελετήθηκε ο χώρος με τις ποιότητες, τις μορφές και τις ποικιλίες του, μέσα από την εμφατική του σύνδεση με τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Η εισαγωγή της παραμέτρου της πορνείας, όχι μόνο δεν απομάκρυνε τη μελέτη από την έμφασή της στη χωρικότητα, αλλά τουναντίον της προσέδωσε σφαιρικότητα στην οπτική κι αυτό γιατί «ο χώρος δεν αποτελεί αυτοτελές σύστημα, αλλά είναι αναπόσπαστο κομμάτι των κοινωνικών διαδικασιών» (Πηλίγκου, 2012). Στη γενική τους θεώρηση, οι κοινωνικές σχέσεις είναι χωρικές, μιας και ο χώρος είναι το πεδίο στο οποίο αυτές εκδηλώνονται. Το πορνικό σύστημα των Βούρλων και της Τρούμπας, λοιπόν, δε θα μπορούσε να κατανοηθεί σε κάποια αφηρημένη μορφή, ούτε να γίνει αντιληπτό στο σύνολό του, ανεξάρτητα από την χωρική του έκφραση. Αυτή η χωρική έκφραση, αλλά και οι νοηματικές διασταυρώσεις που την επηρέασαν ερμηνεύονται στην *Εκ νέου Ανάγνωση*.

Έχοντας, στο πρώτο μέρος της μελέτης, συσχετίσει τα Βούρλα και την Τρούμπα μονάχα κατά τη χρονολογική τους σειρά, οι περιπτώσεις τους διερευνήθηκαν εκτενώς, αλλά ανεξάρτητα. Στο δεύτερο αυτό μέρος, αντίθετα, επιχειρείται η αντιπαραβολική παρουσίαση των δύο, ως έκθεση των συμπερασμάτων της έρευνας. Αντικείμενο του μέρους αυτού είναι η διαπραγμάτευση τριών εννοιών, αυτών του Χώρου, της Σεξουαλικότητας και της Κυριαρχίας: ο Χώρος και η Σεξουαλικότητα μελετώνται στο κείμενο ούτως ή άλλως συγγενικά, ως λογική απόρροια της ιδιαίτερης φυσιολογίας των περιοχών ως

πορνικών αγορών, ενώ η έννοια της Κυριαρχίας αναδύεται σε δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης του δίπολου· σε αυτό το δεύτερο επίπεδο, η Κυριαρχία υποβόσκει της Σεξουαλικότητας, εκδηλώνεται παράλληλα μαζί της και το κοινό τους σύμπλεγμα αντανακλάται έμμεσα ή άμεσα στο Χώρο, ολοκληρώνοντας κυκλικά το σχήμα των τριών. Καταληκτικά, έχοντας συνεχώς ως σημεία αναφοράς τα Βούρλα και την Τρούμπα, οι τρεις διαπραγματευθείσες έννοιες συνυφαίνονται στο κεφάλαιο αυτό σε ένα νοητικό οικοδόμημα, αποτελούμενο από τις προσωπικές τοποθετήσεις της γράφουσας, συνολικά, κάτω από τη σκέπη των Φουκωκικών θεωριών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3° | ΘΕΩΡΙΕΣ & ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ

3.1 | ΔΙΠΟΛΟ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ-ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

3.1.1 | ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ (ΕΝ)ΥΠΑΡΞΗ

ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΣΧΗΜΑ

Τη σχέση της Κυριαρχίας με τη Σεξουαλικότητα, ο Foucault την τοποθετεί ήδη στη βάση του έμφυτου γνωρίσματος της ερωτικής πράξης ως διαδικασίας. Η ερωτική πράξη/πρότυπο της εισχώρησης και της υποδοχής ενέχει εξορισμού μια πολικότητα που προϋποθέτει δύο συμπληρωματικούς μεν, αλλά αντιθετικούς ρόλους: θέτει, δηλαδή, την ενεργητικότητα έναντι της παθητικότητας. Η ύπαρξη αυτού του βασικού διπολισμού υπονοεί την ερωτική σχέση σα σχέση Κυριαρχίας: σχέση αυτού που εξουσιάζει κι εκείνου που εξουσιάζεται, αυτού που υποτάσσει κι εκείνου που υποτάσσεται, αυτού που υπερισχύει κι εκείνου που ηττάται. Συνεπώς εύλογα, καταξιωμένος σεξουαλικός ρόλος θεωρήθηκε αυτός του ενεργητικού, του ατόμου που κυριαρχεί, εισχωρεί και ασκεί την ανωτερότητά του. (Foucault, 2003b)

Μέσω της «αρχής του Ισομορφισμού¹» μεταξύ των σεξουαλικών σχέσεων και των κοινωνικών, ο Foucault αναφέρει πως αντικατοπτρίστηκε στην κοινωνική δομή η σεξουαλική αυτή παραδοχή, η οποία εγκαθίδρυσε τη κοινωνική ανισότητα μεταξύ των

¹ Κυριολεκτικά, ομοιότητα δύο αντικειμένων, που έχουν διαφορετική σύσταση και ιδιότητες το ένα από το άλλο.

δύο φύλων. Έγινε αποδεκτή, δηλαδή, η παθητική δεκτικότητα του γυναικείου φύλου ως αδιαφιλονίκητη υστέρηση απέναντι στον αρσενικό «αδιαπέραστο διεισδυτή» (Butler, 2008), όχι μόνο στη σεξουαλική πράξη, αλλά καθολικά. Μάλιστα ο Lacan προσδιόρισε το φύλο περισσότερο ως συμβολική θέση στον πολιτισμικό βίο και λιγότερο ως ζήτημα ανατομίας (Butler, 2008) και είναι ενδιαφέρων ο τρόπος που αυτό, πράγματι, εκδηλώνεται στην ίδια τη δομή της ελληνικής γλώσσας: ο ρόλος του αρσενικού στη σεξουαλική πράξη εκφέρεται με το ουσιαστικό *εραστής* <έρῶ (ρήμα ενεργητικής φωνής), ενώ ο αντίστοιχος ρόλος για το θηλυκό με την ουσιαστικοποιημένη μετοχή *ερωμένη* <έραομαι-ῶμαι (ρήμα παθητικής φωνής). Αν και ο Ισομορφισμός δεν αποτέλεσε μοναδικό γνώρισμα του ελληνικού πολιτισμού, βρήκε σε αυτόν τη μεγάλη του σπουδαιότητα και «επηρέασε καθοριστικά τις ηθικές κρίσεις», επεκτείνοντας την κοινωνική ανισότητα ακόμα και πέρα από το αρσενικό και το θηλυκό: οι σκλάβοι, για παράδειγμα, στην αρχαία Ελλάδα ήταν «στη διάθεση του αφέντη και η κοινωνική τους κατάσταση τούς καθιστούσε σεξουαλικά αντικείμενα, αναφορικά με τα οποία δεν υπήρχε κανένας προβληματισμός» (Foucault, 2003b). Όλα τα παραπάνω, όχι μόνο φανερώνουν την ύπαρξη μιας εγγενούς εσωτερικής σύνδεσης μεταξύ της Κυριαρχίας και της Σεξουαλικότητας, αλλά την καταδεικνύουν, μάλιστα, ως αμφίδρομη: εκείνος που σεξουαλικά ενεργεί είναι ανώτερος, αλλά και κάποιος ως ανώτερος νομιμοποιείται σεξουαλικά να ενεργεί. Η νοητή ευθεία που προκύπτει απαιτεί για την ύπαρξή της ένα υποκείμενο Α κι ένα

υποκείμενο Β και, αποκλειστικά στα πλαίσια του παρόντος κειμένου, το θεωρητικό αυτό σχήμα ονομάστηκε *γραμμικό*.

ΚΥΚΛΙΚΟ ΣΧΗΜΑ

Ο Foucault επισημαίνει πως η σεξουαλική πράξη καθαυτή δεν υπήρξε αρχικά κολάσιμη, ούτε έφερε εξορισμού το στίγμα κάποιας πρωταρχικής ηθικής έκπτωσης. Αυτό που την κατέστησε αντικείμενο αξιολόγησης ήταν η διαχωριστική γραμμή που έθεσε στη σεξουαλική συμπεριφορά η «διφορούμενη έννοια της Ηθικής» (Foucault, 2003b): ο ηθικοί κώδικες, δηλαδή, υπαγόρευσαν στο άτομο τους τρόπους που όφειλε να συμπεριφέρεται, ώστε να καθίσταται ηθικό υποκείμενο. Το σύνολο αυτών των αξιών και των κανόνων ηθικής συμπεριφοράς ανήγαγε τη σεξουαλική έκφραση του ατόμου σε βασικό πυρήνα των περιεχομένων του και δομήθηκε άκαμπτα γύρω από τη Σεξουαλικότητα.

Την πρώτη οριοθέτηση γύρω από τον τομέα της σεξουαλικής συμπεριφοράς, ο Foucault την τοποθετεί στην αντίληψη του αρχαιοελληνικού πολιτισμού για την ακολασία: ο Αριστοτέλης ορίζει ως ακόλαστους αυτούς που «ξεπερνούν τα όρια σε κάθε περίπτωση» (Foucault, 2003b), είτε η απόλαυση είναι αποδεκτή είτε όχι· το να αποζητά κανείς υπέρμετρα την ικανοποίηση ακόμα και στις κοινώς αποδεκτές πράξεις, δε θεωρούνταν επιτρεπτό. Το αξιόμιμτο, λοιπόν, συνίστατο στην υπερβολή. Άρα, εν γένει το ανήθικο δεν ορίζεται με αφετηρία το είδος της πράξης, αλλά με βάση τις ποσοτικές της διαβαθμίσεις· το σημείο εκείνο πέρα από το οποίο δε

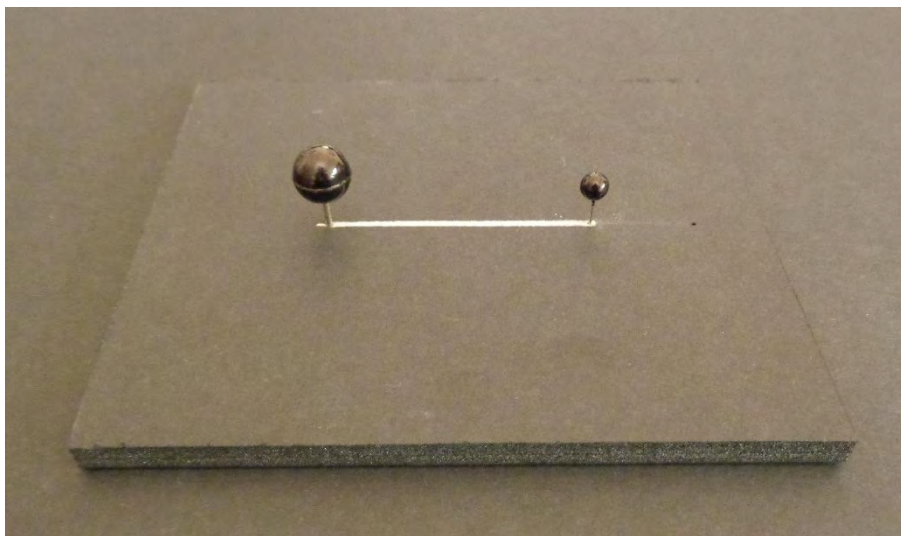
θεωρείται κάτι πια ορθό. Στον αντίποδα αυτού, η αρετή της σωφροσύνη, ορίστηκε ως το «κρατεῖν» και το «ἄρχειν», η ικανότητα, δηλαδή, να εξουσιάζει κανείς τις επιθυμίες του, να τις κυριαρχεί, να τις διαφεντεύει (Foucault, 2003b).

Συνεχίζοντας την περιδιάβαση στις αρχαιοελληνικές αντιλήψεις, ο Foucault υπογραμμίζει τον περίφημο αφορισμό² του Δημοσθένη, σύμφωνα με τον οποίο οι άνδρες έπρεπε να έχουν «τις εταίρες για την απόλαυση, τις παλλακίδες για τις καθημερινές φροντίδες και τις συζύγους για πιστούς φύλακες της εστίας». Τοποθετείται, δηλαδή, σαφέστατα η ερωτική απόλαυση εκτός του συζυγικού πλαισίου. Ο άνδρας μεν δεσμεύεται ως προς τη γυναίκα-σύζυγο με μια σειρά από υποχρεώσεις, μέρος των οποίων, όμως δε, δεν αποτελούν οι σεξουαλικές σχέσεις. Και μάλιστα η μοιχεία συνιστούσε αδίκημα μονομερώς, μονάχα από τη σύζυγο-γυναίκα. Προς αποκατάσταση της ηθικής ευταξίας, βέβαια, το αρχαιοελληνικό πρότυπο συζύγου ήταν αυτό του οικογενειάρχη, ρόλος που προσέδιδε στον άνδρα δύναμη να ασκεί την εξουσία του, με πεδίο εφαρμογής την οικογενειακή εστία. Ο γάμος μπορεί να μη δέσμευε σεξουαλικά το αρσενικό, εξασφάλιζε, όμως, τη φήμη του ως άξιου πολίτη της πόλης και για την εδραίωση αυτής απαιτούνταν επίδειξη σεξουαλικής αυτοσυγκράτησης, ως απόδειξη της αρετής.

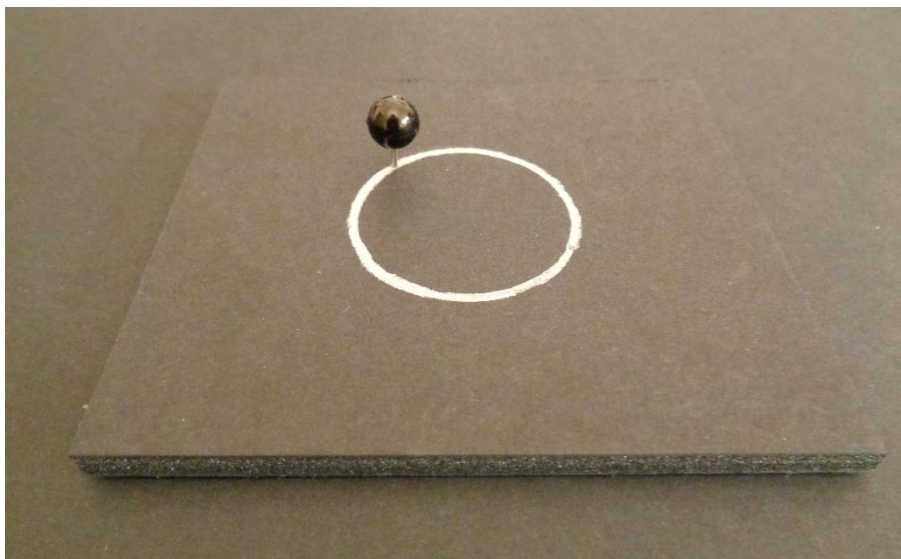
Έτσι, λοιπόν, η αρετή στις ερωτικές απολαύσεις ακόμα και μετά από το τελευταίο αυτό θεωρητικό λοξοδρόμημα του Δημοσθένη επέστρεψε στην «ακεραιότητα του χαρακτήρα». Πήρε, όμως,

² Πρόκειται για σύντομη, περιεκτική δήλωση που περιέχει μια ευρύτερα αποδεκτή αλήθεια.

περισσότερο τη μορφή της πειθαρχημένης αυτοσυγκράτησης παρά της αβίαστης μετριοπάθειας και προσομοιάζει πιο πολύ με σχέση Κυριαρχίας που στρέφεται προς τον εαυτό και αυτοασκείται από το άτομο εσωτερικά, με τρόπο παρόμοιο με αυτόν που θα ασκείτο η επιβολή του εξωτερικά πάνω σε κάποιον άλλον (Foucault, 2003b). Ο καταναγκασμός αυτός ενώνει ακόμη περισσότερο τους όρους της Σεξουαλικότητας και της Κυριαρχίας και υποδηλώνει μια πολλαπλή ενύπαρκτη σχέση μεταξύ τους. Αυτή εκδηλώνεται σε αυτή την περίπτωση κυκλικά από το άτομο προς τον εαυτό του και, σε αντίθεση με το γραμμικό σχήμα, απαιτείται ένα και μοναδικό υποκείμενο A, οπότε ονομάστηκε από τη γράφουσα *κυκλικό σχήμα*.

Εικόνα 1 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης γραμμικού σχήματος (προσωπική επεξεργασία)

Εικόνα 2 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης κυκλικού σχήματος (προσωπική επεξεργασία)

3.1.11 | ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΘΥΠΟΤΑΞΗ

Η έντονη παρουσία της Κυριαρχίας, σαν έννοια, μέσα στη Σεξουαλικότητα δεν ενυπάρχει μόνο πρωτογενώς όπως περιγράφεται από το γραμμικό και το κυκλικό σχήμα, αλλά εκδηλώνεται και δευτερογενώς, εξωτερικά. Πρόκειται για τον «δια Λόγου έλεγχο» της σεξουαλικής έκφρασης (Foucault, 2003a), που υποβάθμισε τη σεξουαλική πράξη από την πρακτική της εκδήλωση, στον λόγο περί αυτής: η σεξουαλική διαδικασία πέρασε από το επίπεδο της πρακτικής στο επίπεδο της γλώσσας, σε μια προσπάθεια ελέγχου και επιβολής στην αυθόρμητη έκφρασή της (Foucault, 2003a). Ο Foucault διακρίνει την εισαγωγή της Σεξουαλικότητας στον Λόγο σε δύο επίπεδα: στην «ενική προστακτική» που απευθύνεται στο άτομο και στην πληθυντική προτροπή που απευθύνεται στο πλήθος.

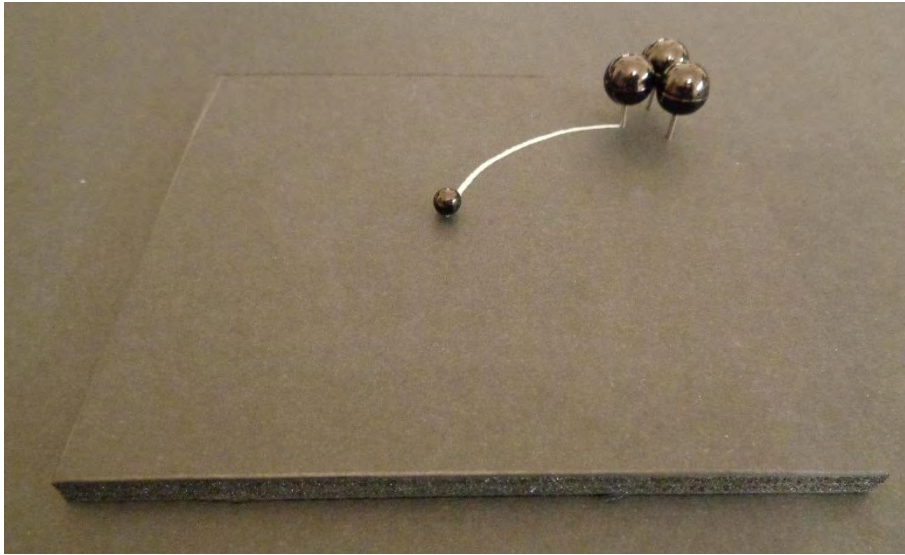
Η τελευταία αφορά στους μηχανισμούς και τις στρατηγικές του Λόγου που ενεργοποιήθηκαν μετά τον 18^ο αιώνα και περιλάμβαναν την εμπλοκή της Σεξουαλικότητας με την επιστήμη της ιατρικής - μέσω των σεξουαλικών νευρώσεων-, την επιστήμη της ψυχιατρικής - μέσω των όρων ασέλγεια, αυνανισμός, μη ικανοποίηση- και τέλος της ποινικής δικαιοσύνης -μέσω της τιμωρίας για τα παρά φύσιν εγκλήματα. Με αυτόν τον τρόπο, ο Λόγος υπαγόρευσε στο σεξ το δυαδικό καθεστώς του θεμιτού και του αθέμητου, του επιτρεπόμενου και του απαγορευμένου και επέβαλε τη λογοκρισία του για αυτό που δεν επιτρέπεται να πράττεται, που πρέπει να εμποδίζεται να λέγεται και που δεν του επιτρέπεται καν να υπάρχει

(Foucault, 2003a). Έτσι, επιβλήθηκε στη Σεξουαλικότητα μια πολύπλευρη εξωτερική Κυριαρχία.

Όσο για την ενική προστακτική στο άτομο, αυτή χρονολογείται αιώνες πριν και πήγασε από την σεξουαλική ηθική που επέβαλε ο Χριστιανισμός, η οποία αντιτάχθηκε εμφανέστατα στην σεξουαλική ηθική του πρότερου Παγανισμού. Σύμφωνα με τον Foucault, η θρησκεία του Χριστιανισμού αναδόμησε τη μορφή της σχέσης που είχε το άτομο με τον εαυτό του, προβάλλοντας την εσωτερικότητα ως την πρότυπη σχέση (Foucault, 2003a). Το σώμα συνδέθηκε με τα πάθη, η ερωτική επιθυμία με την ανηθικότητα και η σεξουαλική πράξη με την αμαρτία, την πτώση και το θάνατο. Έτσι, για το χριστιανικό υποκείμενο η πνευματική εμπειρία έγινε βασική επιδίωξη, έναντι της σαρκικής που θα τον απομάκρυνε από κάποια εσωτερική αλήθεια. Η νοηματική σύνδεση ανάμεσα στην απάρνηση της σεξουαλικών απολαύσεων και την πρόσβαση στη Θέωση, λοιπόν, χαραχθηκε βαθιά. Παρ' όλα αυτά όμως, η Σεξουαλικότητα του ατόμου δε θα μπορούσε εκ των πραγμάτων να εξοβελιστεί στην ανυπαρξία κι έτσι της αναγνωρίστηκε από τη Χριστιανοσύνη η τεκνοποίηση ως αποκλειστικός ρόλος, ενώ η υπόλοιπη ύπαρξή της νομιμοποιήθηκε μονάχα μέσα από την ομολογία: οι σεξουαλικές ορμές αποτέλεσαν το κατεξοχήν αντικείμενο της χριστιανικής εξομολόγησης, ως παραδοχή του ανεπίτρεπτου και βρήκαν στον Λόγο μια συνθήκη για να είναι έστω χριστιανικά αποδεκτές. Ο ελεγχόμενος λόγος της εξομολόγησης, βέβαια, δεν απέχει πολύ από την επιβεβλημένη σιωπή· είναι, μάλλον, ένας παράδοξος τρόπος δύο αντίπαλα στοιχεία να λειτουργούν πλάι πλάι, διατείνεται ο Foucault.

Έτσι λοιπόν, ο εξαναγκασμός να περνάει κάθε έκφραση Σεξουαλικότητας του ανθρώπου ατομικά μέσα από τον «ατέρμονο μύλο του προφορικού λόγου» ως θεμελιακό καθήκον, ήταν ο τρόπος που η Κυριαρχία της χριστιανικής ποιμαντορίας μεταχειρίστηκε για να επιβληθεί στη Σεξουαλικότητα.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, θα έλεγε κανείς πως η Σεξουαλικότητα έχει διανύσει μία μακρόχρονη περιπέτεια. Σκιαγραφώντας την αδρά, ξεκίνησε από χαλαρούς κώδικες σχετικά με το χυδαίο και το πρόστυχο, για να καταλήξει πάλι μετά τον 20^ο αιώνα σε σχετική ανοχή απέναντι στις προγαμιαίες σχέσεις και την προοδευτική άρση των ταμπού (Foucault, 2003a). Σύμφωνα με τον Foucault, η μεγάλη τομή στην πορεία της υπήρξε ο 17^{ος} αιώνας, με την εδραίωση των σεξουαλικών απαγορεύσεων και τις ντροπολογίες της γλώσσας, τις επιταγές ευπρέπειας και την επιβολή της σιωπής, μα κυρίως με την αποκλειστική αποδοχή της ενήλικης, έγγαμης σεξουαλικότητας ως πρότυπο. Το νόμιμο ανδρόγυνο βρέθηκε στο αποκορύφωμα της καταξίωσής του λίγο αργότερα κατά τους βικτωριανούς χρόνους (1836-19001), επιβάλλοντας τον κανόνα. Η σεμνότημη, βουβή και υποκρίτρια γυναίκα του βικτωριανού μοντέλου ανάχθηκε σε έμβλημα (Foucault, 2003a). Η σεξουαλική συμπεριφορά εγκλωβίστηκε, τότε, στη σοβαρότητα της γενετικής λειτουργίας και ό,τι δεν ευθυγραμμίστηκε με την «παιδοποιητική» αναπαραγωγή αναγκάστηκε να περάσει λαθραία την ηδονή μέσα από την αποδεκτή τάξη πραγμάτων.

Εικόνα 3 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης εξωτερικής καθυπόταξης
(προσωπική επεξεργασία)

3.1.III | ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ & ΤΗΣ ΤΡΟΥΜΠΑΣ

Σε αυτήν την πολυσήμαντη και άρρηκτη σχέση μεταξύ των όρων Σεξουαλικότητα και Κυριαρχία, η έννοια του Χώρου υπεισέρχεται με φυσικότητα, ως το πεδίο εκδήλωσης αυτής της διασταύρωσης. Αυτό που δίνει στο Χώρο, όμως, ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα είναι το γεγονός πως η νοητή διαμάχη της Κυριαρχίας με τη Σεξουαλικότητα χρειάστηκε Ειδικούς Τόπους για να εκφραστεί υλικά και μάλιστα σε ποικιλία κλιμάκων. Η ύπαρξη ενός φάσματος από την κάμαρα έως ολόκληρη την πορνική αγορά αποτελεί, έτσι, το αποκορύφωμα αυτής τη τριπλής εμπλοκής. Στους Τόπους αυτούς της *Περιθωριακής Σεξουαλικότητας*, η ύπαρξη αμοιβής για τη σεξουαλική πράξη μετατρέπει το σεξ σε υπηρεσία. Το αντίτιμο συμβολίζει την Κυριαρχία του πελάτη πάνω στην πόρνη και επισφραγίζει, έτσι, τη σχέση ανωτερότητας-κατωτερότητας ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό. Το πορνείο, δηλαδή, δεν είναι μόνο ο χώρος που δίνει λύση στην ανδρική, σωματική ανάγκη, αλλά είναι ο τόπος που αντανακλά και το κοινωνικό πρόβλημα σχέσεων ανάμεσα στον άνδρα και τη γυναίκα (Monzini, 2006). Αν το μοναδικό αντιστάθμισμα στην φερόμενη υστέρηση του θηλυκού είναι τουλάχιστον η δυνατότητα της επιλογής του αρσενικού και η αυτόβουλη συμμετοχή στην ερωτική πράξη, στους Τόπους της Περιθωριακής Σεξουαλικότητας καταλύονται και τα δύο: στους πορνικούς χώρους απλοποιείται στο ελάχιστο η σεξουαλική σχέση, μην υπάρχοντας η απόρριψη (Monzini, 2006): «το να διαλέγεις χωρίς να σε απορρίπτουν, η ενέργεια αυτή καθ' αυτή

προκαλεί μεγάλη ικανοποίηση(...)Είναι ωραίο να διαλέγεις σα φεουδάρχη, και να είσαι απόλυτα βέβαιος ότι δεν θα υπάρξει απόρριψη από την άλλη πλευρά» μεταφέρει την ανδρική άποψη η Ρ. Monzini στο βιβλίο της.

Τα Βούρλα και η Τρούμπα συμπύπτουν χρονικά σχεδόν εξολοκλήρου με τη βικτωριανή εποχή που αναφέρει ο Foucault και ως παραδείγματα τέτοιων Τόπων Περιθωριακής Σεξουαλικότητας, πράγματι, αποτέλεσαν τη χωρική απόδειξη του ηθικά μη αποδεκτού. Το βικτωριανό μοντέλο της σεμνής, άβουλης, αλλά υποκρίτριας γυναίκας βρίσκει την προσωποποίησή του στην “τίμια” νοικοκυρά της Τρούμπας. Ο μάγκας-οικογενειάρχης, από την άλλη, ενώ δε είναι σώφρων κατά τον ορισμό του Αριστοτέλη -αφού ρέπει προς την υπερβολή-, ωστόσο προσομοιάζει στο αρχαιοελληνικό πρότυπο για τον άνδρα, που ικανοποιεί τις υποχρεώσεις του στη σύζυγο και την οικογένεια, αλλά τοποθετεί την ερωτική απόλαυση έξω από το σπίτι. Οι δύο αυτοί χαρακτήρες σμίγουν μαζί στο πρότυπο του ζευγαριού της δεκαετίας του '40 και του '50 και αναπαράγουν μια «γενιά πορνοδίαιτη και βωμολόχα,(...)που μόνο τη γυναίκα-μάννα σεβόταν» (Γεωργουσόπουλος, 2014). Πράγματι, η πρώτη ερωτική σχέση που ανέπτυξε ο άνδρας της Τρούμπας με το άλλο φύλο, μετά την πρωταρχική της μάννας, ήταν η ταύτιση της σεξουαλικής πράξης με τη συναλλαγή. Η σχέση αυτή αναπαράχθηκε κι αργότερα στην οικογένεια, σχεδόν σα φυσική, με τον άνδρα να είναι ο κυρίαρχος τόσο του σπιτιού όσο και της γυναίκας τους. Τα δύο φύλα εκείνης της εποχής λοιπόν, θα έλεγε κανείς πως δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να σταθούν επί ίσοις όροις.

3.2 | Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΙΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΕΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

3.2.1 | ΟΙ ΕΤΕΡΟΤΟΠΙΕΣ ΤΟΥ FOUCAULT

Την εξουσία γενικά, ο Foucault δεν την ορίζει ως το σύνολο των θεσμών και των μηχανισμών που οργανώνουν με νόμιμο τρόπο τις διαδικασίες ενός Κράτους, ούτε από την άλλη ως έναν κομψό τρόπο επιβολής του κανόνα, που απλώς αποφεύγει τη χρήση βίας: είναι γι' αυτόν μια πιο σύνθετη κατάσταση. Πρόκειται για το συνολικό αποτέλεσμα των σχέσεων δύναμης που αναπτύσσονται ανάμεσα σε έναν δυνατό κι έναν αδύναμο. Δεν εκπηγάει, όμως, μονάχα από ένα κεντρικό σημείο -αυτό του δυνατού-, αλλά μετακινεί αδιάκοπα την ανισότητα ανάμεσα στους δύο. Η Κυριαρχία, δηλαδή, είναι το αεικίνητο υπόβαθρο αυτής της ανισορροπίας. Ο Foucault θεωρεί ως αδιαπραγμάτευτο αυτό το σύμπλεγμα σε κάθε περίπτωση ύπαρξης δύο σημείων Α και Β και συνεπώς βρίσκει την Κυριαρχία ως πανταχού παρούσα: και μάλιστα, όχι σε μια εξωτερική θέση αναφορικά με τους υπόλοιπους τύπους σχέσης, αλλά σε μια ενύπαρκτη: δεν υπάρχουν, δηλαδή, οι οικονομικές σχέσεις, οι σχέσεις γνώσεις, οι σεξουαλικές σχέσεις κλπ και οι σχέσεις δύναμης, αλλά σε όλες αυτές τις σχέσεις εμπεριέχονται μορφές δύναμης, ως άμεση συνέπεια των υπαρκτών ανισοτήτων τους. Ο Foucault δεν απενοχοποιεί, επίσης, την έννοια της αντίστασης, αφού αυτή παίζει το ρόλο της «εξοχής για μια λαβή» για την Κυριαρχία: η αντίσταση εμφανίζεται εξορισμού εκεί όπου

εκδηλώνονται οι σχέσεις δύναμης και έτσι βρίσκεται αναγκαστικά πάντα εντός του στρατηγικού πεδίου των διασταυρώσεων. Μάλιστα, η αντίσταση δεν είναι εκ των προτέρων καταδικασμένη σε ήττα, επειδή αποτελεί τον αντίπαλο όρο της Κυριαρχίας και άρα φέρει το απαραίτητο αντίκρισμα. Έτσι, η δύναμη ανταλλάσσεται συνεχώς μεταξύ του δυνατού και του αδύναμου, χωρίς η Κυριαρχία τελικά να αποκτιέται ή να χάνεται πλήρως, παρά μόνο να μοιράζεται. (Foucault, 2003a)

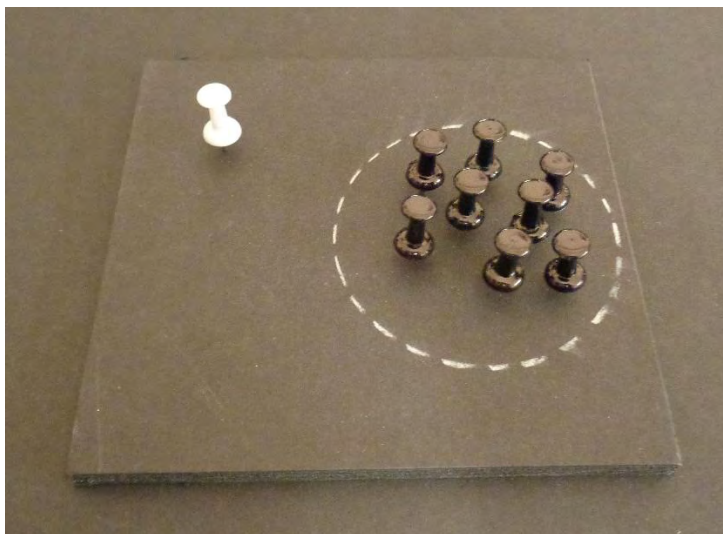
Όσο για τις επικράτειες αποκλεισμού, ο Foucault τις θεωρεί κι αυτές παγιωμένο κομμάτι της πραγματικότητας, σαν αποτέλεσμα της αναπόσπαστης -από την πραγματικότητα- ετερότητας. Συγκεκριμένα, θεωρεί πως το «όλον» απαρτίζεται από το «ταύτο» και το «άλλο» (ταύτο + άλλο=όλον) και βρίσκει μάλιστα τα πιο δυναμικά στοιχεία του «όλου» στο «άλλο». Το «ταύτο» αναφέρεται στον διαμορφωμένο από τον μέσο όρο κανόνα, ενώ το «άλλο» ενσαρκώνει οτιδήποτε αλλόκοτο, ασύμμετρο και αποκλίνει από την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων (Γαβριελάτου και Γκλίνου, 2013). Οι κοινωνικές παρεκκλίσεις του «άλλου» αναζητούν χώρο για να εκφραστούν εξοβελισμένες από το κοινώς αποδεκτό και τον βρίσκουν στις λεγόμενες *Ετεροτοπίες* τους «χώρους των άλλων» δηλαδή, που ναι μεν προβάλλουν ως αμφισβήτηση στο κοινωνικά παραδεκτό, αλλά συνυπάρχουν δε μαζί του, ιδιότυπα. Στις Ετεροτοπίες λαμβάνουν χώρα οι διαδικασίες που δεν επιτρέπεται να συντελεστούν πουθενά αλλού στο κοινωνικό πλαίσιο, επιβάλλοντας σε αυτούς τους «τόπους

του πουθενά», μια απροσδιόριστη γεωγραφική συνθήκη (Foucault, 1984).

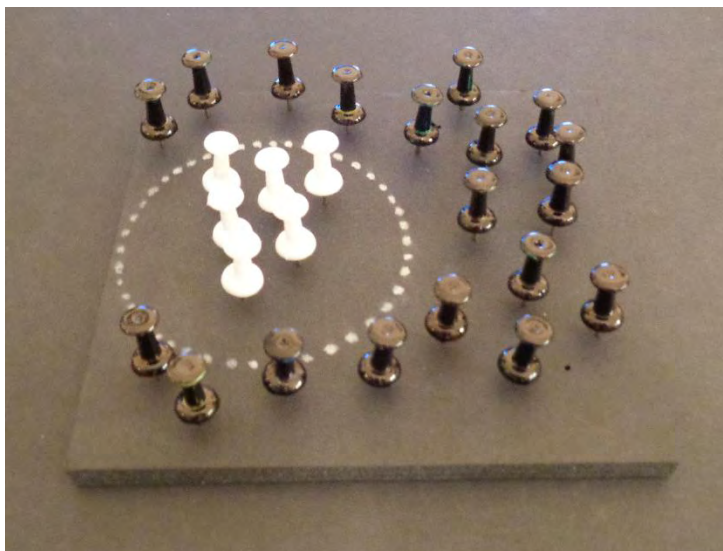
Ο Foucault βρίσκει τις Ετεροτοπίες ως παγκόσμια σταθερά, με τέτοια ποικιλία μορφής, που σχεδόν να μη μπορεί να υπάρξει μια καθολική μορφή. Ωστόσο, μπορούν να συνοψιστούν σε δύο μείζονες τύπους: τις *Ετεροτοπίες Κρίσης* και τις *Ετεροτοπίες Παρέκκλισης*. Οι πρώτες τείνουν να εξαλειφθούν και αναφέρονται κυρίως σε ιερούς ή απαγορευμένους χώρους των πολιτισμών όπου συγκεντρώνονταν τα άτομα που βρίσκονταν σε κάποιου είδους κρίση, όπως οι έφηβοι άνδρες ή οι γυναίκες κατά την εμμηνόρροια. Κατάλοιπο αυτών αποτέλεσαν τα κολλέγια του 19^{ου} αιώνα και η ανδρική στρατιωτική θητεία, και τα δύο ως ανάγκη να εκφραστεί η πρώιμη ανδρική σεξουαλικότητα κάπου αλλού, εκτός της οικογένειας. Όσο για τις Ετεροτοπίες Παρέκκλισης, αυτές εκδηλώνονται σαν χώροι συγκέντρωσης και εγκλεισμού των ατόμων με κοινωνικά μη αποδεκτή συμπεριφορά: τέτοιοι χώροι είναι τα αναρρωτήρια, οι ψυχιατρικές κλινικές, οι φυλακές και οποιαδήποτε κτιριακή δομή εσωκλείει το ιδιάζον, εν γένει. Οι Ετεροτοπίες είναι δομές που έχουν το χαρακτηριστικό είτε να δημιουργούν χώρους ψευδαίσθησης που με τη σειρά τους αντιγυρίζουν την ψευδαίσθηση στον πραγματικό χώρο, καταδεικνύοντας τον ίδιο ως ψευδαισθητικό, είτε χώρους αντιστάθμισης που επιδεικνύονται ως πιο εύτακτοι και τέλειοι του πραγματικού χώρου. Οι δύο πιο ακραίοι τύποι ψευδαίσθησης και αντιστάθμισης παρουσιάζονται ο οίκος ανοχής και οι αποικίες, αντίστοιχα.

Οι «αλλοτινοί χώροι» δεν υπάρχουν διόλου στο επίπεδο του φαντασιακού, αλλά είναι πραγματικοί, με οργανωτική διάρθρωση και ορθωμένα τείχη -υλικά ή άυλα- που απομονώνουν εκείνους που ταυτίζονται με την ετερότητα από εκείνους που αντιπροσωπεύουν την ταυτότητα. Προϋποθέτουν, όμως, σίγουρα την ύπαρξη ενός συστήματος διάνοιξης ανάμεσα τους, ώστε η δομή να καθίσταται διαπερατή και άρα ελέγξιμη. Η διάνοιξη αυτή, πέρα από την υπόνοια ή την επιβεβαίωση της ύπαρξης Κυριαρχίας μεταξύ των δύο, μετουσιώνεται και σε κάτι σαν σχέση «επίσκεψης-διάβασης-σύγκρισης», ένα πέρασμα από το οικείο «ταύτο» στο παράδοξο «έτερο». Γι' αυτό και οι χώροι αυτοί περισσότερο «συμβαίνουν παρά υπάρχουν». Σύμφωνα με το μοντέλο της «πόλης των θυλάκων» (Σταυρίδης, 2010), στις σύγχρονες κοινωνίες οι σχέσεις ανάμεσα στις οριοθετημένες ετερότητες οργανώνονται αυστηρά με επιβλεπόμενες ταξινομήσεις συμπεριφορών και χώρων και η είσοδος και έξοδος από την μια πραγματικότητα στην άλλη απαιτεί πρακτική άδεια (Σταυρίδης, 2010). Πρόκειται δηλαδή, για αντίπαλες επικράτειες αποκλεισμού που σύμφωνα με την ανωτέρω θεωρία του Foucault για την Κυριαρχία, πραγματώνουν τις σχέσεις δύναμης μεταξύ ταυτότητας-ετερότητας και συνεπώς θεωρούνται αμοιβαίες. «Ταύτο» και «έτερο» αποκλείονται αμφίδρομα, δηλαδή.

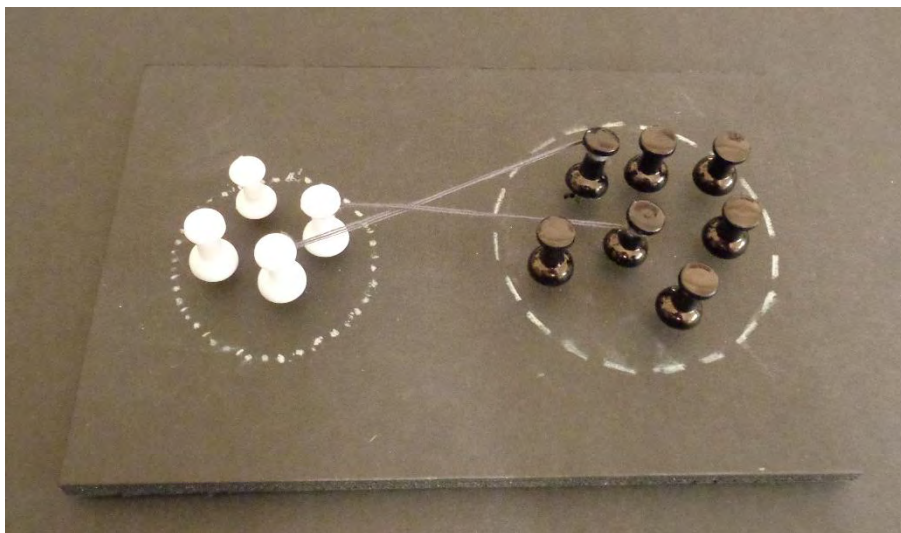
Τα Βούρλα και η Τρούμπα φαίνεται να πληρούν τις προϋποθέσεις αυτών των «άλλων τόπων» του Foucault, εκφράζοντας, όμως, την κοινή φυσιολογία της Περιθωριακής τους Σεξουαλικότητας με διαφορετικό λειτουργικό και χωρικό τρόπο. Είναι δύο διακριτά πορνικά μοντέλα, που το ένα έχει τη μορφή του Ασύλου, ενώ το άλλο τη μορφή του Γκέτο. Οι ομοιότητες, αλλά κυρίως οι διαφορές τους θα εξερευνηθούν ακολούθως, σε μια απόπειρα περιγραφής, ανάλυσης, ανάγνωσης του Χώρου δύο αληθινών Ετεροτοπιών, που υπήρξαν πραγματικά, σε ένα παρελθόντα χρόνο.

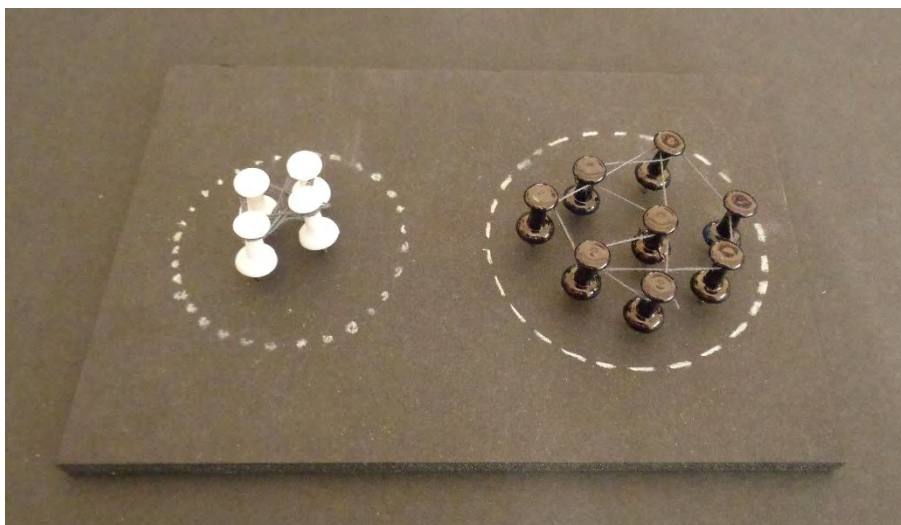
Εικόνα 4 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης ταύτου-έτερου (προσωπική επεξεργασία)

Εικόνα 5 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης Ετεροτοπίας (προσωπική επεξεργασία)

Εικόνα 6 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης σχέσεων δύναμης (προσωπική επεξεργασία)

Εικόνα 7 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης σχέσεων αλληλεγγύης μεταξύ μελών ταύτου και μελών έτερου (προσωπική επεξεργασία)

3.2.11 | Η ΕΤΕΡΟΤΟΠΙΑ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ

Ο όρος Άσυλο επιδεικνύει μια σειρά από ερμηνείες: α) είναι καταρχήν ο ιερός χώρος που δε μπορεί να παραβιαστεί και συνεκδοχικά β) είναι οποιοσδήποτε χώρος που χαίρει προστασίας από την πολιτεία, γ) είναι καταφύγιο για κάποιον που διώκεται και κατ' επέκταση κατάλυμα όπου κάποιος βρίσκει προστασία και τέλος δ) είναι ίδρυμα περίθαλψης και προστασίας. Η ερμηνεία που δίνει στο Άσυλο, όμως, ο κοινωνιολόγος E. Goffman αποχρωματίζει τη χροιά της ευμένειας που δίνουν οι παραπάνω ερμηνείες. Σύμφωνα με αυτόν, «Άσυλα-Ολοπαγή Ιδρύματα είναι οι χώροι διαμονής και εργασίας, όπου ένας μεγάλος αριθμός ατόμων διαχωρίζεται από την ευρύτερη κοινότητα, για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και διάγει έναν περιοριστικό και αυστηρά διαχειριζόμενο τρόπο ζωής» (Goffman, 1994). Τα χωρικά χαρακτηριστικά των Ασύλων επικεντρώνονται στον αποκλεισμό των κοινωνικών επαφών των τροφίμων με το εξωτερικό περιβάλλον και εκφράζονται με ψηλούς τοίχους, συρματοπλέγματα και κλειδωμένες πόρτες. Σκοπός της ύπαρξης των ολοπαγών Ιδρυμάτων είναι να προστατεύσει η κοινωνία τον εαυτό της από οτιδήποτε επικίνδυνο ή επιβλαβές και μάλιστα με τέτοιο εγωκεντρισμό, που η ευημερία των τροφίμων να την απασχολεί παρεμπιπτόντως. Τα Βούρλα, λοιπόν, ήταν ένα πορνικό Άσυλο που συγκέντρωνε εκδιδόμενες γυναίκες για το επιτρεπόμενο ηλικιακό διάστημα της θητείας τους, τους επέβαλε ένα καθεστώς υποχρεώσεων και απαγορεύσεων και καθίσταντο ο ταυτόσημος χώρος της διαμονής και της εργασίας τους.

Αυτό το πορνικό Άσυλο, λοιπόν, αποτέλεσε μια Ετεροτοπία Παρέκκλισης για ανήθικες γυναίκες: Στη γυναίκα καταλογίζεται ούτως ή άλλως μια έμφυτη προκλητικότητα, που εδράζεται στις φυσικές καμπύλες του σώματός της (Αμπατζή, 2004). Ο άνδρας, από την άλλη, απενοχοποιείται να υποκύψει στην πρόκληση, ως απόδειξη του ανδρισμού του. Η γυναίκα πόρνη, λοιπόν, υπερβαίνοντας τα εσκαμμένα της επιτρεπτής πρόκλησης, ούσα η κύρια αιτία διασάλευσης της κοινωνικής ευταξίας, αλλά και κίνδυνος για τη δημόσια υγεία λόγω των αφροδίσιων νοσημάτων, ενσάρκωνε την επιτομή της ανηθικότητας και ως εκ τούτου αποτέλεσε το «άλλο»: αποτέλεσε το «άλλο» για τους παντρεμένους άνδρες που τοποθετούσαν την ερωτική απόλαυση έξω από τη συζυγική εστία: αποτέλεσε το «άλλο» για τις “τίμιες” συζύγους που είχαν για προσόν τη νοικοκυροσύνη και δεν έρεπαν προς την ακολασία: αποτέλεσε το «άλλο» για τους εφήβους που πρωτο-εμπλέκονταν με το άλλο φύλο έξω από τα αποδεκτά κοινωνικά πλαίσια -οικογένεια, σχολείο. Έτσι, για όλους η κοινωνικά περιθωριακή γυναίκα-πόρνη συμβόλιζε κεντρικά αυτό το «άλλο» και δικαιωματικά έπρεπε να ανήκει κάπου αλλού, στη δική της Ετεροτοπία. Η κοινωνία, περιορίζοντας την ανήθικη σε συγκεκριμένο και μοναδικό χώρο, απομονώνοντάς τη με αυστηρό περίγραμμα, αποτρέποντάς τη από το βλέμμα με την ψηλή μάντρα και τοποθετώντας φύλακες για εποπτεία και αστυνόμευση, άσκησε περίτρανα το μερίδιο που της αναλογούσε στη σχέση δύναμης μεταξύ αυτής και της «έτερης» ανηθικότητας. Το συγκρότημα πορνείων των Βούρλων, με τη σειρά του, άσκησε το δικό του μερίδιο δύναμης, με την αντίσταση που εκδήλωνε στην

Κυριαρχία με δύο τρόπους: αφενός με την ανυπακοή των τροφίμων γυναικών στους κανόνες -δέχονταν κρυφά από τη μάντρα τους αγαπητικούς τους, διέμεναν με τα παιδιά τους στις κάμαρες χωρίς να επιτρέπεται- και αφετέρου με την απήχηση που είχαν εν τέλει στον ανδρικό πληθυσμό –καθημερινή κοσμοσυρροή και αφετηρία για τα λεωφορεία η πύλη του συγκροτήματος· θεωρητικά, στο περιθώριο της ζωής οι πόρνες των Βούρλων, αλλά πρακτικά στο επίκεντρο του αστικού βίου του Πειραιά. Κι ενώ το συγκρότημα των πορνείων αποτέλεσε Ετεροτοπία Παρέκκλισης, ο άτυπος Σεξουαλικός Τόπος των Λαμαρινάδικων, σύμφωνα με τη διάκριση του Foucault, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως Ετεροτοπία Κρίσης: εκεί συγκεντρώθηκε μια ομάδα ατόμων σε κρίση, οι γερασμένες πόρνες· αυτές μη θελκτικές και μη χρήσιμες, με τις αποδοτικές τους ικανότητες να βρίσκονται σε ύφεση, απομονώθηκαν στη δική τους Ετεροτοπία, τα Λαμαρινάδικα. Διπλά εξοβελισμένες από το «ταύτο» και από το ίδιο «άλλο», συνέστησαν την Ετεροτοπία μιας Ετεροτοπίας.

Και όσο για το συνολικό σύμπλεγμα των Σεξουαλικών Τόπων στα Βούρλα, το συγκρότημα και τα Λαμαρινάδικα μαζί, οριοθέτησαν από κοινού έναν χώρο ψευδαίσθησης, αφού -έχοντας ορίσει ο Foucault ως πρότυπο τύπο ψευδαίσθησης τον οίκο ανοχής- αποτελούσαν συνολικά ένα μεγεθυμένο πορνείο.

3.2.III | Η ΕΤΕΡΟΤΟΠΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΥΜΠΑΣ

Η Ετεροτοπία Παρέκκλισης στην περίπτωση της Τρούμπας ήταν τύπου Γκέτο και βρίσκεται στον αντίποδα των Βούρλων σε πολλαπλά επίπεδα. Το Γκέτο, εν γένει, ορίζεται ως μια ορισμένη περιοχή που άνθρωποι συγκεκριμένου κοινού γνωρίσματος ζουν ομαδικά, εθελοντικά ή υποχρεωτικά και βρίσκονται σε ήπια ή έντονη απομόνωση. Συνήθως, τα Γκέτο περιλαμβάνουν κοινωνικές μειονότητες και υφίστανται περιθωριοποίηση και αποκλεισμό από την υπερισχύουσα κοινωνική δομή. Η Τρούμπα ήταν Γκέτο της γενικής υποκοουλτούρας και όχι μονάχα πορνικό Γκέτο -πρωτογενής διαφοροποίηση από Βούρλα· ήταν μεν οργανωμένο γύρω από τον βασικό άξονα της Περιθωριοποιημένης Σεξουαλικότητας, αλλά συμπληρωνόταν και από μέρη του υποκόσμου, όπως απατεώνες, εμπόρους ναρκωτικών και άλλα πρόσωπα χαμηλής κοινωνικής υποστάθμης. Τη συμβίωσή τους εκεί τη χαρακτήριζε περισσότερο η οικειοθελής επιλογή των μελών της, παρά ο εξαναγκασμός από τους εξωτερικούς παράγοντες και αυτό την διαφοροποιεί δευτερογενώς από την Ετεροτοπία των Βούρλων.

Ούτε χωρικά, η Ετεροτοπία της Τρούμπας παρουσίαζε διακριτά χαρακτηριστικά, όπως το σαφές, υλικό όριο της περιτοίχισης, την οριοθετημένη είσοδο και τις οργανωμένες χωροθετήσεις· ήταν, απλώς, ένα κομμάτι της πόλης παραχωρημένο στην κοινωνική ετερότητα του υποκόσμου. Αντίστοιχα, η λειτουργία της δεν λάμβανε χώρα κάτω από το πρίσμα συγκεκριμένων γραπτών κανονισμών, επιβεβλημένης εποπτείας και αστυνόμευσης, αλλά αντίθετα ίσχυαν

άγραφοι νόμοι μεταξύ των συμμετεχόντων, με κύριο χαρακτηριστικό τους το γεγονός ότι ήταν δομημένοι από τους ίδιους. Το ενδιαφέρον εδώ είναι, δηλαδή, πως δεν επιβλήθηκαν κανόνες στο «έτερο» από το υπερισχύον «ταύτο», αλλά έθεσε τους απαράβατους κώδικες του το «έτερο» για τον εαυτό του και το «ταύτο». Η Ετεροτοπία της Τρούμπας, λοιπόν, ήταν αυτοδιαχειριζόμενη και τα μαχαιρώματα, οι απειλές, οι καυγάδες και η εκδίκηση ήταν οι ισχύοντες νόμοι, στους οποίους έπρεπε να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους τα μέλη του κοινωνικού εξωτερικού περιβάλλοντος, για να συμμετάσχουν. Το μοναδικό που ήταν επιβεβλημένο από τους Νόμους του Κράτους για τις πόρνες ήταν να διαμένουν στους οίκους ανοχής, όπου δούλευαν, ταυτίζοντας το χώρο διαμονής με της εργασίας και μετατρέποντάς τις πάλι σε τρόφιμες, όπως και στα Βούρλα. Παρ' όλα αυτά, η αυτοπεποίθηση που διακατείχε τις γυναίκες της Τρούμπας, έναντι αυτών των Βούρλων, και η έντονη συμμετοχή τους στον κοινωνικό βίο του μικρόκοσμου της Τρούμπας -μετά το ωράριό τους διασκέδαζαν ως θαμώνες στα καμπαρέ-, αφήνει πιθανό το ενδεχόμενο η διαμονή στο πορνείο να γινόταν πάλι επιλογή τους, ακόμα και στην περίπτωση που δεν επιβαλλόταν δια Νόμου.

Όσο για το σύστημα διάνοιξης μεταξύ ταυτότητας-ετερότητας, στην Ετεροτοπία της Τρούμπας λειτουργούσε ανεστραμμένα σε σχέση με τα Βούρλα: ενώ στα Βούρλα οι τρόφιμες γυναίκες επεδίωκαν να εξέλθουν από το συγκρότημα, αλλά τους απαγορευόταν και όταν αυτό γινόταν, εκείνες δεν έχαιραν αποδοχής στο εξωτερικό κοινωνικό περιβάλλον, στην Τρούμπα συνέβαινε το αντίστροφο· οι πόρνες έχαιραν αμέριστης αποδοχής εντός των νοητών τειχών της

Ετεροτοπίας τους και δεν επεδίωκαν να σχετιστούν με το εξωτερικό περιβάλλον του υπόλοιπου Πειραιά ή της Αθήνας. Αντιθέτως, μέλη της υπόλοιπης κοινωνίας και μάλιστα της λεγόμενης “καλής” επεδίωκαν να εισέλθουν και να συναναστραφούν με τον υπόκοσμο, αντιστρέφοντας τους ρόλους. Μέσα στα χωρικά όρια αυτής της καλπάζουσας ετερότητας, η ταυτότητα μειονεκτούσε ποσοτικά και όφειλε να ενταχθεί στο ισχύον μικροσύστημά της.

Στην Ετεροτοπία της Τρούμπας, ο χώρος προσέφερε ποικιλία διασκεδάσεων, έντονες απολαύσεις και ασυδοσία, κάνοντάς τον να υπερτερεί σε θελκτικότητα έναντι του πραγματικού χώρου. Για το λόγο αυτό, σύμφωνα με τη διάκριση του Foucault, η Τρούμπα λειτουργούσε ως χώρος αντιστάθμισης, σε αντίθεση με τον χώρο ψευδαίσθησης των Βούρλων. Αυτή η Ετεροτοπία ήταν τόσο ομφαλοσκοπική με τον εαυτό της και παρουσίαζε τόσο μεγάλο εκτόπισμα, που θα μπορούσε να πει κανείς πως μάλλον ο έξω κόσμος αποτελούσε περισσότερο την Ετεροτοπία στην Τρούμπα.

3.3 | Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

3.3.1 | ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Στους πειθαρχικούς χώρους, η Κυριαρχία εκφράζεται ευθέως μέσω της επιβολής της ποινής και της τιμωρίας. Ως ποινή ορίζεται η επιβεβλημένη από το ποινικό δικαστήριο τιμωρία στον πολίτη που διέπραξε κάποιο έγκλημα, με σκοπό τόσο να σωφρονιστεί ο ίδιος, όσο και να παραδειγματιστούν τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας. Η ποινή παρουσιάζεται ως ο νόμιμος τρόπος κύρωσης του ατόμου για τη διάπραξη ενός εγκλήματος, δηλαδή, και συνεπώς γίνεται, ήδη, σαφές πως είναι ένας από τους νόμιμους τρόπους εφαρμογής της Κυριαρχίας. Οι τρόποι που μεταχειρίστηκαν οι κατέχοντες την εξουσία στο πέρασμα των χρόνων για την επιβολή της ποινής συνοψίζονται σε τέσσερις βασικές πρακτικές και διακρίνουν τις κοινωνίες που τις εφάρμοσαν σε τέσσερις αντίστοιχες κατηγορίες: α) τις κοινωνίες εγχάραξης -δυτικές κοινωνίες κατά τα τέλη του Μεσαίωνα- οι οποίες μεταχειρίστηκαν την αποτύπωση σημαδιού στο πρόσωπο ή το σώμα, τον τραυματισμό, τον ακρωτηριασμό ή οποιαδήποτε άλλη μέθοδο πρόκλησης σωματικού μειονεκτήματος στο παραβάτη, β) στις κοινωνίες εξορίας -ελληνική κοινωνία στο παρελθόν- που επέβαλλαν το διωγμό, τον εκτοπισμό, την απέλαση των συνόρων ή την απαγόρευση εισόδου σε καθορισμένα μέρη, γ) τις κοινωνίες εξαγοράς -γερμανική κοινωνία- που απαιτούσαν την

επιβολή αποζημίωσης από τον παραβάτη, μετατρέποντας την παράβαση σε οικονομική υποχρέωση και τέλος δ) τις κοινωνίες εγκλεισμού -ελληνική κοινωνία στη σύγχρονη εποχή- που μεταχειρίζονται τον περιορισμό και τη στέρηση της ελευθερίας. (Foucault, 1972)

Ο Foucault παρατηρεί εδώ πως η ποινή φαίνεται να μετακινήθηκε σταδιακά από το βασανιστήριο του τραυματισμού³ -που είναι το ίδιο «αντίγραφο του εγκλήματος» και δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο βίας- στην απώλεια ενός αγαθού ή δικαιώματος⁴: ο πόνος που έπληττε το σώμα για την εξιλέωση αντικαθίσταται με τον κολασμό που επιδρά στην ψυχή και τη βούληση του ατόμου. Θεωρεί, όμως, ο Foucault ανέφικτο να διαχωριστεί πλήρως η ποινή από το σωματικό πόνο - «ασώματος κολασμός»- και γι' αυτό χρειάζεται να λειτουργεί πάντα συνοδευτικά με κάποιο «τιμωρητικό συμπλήρωμα» που αφορούσε στο σώμα. Κατά τον Foucault, το υπόβαθρο του βασανιστηρίου στη σύγχρονη ασώματη ποινικότητα επιτελείται πρότυπα στον εγκλεισμό. (Foucault, 2011)

Ο εγκλεισμός διακρίνεται σε τρεις τύπους: τον εγκλεισμό ενέχυρο, τον εγκλεισμό υποκατάστατο και τον σωφρονιστικό εγκλεισμό. Ο *εγκλεισμός ενέχυρο* αφορά στη διάρκεια κράτησης του παραβάτη κατά την περίοδο της προανακριτικής διαδικασίας της ποινικής υπόθεσης. Ο *εγκλεισμός υποκατάστατο* επιβάλλεται στους παραβάτες που τα αδικήματά τους δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία

³ Ο βασανισμός ως τιμωρία εμφανίστηκε τη 2^η χιλιετία π.Χ. στη Μεσοποταμία, χρησιμοποιήθηκε στην Αθήνα των Αρχαϊκών χρόνων από τους Νόμους του Δράκοντα και εφαρμόστηκε ευρύτατα στο Μεσαίωνα.

⁴ Η εποχή του Διαφωτισμού υπήρξε το κομβικό σημείο αυτής της μεταστροφής.

των ποινικών δικαστηρίων, επειδή εμπίπτουν στην τάξη του ηθικού ή θρησκευτικού κώδικα -εκκλησιαστικά δικαστήρια 17^{ου} αιώνα που μπορούσαν να διατάξουν τον ένοχο να απομονωθεί σε μοναστήρι. Τέλος, ο *σωφρονιστικός εγκλεισμός* αναφέρεται στο σύγχρονο θεσμό της φυλάκισης.

3.3.II | Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ

Αξιζει να σημειωθεί πως η φυλάκιση μετατοπίστηκε από τη χρησιμότητα της κράτησης του ενόχου μέχρι την εκδίκηση της υπόθεσης, στην μετατροπή της ίδιας σε τιμωρία. Βέβαια, ο Foucault υποστηρίζει ότι η φυλακή είναι λιγότερο πρόσφατη από όσο θεωρούμε και ότι «η γενική μορφή μιας διάταξης που επεδίωκε να καθιστά τα άτομα πειθήνια και χρήσιμα» προϋπήρξε του θεσμοθετημένης -από το Νόμο- φυλάκισης.

Παρ' όλα αυτά, ο θεσμός της φυλάκισης, σύγχρονα, λειτουργεί ως τιμωρητικός περιορισμός της ελευθερίας σαν ποινή για κάποια άνομη πράξη και λαμβάνει χώρα σε ιδρυματικές κτιριακές δομές του δημόσιου χώρου. Η φυλακή, ως τόπος αποθήκευσης της κοινωνικά εκτοπισμένης παραβατικότητας, “στεγανοποιείται” και απομονώνεται από τον κοινωνικό περίγυρο, σε έναν εσωστρεφή μικρόκοσμο. Αυτός, επιδιώκει να μετατραπεί στη μικρογραφία μιας ιδανικής κοινωνίας, της «πειθαρχικής κοινωνίας» (Γαβριελάτου και Γκλίνου, 2013), μέσω του καθολικού ελέγχου. Ο Foucault βρίσκει την έννοια της πειθαρχίας όχι ως «θριαμβεύουσα εξουσία» (Foucault, 2011), αλλά ως μια μετριοπαθή και υποδόρια μορφή επιβολής της Κυριαρχίας του δυνατού, που αναπαράγεται πολύπλευρα τόσο από τα λειτουργικά όσο και τα χωρικά χαρακτηριστικά της φυλακής.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ & ΧΩΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Σχετικά με τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της, αυτά καθιστούν τη φυλακή πεδίο γενικού ελέγχου για τους εσώκλειστους και διακρίνονται σε τέσσερις βασικούς μηχανισμούς: : α) ο πρώτος είναι αυτός της ιεραρχικής επιτήρησης, η οποία επιστρατεύει τις διασταυρώσεις των εξουσιαστικών βλεμμάτων των φυλάκων, για να επιτύχει την υπακοή των τροφίμων και τη μετατροπή τους σε πειθήνια όντα. β) Ο δεύτερος μηχανισμός είναι η κατάταξη των τροφίμων σε ομάδες που κατευθύνει τη οργάνωση των σχέσεων μεταξύ τους μέσα σε ένα ιεραρχικό σύστημα οριζόντιων και κάθετων σχέσεων· οριζόντιες σχέσεις ισότητας και αλληλεγγύης μεταξύ των ατόμων της ίδιας ομάδας, αλλά κάθετες σχέσεις ανωτερότητας-κατωτερότητας μεταξύ των διαφορετικών ομάδων, γεγονός που υποθάλλει την αντιπαλότητα και διευκολύνει έμμεσα το ελεγκτικό σύστημα: η συγκέντρωση μιας ομοιογενούς κοινότητας παραβατών μέσα στον ίδιο χώρο, τη φυλακή, θα μπορούσε να δημιουργήσει μια ομάδα εσωτερικών εχθρών έναντι του εξωτερικού κοινωνικού συνόλου, γεγονός που παρεμποδίζεται εύστοχα με αυτό το ιεραρχικό σύστημα σχέσεων . γ) Ο τρίτος ελεγκτικός μηχανισμός είναι η ύπαρξη αυστηρών απαγορεύσεων, που ακρωτηριάζουν την ελεύθερη βούληση και πράξη των έγκλειστων, καθιστώντας τους άβουλα και υπάκουα άτομα. Και τέλος, δ) έμμεσος αλλά εξίσου σοβαρός μηχανισμός είναι αυτός που αφορά στον έλεγχο του χρόνου εγκλεισμού. Ο χρόνος αποτελεί δομικό στοιχείο στο σύστημα της ποινής, αφού από τη μια ταυτίζεται με τη σοβαρότητα της παράβασης -όσο μεγαλύτερη η άνομη πράξη, τόσο μεγαλύτερο το

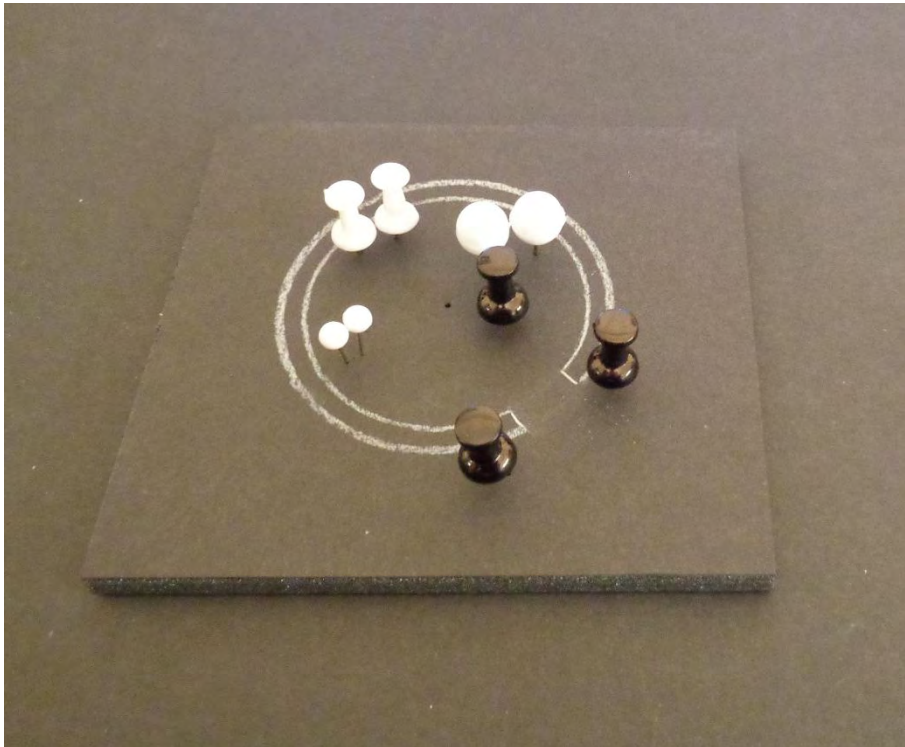
διάστημα εγκλεισμού- αλλά ταυτόχρονα ενισχύει και την αποτελεσματικότητα της τιμωρίας, αφού αυτή θα έχανε το νόημά της αν ήταν ατέρμονη. Ο χρόνος εγκλεισμού διαθέτει μια δική του διάσταση σε σχέση με τον πραγματικό «κοινωνικό» χρόνο, μοιάζει αγκυλωμένος και στάσιμος ανάμεσα στο πανομοιότυπο χθες και αύριο. Αποτελεί την ποσοτική αντιστοιχία του πόνου στην περίπτωση του βασανιστηρίου και κατέχει ιδιαίτερη επιρροή στα έγκλειστα άτομα. Ο έλεγχός του, λοιπόν, συνιστά έναν κρυφό, αλλά ισχυρό τρόπο Κυριαρχίας.

Βεβαίως, δεν είναι μόνο οι λειτουργικοί μηχανισμοί τη φυλακής που την καθιστούν πεδίο εξουσίας και ελέγχου, αλλά είναι κυρίως τα *χωρικά χαρακτηριστικά* της, που ενισχύουν με λανθάνοντα τρόπο την πειθαρχία, μέσω της Αρχιτεκτονικής. Πρόκειται για την προβληματική μιας Αρχιτεκτονικής, σύμφωνα με τον Foucault, που δεν απευθύνεται στο εξωτερικό περιβάλλον με τη μεγαλοπρέπεια ενός ανακτόρου, ούτε όμως που δεσπόζει στο χώρο επιτηρώντας τον, όπως ένα φρούριο· πρόκειται για την παραγωγή ενός χώρου που διάγει μέσω της Αρχιτεκτονικής έναν διαρθρωμένο και λεπτομερή έλεγχο. Ξεκινώντας από το εξωτερικό περίβλημα της φυλακής, α) η περίφραξη δημιουργεί την αίσθηση ενός ελεγκτικού χώρου ερμητικά κλειστού χωρίς εξόδους και διεξόδους, αποκομμένο από τα βλέμματα και την εξωτερική διάδραση, που ενισχύει, έτσι, την πειθαρχική μονοτονία αυτής της ανελαστικής τιμωρητικής δομής (Foucault, 2011). Άλλωστε κατά τη γνώμη του Foucault, η «μοναξιά αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την ολική υπακοή». Όσο για το εσωτερικό της φυλακής, αυτό προϋποθέτει έντονες υποδιαίρεσεις

χώρων με πανομοιότυπες μονάδες εγκλεισμού, που πολλαπλασιάζουν μέσω την ομοιομορφίας την πειθαρχική μονοτονία: ιδιαίτερα βασική για τον ελεγκτικό μηχανισμό είναι β) η Αρχή της Στοιχειώδους Εντόπισης ή Διατετραγωνισμού· κάθε άτομο κατέχει μία θέση στο χώρο και κάθε θέση στο χώρο αντιστοιχεί σε ένα άτομο. Αυτό εμποδίζει την πιθανή, επικίνδυνη σύμπτυξη των τροφίμων, αλλά και τη διάχυτη, ανεξέλεγκτη κυκλοφορία τους. γ) Εξίσου σημαντική θεωρεί ο Foucault και την οργάνωση του χώρου, με την διάταξή του σε σειρές· η σταθερή και ομοιόμορφη αυτή διάταξη των σειρών εξαλείφει την αίσθηση του διαφορετικού, τροφοδοτώντας την υπακοή και την πειθαρχία των τροφίμων. δ) Η πειθαρχία, ως «τέχνη της βαθμιδωτής κατάταξης» κατά τον Foucault, επιβάλλεται και με την οργάνωση σε «κυφελωτά κελιά»· ένα σύστημα θεωρητικής διασταύρωσης σειρών και στύλων που προσδιορίζει θέσεις σε βαθμίδες κατά τρόπο X_y (A_1 , B_2 κλπ). Οι αριθμήσεις αυτές, όπως αναφέρει, καθιστούν το χώρο -πέρα από λειτουργικό- ιεραρχικό, οριοθετώντας θέσεις που υποδηλώνουν παράλληλα αξίες.

Τέλος, αναφορικά με το συνολικό χώρο της φυλακής, αυτός βρίσκεται σε μια ενδιάμεση θέση στην κλίμακα ιδιωτικού-δημόσιου, αφού αποτελεί ταυτόχρονα και ιδιωτικό χώρο αλλά και δημόσιο, αναφορικά με τα διαφορετικά διπολικά συστήματα με τα οποία εξετάζεται: το αυστηρό περιμετρικό όριο εμποδίζει την εισβολή της δημόσιας σφαίρας και άρα καθιστά τη φυλακή ιδιωτικό χώρο σε σχέση με τον εξωτερικό δημόσιο· αλλά το ίδιο το εσωτερικό της φυλακής υποδιαιρείται σε κατηγορίες δημόσιων και ιδιωτικών

χώρων, αποτελώντας τον ευρύτερο δημόσιο χώρο για τους τροφίμους σε σχέση με τα ιδιωτικά κελιά τους. Πρόκειται για μια διακύμανση ιδιωτικού-δημόσιου, δηλαδή, μέσα σε μια ήδη υπάρχουσα διακύμανση.

Εικόνα 8 Μακέτα-διάγραμμα απεικόνισης πειθαρχικού χώρου (προσωπική επεξεργασία)

ΤΟ ΠΑΝΟΡΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΒΕΝΤΑΜ

Απαύγασμα του πειθαρχικού χώρου αποτελεί το Panopticon, που πρότεινε ο φιλόσοφος και διαφωτιστής Jeremy Bentham στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Αποτέλεσε σύμβολο-μοντέλο της Αρχιτεκτονικής στον Πανοπτισμό Χώρου και Χρόνου.

Πρόκειται για τη ρηξικέλευθη πρόταση μιας κυκλικής πανοπτικής φυλακής: μια διμερή κτιριακή δομή που στην περιφέρειά της βρίσκεται ένα οικοδόμημα σε μορφή δακτυλίου και στο κέντρο της ένα πύργος. Το εξωτερικό του πύργου περιβάλλεται από ανοίγματα, ενώ τα κελιά που βρίσκονται στον δακτύλιο είναι διαμπερή, διαθέτοντας ένα άνοιγμα προς το εσωτερικό της συνολικής δομής και ένα προς το εξωτερικό. Μέσω της αξονικής ορατότητας, ενισχύεται δυναμικά η έννοια της διαφάνειας, τόσο κυριολεκτικά όσο και μεταφορικά. Αρκεί να τοποθετηθεί ένας επόπτης στον κεντρικό πύργο και ένας τρελός ή κατάδικος ή άρρωστος ή εργάτης ή μαθητής σε κάθε κελί· καθίσταται, έτσι, εφικτή η συνολική, ταυτόχρονη επιτήρηση της σειράς των αιχμάλωτων φιγούρων από τον επόπτη, αλλά και η έντονη απομόνωση των εσώκλειστων ατόμων, λόγω της έλλειψης δικής τους πλευρικής ορατότητας. Οι διαχωρισμένες ατομικότητες διασφαλίζουν στο έπακρο την πειθαρχία και εγγυόνται την τάξη αυτού του εσωστρεφούς ιδρύματος. Η πρόταση του Bentham αντιστρέφεται, κατά τον Foucault, στο μπουντρούμι, αλλά αποφεύγει και τις ταραχώδεις μάζες των φυλακισμένων στους ζωγραφικούς πίνακες του Goya. Το Panopticon μείωσε στο ελάχιστο τον αριθμό εκείνων που ασκούν την εξουσία, αυξάνοντας ταυτόχρονα τον αριθμό εκείνων επί των οποίων αυτή ασκείται,

καθιστώντας το την «ουτοπία τους τέλειου εγκλεισμού» (Foucault, 2011). Όπως ο ίδιος ο Bentham θεωρεί, η δομή του Panopticon καθίσταται χρήσιμη για κάθε περίπτωση, «είτε για να τιμωρηθούν οι αδιόρθωτοι, είτε να φυλαχθούν οι άφρονες, είτε να αναμορφωθούν οι φαύλοι, είτε να επιβεβαιωθούν οι ύποπτοι, είτε να εργαστούν οι άεργοι».

3.3.III | Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΟΥΡΛΩΝ

Το συγκρότημα πορνείων των Βούρλων στην εκδοχή του Πετρόπουλου θα προσομοιάζε αρκετά στη δομή του Panopticon: μία σειρά πτερύγων σε σχήμα Π που δομούνταν περιμετρικά γύρω από ένα διώροφο κτίσμα-πύργο. Οι τρόφιμες πόρνες θα διέμεναν σε δωμάτια του περιμετρικού οικοδομήματος ατομικά, ενώ ο ελεγκτικός μηχανισμός θα ασκούσαν από το επάνω πάτωμα του διώροφου κτιρίου, που στέγαζε την Αστυνομική Αρχή. Παρ' ότι αυτή η διάταξη δεν ήταν η ισχύουσα, η πραγματική διαμόρφωση του χώρου δεν υστερούσε καθόλου στις απαιτούμενες πειθαρχικές προδιαγραφές μιας φυλακής κατά τη θεωρία του Foucault, πράγμα που επιβεβαιώνεται, μάλιστα, και από το γεγονός πως στο επόμενο στάδιο των πορνείων, το συγκρότημα των Βούρλων, πράγματι, μετατράπηκε σε Φυλακές.

Αναλύοντας λοιπόν το αυταπόδεικτο, τα Βούρλα, εκτός από το σήμα κατατεθέν της περιφραξης εξωτερικά, διέθεταν και εσωτερικά τη δομή ενός πειθαρχικού χώρου εγκλεισμού. Ο χώρος των πτερύγων ήταν οργανωμένος σε σειρά, με τις κάμαρες των γυναικών να είναι η μια πανομοιότυπη με την άλλη· διάταξη που ομοιογενοποιούσε τους πορνικούς ιδιωτικούς χώρους, ενισχύοντας την πειθαρχική μονοτονία, κατά τον Foucault. Όσον αφορά στην Αρχή του διατετραγωνισμού, βέβαια, δεν εφαρμόστηκε εκ των πραγμάτων· αρχικά, ενδεχομένως, η κάθε κάμαρα να αντιστοιχούσε ατομικά σε μία πόρνη, αλλά κατά την περίοδο της ακμής τα Βούρλα απέκτησαν πολύ μεγαλύτερο αριθμό πορνών από τα υπάρχοντα δωμάτια κι έτσι

μπορούμε να υποθέσουμε πως διέμεναν δυο και τρεις πόρνες μαζί. Κατά τη θεωρία των «κυψελωτών κελιών», όμως, οι πτέρυγες πράγματι διαχωρίζονταν σε βαθμίδες-αυλές, που κατέτασσαν τις πόρνες -ενώ στην ουσία δεν παρουσίαζαν μεταξύ τους καμία διαφορά- σε καλές-μέτριες-κακές, σύμφωνα με τη ζήτησή τους στην πελατεία. Αυτό τροφοδοτούσε τη συνύπαρξη των τροφίμων γυναικών με κάθετες σχέσεις, δηλαδή σχέσεις αντιπαλότητας και ανταγωνισμού, μεταξύ των διαφορετικών αυλών. Αριθμήσεις στα δωμάτια δεν είναι γνωστό να υπήρχαν κατά τη λειτουργία των Βούρλων ως πορνικό συγκρότημα, όπως την περίοδο των φυλακών, και η διάκριση των τροφίμων γινόταν μάλλον κατά τον απλό τρόπο: η Λέλα της πρώτης αυλής, η Μαρίτσα της δεύτερης αυλής κλπ. Σχετικά με την κλίμακα ιδιωτικού-δημόσιου, η ύπαρξη των γυναικών, μέσα σε έναν αυστηρά ιδιωτικό χώρο -την κάμαρα-, που είναι μέρος ενός μεγαλύτερου ιδιωτικού χώρου για την ομάδα -την αυλή-, που με τη σειρά του είναι μέρος ενός μεγαλύτερου κοινού-ιδιωτικού χώρου -τον χώρο που πραγματοποιούνταν η σεξουαλικής δραστηριότητα-, που είναι τέλος μέρος ενός συνολικού αυτόνομου ιδιωτικού χώρου -το συγκρότημα των Βούρλων- σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον, μοιάζει να έχει τη λογική της Μπάμπουσκα: αυτή έδινε στις πόρνες την αίσθηση μονάχα ενός μικρού εξαρτήματος σε ένα τεράστιο σύστημα, γεγονός που θα απέκλειε κάθε είδους αντίδραση ή προσπάθεια καταστρατήγησής του από μέρους τους. Όσο για το λειτουργικό σύστημα του συγκροτήματος, αυτό ακολουθούσε πιστά τις επιταγές του πειθαρχικού χώρου, με την ύπαρξη υποχρεώσεων, αλλά και σημαντικών απαγορεύσεων που έπλητταν το προνόμιο της

ελεύθερης βούλησης και πράξης των εσώκλειστων γυναικών και η εφαρμογή των οποίων καθίστατο επιτυχημένη με την εποπτεία και αστυνόμευση που λάμβανε χώρα στο εσωτερικό. Τις πρακτικές αυτές συμπλήρωνε η λειτουργική κατάταξη των γυναικών σε ομάδες, η οποία καταργούσε την μοναδικότητα του ατόμου και ήταν αναπόφευκτη, καθώς και ο έλεγχος της διαχείρισης του προσωπικού χρόνου από τις ίδιες τις πόρνες -μέσω της απαγόρευσης εξόδου χωρίς άδεια.

Έτσι, οι γυναίκες που ασκούσαν το επάγγελμα της πόρνης στα Βούρλα την περίοδο του Μεσοπολέμου, συμμετείχαν εν αγνοία τους αυτοβούλως σε ένα χωρικό-λειτουργικό σύστημα που ενσωμάτωνε βαρυσήμαντες έννοιες, όπως αυτές του Εγκλεισμού και της Πειθαρχίας.

Όλα τα παραπάνω, αφορούν στα Βούρλα στην περίπτωση της οικειοθελούς ένταξης των γυναικών στο πορνικό δυναμικό. Εκείνο, όμως, που θεωρείται ανήκουστο και ξεπερνά τα όρια κάθε σχολιασμού είναι η εκπόρνευση στα Βούρλα, ως σωφρονιστική μέθοδος. Ο εξαναγκαστική εκπόρνευση ορισμένων ατίθασων γυναικών, κρινόταν ως απαραίτητη τιμωρία για κάποια παράβαση του Νόμου, κι έτσι η σύντομη πορνική θητεία των γυναικών προβαλλόταν σαν μια ιδιότυπη μορφή εκτέλεσης Κοινωνικής Εργασίας. Δομείται, έτσι, μια περίεργη και κυκλική σχέση ανάμεσα στην πορνεία και τη φυλακή: η πόρνη, μεταφορικά φυλακισμένη στο περιθώριο της κοινωνικής συνείδησης, βρίσκεται πρακτικά φυλακισμένη στην κτιριακή δομή των Βούρλων. Μα και η

φυλακισμένη γυναίκα-παραβάτης, αναγκάζεται να υπάρξει για προσωρινά πόρνη. Με τον σωφρονιστικό χαρακτήρα των Βούρλων, η τιμωρία φαίνεται να χάνει μία από τις βασικές επιδιώξεις της, την αναμόρφωση, και μετατρέπεται περισσότερο σε αυτοσκοπό. Στα πλαίσια της θεωρίας του Foucault πως η ποινή δε μπορεί να είναι «ασώματα», στα “σωφρονιστικά Βούρλα” η ποινή απευθυνόταν τόσο στη στέρηση ενός αγαθού, του περιορισμού της ελευθερίας για ορισμένο διάστημα, όσο και στη σωματική τιμωρία, που επιτυγχάνονταν μέσω της σεξουαλικής ατίμωσης. Αν και εδώ θα μπορούσε να πει κανείς πως η σεξουαλική αυτή ατίμωση στόχο είχε περισσότερο την ηθική βλάβη, παρά τη σωματική, μιας και το ανθρώπινο σώμα παραμένει πάντα δοχείο της ψυχής.

3.3.IV | Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΥΜΠΑΣ

Η περίπτωση της Τρούμπας δεν εμφάνιζε κανένα από τα χωρικά χαρακτηριστικά ενός πειθαρχικού χώρου, ακριβώς για το λόγο ότι δεν υπήρξε τέτοιος με τη στενή έννοια: ούτε περιφράξεις, ούτε διατετραγωνισμός, ούτε διατάξεις σε σειρά, ούτε κυψελωτές βαθμίδες δε χρειάστηκαν για να επιβάλουν την πειθαρχία στους εμπλεκόμενους. Το ενδιαφέρον είναι πως η εξουσία στην Τρούμπα επιβαλλόταν εκ των έσω και δεν ασκούσαν ως ένας άκαμπτος εξαναγκασμός από το εξωτερικό περιβάλλον, όπως στα Βούρλα. Ο έλεγχος και η Κυριαρχία απευθύνονταν στους ίδιους, ενώ ασκούσαν από τους ίδιους και το σύστημα λειτουργούσε πετυχημένα, με έναν τρόπο· Η εξουσία ήταν αυτοασκούμενη, δηλαδή.

Ωστόσο, λειτουργικά βρίσκει κανείς κάποιες αδρές παραλληλίες με τους πειθαρχικούς χώρους: από τις Ανώτερες Αρχές ασκούσαν έλεγχος στον χρόνο των εκδιδόμενων γυναικών, μόνο υπό το πρίσμα της απαγόρευσης της απουσίας από το χώρο εργασίας του πορνείου, όμως, ή την πολυήμερη απομάκρυνση από την περιοχή χωρίς έγγραφη άδεια. Κατά τα άλλα, οι πόρνες ήταν ελεύθερες να διαθέσουν το χρόνο τους μετά το ωράριό τους, γι' αυτό και μετατρέπονταν σε πελάτισσες των κέντρων διασκέδασης και θαμώνες της ίδιας τους της περιοχής. Όσο για την επιβεβλημένη επιτήρηση, αυτή δεν ασκούσαν από όργανα της τάξης τοποθετημένα στην περιοχή, αλλά με πιο ευρεία έννοια· η Αστυνομία βρισκόταν σε ετοιμότητα για παν ενδεχόμενο, γι' αυτό και οι περιπολίες και οι έφοδοι ήταν συχνό φαινόμενο. Αυτοί, σε συνδυασμό με τον έμμεσο

έλεγχο που ασκούνταν μέσω του Υγειονομικό Κανονισμού στις πόρνες, ολοκλήρωναν αυτό που ο Foucault χαρακτηρίζει «ελεγχόμενη εκνομία» (Foucault, 2011). Σχετικά με τις κατατάξεις σε ομάδες, οι πόρνες ήταν κι εδώ διαχωρισμένες σε κατηγορίες, σύμφωνα με το χώρο που δραστηριοποιούνταν στην πορνεία – κοκότες του πορνείου, κονσοματρικς του καμπαρέ, καλντεριμιτζούδες του δρόμου κλπ. Η διάκριση αυτή, όμως, δεν ήταν επιβεβλημένη και η συνύπαρξη μεταξύ τους έδειχνε να λειτουργεί εύρυθμα. Γενικά, το ιδιότυπο με την Τρούμπα, εν ολίγοις, θα έλεγε κανείς πως ήταν το γεγονός ότι επρόκειτο για έναν αναρχοαυτόνομο πειθαρχικό χώρο. Στα πλαίσια αυτού, το τελευταίο στοιχείο της πειθαρχίας, οι υποχρεώσεις και οι απαγορεύσεις, αφορούσε σε άτυπους και άγραφους κώδικες για την τιμωρία. Αυτοί εκπήγαζαν από την “ηθική” του υποκόσμου, που ήταν διαφοροποιημένη από της κοινής γνώμης και αναδείκνυε ως πρότυπο την αυτοδικία. Οι εμπλεκόμενοι σε κάποια διαφωνία ή διένεξη έπαιρναν το νόμο στα χέρια τους, χωρίς να καταφεύγουν στη Δικαιοσύνη. Τα μαχαιρώματα στο πρόσωπο, οι δολοφονίες και οι βεντέτες σκοπό είχαν την ανάδειξη -κάπως εσφαλμένα, βέβαια- του δικαίου, αλλά και να λειτουργήσουν, ταυτόχρονα, ως παραδειγματισμός. Στην κατεύθυνση του παραδειγματισμού, τέλος, λειτουργούσε και για τους συντηρητικούς της κοινωνίας ολόκληρη η περίπτωση της Τρούμπας, αφού συνόδευαν τα παιδιά τους στους χώρους της ασυδοσίας, ως παράδειγμα προς αποφυγή.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

4.1 | ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΟΡΝΕΙΑΣ (1836-1999)

Για την ολοκληρωμένη κατανόηση του Θέματος, θεωρείται απαραίτητη η ένταξή του στα ισχύοντα νομοθετικά πλαίσια περί Πορνείας εκείνη την εποχή και γι' αυτό το λόγο επιχειρείται, σε αδρές γραμμές, η σκιαγράφησή τους ακολούθως:

Κατά τη μακρά περίοδο των 120 χρόνων που παρεμβάλλονται από το 1836 ως το 1955, το κυρίαρχο νομοθετικό πλαίσιο που οργάνωνε του Νόμους Περί Πορνείας ήταν το *Διακανονιστικό Σύστημα*. Αυτό τοποθετούσε την Πορνεία στη βάση του προβλήματος, αποκλειστικά, των αφροδίσιων νοσημάτων και της καταπολέμησης της μετάδοσής του, για την οποία κύρια υπαίτια καθίστατο η πορνική δραστηριότητα. Οι τρεις Αρχές που κατείχαν αυξημένες αρμοδιότητες επί του θέματος ήταν η Αστυνομία, η Υγειονομική Υπηρεσία και η Επιτροπή Καταπολέμησης Αφροδίσιων Νοσημάτων. Η τελευταία ήταν αρμόδια για α) το χαρακτηρισμό μια γυναίκας ως πόρνης, τη χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος και την απόδοση βιβλιαρίου, β) την κατάταξή της στην κατηγορία της «κοινής» ή της «ελευθερίας», γ) τον αποχαρακτηρισμό της σε περίπτωση που εκείνη επιθυμούσε να εγκαταλείψει το επάγγελμα και δ) τη χορήγηση άδειας ίδρυσης οίκου ανοχής, αλλά και την ανάκλησή της. Αργότερα το 1955 με το Νόμο 3310/55, το σύστημα αυτό μετεξελίχθηκε σε *Νέο Διακανονιστικό Σύστημα*, το οποίο ακολούθουσε τις αρχές του προηγούμενου, αλλά επέβαλε,

επιπρόσθετα, την κατάργηση των δημόσιων οίκων ανοχής και τη μετάβαση της πορνικής πρακτικής σε ιδιωτικούς χώρους.

Γίνεται αντιληπτό, πως κατά την μεσοπολεμική και μεταπολεμική περίοδο την οποία εξετάζει η παρούσα μελέτη, η Πορνεία απασχολούσε το Κράτος μονάχα υπό το πρίσμα της Δημόσιας Υγείας και δε συμπεριλάμβανε νομικές απαγορεύσεις σχετικές με το κατώτατο όριο ηλικίας της πόρνης, το μέγιστο επιτρεπτό αριθμό εκδιδομένων γυναικών στην ίδια περιοχή, ελάχιστες αποστάσεις των πορνείων από εκκλησίες ή δημόσια ιδρύματα, κα. Μόνο πολύ μετά τη διάλυση της Τρούμπας, το νομοθετικό πλαίσιο συμπεριέλαβε κεφάλαια «Περί εκδιδομένων προσώπων» με το Νόμο 1193/81. Τα κύρια σημεία αυτού συνοψίζονται μεταξύ άλλων σε α) απαγόρευση της εκπόρνευσης σε κοπέλες που δεν έχουν συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας τους, β) απαγόρευση των Αστυνομικών Αρχών στην απόδοση αδειών σε περισσότερες από 12 γυναίκες στην ίδια περιοχή και για περισσότερο από 2 έτη και γ) στην έμμεση αναγνώριση του ανδρικού εταρισμού.

Για την ιστορία του πράγματος αναφέρεται ότι το 1999, με το Νόμο 2734/99 το νομοθετικό πλαίσιο απασχόλησε μια συζήτηση για το χαρακτηρισμό της Πορνείας ως «επάγγελμα» ή ως «βιοποριστική δραστηριότητα». Εν τέλει, επιλέγει η κατάταξή της στις βιοποριστικές δραστηριότητες, διότι σε αντίθετη περίπτωση θα όφειλαν να αποδοθούν στις εκδιδόμενες γυναίκες εργασιακά δικαιώματα. (Λάζος, 2002)

4.2 | ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΟΥΜΠΑ

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν κάποιες από τις συγκλονιστικές, αληθινές ιστορίες που διαδραματίστηκαν στην Τρούμπα και όχι μόνο προκάλεσαν το θυμικό αίσθημα της κοινής γνώμης του Πειραιά, αλλά ανέπτυξαν διαστάσεις πανελλαδικής είδησης. Παρακάτω, έχουν επιλεγθεί και παρουσιάζονται οι δύο πιο χαρακτηριστικές, με σκοπό να επιβεβαιώσουν το ήθος και τη γενικότερη ιδιοσυγκρασία των ανθρώπων στην εξεταζόμενη περιοχή και εποχή, ενισχύοντας το παρόν κείμενο με το αποδεικτικό κύρος μιας βιογραφικής αναφοράς.

ΡΑΜΟΝΑ. Η ΜΟΙΡΑΙΑ ΑΡΤΙΣΤΑ

Το έτος του 1929, εργαζόταν στο κέντρο INTERNATIONAL ως αρτίστα μια νεαρή κοπέλα με καλλιτεχνικό ψευδώνυμο «Ραμόνα». Οι εμφανίσεις της είχαν ιδιαίτερη απήχηση στους θαμώνες του μαγαζιού κι εκείνη μεγάλη ζήτηση στον ανδρικό πληθυσμό της Τρούμπας. Έτσι, όταν έκλεινε το καμπαρέ αργά το βράδυ, εκείνη διάλεγε με επιλεκτικότητα το διαφορετικό συνοδό της, με τον οποίο θα αποχωρούσε από το κέντρο την κάθε νύχτα. Μετά από σειρά ημερών που επέλεγε έναν νεαρό, γιο καλής οικογένειας με μεγάλη οικονομική επιφάνεια, η επιλογή της αυτή προκάλεσε την αντίδραση ενός από τους αντίζηλους του ονόματι «Μορτάκια», χαρτοπαίχτη, τζογαδόρο και γνωστό Μάγκα του Πειραιά. Εκείνος, επιχείρησε να

διακόψει τις επαφές της Ραμόνας με τον εύπορο νέο, απειλώντας τον επανειλημμένα για τη ζωή του. Ο νέος, αφού αδιαφόρησε για τις απειλές του Μορτάκια, έχασε τη ζωή του, τελικά, από εκείνον, πυροβολώντας τον με περίστροφο.

Η Ραμόνα, που θεωρήθηκε από την κοινή γνώμη ηθική αυτουργός του εγκλήματος, αποτέλεσε αντικείμενο κοινωνιολογικής έρευνας: λόγος της ήταν η άποψη πως αποτελούσε παράδειγμα γυναίκας, στις οποίες οφείλεται ο κοινωνικός ξεπεσμός της εποχής. Έτσι, η δημοσιότητα στράφηκε περισσότερο πάνω της, παρά στο δολοφόνο και απασχόλησε πολλάκις τον Τύπο. Στα άρθρα τους οι δημοσιογράφοι αναρωτιούνται πόσες ακόμα Ραμόνες κυκλοφορούν στην κοινωνία, καταστρέφοντας οικογένειες και στέλνοντας ανθρώπους στον θάνατο· χωρίς, όμως, να επιρρίπτουν ευθύνες ούτε στον θύτη που εγκλημάτησε, ούτε στο θύμα που συναναστράφηκε με ανθρώπους του υποκόσμου. Οι τίτλοι «Κλυταιμνήστρα» κυριάρχησαν στις εφημερίδες και η φράση «μοιραία γυναίκα» συνδέθηκε με κάθε φόνο που προκαλούνταν για τα μάτια μιας πόρνης. (Μίλεσης, 2014)

Εικόνα 1 Η Ραμόνα

ΤΟ ΣΙΔΕΡΩΜΑ ΤΗΣ ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑΣ

Η υπόθεση της Σπυριδούλας δεν αφορά σε κάποια στυγερή δολοφονία που διαδραματίστηκε για τα μάτια μιας πόρνης, αλλά στην βάνουση κακοποίηση ενός ανήλικου κοριτσιού, στα μέσα της δεκαετίας του '50 στην Τρούμπα. Η Σπυριδούλα Ράπτη καταγόταν από το χωριό Ματαράγκα του Αγρινίου και ήταν μέλος μιας πολυμελούς, φτωχής οικογένειας με οχτώ παιδιά. Για λόγους ανέχειας βρέθηκε να εργάζεται ως υπηρέτρια στο σπίτι της οικογένειας Βεϊζαδέ, στον Πειραιά. Ο Γ. Βεϊζαδές ήταν συνιδιοκτήτης του κέντρου της Τρούμπας «Τζων Μπουλ» και εξαιτίας αυτού είχε οικονομικές συναλλαγές με αξιωματικούς και ναύτες του αμερικανικού στόλου, οι οποίοι ήταν θαμώνες στο μαγαζί του και πλήρωναν σε δολάρια. Μετά τη συνειδητοποίηση ότι έλειπε από το σπίτι του ένα χαρτονόμισμα των 50\$, κατηγόρησε τη μικρή Σπυριδούλα για κλοπή. Αφού η μικρή αρνήθηκε την κατηγορία, ο Βεϊζαδές την ξυλοκόπησε αρχικά, με τη βοήθεια της συζύγου του. Την επόμενη μέρα, οι κατηγορίες των Βεϊζαδέ αλλά και οι αλληπάλληλες αρνήσεις της Σπυριδούλας συνεχίστηκαν και το ζευγάρι έχασε την ψυχραιμία του. Οι δύο σύζυγοι, αφού την έγδυσαν δια της βίας και την ακινητοποίησαν, την κακοποιούσαν άγρια, καίγοντάς τη σε όλο της το σώμα και το πρόσωπο με το πυρακτωμένο ηλεκτρικό σίδερο, επί 36 ώρες. Μετά από την αποτυχία του εγχειρήματος να ομολογήσει την υποτιθέμενη ενοχή του το κορίτσι και να αποκαλύψει τη κρυψώνα των χρημάτων, την κλείδωσαν στο δωμάτιο χωρίς νερό και φαγητό. Η κατάσταση της υγείας της, όμως, ήταν σοβαρή, αφού έφερε εγκαύματα τρίτου βαθμού -στο πρόσωπο, το θώρακα, την κοιλιά, τα άκρα- παντού και τα σημαντικά τραύματά της της είχαν

προκαλέσει πυρετό. Το ζευγάρι των βασανιστών φοβήθηκε το κίνδυνο να πεθάνει η Σπυριδούλα μέσα στο σπίτι κι έτσι αναγκάστηκαν να τη διακομίσουν στο Τζάνειο Νοσοκομείο. Εφηύραν «μια κατσαρόλα με καυτό νερό» ως αιτία για την απελπιστική κατάσταση της μικρής και την απείλησαν ότι θα την έκαιγαν με βενζίνη, αν πρόδιδε την αλήθεια. Οι γιατροί αντίκρυσαν το αποκρουστικό θέαμα, με απορία και χρειάστηκε να τοποθετήσουν ένα ξύλινο σκελετό πάνω από το σώμα του παιδιού στο κρεβάτι, ώστε να μην κολλάνε τα σεντόνια πάνω στις ανοιχτές πληγές. Η Σπυριδούλα, μετά από τις πρώτες μέρες νοσηλείας της στο νοσοκομείο, αποκάλυψε στους γιατρούς την αλήθεια κι έτσι οι δύο Βειζαδέ συνελήφθησαν. Αρχικά, αρνήθηκαν την ενοχή, ενώ αργότερα η Αντ. Βειζαδέ ομολόγησε την πράξη τους, υποστηρίζοντας, όμως, πως ο τραυματισμός της μικρής με το σίδερο ήταν ατύχημα, μιας και ισχυρίστηκε πως το μικρό κορίτσι μπλέχτηκε με το καλώδιο και κατρακύλησε στις σκάλες. Τα επιχειρήματα των συζύγων αντικρούστηκαν από τους γιατρούς που απέκλεισαν την πρόκληση των εγκαυμάτων με αυτόν τον τρόπο, καθώς επίσης ελήφθη υπόψη και η πρότερη συνεργασία της Αντ. Βειζαδέ με τα SS στη περίοδο της κατοχής και τελικά οι Βειζαδέ καταδικάστηκαν σε πενταετή ποινή φυλάκισης περίπου, με την κατηγορία πρόκλησης βαρέων σωματικών βλαβών σε βαθμό κακουργήματος.

Στον ένα μήνα νοσηλείας της στο νοσοκομείο, η Σπυριδούλα έγινε λαϊκό ίνδαλμα· δώρα, σοκολάτες, γλυκά κατέφθαναν για εκείνη στο δωμάτιο, κόσμο συνέρρεε στο νοσοκομείο για να τη δει και να

εκφράσει τη συμπαράστασή του, μέχρι και πρόταση να πρωταγωνιστήσει σε ταινία της έγινε, λόγω της δημοτικότητά της. Μετά από αυτήν τη εφιαλτική περιπέτεια, η Σπυριδούλα συνέχισε τη ζωή της, κατοικώντας στην Αθήνα και δημιουργώντας τη δική της οικογένεια. Δεν έπαψε, όμως, να αποτελεί ένα κοινωνικό πρότυπο ηρωισμού και να χαίρει κοινωνικής εκτίμησης. Η ιστορία της, μάλιστα, ενέπνευσε τον Πάυλο Σιδηρόπουλο το 1976 να δώσει το όνομα «Σπυριδούλα» στο μουσικό του συγκρότημα, προσφέροντας φόρο τιμής, έτσι, στο δράμα της ζωής της. (Ράγκος, 2013)

Εικόνα 2 Η Σπυριδούλα με τα εγκαύματα στο νοσοκομείο

Εικόνα 3 Ο κος και η κα Βεϊζαδέ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Άγνωστος συγγραφέας (1936) 'Για τη διεθνή μέρα της γυναίκας. Μια συνέντευξη με τη Λιλίκα Νάκου', *Ριζοσπάστης*, 2
- Άγνωστος συγγραφέας (2001) *ΠΕΙΡΑΙΑΣ Ιστορία και Πολιτισμός*, Πειραιάς: Δήμος Πειραιά
- Άγνωστος συγγραφέας (2006) 'Πειραιάς', Πειραιάς: ΣΔΕ ΠΕΙΡΑΙΑ
- Αμπατζή, Κ. (2004) 'Ποτό για παρέα: Έμφυλες σχέσεις, σώμα και συναίσθημα στη σεξουαλική εργασία', Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Αξαρηλής, Ν και Τσοκόπουλος, Β. (2009) *ΠΕΙΡΑΙΑΣ ανθολόγιο αφηγήσεων*, Πειραιάς: Τσαμαντάκη
- Βαμβακάρης, Μ. και Βέλλου Κάιλ, Α. (επ.) (1978) *Μάρκος Βαμβακάρης Αυτοβιογραφία*, Αθήνα: Παπαζήση
- Βρανά, Σ. (1983) *Το τίμιο μπορντέλο*, Αθήνα: Κάκτος
- Βρανά, Σ. (2003) *Η Τρούμπα*, Αθήνα: Τερζόγλου
- Γ. Α. Β. (1936) 'Τα Βούρλα', *Ριζοσπάστης*, 3
- Γαβριελάτου, Β. και Γκλίνου, Ε (2013) 'Ανοιχτή Φυλακή: μια χωροκοινωνική προσέγγιση', Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

- Γιαννιτσιώτης, Ι. (2001) *‘Η διαμόρφωση της αστικής τάξης του Πειραιά 1860-1909’*, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Γκιώνης, Δ. (1976) *Οι μεγάλες αποδράσεις*, Αθήνα: Τετράδιο
- Δημουλίδου, Χ. (2005) *Τα δάκρυα του Θεού*, Αθήνα: Λιβάνη
- Δρακουλίδης, Ν. (1929) *Ιστορική και κοινωνική επισκόπησης της πορνείας*, Αθήνα: Γ. Καλέργης
- Ελευθερίου, Μ. (1981) *Φωτογραφίες και Φωτογράφοι. Ανθολογία 1859-1940*, Αθήνα: ΓΝΩΣΗ
- Ευαγγέλου, Π. (1986) *Πειραιϊκό Αρχείο*, Πειραιάς: Τυπογραφείο Λ. ΓΙΟΒΑΝΗΣ
- Κακουλίδης, Γ. (2009) *Αναφορά στον κύριο Κωστάκη Πρου*, Αθήνα: Καστανιώτη
- Καραγάτσης, Μ (1964) *Το 10*, Αθήνα: ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
- Καραγάτσης, Μ. (1953) *Η μεγάλη χίμαιρα*, Αθήνα: ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
- Καραντής, Τ. (1999) *Νίκος Μάθησης. Ο θρυλικός τρελάκις του ρεμπέτικου*, Αθήνα: Στοχαστής
- Κόμης, Γ. (2002) *Ο Πειραιάς και οι άνθρωποί του (1901-2001)*, Αθήνα: ΙΩΛΚΟΣ
- Κονδυλάκης, Ι. (1999) *Οι Άθλιοι των Αθηνών*, Αθήνα: Νεφέλη

- Κοντογιάννη, Χ. και Μητροκανέλου, Κ. (2013) 'Πόλη και Ψυχή. Κατασκευάζοντας μνήμες στο χώρο και το χρόνο', Ξάνθη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://akea2011.com/2014/01/19/mnimesstohorketohrono/>>
- Κουτελάκης, Χ. και Φωσκόλου, Α. (1991) *Πειραιάς και Συνοικισμοί (Μαρτυρίες και γεγονότα από τον 14^ο αι. μέχρι σήμερα)*, Αθήνα: ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
- Κουτσομάρης, Α. (1963) *Η γυναίκα θύμα σωματεμπορίας: οι ευθύνες του κράτους*, Αθήνα: Αστήρ
- Λάζος, Γ. (2002) *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα: 1. Η εκδιδόμενη*, Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
- Λαπαθιώτης, Ν. (2006) *Το τάμα της Ανθούλας*, Αθήνα: Λιβάνη
- Λαπατά, Φ. (2012) *Η χήρα του Πειραιά*, Αθήνα: Καστανιώτη
- Λεντάκης, Α. (1990) *Ιερά Πορνεία*, Αθήνα: ΔΩΡΙΚΟΣ
- Λιανού, Β. Σκλαβούνου, Μ. και Τσιτοπούλου, Β. (2014) 'Η πορνεία στη σύγχρονη Ελλάδα', Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Λώζος, Π. (1987) *Ο Πειραιεύς του άλλοτε*, Πειραιάς: Πειραιεύς
- Ματζαρόγλου, Π. (1977) *ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΛΕΥΚΩΜΑ*, Αθήνα: Αρίων

- Μαυρής, Μ. (2003) *ΤΟ ΠΑΝΟΠΤΙΚΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ. Η διαχείριση του χρόνου σε συνθήκες μακροχρόνιας στέρησης της ελευθερίας*, Αθήνα: τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός
- Μήλτσος, Α. (2001) 'Σελίδες Ιστορίας. Στα 50 χρόνια του Δήμου Δραπετσώνας', *Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος- Ένωση Δημοτών Δραπετσώνας-Θυμοίτης*, **0**, 12-3.
- Μουσελάς, Κ. (1989) *Βαμμένα κόκκινα μαλλιά*, Αθήνα: Κέδρος
- Μπαλούρδος, Γ. (2010) *Βιβλιογραφία για τον Πειραιά*, Αθήνα: Τσαμαντάκη
- Μπαφούνη, Ε. (1999) *ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΝΑΓΟΣ. Ένας Πειραιώτης θυμάται*, Πειραιάς: Ι.Μ.Τ.Ι.Ι.Ε.
- Παπαδημητρίου, Ε. (1979) *Παλιές φωτογραφίες. Αθήνα-Πειραιάς-Καισαριανή*, Αθήνα: Ερμής
- Παπούη, Ν. (2008) 'Η Αθηαίνου του χθες μέσα από παλιές φωτογραφίες: επιλεκτική μνήμη, νοσταλγία και αφήγηση για το παρελθόν', Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Πατραγάς, Χ. (2004) *Μεγάλο Πειραιϊκό Λεύκωμα*, Πειραιάς: ΜΥΤΗΛΙΝΑΙΟΣ Α.Ε
- Πετρόπουλος, Η. (1971) *Καλιαρντά*, Αθήνα: Νεφέλη
- Πετρόπουλος, Η. (1980) *Το μπουρδέλο*, Αθήνα: γράμματα
- Πετρόπουλος, Η. (2002) *Παροιμίες του υποκόσμου*, Αθήνα: Νεφέλη

- Πηλίγκου, Α. (2012) 'Έμφυλες ταυτότητες: κοινωνικές και χωρικές διαστάσεις', Ξάνθη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
- Πισιμίσης, Β. (2010) *Βούρλα-Τρούμπα. Μια περιήγηση στο χώρο του υποκόσμου και της πορνείας του Πειραιά (1840-1968)*, Πειραιάς: Τσαμαντάκη
- Σάββας, Κ. (1928) *Εγχειρίδιον Υγιεινής*, Αθήνα: Πυρσός
- Σέρβος, Δ. (1996) *που λες...στον Πειραιά (ντοκουμέντα και αναμνήσεις)*, Αθήνα: Δημήτρης Σέρβος
- Σταυρίδης, Σ. (2010) *Μετέωροι χώροι της ετερότητας*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Σωτηρίου, Γ. (2000) *Η γειτονιά μου «η γειτονιά του κόσμου» (Πειραιϊκές αναμνήσεις)*, Πειραιάς: Τυπογραφείο Δ. ΜΑΡΟΥΣΙΑ
- Τριανταφυλλίδης, Σ. (1998) *Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑΣ άλλοτε και σήμερα*, Αθήνα: Χατζησινάκη
- Τσακίρης, Κ. (1994) *Βούρλα η μεγάλη απόδραση*, Αθήνα: Οδυσσεάς
- π. Φάρος, Φ. (2000) *Η αλλοίωση του χριστιανικού ήθους*, Αθήνα: Αρμός
- Φερούσης, Δ. (1990) *Πειραιάς θρύλος και κληρονομιά*, Αθήνα: ΑΣΤΕΡΟΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Butler, J.,** Αθανασίου, Α. (επ.) και Μαρκέτου, Φ. (μτφ.) (2008) *Σώματα με σημασία. Οριοθετήσεις του «φύλου» στο χώρο*, Αθήνα: ΕΚΚΡΕΜΕΣ
- Deleuze, G.** (2001) *Η κοινωνία του ελέγχου*, Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα
- Eco, U. και Κονδύλη, Μ.** (2001) *Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία*, Αθήνα: νήσος
- Foucault, M.** (1972) 'Η κοινωνία τιμωρός', Παρίσι: College de France. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://rioters.espivblogs.net/2>
- Foucault, M.** (1984) 'Περί αλλοτινών χώρων (Des espaces autres) (1967), Ετεροτοπίες', Architecture-Movement-Continuité, **5**, 46-9. Διαθέσιμο στο: <URL: http://biennale1.thessalonikiennale.gr/pdf/MICHEL_FOUCAULT_HETEROTOPIAS_GR.pdf
- Foucault, M.,** Κρητικός, Γ. (επ.) και Ροζάκη, Γ. (μτφ.) (2003) *Ιστορία της Σεξουαλικότητας. 1. Η δίψα της γνώσης*, Αθήνα: ΡΑΠΠΑ
- Foucault, M.,** Σταύρου, Α. (επ.) και Κωνσταντινίδης, Γ. (μτφ.) (2003) *Ιστορία της Σεξουαλικότητας. 2. Η χρήση των απολαύσεων*, Αθήνα: ΡΑΠΠΑ
- Foucault, M. και Πατσογιάννης, Β.** (μτφ.) (2003) *Ιστορία της Σεξουαλικότητας. 3. Η επιμέλεια εαυτού*, Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ

- Foucault, M. και Μπέτζελος, Τ. (μτφ.) (2011) *Επιτήρηση και Τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής*, Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ
- Foucault, M. και Μπέτζελος, Τ. (μτφ.) (2012) *ΕΤΕΡΟΤΟΠΙΕΣ και άλλα κείμενα*, Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ
- Goffman, E. (1994) *Άσυλα: δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*, Αθήνα: Ευρύαλος
- Monzini, P. (2006) *Εμπόριο Γυναικών. Πορνεία, Μαστροπεία και Εκμετάλλευση*, Αθήνα: Μελάνι

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Άγνωστος συγγραφέας (2009) *Ιστορικές Φυλακές Βούρλων* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: Δραπετσώνα-Κερασίνη. Διαθέσιμο στο: <URL: http://drapetsona-manos.blogspot.gr/2009/07/blog-post_05.html
- Άγνωστος συγγραφέας (2012) *Τρούμπα: Ξενοδοχείο "ΛΟΥΞ"* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: MLP BLO-G-SPOT. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2012/07/HotelLux.html>
- Άγνωστος συγγραφέας (2012) *Πειραιάς: τότε και σήμερα [Ακτή Κονδύλη]* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: MLP BLO-G-SPOT. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2012/11/AkthKondylh.html>

- Άγνωστος συγγραφέας (2013) *Τα κόκκινα φανάρια της Τρούμπας-Η αληθινή ιστορία μια κακόφημης συνοικίας* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: iefimerida. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.iefimerida.gr>
- Άγνωστος συγγραφέας (2013) *Συνέντευξη με μια γυναίκα που εργάστηκε στην Τρούμπα* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Μηχανή του χρόνου. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.mixanitouxronou.gr>
- Άγνωστος συγγραφέας (2014) *Μια πόρνη στα Βούρλα της Δραπετσώνας αφηγείται τη ζωή της στο γαλλικό περιοδικό Voila* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Lifo. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.lifo.gr/guests/paliaathina/51700>
- Άγνωστος συγγραφέας (2014) *Όταν ο αμερικανικός στόλος έδινε ζωή στα κορίτσια της Τρούμπας* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Μηχανή του χρόνου. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.mixanitouxronou.gr/otan-o-amerikanikos-stolos-edine-zoi-stin-troumpa>
- Άγνωστος συγγραφέας (2014) *Οι εμπειρίες του Γ. Κακουλίδη για την Τρούμπα* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Μηχανή του χρόνου. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.mixanitouxronou.gr>
- Άγνωστος συγγραφέας (2014) *Πρωτοχρονιά στα καμπαρέ της Τρούμπας* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Μηχανή του

χρόνου. Διαθέσιμο στο: <URL:
<http://www.mixanitouxronou.gr/protochronia-sta-kampare-tis-roumpas>

Άγνωστος συγγραφέας (2014) *Ραμόνα. Η μοιραία αρτίστα που έβαλε φωτιά στην Τρούμπα* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Μηχανή του χρόνου. Διαθέσιμο στο: <URL:
<http://www.mixanitouxronou.gr>

Άγνωστος συγγραφέας (2014) *Η διαθήκη μιας πόρνης* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: LIFO. Διαθέσιμο στο: <URL:
<http://www.lifo.gr/team/retrolifo/34007>

Γεωργίου, Β. (2013) *Χαμαιτυπείον: Το πρώτο "πορνομαϊλ" που άνοιξε πριν την Τρούμπα* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: flust. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.flust.gr>

Γεωργουσόπουλος, Κ. (2014) 'Σχόλιο για τα Βαμμένα Κόκκινα Μαλλιά του Κ. Μουρσελά' [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: culturenow. Διαθέσιμο στο: <URL:
<http://www.culturenow.gr/25963/vaena-kokkina-allia-kwstas-moyrselas>

Γκιώνης, Δ. (2010) *Από «πολύ-οίκος ανοχής», φυλακή* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Ελευθεροτυπία. Διαθέσιμο στο: <URL:
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=183876>

Δήμος Πειραιά (2015) *Η Ιστορία του Πειραιά* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: Municipality of Piraeus. Διαθέσιμο στο: <URL:
<http://www.pireasnet.gr>

- Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (1936) *Ριζοσπάστης* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Ψηφιακή Βιβλιοθήκη εφημερίδων και περιοδικών τύπου. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://efimeris.nlg.gr/ns/main.html>
- Καραντής, Τ. (2008) *Τρούμπα: Η καρδιά του Πειραιά και του ρεμπέτικου* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Ορφέας. Το ελληνικό τραγούδι είναι εδώ. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.e-orfeas.gr/singing/tributes/352-article352.html>
- Καραντής, Τ. (2010) *Νίκος Μάθησης, ο θρυλικός τρελάκιας του ρεμπέτικου: ένα πορτραίτο και ένας μονόλογος* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Ορφέας. Το ελληνικό τραγούδι είναι εδώ. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.e-orfeas.gr/artists/portraits/2093-article.html>
- Καψάλης, Κ. (2012) *Στην Τρούμπα...* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Λιδωρίκι χθες, σήμερα, αύριο. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.lidoriki.com/2012/12/blog-post_6878.html
- Κουτουζής, Β. (2000) *Η Τρούμπα του Πειραιά άλλοτε και τώρα* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: Διαδικτυακός κόμβος koutouzis.gr. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.koutouzis.gr/troumpa.htm>
- Κουτουζής, Β. (2005) *Ο Νικόλας Μπόμπολας, ο συνοικισμός των Βούρλων και το μονοπώλιο του σεξ* [διαδίκτυο (online)].

Πειραιάς: Διαδικτυακός κόμβος koutouzis.gr. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.koutouzis.gr/vourla-pornes.htm>

Κρασονικολάκης, Δ. (2014) *Βούρλα-Τρούμπα. Κανονισμοί λειτουργίας των πειραιϊκών οίκων ανοχής* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: Αρθρογραφία για τον Πειραιά του Δ. Κρασονικολάκη. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://dimitriskrasonikolakis.blogspot.gr/2014/08/blog-post.html>

Μήλτσος, Α. (2012) *Δραπετσώνα και Πρόσφυγες* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: academia.edu. Διαθέσιμο στο: <URL: <https://independent.academia.edu>

Μίλεσης, Σ. (2012) *Ο Πειραιάς του 1920 μέσα από το αρχείο της Ε.Ρ.Τ.* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: pireorama ιστορίας και πολιτισμού. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://pireorama.blogspot.gr/2012/01/1920.html>

Μίλεσης, Σ. (2013) *Βούρλα Πειραιά-Ιερόδουλες και κατάσκοποι* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: pireorama ιστορίας και πολιτισμού. Διαθέσιμο στο: <URL: http://pireorama.blogspot.gr/2013/02/blog-post_12.html

Μίλεσης, Σ. (2014) *Βούρλα, Τρούμπα και χαμοζωή* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: pireasnews. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.pireasnews.gr/2014/10/blog-post_467.html

- Μίλεσης, Σ. (2014) *Ραμόνα, η μοιραία Πειραιώτισσα (1929)* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: pireorama ιστορίας και πολιτισμού. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://pireorama.blogspot.gr/2014/11/1929.html>
- Παπαδοπούλου, Μ. (2015) *THE ATTENDANTS* [διαδίκτυο (online)]. Νέα Υόρκη: Myrto Papadopoulos Photography. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://myrtopapadopoulos.com>
- Παπάζογλου, Ν. (2015) *Η Τρούμπα του χθες και του σήμερα* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: newsbeast. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/775741/i-trouba-tou-hthes-kai-tou-simera>
- Πολυχρονιάδης, Μ. (2011) *Μια γειτονιά του έρωτα από το μακρινό παρελθόν* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Enet Ελευθεροτυπία. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=260878>
- Ράγκος, Γ. (2013) *Το σιδέρωμα της Σπυριδούλας* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Το παλιατζίδικο των αναμνήσεων. Διαθέσιμο στο: <URL: http://topaliatzidiko.blogspot.gr/2012/03/blog-post_9155.html
- Σαραντάκος, Ν. (2012) *Η διαπόμπευση μιας κοινωνίας* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Οι λέξεις έχουν τη δική τους ιστορία. Διαθέσιμο στο: <URL: <https://sarantakos.wordpress.com/2012/05/03/ntropi>

- Σίδερης, Θ. (2008) *Στη Δραπετσώνα του Μεσοπολέμου (το σύνορο ενός άλλου κόσμου και τα Βούρλα)* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: treno. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://treno.gr>
- Σιταράς, Θ. (2014) *Ο αμαρτωλός Πειραιάς* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Η Παλιά Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://paliaathina.com/en/pages/352/O-amartwlos-peiraias.html>
- Τσιρίδης, Γ. (2012) *Η Δραπετσώνα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: Γιώργος Τσιρίδης. Διαθέσιμο στο: <URL: http://giorgostsiridis2012.blogspot.gr/2012/10/blog-post_6.html
- Τσιρίδης, Γ. και Χατζόπουλος, Γ. (2012) *Δραπετσώνα / Πριν έρθουν οι πρόσφυγες* [διαδίκτυο (online)]. Πειραιάς: treno. Διαθέσιμο στο: <URL: <https://trenomag.wordpress.com>
- Τσούκας, Δ. (2011) *Η μεγαλύτερη απόδραση στα ελληνικά χρονικά-Φυλακές των Βούρλων 17 Ιουλίου 1955* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: ΖΕΙΔΩΡΟΝ. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://zeidoron.blogspot.gr/2011/07/17-1955.html>
- Χρυσοβέργης, Γ. (2010) *Πορνείας Εγκώμιον* [διαδίκτυο (online)]. Αθήνα: Άτακτος Λόγος. Διαθέσιμο στο: <URL: http://ataktoslogos.blogspot.gr/2010/09/blog-post_29.html

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Βαμβακάρης, Μ.** (1934) *Ο Συνάχης*. Βαμβακάρης, Μ.(σύνθ-ερμην)
- Βαμβακάρης, Μ.** (1936) *Μαύρα μάτια μαύρα φρύδια*. Βαμβακάρης, Μ. (σύνθ-ερμην) και Ρούκουνας, Κ./Πουγιουμτζής, Σ. (ερμην)
- Βαμβακάρης, Μ.** (1936) *Χρόνια μες στην Τρούμπα*. Βαμβακάρης, Μ. (σύνθ) και Βαμβακάρης, Μ./Εσκενάζη, Ρ. (ερμην)
- Γαλανός, Α.** (1963) *Το καλντερίμι*. Ξαρχάκος, Σ. (σύνθ) και Πάνου, Π. (ερμην)
- Γαλανός, Α.** (1990) *Τι να την κάνεις τη ζωή*. Ξαρχάκος, Σ. (σύνθ) και Πάνου, Π. (ερμην)
- Γενίτσαρης, Μ.** (1937) *Εγώ μάγκας φαινόμουνα*. Γενίτσαρης, Μ. (σύνθ-ερμην)
- Γκόγκος, Δ.** (1952) *Όμορφη Πειραιιώτισσα*. Καπλάνης, Κ. (σύνθ) και Μπιθικώτσης, Γ. (ερμην)
- Δελιάς, Α.** (1936) *Ο πόνος του πρεζάκια*. Δελιάς, Α. (σύνθ) και Νικολαΐδης, Α. (ερμην)
- Εϊντζιρίδης, Γ.** (1936) *Ο πρεζάκιας*. Εϊντζιρίδης, Γ. (σύνθ) και Καλυβόπουλος, Α. (ερμην)
- Καζαντζάκη, Γ.** (1931) *Το αμαρτωλό*. Βενετάνου, Ν (μελωπ-ερμην)/Ξυδούς, Μ. (μελωπ-ερμην)

- Καρανόπουλος, Δ. (1934) *Στα σίδερα με βάλανε*. Βαμβακάρης, Μ. (σύνθ-ερμην)
- Λάγιος, Δ. και Μπουρμπούλης, Μ. (1983) *Οι φυλακές στα Βούρλα*. Λάγιος, Δ., Μπουρμπούλης, Μ (σύνθ) και Μπέλλου, Σ. (ερμην)
- Μάθεσης, Ν. (1931) *Μες στου Νικήτα τον τεκέ*. Δραγάτσης, Γ. (σύνθ) και Παπασιδέρης, Γ. (ερμην)
- Μάθεσης, Ν. (1934) *Ο μπαρμπουτατζής*. Χρυσοφάκης, Ε. (σύνθ) και Περγινιάδης, Σ. (ερμην)
- Μάθεσης, Ν. (1935) *Μας κυνηγούν τον αργιλέ*. Εσκενάζη, Ρ. (σύνθ-ερμην)
- Μάθεσης, Ν. (1950) *Σε διώξαν απ' την Κοκκινιά*. Τσιτσάνης, Β. (σύνθ) και Καζατζίδης, Σ. (ερμην)
- Μητσάκης, Γ. (1974) *Στην Τρούμπα*. Μητσάκης, Γ. (σύνθ) και Αμπάβη, Κ. (ερμην)
- Μητσάκης, Γ. (1975) *Κατοχή στην Τρούμπα*. Μητσάκης, Γ. (σύνθ) και Μιχαλόπουλος, Π. (ερμην)
- Σακελλάριος, Α. (1955) *Αχ βρε παλιομισοφόρια*. Χατζιδάκης, Μ. (σύνθ) και Μπιθικώτσης, Γ. (ερμην)
- Σόφος, Θ. (1964) *Ο Πειραιάς ο Πειραιά*. Σοφός, Θ. (σύνθ) και Μπιθικώτσης, Γ. (ερμην)

- Τσαούς, Γ. (1935) *Πέντε μάγκες του Πειραιά*. Τσαούς, Γ. (σύνθ) και Καλυβόπουλος, Α. (ερμην)
- Τσιτσάνης, Β. (1947) *Αμαρτωλή*. Τσιτσάνης, Β. (σύνθ), Τσιτσάνης, Β. και Περπινιάδης, Σ. (ερμην)
- Χατζιδάκις, Μ. (1960) *Τα παιδιά του Πειραιά*. Χατζιδάκις, Μ. (σύνθ) και Μερκούρη, Μ. (ερμην)

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Αθανασιάδης, Δ. και Δαλιανίδης, Γ. (1958) *Το κορίτσι της αμαρτίας*. Αθανασιάδης, Δ. (σκη-παρ)
- Γεωργιάδης, Β. (1963) *Τα κόκκινα φανάρια*. Γεωργιάδης, Β. (σκη) και Δαμασκινός-Μιχαηλίδης (παρ)
- Γκούφας, Β. (1962) *Το ταξίδι*. Δημόπουλος, Ν. (σκη) και Φίνος Φιλμς (παρ)
- Δήμας, Χ. (2000) *Κόκκινος Κύκλος: Οδός Αγησιλάου*. Δήμας, Χ. (σκη) και ALPHA (παρ)
- Ιωαννίδης, Γ. και Φυλακτός, Φ. (1961) *Η αυγή του θριάμβου*. Φυλακτός, Φ. (σκη) και Ρίσα Φιλμς (παρ)
- Κακογιάννης, Μ. (1955) *Στέλλα*. Κακογιάννης, Μ. (σκη) και Μήλας Φιλμ (παρ)

- Κοντέλης, Π. (1967) *Τρούμπα '67*. Γρηγορίου, Γ. (σκην) και Κουρουνιώτης (παρ)
- Λυμπερόπουλος, Η. (1964) *Λόλα*. Δημόπουλος, Ν. (σκην) και Φίνος Φιλμς (παρ)
- Μάτσας, Ν. (1964) *Το κορίτσι της Κυριακής*. Μάτσας, Ν (σκην) και Φίνος Φιλμς (παρ)
- Σακελλάριος, Α. (1964) *Το δόλωμα*. Σακελλάριος, Α. (σκην) και Φίνος Φιλμς (παρ)
- Σακελλάριος, Α. (1967) *Καλώς ήρθε το δολλάριο*. Σακελλάριος, Α. (σκην) και Ογβο Ελλάς (παρ)
- Τζαβέλλας, Γ. (1952) *Η αγνή του λιμανιού*. Τζαβέλλας, Γ. (σκην) και Φίνος Φιλμς (παρ)
- Φώσκολος, Ν. (1963) *Το κάθαρμα*. Ανδρίτσος, Κ. (σκην) και Φίνος Φιλμς (παρ)
- Φώσκολος, Ν. (1967) *Ο μεθύστακας του λιμανιού*. Κυριακόπουλος, Χ. (σκην) και Αφοί Κυριακόπουλοι (παρ)
- Dassin, J. (1960) *Ποτέ την Κυριακή*. Dassin, J. (σκην) και Μελίνα Φιλμ (παρ)

ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Κύργια, Ε. (διασκ-επ) και **Ρίγος, Κ.** (σκην) (2013) *Κόκκινα Φανάρια*,
Εθνικό Θέατρο: Μαρίκα Κοτοπούλη

Μανιώτης, Γ. (σεν) και **Φιλίππιδης, Π.** (σκην) (2015) *Ο λάκκος της
αμαρτίας*, Εθνικό Θέατρο: Θέατρο ΧΩΡΑ

Μαστοράκης, Ν. (διασκ-επ-σκην) (2015) *Παράνομα Φιλιά-Κόκκινα
Φανάρια*, Δημοτικό Θέατρο Πειραιά: Κεντρική σκηνή

Ράντου, Ε. (διασκ-επ) και **Φασουλής, Σ.** (σκην) (2015) *Φιλουμένα*,
Εθνικό Θέατρο: Κεντρική σκηνή

Τσιπιανίτης, Α. (σεν) και **Πατρώνης, Σ.**(σκην) (2015) *Η πόρνη από
πάνω*, Θέατρο Βρετάνια

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ

Ελένη (2012) (αφιέρωμα) *Η άνοδος και η πτώση της Τρούμπας*, Alpha
Tv

Ιστορικό Ντοκιμαντέρ (1988) *Η μεγάλη απόδραση των Βούρλων*, ET1

Μηχανή του χρόνου (2008) *Τρούμπα*, Alpha Tv

Μηχανή του χρόνου (2013) *Το σιδέρωμα της Σπυριδούλας και οι
δούλες των Αθηνών*, NET

Μηχανή του χρόνου (2014) *Τρούμπα, η αληθινή ιστορία πίσω από τα φανάρια*, ΝΕΡΙΤ

Στη γειτονιά μας (2015) *Τρούμπα*, Alpha Tv

ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού

Εθνικό Κτηματολόγιο

Ιστορικό Αρχείο Δήμου Πειραιά